

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**KKTC'DE OKUTULAN 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ
METİNLERİN "ÇOCUK EDEBİYATI
DAYANMASI GEREKEN TEMEL İLKELER" AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan Baylan

DÜZCE, 2022

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**KKTC'DE OKUTULAN 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ
METİNLERİN "ÇOCUK EDEBİYATI
DAYANMASI GEREKEN TEMEL İLKELER" AÇISINDAN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan Baylan

Danışman: Doktor Öğretim Üyesi Yahya Aydın

DÜZCE, 2022

KABUL VE ONAY

ÖN SÖZ

Dil, kültürün sonraki kuşaklara aktarımını mümkün kılan en önemli araçtır. Varlığın evi olması yönüyle insan, anlam ve yaşamla da doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle dilin öneminin farkına varmak ve dilsel varlığımızın somut bir göstergesi olan edebî ürünlerimizi muhafaza etmek, onları yeni nesillerin istifadesine sunmak oldukça önemlidir. Bunları gerçekleştirebilmek için imkân sunan Türkçe derslerinin eğitim-öğretimde de yadsınamaz bir yeri olduğu gerçektir. Dilin incelikleri, kullanım olanakları ile anlatım zenginliğini kavrama, kazanma ve kazandırmanın yolu nitelikli yazınsal materyallerle desteklenmiş etkin bir Türkçe dersinden geçer. Bu çerçeveden yaklaşıldığında Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin nitelikleri de önem arz etmektedir. Bu çalışmada KKTC’de okutulan ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinler, çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda ilgili ders kitabında bulunan metinlerin özellikleri hakkında değerlendirmeler yapılarak konu ile ilgili edinilen bilgiler ışığında önerilerde bulunuldu.

Yüksek lisans eğitimim boyunca öğrencisi olduğum ve bu süre boyunca bana destek olarak yardımını, ilgisini, bilgisini esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Yahya AYDIN’a teşekkürü bir borç bilirim. Yine bu süreçte bana yüksek lisans eğitimim boyunca yol gösteren, bilgisinden ve görüşlerinden faydalandığım değerli hocalarım Prof. Dr. Fevzi KARADEMİR’e teşekkür ederim.

Hakan BAYLAN

Şırnak, 2022

ÖZET

KKTC'DE OKUTULAN 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN "ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN DAYANMASI GEREKEN TEMEL İLKELER" AÇISINDAN İNCELENMESİ

Baylan Hakan
Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doktor Öğretim Üyesi Yahya Aydın
Haziran 2022, 342 sayfa

Bu araştırmanın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken temel nitelikler açısından incelenmesidir. Çalışma, KKTC'de 2019-2020 eğitim-öğretim yılında ortaokul 6. sınıf seviyesinde okutulan Türkçe ders kitabındaki metinlerle sınırlı tutulmuştur. Araştırmada betimsel tarama modeli olan doküman analizi kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında literatür taraması yapılarak ilgili kaynaklar okunmuş, başlık ve konu bakımından sınıflanmış, bunlardan yola çıkılarak da çocuk edebiyatı metinlerinin dayanması gereken temel ilkeler belirlenmiştir. Biçim ve içeriğe ilişkin olarak belirlenen ölçütlerden hareketle söz konusu ders kitabındaki otuz altı metin incelenmiştir.

Araştırma, sonucunda KKTC 2019-2020 eğitim-öğretim yılında ortaokul 6. sınıf seviyesinde okutulan Türkçe ders kitabındaki metinler üzerine yapılmıştır. Çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler kapsamında, içerik ve biçim ile ilgili özelliklerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bununla beraber noktalama işaretleri çeşitliliğinin olmadığı, atasözü kullanımının çok kısıtlı olduğu, resim seçiminin başarısız olduğu gibi yetersizliklerin olduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, Çocuk Edebiyatı, Ders Kitabı, Türkçe Ders Kitabı, Metin Değerlendirmesi, Metin, KKTC, Metin Türleri, Türkçe, 6. sınıf, Biçimsel Özellikler, İçeriksel Özellikler.

ABSTRACT

THE REVIEW OF TEXTS IN 6TH GRADE TURKISH BOOKS USED IN
TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS IN TERMS OF "THE BASIC
PRINCIPLES THAT THE CHILD LITERATURE WORKS SHOULD BE BASED
ON

Baylan Hakan

Master Thesis, Department Of Turkish Language Education

Thesis Advisor: Doctoral Lecturer Yahya Aydın

June 2022, 342 pages

The aim of this research is to examine the texts in the 6th grade Turkish textbook taught in the Turkish Republic of Northern Cyprus in terms of the basic qualities that should be found in children's literature products. Our study was created by examining the texts in the Turkish textbook taught at the 6th grade level of secondary school in the 2019-2020 academic year in the TRNC. Document analysis, one of the descriptive research methods, was used in the study process.

During our study, first of all, the basic principles that children's literature texts should be based on were determined. In this direction, the necessary information was collected from the relevant sources by making a literature review. Thirty texts in the relevant textbook were examined and evaluated, taking into account the criteria related to the form and content that children's literature products should rely on.

As a result of the research, it has been determined that the texts in the Turkish textbook taught at the 6th grade level of secondary school in the 2019-2020 academic year in the TRNC generally contain the features related to content and form within the scope of the basic principles that children's literature products should be based on. However, it has been observed that there is no variety of punctuation marks, the use of proverbs is very limited, the choice of pictures is insufficient, and there are inadequacies.

Key Words: Child, Children's Literature, textbook, Turkish Textbook, Text Evaluation, Text, TRNC, Text Types, Turkish, 6th grade, Formal Features, Contextual Features.

İTHAF

Tezimi; hayatım boyunca beni destekleyen, karşılaştığım her zorlukta yanımda olan ve benim yetişmem için her türlü fedakârlığı gösteren aileme ithaf ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İTHAF	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
I.BÖLÜM.....	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amacı	3
1.3. Önem	3
1.4. Sınırlar	4
1.5. Tanımlar	4
II.BÖLÜM.....	6
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1. Çocuk.....	6
2.2. Edebiyat.....	9
2.3. Çocuk Edebiyatı	11
2.4. Çocuk Edebiyatı Tarihi.....	17
2.5. Çocuk Edebiyatında Metin Türleri.....	28
2.5.1. Anı (Hatıra)	29
2.5.2. Biyografi.....	30
2.5.3. Deneme.....	31
2.5.4. Efsane.....	32
2.5.5. Fabl.....	34
2.5.6. Gezi Yazısı (Seyahatname).....	34
2.5.7. Haber Yazısı.....	35
2.5.8. Hikâye (Öykü).....	36
2.5.9. Makale.....	37
2.5.10. Masal.....	38

2.5.11. Mektup.....	39
2.5.12. Otobiyografi.....	40
2.5.13. Şiir.....	41
2.5.14. Tiyatro.....	42
2.5.15. Destan.....	44
2.6. Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Taşınması Gereken Nitelikler	45
2.6.1. Biçimsel Nitelikler.....	46
2.6.1.1. Büyüklük (Boyutlar)	46
2.6.1.2. Kâğıt Cinsi	47
2.6.1.3. Sayfa Düzeni	48
2.6.1.4. Harfler (Hurufat)	49
2.6.1.5. Resimler	49
2.6.1.6. Yazım, İmla ve Noktalama	51
2.6.1.7. Kapak (Cilt).....	51
2.6.2. İçeriksel Nitelikler.....	52
2.6.2.1. Tema.....	53
2.6.2.2. Konu.....	54
2.6.2.3. Kahramanlar	56
2.6.2.4. Dil ve Anlatım.....	58
2.6.2.5. Plan.....	59
2.6.2.5. İleti (Ana Düşünce)	60
2.7. İnceleme Nesnesi.....	61
III. BÖLÜM	67
3. YÖNTEM.....	67
3.1. Araştırma Modeli.....	67
3.2. Çalışma Grubu.....	67
3.3. Verilerin Toplanması.....	69
3.4. Verilerin Analizi	69
IV. BÖLÜM	71
4. BULGULAR	71
4.1. KKTC 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın Fiziksel ve Biçimsel Olarak İncelenmesi.....	77
4.2. KKTC 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Bulunan Metinlerin Biçimsel ve İçeriksel Nitelikler Bakımından İncelenmesi	81

4.2.1. Birinci Tema: Ben ve Çevrem.....	81
4.1.1.1. Zengin Adam.....	85
4.1.1.2. Oduncunun Kızı	91
4.1.1.3. Bebeklerin Ulusu Yok.....	98
4.1.1.4. İçimizdeki Güzellikler.....	104
4.1.1.5. Sokak.....	109
4.1.1.5. Kurabiye Hırsızı.....	115
4.1.2. İkinci Tema: Ülkem ve Kültürel Değerlerim.....	120
4.1.2.1. Atatürk'ten Anılar	124
4.1.2.2. Atatürk.....	130
4.1.2.3. Afrodite Memleketi Kıbrıs “Karpaz”.....	137
4.1.2.4. Başarıya Giden Yol.....	142
4.1.2.5. Kaplumbağalar	148
4.1.2.5. Lefkoşa- Mağusa Yolunda Yalnızlığın Notaları	153
4.1.3. Üçüncü Tema: Duygularım.....	157
4.1.3.1. Lise Defteri.....	161
4.1.3.2. Suda Kendini Gören Geyik	167
4.1.3.3. İhtiyar Balıkçı.....	171
4.1.3.4. Dost Bildiklerim.....	180
4.1.3.5. Güler Yüz	186
4.1.3.6. Doğru ile Yalan.....	192
4.1.4. Dördüncü Tema: İletişim.....	195
4.1.4.1. Yaşamdan Küçük Şeyler	199
4.1.4.2. Sen Isık Çalmayı Bilir Misin?.....	204
4.1.4.3. İlan-ı Aşk.....	209
4.1.4.4. Karagöz ile Hacivat.....	214
4.1.4.5. Beni Dinleyin	220
4.1.4.6. Çocuk Küçük İnsan	226
4.1.5. Beşinci Tema: Sanat ve Hayallerimiz.....	229
4.1.5.1. Arjantin	233
4.1.5.2. Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk	239
4.1.5.3. Güneş Ülkesi	247
4.1.5.4. Esin Perisi.....	254
4.1.5.5. Leonardo Da Vinci.....	262

4.1.5.6. Sanat ve Halk	268
4.1.6. Altıncı Tema: Bilim ve Teknoloji.....	271
4.1.6.1. Google	275
4.1.6.2. Dinozor Ülkesi	282
4.1.6.3. Küçük Su Damlasının Dünya Turu	288
4.1.6.4. Albert Einstein Kimdir?	296
4.1.6.5. Bilim ve Teknoloji	302
4.1.6.5. Hayvanlar Âlemi- Bunları Biliyor Musunuz?.....	309
V. BÖLÜM.....	312
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	312
5.1. Sonuç ve Tartışma	312
5.3. Öneriler.....	318
KAYNAKÇA	319

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmanın Çalışma Grubu

Tablo 2: Biçim Özellikleri Değerlendirme Ölçeği

Tablo 3: İçerik Değerlendirmesinde Kullanılan Maddeler

Tablo 4: Biçim Değerlendirmesinde Kullanılan Maddeler

Tablo 5: Biçimsel ve Fiziksel Değerlendirme Ölçeği

Tablo 6: Birinci Tema Metin Listesi

Tablo 7: Ben ve Çevrem teması metnlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

Tablo 8: Ben ve Çevrem teması metnlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

Tablo 9: İkinci Tema Metin Listesi

Tablo 10: Ülkem ve Kültürel Değerlerim teması metnlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

Tablo 11: Ülkem ve Kültürel Değerlerim teması metnlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

Tablo 12: Üçüncü Tema Metin Listesi

Tablo 13: Duygularımız teması metnlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

Tablo 14: Duygularımız teması metnlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

Tablo 15: Dördüncü Tema Metin Listesi

Tablo 16: İletişim teması metnlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

Tablo 17: Beşinci Tema Metin Listesi

Tablo 18: Sanat ve Hayallerimiz teması metnlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

Tablo 19: Sanat ve Hayallerimiz teması metnlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

Tablo 20: Altıncı Tema Metin Listesi

Tablo 21: Bilim ve Teknoloji teması metnlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

Tablo 22: Bilim ve Teknoloji teması metnlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

KISALTMALAR LİSTESİ

Millî Eğitim Bakanlığı	MEB
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	KKTC
Türk Dil Kurumu	TDK
Ve benzeri	vb.
Ve diğerleri	vd.

I.BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsan hayatı, başlangıcından nihayetine kadar değişim ve gelişimin etkisi altındadır. Bu süreci, tesadüflerin şekil verdiği bir zaman aralığı olmaktan çıkarmak için, toplumlar eğitim-öğretim faaliyetlerini planlamış ve uygulamaya koymuşlardır. Bu açıdan sözü edilen etkinliklerin başlangıcını teşkil eden çocukluk dönemi önemli bir evre, çocuk da önemli bir özne olarak karşımıza çıkar.

Çocuğun eğitimi başlangıçta ailesi ve yakın çevresiyle sınırlıdır. Öğretim çağıyla birlikte çocuk, çok farklı uyaranlarla karşı karşıya gelir. Okul döneminde planlı ve istendik faaliyetlere dâhil olarak hayata ve dile dair donanımı artar. Bunu sağlayan öğelerden biri, belli yaş ve düzeydeki çocukların gerekli dilsel kazanımları edinmesi için yetkin kişilerce, belli ölçütlere göre hazırlanmış ders kitaplarıdır. Bu materyaller, alanında uzman eğitimciler tarafından öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerini dikkate alacak şekilde oluşturulur. Çocukluk döneminde aile, yakın çevre ve okul ortamında sunulan, iyi oluşturulmuş nitelikli yazınsal ürünler çocuğun çeşitli açılardan gelişimi için büyük önem taşımaktadır.

Çocuklar için alanında öne çıkan kişiler ve kurullar tarafından belli bir program dâhilinde hazırlanmış eğitim materyalleri olan ders kitapları, dersin kazanımlarını çocuğa edindirmeyi amaçlar. Bunlar aracılığıyla çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkı yapmak ve onu topluma uyumlu bir birey olarak yetiştirmek hedeflenir. Eğitim-öğretim sürecindeki en temel kaynaklardan biri olan ders kitapları, okullardaki öğretimin sistemli ve eş güdümlü bir biçimde yürütülmesini sağlar. Bundan dolayı ders kitapları hazırlanırken belli bir plan ve programı takip etmek, birtakım ölçütleri ve hassasiyetleri gözetmek gerekmektedir.

Çocuğun çok yönlü ve nitelikli bir şekilde gelişmesi, ona sunulan eğitsel materyaller ile doğrudan ilgilidir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin niteliği de önem arz etmektedir. Türkçe dersi genel olarak okuma, yazma, konuşma ve dinleme gibi temel becerileri geliştirmeyi amaçlar. Bunun yanı sıra öğrencilere ana dilinin kullanım olanaklarını kavratmayı, zengin kullanım imkânlarını sezdirmeyi,

düşünme ve yorumlama yeteneğini geliştirmeyi de gaye edinir. Ayrıca bu ders, kültürel ve toplumsal değerleri aktarmanın, bir anlamda kültürlemenin en etkili yollarından biridir. Bu aktarım, doğrudan ve yalın olmaktan ziyade toplumsal yaşamı da içeren bir süreç içinde dolaylı olarak gerçekleştirilir

Dil, bir iletişim aracı olmasının yanı sıra toplumsal değerleri aktarmada da önemli bir işlev yüklenmiştir. Ders kitapları, dilin bu iki niteliğini içkin materyaller olarak kültürel aktarım da denilen eğitim ve öğretim sürecinin yapı taşlarından birisini oluşturur. Dilsel ve toplumsal değerlerin, nitelikli ders kitapları aracılığıyla çocuğa sunulması ve onun da bunları içselleştirmesi arzu edilen bir durumdur. Türkçenin zenginliğini yansıtan, kültürel ve toplumsal duyarlılıklara seslenen metinler aracılığıyla çocuklar, dilini sevecek, bilinçlenecek ve benliğinin, kimliğinin farkına varacaktır. Bu doğrultuda, eğitim-öğretim ortamında kullanılan ders kitapları dilin zenginliğini ve kullanım imkânlarını kavratmak için doğrudan çocuğa temas eden önemli bir materyal konumundadır. Zaten ders kitaplarındaki metinler kültürün ve dilin hayat bulmuş, gün yüzüne çıkmış hâlidir. Bu nedenle Türk dilinin zenginliğini yansıtan, kültürel değerlere ve toplumsal duyarlılıklara yer veren metinler, çocuklara Türkçeyi sevdirecek ve onların beklenen davranışları edinmesini kolaylaştıracaktır.

Çocuğun kişiliğinin gelişmesi, estetik değerleri edinmesi, edebî zevkinin oluşması ve toplumun değerlerini içselleştirerek kültürün muhtemel aktarıcılarından biri olabilmesi için çocuk edebiyatına önemli görevler düşmektedir. Bu çerçevede çocuk edebiyatı alanında kendisini yetiştirmiş yazarların ve çizerlerin, onlar için oluşturduğu nitelikli eserler ön plana çıkmaktadır. Bu yapıtlar, çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğine uygunluk ilkelerine göre hazırlanırken onun ilgi, ihtiyaç ve hedeflerine hitap ederek gelişimlerine katkı sağlarlar.

Çocuk okuyucuya yönelik metinler oluşturulurken birtakım ilkeler gözetilmektedir. Dilsel, bilişsel, sosyal ve duyuşsal gelişiminin yanında yaşı, cinsiyeti gibi değişkenlerin göz ardı edilmesi, ders kitaplarındaki metinlerin çocukta istenen etkiyi uyandırmasının önüne geçer. Bunların yanı sıra ders kitapları ve onlara alınacak metinlerin, çocukların ilgisini çekecek, öğrenmeyi eğlenceli hâle getirecek ve olumlu kişilik özelliklerini destekleyecek niteliklere sahip olması gerekir. Son tahlilde Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin özenle hazırlanması ya da seçilmesinin hayati bir

mesele olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, 2019-2020 eğitim öğretim yılında KKTC’de okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler, çocuk edebiyatının dayanması gereken temel ilkeler bakımından incelenerek, biçim ve içerik açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2. Amacı

Bu araştırmanın amacı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 2019- 2020 yılında okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocuk edebiyatının dayanması gereken temel ilkeler çerçevesinde biçimsel (büyüklük, kâğıt cinsi, sayfa düzeni, harfler, yazım ve noktalama işaretleri, resimler, kapak) ve içeriksel (tema, konu, kahramanlar, plan, üslup ve dil) özellikler bakımından incelenmesidir.

1.3. Önem

Ders kitaplarında yer alan metinlerin çocuğun gelişimine katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Çocuk, kendisi için hazırlanmış nitelikli metinler ve yapıtlar ile dilsel, bilişsel, duyuşsal ve toplumsal yönlerden gelişir. Bunun gerçekleşmesi öncelikle metin hazırlama ve seçme sürecinde metnin içeriği ve biçimine ilişkin birçok ölçütü gözetmekle mümkün olur. Bu yönde oluşturulan yapıtlarla okuma sevgisini ve kitap okuma alışkanlığını kazanan çocuk, böylelikle ana dilinin kullanım olanaklarına hâkim olarak kendisini sosyal yaşamda rahatça ifade eder.

Araştırmada KKTC’de 2019-2020 yılında okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler biçimsel (büyüklük, kâğıt cinsi, sayfa düzeni, harfler, yazım ve noktalama işaretleri, resimler, kapak) ve içeriksel (tema, konu, kahramanlar, plan, üslup ve dil) özellikler yönünden değerlendirilmiştir. Literatür taraması yapıldığında KKTC’de okutulan Türkçe ders kitapları üzerine oldukça sınırlı sayıda çalışma bulunduğu görülmüştür. Bununla birlikte Türkiye’de okutulan değişik sınıf düzeylerindeki Türkçe ders kitaplarının nitelik ve özellikleri üzerine pek çok araştırmaya rastlanabilir. Bu çalışmaları yapıış tarihlerine göre şöyle sıralamak mümkündür: Danışoğlu 2006; Hızlı, 2006; Zorbaz, 2007; Çetinkaya, 2007; Evren, 2008; Telli, 2008; Çakır, 2009; Karagöz, 2009; Erşahin (2009); Işık Demir, 2009; Hacıoğlu, 2010; Batur, 2010; Ünlü, 2011; Lüle Mert, 2011; Avcı, 2011; Elli, 2011; Sarıçan, 2012; Lüle Mert, 2012; Koç, 2013; Canlı, 2014; Yurt-Aslan, 2014; Payza,

2015; Mentiş Taş, 2019; Danışman, 2019; Yıldırım Kaldırım, 2019; Merdane, 2019; Deniz, 2021; Örgü Yaşar, 2022; Sarıkaya-Şakiroğlu, 2021

Bu bağlamda KKTC’de okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler üzerine yapılan çalışma sayısının sınırlı oluşu, araştırmanın önemini ve gereğini oluşturmaktadır.

KKTC’de okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler açısından incelenmesini amaçlayan bu araştırma, söz konusu kitapların niteliklerine dikkat çekerek, bunlarda yer alan metinlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun bir yaklaşımla kaleme alınmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu incelemenin kısmi de olsa ders kitabı yazarları ve araştırmacılara katkı sunması beklenmektedir.

1.4. Sınırlar

Araştırma, KKTC Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Program Geliştirme Projesi (TEPGEP) kapsamında Talim ve Terbiye Dairesi tarafından hazırlanan ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitabıyla sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan altı tema altında otuz altı metin, biçim ve içerik özellikleri bakımından incelenmiştir. Serbest okuma metinleri de kapsam içinde tutulmuştur.

1.5. Tanımlar

Ders Kitabı: Öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel, duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğrenciye aktaran basılı eğitim öğretim materyalleridir (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39).

Dil: İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabîî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli anlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir (Ergin, 2009: 3).

Çocuk: Bebeklik çağı ile erginlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan (TDK, 1998: 495).

Çocuk Edebiyatı: Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan görsel ve dilsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır (Sever, 2012: 17).

Metin: Bilgi duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği yapılar (Güneş, 2013: 2).

II.BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocuk

Değişim, insan hayatının önemli bir gerçeğidir. Bu, kabaca kimi zaman gelişim kimi zaman da gerileyiş şeklinde tezahür eder. Ne olursa olsun çocukluk, sözü edilen süreçlerin en belirgin yaşandığı dönemdir. Çocuk ise, bütün bu olayların hem öznesi hem de nesnesi konumundadır. “Çocuk, toplumsal yaşamın merkezinde yer alan, dünyanın ve toplumların yükselen biricik değeridir” (Şirin, 2017: 9). Çocuk kavramı özellikle çağımızda eğitim bilimciler tarafından çok yönlü ele alınarak tarihsel süreçleriyle incelenmekte ve birçok bilimsel çalışmaya konu edilmektedir.

Çocukluk döneminde bilişsel, duyuşsal, fiziksel, sosyal, kişisel, ahlaki vb. gelişim özellikleri bakımından hayata dair birçok beceri ve kazanımın temelleri atılır. İnsan, toplumsal bir birey olarak hayatını çocukluk döneminde edindiği nitelikler üzerine inşa eder. İnsanın gelişim sürecini göz önüne aldığımızda bu safahatın zaman zaman dönemsel ardışık ve nöbetleşe bir seyir izlediğini söylemek mümkündür. Anne karnında bedensel, bilişsel ve duyuşsal yönlerden başlayan gelişim doğum ile birlikte bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik ve ihtiyarlık olarak devam eder. Bu evreler göz önüne alındığında çocukluğun sonraki dönemleri köklü bir biçimde etkilemesi bakımından ayrı bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

İnsan için doğumla başlayan ölümle sonlanan yaşam, çeşitli değişim ve gelişmelere tanıklık eden bir süreçtir. Kişinin kendi içinde ve dışındaki olgulara işaret eden bu durum üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken bir konudur. Değişim ve gelişim hayatın kanunudur ancak bunlar üzerine düşünmek, birtakım tespitler ve sonuçlar ortaya koymak aynı zamanda sözü edilen süreçlerin olmazsa olmaz gerekliliklerindendir. İnsan, sanat ve bilimin öznesi olduğu kadar nesnesidir. Hem birtakım ürünler ve sebepler ortaya koyarak kendini gerçekleştirirken hem de bu sayede kendi türünü daha iyi anlamının yollarını bulur.

Çocukluk döneminin öznesi Çocuk kimdir? Kime çocuk denir? Çocuk kavramı, TDK Türkçe Sözlük’te “Küçük yaştaki oğlan veya kız, soy bakımından oğul veya kız evlat, bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” (TDK, 1998: 495). Şeklinde ifade edilmektedir.

Çocuk kavramı üzerine ortaya konulan tanımlar oldukça fazladır. Kavramın daha iyi anlaşılması adına, öne çıkan kimi araştırmacıların tanımlarına yer vererek bunları mukayese etmek amaca hizmet edebilir.

Öncül, çocuk kavramını “Olgunluktan önceki bir yaşta bulunan her kız ve erkek” (2000: 244). Biçiminde tanımlar. Yörükoğlu ise benzer nitelikleri vurgulayarak “Gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış reşit sayılmayan küçük yurttaş” (2000: 13). Gibi bir tarif ortaya koyar. Bu iki aksiyomda olgunluk dönemi açıkça belirtilmemiş, ayrıca olgunluğa erişmenin kişiden kişiye değişebileceği göz ardı edilmiş gibidir. Bu tanımlara kıyasla Şimşek’in çocuk tanımı daha genel ve açıktır. “Doğum ve ergenlik dönemi arasındaki çağı yaşayan 0-15 yaş grubundaki küçük insan” (2002: 13). Şimşek’in tanımı, ergenliğe girme yaşının çocuktan çocuğa değişebileceği gerçeğini ıskalamıştır. Bu konuda en doğru tanımlamanın Yavuzer tarafından ortaya konulduğunu söylemek mümkündür. “İki yaşından, ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu; henüz ergenlik dönemine ermemiş kız ve erkek” (1999: 13). Bu tanımlara bakıldığında çocuk kavramının ve çocukluk döneminin iyi anlaşılması için, insanın gelişim ve değişim süreçlerini iyi bilmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Kişinin gelişimi, genel olarak biyolojik bir düzen içinde gerçekleşir. Çocukluk dönemi de bu düzenin bir parçasıdır ve kendi içerisinde değişik aşamalar barındırmaktadır.

Dört aşamadan oluşan çocukluk evresinin birinci evresi doğumdan yaklaşık üç haftalık oluncaya kadar, ikinci evresi on sekizinci aya kadar, üçüncü evresi 6-7 yaşına kadar, dördüncü ve son evresi ise ergenlik çağına kadar sürer. Bu evreler çocuğun bedensel ve psikomotor gelişimine göre belirlenir” (Şimşek, 2018: 13).

Çocukluk dönemi dört evreden oluşsa da bu aşamalar her insanda aynı şekilde ve hızda seyretmez. Sosyal yapı, yaşantı, genetik, beslenme, eğitim, cinsiyet, coğrafya vb. gibi farklı unsurlar bu safhaların seyri üzerinde oldukça etkilidir.

İnsanın gelişimi sürekli olmakla birlikte, bu sürekliliğin hızı her yaşta aynı değildir. Örneğin; döllenmeden doğuma kadar olan evrede çok hızlı bir büyüme süreci yaşanır. Çocuğun iki yaşına kadar olan süredeki büyüme hızı, doğumdan önceki evreden az, ama iki yaşından sonraki evreden çok hızlıdır. Böylece insanın gelişimi sürekli bir akış içinde, ancak kimi kez yavaş, kimi kez hızlıdır (Aral ve Baran, 2011: 18).

Çocukluktan gençliğe geçişte kritik öneme sahip olan ergenlik dönemi, değişik faktörlere bağlı olarak (çevre, cinsiyet, genetik vb.) ortalama on bir ile on beş yaş

arasını kapsar. Bu devreye kadar, çocuğun gelişimine katkı sağlaması için sunulan tüm ürünler belli özelliklere sahip olmalıdır. Çünkü ergenlik dönemi ile birlikte değişen bedensel yapı aynı zamanda bilişsel ve duyuşsal gelişime de etkiler. Çocuk, bu şekilde bir birey olarak yetişkinliğe bir adım daha yaklaşmış olur. “Bedensel gelişme vücut yapısının büyümesini, psikomotor gelişme ise, yaşamak için gerekli duygu, düşünce ve davranış donanımına sahip olmayı ifade eder” (Şimşek, 2018:13). Bedensel ve psikomotor olarak etkileşimli ve bir bütün içerisinde gelişen birey, doğru yaşamsal donanımları edinmek ve kendini daha da geliştirmek için bilme ve öğrenmeye ihtiyaç duyar. Çocukluk döneminde bilme ihtiyacı yani merak duygusu çok yoğundur. Bu güçlü isteğe eşlik eden hayal gücü, çocuğun özgün fikirler üretmesini sağlar. Çocuğa ve çocukluğa mahsus bu düşünceler, somut olarak oyunla uygulamaya dökülür. Oyun, çocukluk döneminde yapılan en ciddi uğraşlardan olup, sosyal hayat becerileri kazanmak için çocuğun bireysel beceriler geliştirmesi faaliyetidir.

Çeşitli türleri olan oyun, çocuğun özgün üretimi ile oluşabileceği gibi planlanmış ve kurgulanmış olarak kasıtlı davranış tarzları edindirmeye yönelik biçimde eğitimciler veya aileler tarafından da hazırlanabilir. Oyunlar esnasında tekerleme, ninni, masal, şarkı vb. türler de sık sık kullanılır. Bu esnada telaffuz etme ve özgün sözcük üretme becerisi gelişen çocuk, sosyal beceriler de kazanır. Dönmez oyunu şöyle tanımlamaktadır:

Belli bir amaca yönelik olan veya olmayan, kurallı ya da kuralsız gerçekleştirilen, fakat her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dilsel, duyguşsal ve sosyal gelişimin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme sürecidir (1992: 12-13)”

Oyun, gerçek hayata hazırlanma yolunda çocuğun yaşam deneyimlerini kontrollü bir ortamda gözetim altında edinmesini sağlar. Ona hayat deneyimleri yaşının imkânları seviyesine indirgenerek sunulur. Oyun, bir manada gerçek hayatın oryantasyonudur. Oyun vasıtasıyla çocuğa kazandırılacak en önemli niteliklerden biri de sosyal yaşama dair bilgi ve becerilerdir. Bu niteliklerin çocukluk çağında kazandırılmasının en kolay ve etkili yollarından biri de eğitim faaliyetleridir. Okul öncesi, ilkokul vb. eğitim süreçleri içerisinde kitaplar ve çocuklara yönelik diğer ürün ve etkinliklerle birtakım değer ve becerilerin aktarımı etkili bir biçimde yapılabilir.

Günümüzde, sosyal yaşam ve eğitim üzerinde çocuk merkezli yapı oldukça dikkat çekmektedir. Okullarda sınıflar yaşlara göre ayrılmakta ve her yaş aralığının hazır bulunuşluluk seviyeleri, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim ortamları şekillendirilmektedir. Sosyal platformlarda da çocuklara yönelik özel alanlar oluşturulmaktadır. Çünkü çocuğun dünyası yetişkininkinden farklıdır ve ihtiyaçları ortama ve yaşa göre değişmektedir. Toplumsal değerleri benimsemiş ve içselleştirmiş bir biçimde yetiştirilen çocuklar, toplumun geleceğinin teminatı hâline gelirler. Bu nedenle çocuk eğitimi, sağlıklı bir toplum yapısının oluşturulması için çok önemlidir. Çocuklara yönelik oluşturulan eğitim faaliyetleriyle onların toplumsal hayata hazırlanması sağlanır. Günümüzde çocuk psikoloğu, çocuk doktoru, çocuk mahkemeleri, çocuk edebiyatı vb. gibi ortaya çıkan farklı uzmanlık alanları, bir bakıma çocuğun önemini fark etmenin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

2.2. Edebiyat

Çocuk edebiyatı günümüzde hiç olmadığı kadar değer görmekte ve diğer edebiyat alanlarından daha da ön plana çıkmaktadır. Edebiyat olmadan çocukluğu idrak etmek, bunun bilincine varmak mümkün değildir. Benliği ve kimliği oluşturan kurucu bir unsur olarak edebiyata ilişkin çeşitli tanımlar ortaya konmuştur.

Edebiyat kelimesi Arapça “edep” kelimesinden gelmektedir. Edep, “Edebiyat sözünün türetildiği kelime köküdür. Erdem, terbiye, görgü, incelik, zarafet, akıllılık gibi birden çok anlamı içinde barındıran bir tabirdir” (Karataş, 2011: 118). Tanımdan da anlaşılacağı üzere edep kelimesi ulaşılmak istenen örnek insan özelliklerini ifade etmektedir. İdeal insan niteliklerine ulaşma yönünde insana yol ve yöntem göstererek onu geliştirmeyi amaçlayan en önemli mecralardan birisi de edebiyattır.

Edebiyat, insanların duygusal ve düşünsel tasarımlarını estetik düzen içerisinde ifade etmelerini sağlayan bir güzel sanat dalıdır. TDK Türkçe Sözlük’te edebiyat “Olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığıyla biçimlendirilmesi sanatı, yazın, literatür” (1998: 670). Biçiminde tanımlanırken Okay’ın “Duygu, düşünce ve hayallerin okuyucuda heyecan, hayranlık ve estetik zevk uyandıracak şekilde sözle ifade edilmesi sanatıdır (1990: 396).” Şeklindeki tarifinde, yazılı edebiyat biraz göz ardı edilmiş gibidir. Aktaş’a göre ise “Tarihsel, sosyal ve kültürel olandan hareketle, dille gerçekleştirilen güzel sanat etkinliklerine ve eserlerine verilen genel addır” (2009:

187). Bu tanımın daha kapsayıcı olduğu söylenebilir. Kavcar, edebiyatın sözlü ya da yazılı niteliğine, bir dil sanatı değinmemiştir. “Edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır” (1999: 4). Bütün bu tanımlamalara ek olarak edebiyat, insana ve hayata ilişkin eşsiz bir deneyim imkânı sunan sanatsal ürünlere işaret ettiği gibi, yaratım ve üretim sürecinde takip ve tatbik edilen yöntemler nedeniyle de bir bilim alanı olarak kabul edilir.

Edebiyat, sosyal hayatın bir parçası olarak insanların kendilerini ifade etmek amacıyla kullandıkları önemli etkinlik alanlarından ve birçok uğraşa kıyasla zengin ifade imkânlarına sahiptir. “Edebiyat toplumsal bir kurumdur ve toplumun yapısındaki değişime bağlı olarak da değişir” (Kavcar, 1999: 4). İnsanlar, toplumsal hayat içerisinde çeşitli biçimlerde duygu, düşünce ve tasarımlarını iletmek, ölümsüzleştirmek ister. Bu isteğin sonucu olarak sistemli bir araca gerek duyar. İşte burada devreye “Edebiyat” girer.

Edebiyat, insanın özgün tasavvurlarını diğer insanlara güzel ve etkili şekilde ileten etkili bir vasıta. Bu araç, içinde hayat bulduğu ve geliştiği dilin ona sunduğu tüm imkânları kullanır. Dil, edebiyatın hammaddesidir ve sanatçının dili kullanmada yetkinliği yapıtının niteliğini belirler. Edebiyat ve dilin yakın ilişkisini Aydın şu şekilde ifade eder:

İnsan, tarih boyunca kullandığı her aracı geliştirmenin yollarını aramış ve bulmuştur. İnsan açısından kullandığı her aracın işleyişi ve sistemi önemlidir. Edebiyat yoluyla bir dilin işlenmesi o dilin anlatım imkânlarını artırır. Edebî metinde dil zorlanabildiği ölçüde zorlanır. Zorlanmayan, edebiyat metni üretilmeyen, edebiyat yapılmayan dil bir türlü gelişemediği gibi ölür. Edebiyat bir dilin dayanıklılığını sağlar, ömrünü uzatır. Dolayısıyla edebiyat eğitimi bir toplum açısından son derece önemlidir. (2005: 5)

Bir yapıtın edebiyat eseri sayılması için birtakım özellikler taşıması gerekmektedir. Bunların en önemlisi estetik zevk uyandırmasıdır.

Toplumların sosyal ve kültürel gelişimlerinde estetik, önemli bir değerdir. Toplumun kültürel yapısının oluşumunda ve gelişiminde etkili rolü olduğu düşünülen estetiğin, ihtiyaç olma yönüyle de değerlendirilmesi gereklidir. (Orhun, 2014: 602)

Estetik açıdan değer taşıyan yapıt, artık kısaca edebî eser olarak nitelendirilebilir. Bu değer, yapıtın üretilmiş olduğu sosyal ve kültürel ortam

bağlamında ayrı bir manevi özellik kazanmasını sağlar ve eser geleceğe aktarılacak değerlerin taşıyıcılığı görevini de üstlenebilir.

Okur ele aldığı, iç dünyasına girmek istediği edebî eser ile haşır neşir olurken onda kendinden bir şeyler bulmalı, duygu, düşünce ve fikir altyapısı şekillenmeli ve zihninde birtakım imgeler oluşmalıdır. Okur ile edebî eser arasında imgesel bağlantı kurulduğunda sanatçının amacı büyük ölçüde gerçekleşmiş olur. Bundan sonraki aşamada o, imgeler dünyasından kişisel çabasıyla anlamlar çıkaracak ve bunları hayatına yansıtmaya çalışacaktır.

Yazar, edebiyat eseri vasıtasıyla geniş ve zengin dünyasını okuyucuya sunar. Okur da bir yorumlama ve anlama süreci içinde eseri kendi duygusal ve düşünsel dünyasında sindirilebilir bir şekle sokar, ihtiyaçlarına göre gerekli olanı alır. İşte edebiyatın okur ile arasındaki ilişkisinin amacı burada ortaya çıkmaktadır. Zaten nitelikli edebiyat yapıtları okuyucunun hayatına doğrudan etki ederek katkı sağladığı bilinen bir gerçektir. Bu durumu Sever şöyle ifade eder:

Edebiyat (yazın) bize, sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış bir yaşam sunar. Yaşamımıza yeni anlamlar katar. İnsan ve yaşam gerçekliğini sanatçı duyarlılığıyla kavramamıza, bu gerçekliğe sanatçı penceresinden bakmamıza olanak sağlar. Her yeni pencere yaşama ve insana ilişkin deneyimlerimizi zenginleştirir; onlara derinlik katar. Dilin en yetkin kullanım örnekleriyle bizi başkalarının deneyimlerine ortak eder. (2017: 11)

Edebiyat, eser yoluyla okura iki şekilde hizmet eder. Bunlardan birisi hoş vakit geçirterek sanatsal yönden zevk kazandırma iken diğeri bilgi iletme, ona eğitsel altyapı oluşturmaktır. Yazınsal nitelikli eserler, bu sayede geniş kitlelere hitap edebilir, eğitim alanında bir araç olarak kullanılabilir.

2.3. Çocuk Edebiyatı

Edebiyat; hitap ettiği okuyucu kitlesi, olduğu dönem, toplumunun kültürel yapısı vb. gibi farklı unsurlardan etkilenir ve beslenir. Hatta yazar yapıtını oluştururken bazen ilgisini tamamen bu unsurların üzerine yoğunlaştırarak belli bir alana yönelir. Sanatçı, toplumunun ve döneminin ihtiyaçlarına karşı ilgisiz kalmaz, aksine bu ihtiyaçlara yönelik olarak sürekli kendini yenileyerek ürünler ortaya koymalıdır. Toplum ve edebiyat ilişkisi bağlamında, günümüzde önemi her zamankinden fazla hissedilen alan ise çocuk edebiyatıdır.

Çocuk edebiyatı, hitap ettiği kitlenin “çocuk” olması nedeniyle özen gösterilmesi ve hassas olunması gereken bir alandır. Amacı, birey olma yolunda çocukları hayata hazırlamak ve onların duygu ve düşüncelerini geliştirip zenginleştirerek kişilik gelişimlerini desteklemektir.

Çocuk edebiyatı kavramı, geçmişten günümüze farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Bunlar arasında küçük de olsa bazı farklılıklar söz konusudur. Bu tanımlar büyük ölçüde birbirine benzerken küçük farklılıklar da göze çarpmaktadır. Yalçın ve Aytas’a göre “Çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır” (2008: 17). Bu tanımda çocuk edebiyatın sadece sözlü ve yazılı verimler şeklinde tezahür ettiği vurgulanmış olsa da böyle bir sınırlamaya gitmek doğru değildir. Çocuk okuyucunun edebiyat ile tanışması yazıdan önce sözlü ve görsel üretime dayalı edebî ürünlerle olabilmektedir. Benzer bir tanımlı Şimşek’te de görülmektedir:

Çocuk edebiyatı, çocukların ruh ve beden gelişmelerine uygun, onların hayal dünyalarına hitap eden, bayağılıktan ve çirkinlikten uzak, çocuğun anlama, kavrama ve yorumlamasına imkân tanıyan; çocuğu eğitirken eğlendiren sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır. (2005, 78)

Şimşek, çocuk edebiyatının bayağılık ve çirkinlik gibi kusurlardan uzak olmasına vurgu yapmıştır. Bu tanımların yanında Sınar, çocuk edebiyatı ürünlerini yaşla sınırlandırarak ve sözlü yazılı eserler ayrımı yapmadan, uygun özellikleri taşıyan bütün eserleri çocuk edebiyatının kapsamı içerisinde değerlendirmiştir. “İki yaşından başlayarak ergenlik dönemine kadar geçen süreçte çocukların hayat tecrübeleri, ilgi, ihtiyaç ve algılama düzeylerine uygun bütün nitelikleri kapsar (2006: 175). Bilkan ise “Çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılmış eserler ve çocukça yazılmış, çocuk ruhunu taşıyan eserlerin oluşturduğu edebiyattır” (2005: 7).

Çocuklar için yazılacak eserlerin çocukça yazılmaması gerekir. Çünkü çocuk, dilin anlatım olanaklarını ve zenginliğini ilk olarak bu yapıtlar aracılığıyla sezeceğinden, tam aksine bu ürünler, estetik beğenisi ve dil zevki yüksek sanatçılar tarafından ortaya konulmalıdır. Bu eserlerin çocuğa göre ve çocuk gerçekliğine uygun bir biçimde kaleme alınması gerekir. Diğer tanımlarla mukayese edildiğinde Şirin’in tarifinin daha kapsamlı ve açıklayıcı olduğu söylenebilir.

Temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayâl dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır. (2007: 16)

Çocuk edebiyatı işlevi, amacı, önemi ve hitap ettiği kitle dolayısıyla yoğun emek isteyen bir çalışma alanı olarak değerlendirilmektedir. Bu alanda etkinlik gösteren sanatçılar genellikle sözlü, yazılı ve görsel eserler yoluyla ürün ortaya koyarlar. Bunlar oluşturulurken çok dikkatli olunmalıdır. Çünkü çocuk, oldukça hassas ve narin bir ruha sahiptir. Eser aracılığıyla ona aktarılacak ve kazandırılacak iletiler, onun ruhunda hayatı boyunca yer edecek değerler olacaktır.

Çocuk edebiyatı müstakil bir değer kazanmadan önce ortaya konan birçok eser, günümüzde bu alanın temel eserleri olarak değerlendirilmektedir. Bu eserler, her ne kadar oluşturuldukları dönemde hedef kitlelerinin kim olduğu konusunda tartışmalara konu olsa da günümüzde bu çerçevede yazılan pek çok eserin aynı zamanda yetişkinlere de hitap ettiği göz ardı edilmemelidir. Örneğin; Ömer Seyfettin ve Kemalettin Tuğcu gibi yazarların ortaya koydukları bazı eserler, çocuklar için yazılmış gibi algılsa da bunların konu ve işleyiş bakımından yetişkinlere seslendiği bilinmektedir. Bu yazarların “*Bomba, Yalnız Efe, Diyet, Üvey Baba, Küçük Besleme*” adlı öyküleri çocuklar için yazılmış gibi görünse de çocuk gerçekliğini aşan ölüm, şiddet, yoğun korku, yalnızlık, çaresizlik vb. gibi yetişkinlerin dünyasına ait birçok olumsuz durum ve duyguyu içermektedir.

Sosyal yaşamı doğrudan etkileyen bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler, aynı zamanda kültür, sanat ve edebiyata da tesir eder. Böyle bir dünyada çocuklar, toplumun kültürel birikimlerinin geleceğe aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü çocukluk çağında edinilen hayata dair kazanımlar, onlar için kalıcı bir değerler altyapısı oluşturmaktadır. “Çocuk edebiyatı özellikle de yenilikçi anlayışla öznesi çocuk olan, çocuğa çocukça yaklaşan, bu alanla ilgili pedagojik bilgiyi gerektiren ancak edebi bir alan olduğundan dolayı estetik ve sanatsal zevki göz ardı etmeyen edebi bir alandır” (Şirin, 2007: 34). Çocuk edebiyatı farklı unsurlardan etkilenen çok yönlü bir alandır. Hem çocuk gerçekliği bilinmeli hem de estetik ve sanatsal kaygılar güdülmelidir.

Sosyal, kültürel, ekonomik, coğrafi vb. unsurlar, çocuğun dil gelişimi üzerinde etkilidir. Çocukluk döneminde çevrenin ve etraftan gelen dilsel uyaranların zengin ve nitelikli olması çok önemlidir. Nitekim zamanının çoğunu aile ve okul ortamında geçiren çocuk, karşılaştığı dilsel uyaranlardan doğrudan etkilenir. Öğretmenin ve ailenin iletişim tarzı, hitabeti ile okutulan ders kitaplarının ve eserlerin niteliği bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Ailenin ve eğitimcilerin çocuk gelişimine yönelik renkli kitaplar, öğretici oyunlar, tekerlemeler, masallar, ninniler, şiirler, hikâyeler ve efsaneler gibi hayat becerileri kazandıran eğitsel türler kullanması çok önemlidir. Çünkü çocuğa sunulan eğitsel eserler, temel dil becerilerini kazandırır ve geliştirir. Bu özellikleri gelişen ve hayal dünyası zenginleşen çocuk, kendisini söz konusu hususlarda daha da yükseğe taşıyacak araçlar arar. Bu aşamada çocuğun karşısına nitelikli, çocuk gerçekliğine uygun ve çocuğa görelilik ilkesini gözetten yazınsal yapıtların çıkması oldukça önemlidir.

Okuma eyleminde, kitaptaki anlatılanları dinleme ve kitabın resimlerine bakma, çocuğun düş ve düşlem gücü ile imgesel düşünme yetisinin gelişimini destekler. Bu dönemde kurulan çocuk-kitap ilişkisi, çocuğun yaşamının diğer evrelerinde kitapla kuracağı ilişkinin niteliğini de belirleyen ilk önemli etkinliktir. Çocuğun ileriki yaşlarda okuma alışkanlığı becerisini edinebilmesi için, okul öncesi dönemde kitaba olan ilgi ve sevgisini oluşturmaya yönelik çabalara ailenin de bilinçli katkılar vermesi gerekir. Kitap, bu dönemde çocuğun yaşamında bir oyun ve eğlence aracı olarak yer almalı; çocuğun çevresinde var olan nesnelerin hem tanıtılmasına hem de yenilerini ekleyerek çoğalmasına dilin ve resmin anlatım gücüyle katkı sağlamalıdır. (Sever, 2007:13)

Çocuk, okumayı öğrenmeden önce resimler vasıtasıyla kitaplar ile tanışır. Okul öncesi döneme yönelik hazırlanan kitapların içinde ve kapağında yer verilen görsel öğeler, bu bağlamda çok önemlidir. Bunların taşıdıkları çekicilikle başlayan kitap ile tanışma, sonrasında okuma becerisinin kazanımı ve yazınsal türlerin içerik zenginliği sayesinde bir alışkanlığa dönüşür.

Gelişim psikologlarına göre anne karnından itibaren başlayan ve çocukluk döneminde edinilen dil kazanımı, aynı zamanda sağlam bir ana dil ediniminin temellerini oluşturur. Çocuk, çevresel unsurlar ve kendisine sunulmuş nitelikli yapıtlar ile dilsel kimliğini şekillendirir. Kazandığı bu kimlik, onun duygu ve düşünce aktarımının yegâne vasıtası olacaktır. Anlama ve anlatma kabiliyetinin de sınırlarını, bu bağlamda kazanılan dile ilişkin kazanımlar belirlemektedir.

Dilsel kimliği oluşan çocuk sonraki aşamada okuma kùltürüne sahip olacak ve bu yönünü geliştirecektir. Okuyacağı edebî ürünlere kendisi karar verecektir. Bu aşamada doğru zamanda doğru kitaplarla ve yazınsal türlerle tanışması, oldukça önem kazanmaktadır. Planlı ve amaçlı olarak okuma eylemine yönlendirilen, süreç içerisinde doğru kılavuzluk edilen çocukta nitelikli bir okuma kùltürü oluşacaktır. Bu nedenle çocuk edebiyatı alanında okuma kùltürü önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Yılmaz’a göre okuma kùltürü:

“Bir bireyin, bir toplumsal grubun ya da bir toplumun okuma eylemi ile ilişkilerinin düzeyi ve niteliği anlamına gelir. Bir başka deyişle, okuma kùltürü, sözü edilen birey, grup ya da topluma ait yaşam biçiminin ‘okuma’ alanına yansıyan bölümüdür” (2009: 134)

Okuma kùltürünün temelleri ilk olarak ailede atılmaktadır. Çocuklara ilk yaşlarda sözlü olarak sunulan ninni, tekerleme, masal, öykü, efsane, destan, şarkı gibi türler çocuğun edebî eserlerle tanışmasını sağlar. Bu durum, dil ve kişilik gelişimini olumlu olarak etkiler. Bu nedenle çocuklara doğru eserlerin doğru zamanda sunulması onları hayata hazırlar ve edebî zevklerinin oluşmasını sağlar.

Çocukluk çağında bilişsel açıdan üst seviyede olan algı düzeyi, daha sonraki yaşlarda giderek zayıflamaktadır. Bu nedenle en kritik dönem olan çocukluk çağlarında hayat üzerine önemli donanımların temeli atılır. Bu esnada alıcı rolünde olan çocuğun ilgisini çekebilmek kolay bir iş değildir. Estetik zevk uyandırma gerekliliği bu safhada yoğun olarak karşımıza çıkar. İnsan henüz anne karnındayken dış uyaranlarla tanışır. Bu yüzden beğeni ölçütleri doğmadan oluşmaya başlar. “Çocukta güzellik duygusu doğuştan vardır” (şimşek, 2018: 39). Doğumdan sonra başlayan çocukluk döneminden ergenlik dönemine kadar, çocuğa yönelik oluşturulan eserler oldukça önemlidir. Bu döneme ilişkin olarak birey olma yolunda, çocuğun kendi iç dünyasında oluşturduğu estetik unsurlar, edebî eserlere yöneliminde ilgi ve ihtiyaçlarını belirleyerek tercihlerini şekillendirir. Çocuğun estetik bir beğeniye sahip olması, kritik yaş dönemlerinde doğru eserlerle tanışmasının bir sonucudur denebilir.

Eğitim ortamında kullanılmak üzere hazırlanan kitaplar, toplum için ideal bireyler yetiştirme konusunda önemli katkılar sunar. “Ders kitapları, bireyleri akademik eğitime hazırlamayı ve onlara yaşamda gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan, bireyi zekâ, bilgi ve estetik yönleriyle geliştirmeyi

hedefleyen ve belli bir programa göre hazırlanmış öğretim araç gereçleridir” (Ülper, 2018: 5).

Edebî değer taşıyan metinlere yer veren ve amacına uygun şekilde hazırlanmış ders kitapları, bir yandan çocuğa estetik anlayış kazandırıp edebî zevk uyandırırken diğer yandan bunlar aracılığıyla toplum için önemli olan değerlerin aktarımı yapılır.

Günümüzde çocuk üzerine düşülmesi, değer verilmesi ve itina ile eğitilmesi gereken, sosyal hayatın güzide bir bireyi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailesinin değerli bir üyesi olmanın yanında ferdi olduğu toplumun istikbalinin de bir teminatıdır. Geleceğini sağlıklı bir biçimde inşa etmeye çaba gösteren toplumlar, çocuk eğitimine verdikleri önem ile öne çıkarlar. Kültür, bilim ve sanat gibi alanlarda çocukların donanımlı olması hedeflenir. Bu nedenle eğitim ve sanat altyapısını geliştirmek isteyen toplumlar çocuk edebiyatı alanında nitelikli eserler vermeyi amaçlar ve bu doğrultuda çalışmalar yaparlar. Ayrıca toplumun sosyal düzeninin bir parçası olan okullara gerekli önem verilerek eğitim sistemi geliştirilir ve eğitim programları oluşturulur. Bu programlarda eğitim sisteminin hedefi gözetilerek nitelikli içeriklere yer verilir, süreç belirlenir, ölçme ve değerlendirme faaliyetleri ortaya konulur. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin en önemli yardımcılarından birisi ders kitaplarıdır. Bu kitaplar, “Bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme ve değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı basılı bir öğretim materyali” (Demirel ve Kıröğlu, 2008: 2). Şeklinde tanımlanmıştır. Çocuğa planlı ve istendik hedefler doğrultusunda, bir bütün olarak amaçlanan değerleri sunan bu materyaller, tüm eğitim sistemlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Eğitim ve öğretim sisteminde çocuk edebiyatı üzerine yapılan en sistemli ürünler olarak karşımıza ders kitapları çıkmaktadır. Ders kitapları aynı zamanda “toplumun kültürünü aktarmak” gibi önemli bir göreve de sahiptir. Fakat aynı kültüre ve soya sahip olduğumuz ve yavru vatan olarak nitelendirdiğimiz KKTC’de okutulan ders kitapları üzerine yapılan çalışmaların azlığını görmekteyiz.

2.4. Çocuk Edebiyatı Tarihi

Çocuk, edebiyat alanında kıymeti sonradan anlaşılan çok önemli bir değerdir. Günümüzde çocuk ve çocukluk kavramı üzerine çok sayıda edebî çalışma yapıldığı görülmektedir. Çocukluk dönemi, bireyin hayatının sonraki safhaları için gerekli donanımları edindiği önemli bir evredir. Bu nedenle söz konusu kavram ve dönem, araştırmacıların üzerinde titizlikle durduğu unsurlar olmuştur. Çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının yetişkinlerden farklı olması, çocuk üzerine uzmanlık gerektiren alanların doğmasına ve gelişmesine neden olmuştur. Bunlardan biri de çocuk edebiyatıdır. “Çocuk edebiyatı terimi, 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış, hedef kitle olarak çocuğu alan bir duyarlık ve anlatımın ifade biçimi anlamında kullanılmaya başlanmıştır” (Şimşek, 2018: 43). Edebiyatın bu mecrası, çocuk merkezli konuları çocuğa göre ele alması bakımından özel ve hassas bir çalışma alanı olarak değerlendirilir.

Batı’da çocuk ve çocukluk düşüncesinin oluşumu, çok sancılı bir süreç sonucunda gerçekleşmiştir. “Çocuk anlayışının tarihi gelişimine bakıldığı zaman, orta çağda yetişkinlerin dilinde çocuğu anlatacak ayrı sözcüklerin bile olmadığı görülmektedir” (Şimşek, 2018:14). Rönesans’a kadar Batı dünyasında çocuğun günahkâr olarak doğduğu, anne ve babasına Tanrı’dan bir ceza olarak gönderildiği görüşü hâkimdi. Bu bakış açısı; çocuğun sevilmemesi, hakarete uğraması, aşağılanması, dövülmesi, ağır işlerde çalıştırılması hatta işkencelere maruz kalmasını doğuruyordu. Çocuğa karşı bu olumsuz bakış açısının bir yansıması olarak çocuk kavramının pek önemsenmediği görülmektedir. Özellikle bu çağ Avrupa toplumunda çocuğun değeri yoktu.

Çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri göz önünde bulundurularak 16. yüzyıldan itibaren çocuklara yönelik ilk eserler oluşturulmaya başlanmıştır. Batıda Rönesans ile birçok alanda yenilikler baş göstermiş, bu durum da bilimin ve sanatın gelişmesini sağlamıştır. Bunlar, matbaa aracılığıyla toplumun her kesimine ulaştırılmış, böylelikle okuma-yazmanın seçkinler için bir ayrıcalık olması sona ermiştir. Bu durum sanatın ve bilginin yaygınlaşmasına da katkı sağlayarak birçok klasik eserin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Düşüncenin, sanatın ve edebiyatın inkişafı çocuklara olan bakışı değiştirmiştir. “Matbaanın icadı ve yaygınlaşması ile

beraber kitap basımı hızlanmış, çocuklara yönelik eserler de basılmaya başlanmıştır” (Bilkan, 2005: 9). 16. yüzyıla gelindiğinde, çocuklar için yazılan yazınsal ve eğitsel nitelikli kitapların sayısında gözle görülür bir artışın varlığı dikkati çeker. Çocuklar için oluşturulan ilk ürünler sözlü gelenekte var olan masal, tekerleme, hikâye, destan vb. türlerdeki eserlerin yazılı hâle getirilmesinden ibarettir. Çocuk kavramının 16. yüzyıldan itibaren önem kazanmaya başlamasıyla beraber, toplumun çocuk algısı da değişmeye başlamıştır. Meydana gelen bilimsel yenilikler ve zamanla değişen sosyal düzen beraberinde çok sayıda yenilik getirmiştir. Artan ve hızlanan bu yenilikler çerçevesinde; sanayi, sağlık, yönetim, eğitim vb. sistemler de şehirleşme artmıştır. İnsanların refah düzeylerinin yükselmesiyle geleceğe yönelik tasarımlar yapılmaya başlanmıştır. Böyle bir iklimde de teknoloji kavramı ortaya çıkmıştır.

Çocuk edebiyatının gelişimi toplumlara, kültürlere ve medeniyetlere göre farklı bir seyir izlemiştir. Tarih öncesi dönemlerde çocuk ve çocukluk kavramları ile ilgili ayrıntılı bilgiye sahip olmasak da dönemin yaşayış tarzından yola çıkarak birtakım düşünceler ileri sürmek mümkündür. Bu dönemde insan yaşamı toplayıcılık ve avcılık üzerine inşa edildiğinden yoğun fiziksel emek gerektirmekteydi. Aynı zamanda yerleşik yaşam yaygın olmadığından, hayat çocuklar için son derece zordu. Hastalıklar ve steril olmayan yaşam, birçok çocuğun henüz bebek iken ölümüne neden oluyordu. Günümüze kadar gelen “günahkâr varlık” anlayışı ve doğal olayları doğaüstü nedenlere bağlama eğilimi, bu dönemde yoğun olarak benimsenmiş bir hâldeydi.

Ayrıca bazı ilkel toplumlar doğaüstü güçlere inanıyor, bir fırtınaya da kıtlığın nedeni doğaüstü güçlerin kızgınlığı olarak kabul ediliyordu. Bu dönemde doğan engelli çocuklar ise bu doğaüstü güçlerin cezalandırması olarak görülüyordu (Çavuşoğlu, 2013: 1).

Tüm bu bilgilere bakıldığında tarih öncesi dönemlerde çocuğa yeterince değer verilmediği görülmektedir.

M.Ö. 3500’de yazının bulunmasıyla başlayan Antikçağ’da (İlkçağ), çocuk kavramının yeterince önem kazanmadığı görülmektedir. Bu dönemde çocuk, toplumca çok önemszenmemekte ve yetişkinlere yönelik her türlü davranışa maruz kalabilmekteydi.

Antikçağ’da çocuk denildiğinde belli bir yaş ayrımının olmadığını biliyoruz. Ancak burada çocuk ayrımı köle çocuklarının öldürülmesi konusunda ortaya çıkıyor. Bu konuda ahlaki ve yasal bir sınırlama yok. O dönemde efendiler

büyüyünce kenti yakacak diye köle çocuğu öldürmek istiyorlar, ama bebek olduğu için vazgeçiyorlar. Çocuk, eğer yedi-sekiz yaşlarında olsa onu öldürme hakkını kendilerinde görecektir. Daha doğrusu öldürme konusunda var olan haklarını doğru zamanda(!) kullanmak istiyorlar. Onları sınırlayan hiçbir yasa ya da karşı güç yok aslında (Neydim, 2019: 24).

Yerleşik yaşama geçilmesi ve tarım faaliyetlerinin yoğun olarak başlaması, çocuklar için toplumsal yaşamda yeni görevler doğmasına neden olmuştur. Bu dönemde çocuğun mülkiyeti babaya ait sayılırdı ve babanın çocuğu üzerinde geniş yaptırım hakları bulunmaktaydı. Ayrıca, doğa güçleri için çocuk kurban etmek, bazı toplumlarda yaygındı. Kimilerinde ise kız çocukları makbul görülmez ve öldürülürdü. Örneğin; Arap toplumunun bu dönemde kız çocuklarını diri diri gömdüğü bilinmektedir. “Eskimolar bebeklerini buzlu suya atar, Araplar istemedikleri cinsiyette doğan çocuklarını diri diri kuma gömerlerdi” (Kocaer, 2006: 12). Bu dönemde de çocuk anlayışının yeteri kadar olgunlaşmadığı görülmektedir.

İlkçağ doğu dünyasında çocuk edebiyatıyla ilgili Beydeba’nın *Kelile ve Dimne* adlı fabl tarzındaki eseri ön plana çıksa da bu yapıt, doğrudan çocuk okuyucu için yazılmamış, dönemin hükümdarının üç şehzadesine öğütler vermek amacıyla oluşturulmuştur. Bu doğrultuda ilk eser, Konfüçyüs’un Çin klasikleri üzerine çalıştığı ve çocukların eğitimi için hazırladığı eserler kabul edilir.

Batı dünyasında Orta Çağ’da çocuk “minyatür yetişkin” olarak değerlendirilmiştir. Çocuklar bu dönemde eşya olarak görülmüş ve köle gibi alınıp satılmıştır. Soylu insanların çocukları eğitim alabilirken fakir ve köle kesimin çocukları iş gücünün bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Bu dönem, Batı dünyası için çocuk üzerinde Hristiyan bakış açısının hâkim olduğu bir evredir. Bu anlayışa göre çocuklar, doğuştan kötüdür ve onları arındırmak için dövmek gerekir. Orta çağ Avrupası’nda çocuğa bakış açısı olumsuzken İslam dünyasında farklı bir bakış açısı dikkat çekmektedir.

Müslüman inancının kaynaklarını oluşturan ayet ve hadislerde, çocukluğun yetişkinlikten farklı ve özel bir ‘biyolojik’ evre olduğunu, yetişkinliğe ancak belli bir hazırlıkla ulaşıldığını, çocuğun yetiştirilmesindeki esas sorumluluğun yetişkine verildiğini gösteren ifadeler yer almaktaydı” (Tan, 1994: 21).

Ortaçağda doğu dünyasının önemli eserlerinden biri olarak *Bin Bir Gece Masalları*’nın ortaya çıkışı dikkat çeker. Fakat bu eserin doğrudan çocuklara yönelik olarak ve çocuk gerçekliğine uygun bir ürün olduğundan söz etmek mümkün değildir.

Yeniçağda çocuk kavramı bambaşka bir anlama bürünmüştür. Rönesans ile birlikte çocuğa verilen değer, hümanist düşüncelerin de etkisiyle artmaya başlamıştır. Çocuk, üzerine düşülmesi gereken bir toplumsal değer olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Yeniçağda rönesans hareketinin etkisiyle hümanizm, deneysel bilgi, araştırma ve bilim ön plana çıkmıştır. Bunlara ek olarak matbaanın da yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanması, hızlı bir yenilik ve değişimi beraberinde getirmiştir. Romantik akımın önde gelen isimlerinden Victor Hugo'nun "Kristof Kolomb sadece Amerika'yı keşfetti. Bense çocukluğu keşfettim." sözleri ile bu yeni durumun bir bakış, bir ideoloji, bir icat olduğu vurgulanabilir. Bu dönemde çocuk anlayışının değişmeye başladığı görülse de çocuklar sanayi devrimi ile ortaya çıkan iş alanlarında yoğun olarak çalıştırılmıştır. İşçi çocuklar bu dönemin gerçeğiydi.

İngiltere'de Rönesans'ın etkisiyle 16. yüzyıldan itibaren çocuk edebiyatı önem kazanmaya başlamıştır. Ülkede ilk olarak çeviri yoluyla okuyuculara sunulan *Ezop Fablları*, *Binbir Gece Masalları* gibi eserler çok ilgi çekmiştir. Bu dönem Avrupa sahasında doğrudan çocuklara yönelik olmasa da birçok eser okurların istifadesine sunulmuştur. Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* ve Jonathan Swift'in *Gulliver'in gezileri* adlı kitapları, dönemlerinde büyük ilgi çekmiş ve çocuk yazınının dönüm noktasını oluşturmuşlardır. "Çocuk edebiyatının bu iki kitapla başlaması Batı'daki Aydınlanma sürecinin yansıması olarak algılanabilir" (Neydim, 2019: 44-45). Aynı dönem Fransız Edebiyatında ise, çocuk yazınıyla ilgili önemli eserler karşımıza çıkmaktadır. Perrault'un eserleri (*Kırmızı Başlıklı Kız*, *Uyuyan Güzeli*, *Çizmeli Kedi*, *Kül Kedisi*) ve La Fontaine'nin kaleme aldığı *Hayvan Masalları* bunlar arasında sayılabilir.

Yakınçağa gelindiğinde çocuğa bakışın tam anlamıyla değiştiği görülmektedir. Bu dönemde, gelişen bilim ve teknoloji, değişen toplum yapısı birçok meslek dalının doğmasına neden olmuştur. Eğitimli insana duyulan ihtiyaç artmış ve düzenli eğitimin gerekliliği anlaşılmıştır. Tüm bunların yanında insanların eğitim seviyelerinin artması ile çocuğa karşı bakış açısı pozitif yönde değişmiştir. "19. yüzyılda çocuğun erişkinlerden farklı gereksinimlerinin olduğu ve erişkinin küçük bir kopyası olmadığı anlaşıldı" (Çavuşoğlu, 2013: 2). Çocuk, bu çağda Batı'da hiç görmediği değeri

görmeye başlamıştır. Bundan sonra toplumların geleceği büyük ölçüde çocuk kavramı üzerine şekillenmeye başlayacaktı.

Çocukluk kavramının geçmişteki sarsıntılı seyrinden sonra modern zamanlarda bambaşka bir anlam kazandığı görülmektedir. Günümüzün önde gelen toplumlarında oluşan bu anlam Tan’a göre temelde üçe ayrılmaktadır:

Modern toplumlarda çocukla ilgili paradigma temelde üç varsayıma dayanmaktadır.

- a) Çocuklar yetişkinlerden farklıdır ya da çocuklar özel bir biyolojik kategori oluştururlar.
- b) Çocukların yetişkinliğe hazırlanması ‘yetiştirilmesi’ gerekir ya da yetişkinlik bir kazanımdır.
- c) Çocukları yetiştirme sorumluluğu yetişkinlere aittir (Tan, 2006: 1).

Modern dönemde çeşitli alanlardaki değişim ve gelişime koşut olarak, toplumun çocuk algısı da dönüşüme uğramış, çocuk önceki dönemlere nazaran değer kazanmıştır. “Çocuk, üzerinde itina ile durulması ve hassas davranılması gereken toplumun biricik ögesidir.” Görüşü hâkim olmuştur. Bu kısmen yeni anlayış, çocuklara yönelik yazınsal nitelikli eserlerin üretimini hızlandırmıştır. Çocuklara yönelik nitelikli eserlerin verilmeye başlanmıştır. Bu tür yapıtlarla gerçek anlamda çocuk edebiyatının doğmaya başladığı söylenebilir. “18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan çocuk edebiyatı 19. yüzyılda önemli gelişme göstermiş ve bu yüzyıl, günümüzde klasikler diye adlandırdığımız çocuk ve gençlik kitaplarının yazıldığı dönem olmuştur” (Neydim, 2019: 41). Çocuk, değişen toplumsal düzen ve algılarla birlikte zamanla daha bir okur olarak karşımıza çıkmaya, birçok toplumsal mecrada ağırlığını ve önemini hissettirmeye başlamıştır. Çocuk okura yönelik artan yazılı eserlerin çoğalması kendisini süreli yayınlarda da göstermiş, bu dönemde önemli dergiler basılmıştır. “Süreli çocuk yayınlarında İngiltere’nin başı çektiği görülür. Bu ülkede on sekizinci yüzyılda yayınlanan ve ilk çocuk dergisi olarak kabul edilen *Juvenile Magazin* ve *The Children’s Magazine* isimli kısa ömürlü iki dergi büyük şöhret yapar” (Okay, 1998: 133). Çocuk artık gündelik yaşamda daha çok görünür olmaya başlamış, bu durum kendini çocuğa yönelik süreli yayınlarda da hissettirmiştir. Bu dönem Avrupa Kıtası’nda birçok nitelikli yazar ve eser göze çarpmaktadır. İngiltere’de: Lewis Carol “*Alice Harikalar Diyarında*, Charles Dickens *David Copperfield*, Charles Lamb

Shakespeare'den Masallar eserleri ile dikkat çeken yazarlar olurken Almanya'da: Grim Kardeşler *Çocuk Masalları* Fransa'da ise Jules Verne'in eserleri, dönemi için hayal gücünün sınırsızlığının yegâne örneklerinden olmuştur. Yine aynı devrede Hector Malot da *Kimsesiz Çocuk* adlı eseriyle dikkat çekmiş, Fransız Saint Exupery'nin *Küçük Prens* adlı eseri çok büyük beğeni toplamıştır.

Yakınçağ ile birlikte son derece gelişen bilim ve teknoloji modern çağların başlangıcı sayılmaktadır. Bu dönemde gelişen bilim ve teknoloji insanların ufkunu açmış ve hayal gücünün eserlere yansımaları sağlamıştır. Jules Verne'in romanları bu süreçte büyük ilgi çekmiştir. Neydim, (*Balonla Beş Hafta, Dünyanın Merkezine Yolculuk, Aya Yolculuk, Kaptan Grant'ın Çocukları, Seksen Günde Devri Alem, Denizler Altında 20 000 Fersah, İki Yıl Okul Tatili*) adlı romanların çocukların düş dünyasını geliştirip bilime yönlendiren yapıtlar olduğunu söyler (2019:45).

İtalya'da Carlo Collodi'nin yazdığı *Pinokyo* Yakınçağın en önemli eserleri arasında sayılmaktadır. Eserde, erdemli insan özelliklerinin yaramaz bir kukla üzerinden çocuklara başarılı bir şekilde aktarıldığını görmekteyiz. İsviçre'de Johanna Spyri, *Heidi* adlı eseriyle makineleşen dünyada kendini doğa ile bütünleştiren bir çocuk karakterini, okura sunmuş ve bu eser de oldukça beğeni toplamıştır. İsveç'te Selma Lagerlöf, *Nils Holgersson'un İlginç Seyahati* adlı çocuk romanı ile 1909 yılında Nobel edebiyat ödülünü almıştır. İskoçya'da Robert Louis Stevenson'un "*Defne Adası*" adlı eseri de çocuk yazını için önemli eserlerdendir.

Tarihsel gelişim seyri içerisinde Türk toplumunda çocuk, daima değerli görülmüştür. Çocuğa verilen önemi kadına verilen değerden anlayabiliriz. Türk toplumlarında kadın, bir anne olarak saygın bir konuma sahipti.

"Türklerin toprağa bağlı olmadan göçebe yaşadıkları döneme bakıldığında da çocuğun bir değer olduğunu görürüz. Bunda ailenin mutlak yöneticisinin kadın olmasının önemli bir rolü vardır. Dönemsel olarak anaerki bir toplum olarak yaşayan Orta Asya Türklerinde çocuk ve kadın önemli bir değerdir ve kadın karar vericiler arasında önde yer alır" (Neydim, 2019: 25).

Selçukluların mirası üzerinde yükselen Osmanlı Devleti'nde, çocuklar erken yaşlarda okula gider ve din temelli bilgileri edinmeye başladılar. Bu aşamada okuma başta olmak üzere yazma da öğrenilirdi. "Sabi" denilen 4-5 yaşlarındaki kız ve erkek çocukları Kuran, namaz kılma, namazda okunacak ayetler, dualar ve biraz da yazı

yazmayı öğrenirlerdi. Sonrasında eğitim medresede devam etmekteydi” (Türk, 2011: 161). Osmanlı kültüründe çocuklara ve onların eğitime verilen önemi ve bundan dolayı duyulan mutluluğu okula başlayan çocuklar için yapılan şenliklerden anlamaktayız. Bu şenliklere âmin alayı denirdi.

Çocuklar mektebe her zaman başlayabilirlerdi. Bu halkın âmin alayı dediği, hocanın, mahalle ve mektep çocuklarının katıldığı ilahili, dualı bir törenle olurdu. Bu törenler çocukları mektebe gitmeye özendirir, ana babalarda da çocuklarının okumaları için bir arzu oluşmasına yarardı (Akyüz, 2000: 32).

Osmanlı toplumunda sıbyan mekteplerine gitmek mecburi değildi. Fakat ailelerin çocuklarını okula göndermesini özendirecek faaliyetler yapıldı. Bunlardan biri de âmin alaylarıdır. Çocuk ve ailesi bu mutluluğu yaşar, bu durum topluma bir sevinç kaynağı olarak yansdı. Sıbyan Mektepleri, günümüzün ilkokul seviyesi öğretim düzeyi olarak düşünülebilir. Bu mekteplere sadece erkekler değil kız çocukları da giderdi.

Osmanlı Dönemi’nde çocuklara yönelik nitelikli eserler ortaya koyulsa da bunların sayıları çok değildir. “Türk edebiyatında çocuklara yönelik dikkat çekici iki eser 17. ve 18. yüzyıllarda yazılmış Nabi’nin *Hayriye* ve Sümbülzade Vehbi’nin *Lütfiye* adlı eseridir” (Şimşek, 2018: 48). *Hayriye* adlı eserinde Nabi, oğlu Mehmet’e hayata dair tecrübelerini, mutlu olmanın yollarını öğütler vererek anlatır. Nabi oğlunun iyi bir insan olarak yetişmesi için hayata dair birçok konuda ona nasihatler verirken oğlu üzerinden de ideal çocuk yetiştirmenin yollarını da insanlara gösterir. *Lütfiye* adlı eserde ise Sümbülzade Vehbi, oğluna öğütler vererek onu ilim öğrenmeye sevk eder. “*Hayriye* ve *Lütfiye*’ye kadar yazılmış eserlerde daha çok çocukları yetiştirecek anne-babalara öğütler verilirken bu eserlerde doğrudan çocuğa seslenilmektedir. İki eser de dönemine göre oldukça dikkat çekici niteliktedir” (Şimşek, 2018: 49). Bu tarz eserlere edebiyatımızın sonraki dönemlerinde sıkça rastlasak da Nabi ve Vehbi’nin eserleri günümüzde de değerini korumaktadır.

Çocuk kavramının önemi, ülkemizde 19. yüzyıldan sonra anlaşılmaya başlanmıştır. Tanzimat döneminde başlayan sanat, edebiyat, toplum, yönetim vb. alanlardaki fikir akımları toplum üzerinde genel bir etki oluşturmuştur. “Tanzimat ile başlayan batılılaşma döneminde çocuk terbiyesinin ayrı bir alan olduğunun ve uzmanlık gerektirdiğinin farkına varılır” (Okay, 1998: 46). Bu dönemde özellikle

Avrupa'ya gönderilen öğrenci ve aydın kişiler, tercüme yoluyla birçok eseri ülkemize kazandırmıştır. Bu yolla topluma sunulan eserler, çocuk edebiyatının temellerinin atılması yönünde büyük öneme sahiptir. Zaten Sınar (2006: 175) Türkiye’de çocuk edebiyatının ortaya çıkışını, eğitimle ilgili çağdaş uygulamaların başladığı Tanzimat’la başlatır. Avrupa ülkelerine eğitim vb. faaliyetler için giden kişilerin oradaki bilim ve sanat varlığını Osmanlı’ya getirmesi, birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Osmanlının toplum ve yönetim tabakaları da doğrudan veya dolaylı olarak bundan etkilenmiştir.

Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında, çocuğa verilen önem ve gösterilen ilginin arttığı görülür. Atatürk’ün başlattığı yenilik ve modernleşme hamlesi ile ülkenin birçok yerinde okullar açılmış, çocukların eğitimi ulusun geleceğinin teminatı olarak görülmüştür. 23 Nisan 1920’de Birinci Büyük Millet Meclisi’nin açılması ile Türk milletinin egemenliği ve bağımsızlığı ilan edilmiştir. Bu büyük olay, Atatürk tarafından çocuklara ithaf edilerek 23 Nisan gününün “23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı” olarak kutlanmasını sağlamıştır. Dünya’da ilk defa çocuklar için bayram ilan eden ülke Türkiye Cumhuriyeti olmuştur.

Cumhuriyetin ilanı ile toplumsal, ekonomik, siyasi, eğitim vb. gibi birçok alanda yenilik ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu faaliyetler edebiyata yansımış ve harf inkılabı, eğitim sisteminin değişmesi vb. nedenlerle yazınsal alanda bir süre yavaşlama yaşansa da sonrasında edebî üretimin nispi bir artış kaydettiği söylenebilir. “Türk halkının tamamını okuryazar yapma amacıyla gerçekleştirilen harf devrimi, canlı bir yayın yaşamını da başlatmıştır” (Alpay, 2012: 169). Harf devrimiyle birlikte yaşanan kopuşun yarattığı sarsıntıyı hafifletmek adına, eğitime büyük önem atfedilmiştir. Toplumun içinde bulunduğu zor durumdan çıkış ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmanın tek yolu olarak eğitim görülmüştür. Cumhuriyetin mimarı olan Mustafa Kemal Atatürk bu durumu; “En önemli ve verimli vazifelerimiz milli eğitim işleridir. Milli eğitim işlerinde kesinlikle zafere ulaşmak lazımdır. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu şekilde olur.” Sözleri ile ifade etmiştir.

Cumhuriyetin ilanı sonrasında bir süre duraksama yaşansa da sonrasında bu anlayışla çocuklar için özellikle milli ve tarihsel değerleri ele alan önemli eserler ortaya konulmaya başlanmıştır. Faruk Nafiz Çamlıbel, Mahmut Yesari, Hasan Ali

Yücel, Rakım Çalapala, Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa bu dönemde çocuklar için eserler veren yazarlar olarak ön plana çıkmıştır. “Ayrıca bu döneme ait Eflatun Cem Güney tarafından *Açıl Sofram Açıl* ve *Dede Korkut Masalları* eserleri sayesinde “Dünya Çocuk Edebiyatı Onur Belgesi” ödülünü almıştır” (Koyuncuoğlu, 2021: 11). Nitelikli yazarların başarılı eserler ortaya koyması ile çocuk edebiyatı alanında hızlı bir gelişim süreci başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde Batı edebiyatının öne çıkan eserlerinin birçoğu çeviri yoluyla edebiyatımıza kazandırılmıştır. Bunların en bilinen örneklerinden birisi de Orhan Veli Kanık’ın çevirdiği *La Fontaine Fablları*’dır. “Türkiye’de önemli şairlerden birisi olan Orhan Veli Kanık *La Fontaine* içerisinde yer alan kırk dokuz fabl nazım haline çevirmiştir. Bununla birlikte yetmiş iki tane Nasrettin Hoca fıkrasını da manzum şeklinde ele alarak yazmıştır” (Kıbrıs, 2010: 17). Bu dönemde Orhan Veli Kanık ile başarılı masal ve fabl örneklerini içeren eserler dikkat çekerken derleme ve düzenleme üzerine yoğun çalışmalar yapılmıştır. Sonraki yıllarda birçok sanatçı tarafından bu alanda nitelikli çalışmalar yapılmıştır. “Yine bu dönemde Siracettin Hasırcıoğlu, Vasfî Mahir Kocatürk gibi isimlerin de *La Fontaine Masalları*’nı çevirdikleri dikkat çeker” (Şimşek, 2018: 59). Ayrıca Eleanor Porter (*Polyanna*), Maurice Leblanc (*Arsen Lüpen*), Daniel Defoe (*Robinson Crusoe*), Cervantes (*Don Kişot*), Exupery (*Küçük Prens*), Frances Burnet (*Küçük Lord*), Alexander Dumas (*Monte Cristo Kontu*), Hector Malot (*Sans Famille*), Louisia M. Alcott (*Küçük Kadınlar*), Leon Cahon (*Gök Bayrak*), Edmondo de Amicis (*Çocuk Kalbi*) gibi önemli yabancı yazarların eserlerin çevirileri yapılır. Jules Verne’in birçok eseri de bu devrede tercüme yoluyla edebiyatımıza kazandırılır.

Cumhuriyet döneminde toplumun roman ve hikâye alanındaki beklentilerini karşılamak amacıyla sosyal ve millî konularda çalışmalar yapan Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu önemli eserler ortaya koyar.

Halide Edib’in *Dağa Çıkan Kurt* (1922) ile Yakup Kadri’nin *Milli Savaş Hikâyeleri* (1947) isimli kitaplarında yer alan “Bayrağımızın Altında”, “Dua Tepe”, “Tanıdığım Çocuklardan”, “Kabakçekerdekçi”, “Güvercin Avı”, “Ceviz” gibi hikâyeler hem bu büyük yazarları tanıtmak hem dil zevki vermek hem de millî bilinç ve insan sevgisi aşlamak için bugün de rahatlıkla kullanılabilecek metinlerdir (Sınar, 2006: 188)

Bu yazarların yanında; Aka Gündüz, Mahmut Yesari, Reşat Nuri Güntekin, Şükrü Enis Regü, Rakım Çalapala, Ceyhun Atuf Kansu, Abdullah Ziya Kozanoğlu gibi sanatçılar da ortaya koydukları eserlerle dikkat çekmektedir. Ayrıca bu dönemde Fazıl Hüsnü Dağlarca da yazdığı çocuk şiirleri ve kitaplarıyla (*Kuş Ayak: Açıl Susam Açıl, Kuş Ayak: Boyalı Ses, Arka Üstü, Balina ile Mandalina, Yeryüzü Çocukları, Yazıları Seven Ayı, Şeker Yiyen Resimler, Göz Masalı, Güneşi Doğduran, Yaramaz Sözcükler, Kaçan Uykular Ülkesi, Cinoğlan, Hin ile İncik, Bitkiler Okulu, Cincik, Cin ile Cincik, İlkokul 2'deki/Kanatlarda, Okulumuz 1'deki, Okulumuz 3'teki*) ile dikkat çeker.

Ülkemizde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çocuk edebiyatına karşı gösterilen ilgi artmaya başlamıştır. Oğuzkan'a göre:

Bunun başlıca sebebi Milli eğitimin yurt ölçüsündeki büyük ve devrimci gelişmelerinin bu yıllarda hazırlanmış olması, yeni yetişen öğretmen nesillerinin eskilerine bakımla, çocukları kitap okumaya hazırlamış olmalarıdır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında memlekette eğitim anlayışında büyük bir devrim gerçekleşmiş, okuma kitaplarının esiri öğretmen ve öğrenciler yerine, çocuk dergileri ve kitaplarını sınıflara sokan yeni öğretmen ve öğrenci nesillerinin okullarda çoğaldığı [görüldü] (2013: 11).

Değişen dünyada bilim ve teknolojinin ön plana çıkmaya başlamasıyla savaşlarda kullanılan yöntem ve teknikler de değişmiştir. Bu değişim toplumun birçok yerine yansarak ülkelerin eğitim ve öğretim sistemlerine önem vermelerini de tetiklemiştir. Bu ve benzeri sebeplerle ülkemizde muasır medeniyetlere ulaşmak amacıyla birçok yenilik ve gelişmeler yaşanmıştır. Matbaalar artmaya başlamış, baskı kaliteleri arttırılmış, yayınevleri çoğalmaya başlamış ve en önemlisi de nitelikli ve özgün eserler ortaya koyan yazarlar yetiştirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ülkemizde çocuk edebiyatı alanında görülen gelişmeler hızlanmış ve çocuklara yönelik yazar ve eserlerin sayısında ciddi bir artış görülür. Bu dönemde, Yalvaç Ural: *Müzik Satan Çocuklar, Gölcüğün Küçük Avcıları, La Fontaine Orman Mahkemesinde*; Ülkü Tamer: *Masal Şiirler, Virgülün Başına Gelenler*; Cahit Zarifoğlu: *Ağaç Okul-Çocuklara Afganistan Şiirleri, Gülücük, Yürekdede ile Padişah, Serçekuş, Ağaçkakanlar, Katırrıslan, Motorlu Kuş*; Kemalettin Tuğcu: *Sokak Çocuğu, Yetim Malı, Ayşecik, Kimsesiz Çocuklar, Anasının Kuzusu, Yetim Ali, Annesizler, Üvey Baba*; Mevlana İdris Zengin: *Uçtu Uçtu Şiir Uçtu,*

Gökkuşakğı Sevinci, Güneşle Ay Durmasın; Gülten Dayıoğlu: Fadiş, Yurdumu Özledim, Dört Kardeştiler, Ben Büyüyünce, Dünya Çocukların Olsa, Akıllı Pireler, Ölümsüz Ece, Işın Çağı Çocukları, Midos Kartalının Gözleri, Gökyüzündeki Mor Bulutlar, Parbat Dağının Esrarı, Suna'nın Serçeleri gibi yazar ve eserler ön plana çıkmış ve beğeni kazanmışlardır.

Ülkemizde çocuk edebiyatının gelişiminde önemli katkılardan birini de Doğan Kardeş Yayınlarının 1964'te düzenlediği “Çocuk Romanı” yarışmasıdır. “Bu ödüllü yarışmalar öykü ve roman türünün gelişmesine büyük katkı sağlamıştır” (Gültekin, 2011: 16). Bu müsabakalara katılan ve *Bir Gün Büyüyeceksin* adlı eseriyle 1964 yılı “Doğan Kardeş Çocuk Romanı Armağanı”nı kazanan Mehmet Seyda, çocuk edebiyatına katkı yapan isimlerden birisidir. Bu dönem, Türk edebiyatında gülmece ağırlıklı çocuk kitapları ile tanınan Aziz Nesin ve Muzaffer İzgü de dikkat çekmiştir. Aziz Nesin (*Uyusana Tosunum, Ben de Çocuktum, Aziz Dededen Masallar, Anıtı Dikilen Sinek*), Muzaffer İzgü (*Can Dayım, Ekmek Parası, Uzay Dolmuşu Kalkıyor, Zıkkımın Kökü, Ekmek Parası*) gibi eserleriyle bu dönemde oldukça rağbet görmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle politik akımlar toplumlarda yayılmaya başlamış, aynı zamanda da yazar, matbaa ve yayınevlerinin artması ile ticari bir mecra oluşmuştur. Bu yıllarda “(...) Çocuk edebiyatında iki ayrı akım kendini göstermeye başlar. Sol çocuk edebiyatı ve tüketim toplumu yaratmaya dönük çocuk edebiyatı akımları görünür olmaya başlarlar” (Neydim, 2019 :70). Dönemin sosyal ve siyasi durumunun toplumun en küçük bireyi olan çocuk üzerindeki tesiri ona sunulan yazınsal ürünlerin tür ve konu bakımından çeşitlenmesine sebep olurken bu süreçte titizlikle hareket edilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu aşamada dönemin getirdiği değerlerin çocuğa aktarımı önem kazanmıştır. “1960'lı yıllar birlikte oluşturulan eserlerde dönemin değerlerini çocuklara anlatma ve erdemli olma amaçlanmıştır” (Koyuncuoğlu, 2021: 11). Ele alınan eserlerde değişmeyen erdem, dürüstlük, hoşgörü, iyilikseverlik vb. gibi olumlu insan özelliklerinin kazandırılmasına da çalışılmıştır.

1970'lerde çocuk edebiyatı üzerine yoğun çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bankaların yayınevi kurarak çocuk yayınlarını bastığı görülmektedir.

1980'li ve 1990'lı yıllarda toplumsal yaşamda meydana gelen köklü değişimler, çok geçmeden çocuk edebiyatı alanına da yansır. Ülkemizdeki farklı sosyal grupların

kendi ilgi ve ideolojileri doğrultusunda çocuk yayınları çıkarılmaya başlanır. Bununla birlikte çocuk edebiyatı alanında çalışma yapan yazarların nitelikleri ve sayıları artmıştır. Bu sayede çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri kapsamında başarılı eserler ortaya çıkmıştır.

Toplumsal kültürümüzde sözlü gelenekten yazılı geleneğe ve günümüze kadar çocuklara yönelik çok sayıda eser ortaya konulmuştur. Cumhuriyetin İlanı ile muasır medeniyetler seviyesine erişmek hedeflendiğinden bilim ve teknoloji alanında yapılan çalışmalar ilerlemiş, çocuğa verilen değer artmış ve çocuk edebiyatı sistemli bir hale gelmiştir. Çocuk edebiyatı ile toplumun istediği nitelikli ve bilinçli bireylerin yetiştirilmesi kolaylaşmış ve bu doğrultuda oluşturulan eserler kültürün taşıyıcısı görevi de üstlenmiştir.

2.5. Çocuk Edebiyatında Metin Türleri

Çocuk, içinde bulunduğu sosyal yapının her türlü yaşantısından etkilenmeye açıktır. Ancak toplumsal değerlerin planlı ve sistemli bir şekilde aktarımı ile çocuk sosyalleşir. Bu çerçevede okul ortamında nitelikli bir şekilde yürütülen eğitim faaliyetleri ve özenle seçilmiş, oluşturulmuş yapıtlar aracılığıyla çocuğa toplumsal kabul görmüş değerlerin aktarımı yapılır. Bu yolda kullanılabilecek etkili araçlardan birisi de ders kitaplarıdır. Bu materyallerin hazırlanmasında, önemine binaen oldukça titiz olunmalıdır ve farklı yazınsal türleri barındıran kitaplardaki örnekler, türünün özelliklerini en iyi biçimde yansıtan metinler olmalıdır. Nitekim uygun ve nitelikli metinlerin çocuğa sunulması titizlik isteyen bir süreci gerektirir. Bu kapsamda Günay metni şu şekilde tanımlamaktadır:

Metin, birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünler oluşturan tümceler dizisidir. Metni anlamlı dizgesel bir bütün olarak görmemizi sağlayan özellik ise, bu dizilişin rastlantısal olmayıp bir bildirişim işlevi taşımasıdır. Yazar metni, bilinçli olarak, belli bir mantık sırasıyla, dilbilgisel ulamlar ve metnin işleyişine göre hazırlar (Günay, 2007: 44).

Çocuklara sunulan metinler farklı amaçlarla ve farklı şekillerde yazılabilmektedir. Metinlerin sağlam ve nitelikli bir şekilde hazırlanması özenli bir çalışma gerektirir. Çünkü yazarın iletmek istediği duygu ve düşünceler belli bir yazınsal disipline sokulmalıdır. Bu aşamada yazarın duygularına şekil veren ve onları yazınsal bir düzene sokan metin türleri karşımıza çıkar. Bunlar da belli ölçütlere göre farklı adlandırılır. Metinler biçim, konu ve teknik özellik bakımından farklı türlere

ayrılmaktadır. Bu yazınsal türler yazarın sanat anlayışına göre olay, düşünce, duygu ve bildirme metinleri olarak dört başlık altında ele alınır.

Olaya dayalı metin türleri: hikâye, roman, anı, destan, tiyatro, masal, efsane, fabl, gezi yazısı vb.

Duyguya dayalı türler: şiir vb.

Düşünceye dayalı türler: makale, deneme, sohbet vb.

Bildirmeye dayalı türler: biyografi, otobiyografi, haber yazıları, röportaj, reklam vb. olarak sınıflandırılabilir.

Eğitim öğretim ortamlarında çocuğa sunulan, farklı yazınsal türlere ait metinler, çocuk okurun bilişsel ve zihinsel gelişimi için önemli bir görev üstlenir. Bunlar, çocuğa dilin zenginliğini gösterip sezdirdiği gibi, çocuğun hayal gücü, dil becerisi ve sosyo-kültürel açılardan gelişmesine katkı sağlar. “Çocuk edebiyatı ürünleri; çocuğun dil becerilerinin ve zihinsel becerilerinin, estetik algısının gelişmesi, kişiliğinin oluşması, sosyalleşerek kültürlenmesi bakımından başka bir seçeneğe yer bırakmayacak ölçüde önemlidir” (Çerçi, 2019: 19). Sınıf ve yaş seviyelerine göre farklılık gösteren bu yazınsal ürünler, çocuğun seviyesine göre bilişsel, duygusal ve sosyal beceriler kazanması yönünde önemli işlevler üstlenir. Çocuk okur için oluşturulan metinlerle toplumsal yaşama en iyi düzeyde uyum sağlayacak bireyler yetiştirmek oldukça etkili olur.

2.5.1. Anı (Hatıra)

Anı (Hatıra), toplumca bilinen (bilim, sanat, siyaset, edebiyat, spor, ticaret vb.) kişilerin, yaşadığı veya döneminde meydana gelen ve şahit oldukları olayları kendi bakış açıları ile edebî bir dil kullanarak anlattıkları yazınsal türdür. “Anı, yaşanan olayların ya da tanık olunan durumların yaşayan kişilerce yazıya dökülmesiyle oluşan bir yazı türüdür” (Kıbrıs, 2006: 207). Bu tür, yaşayanın kendi anlatımının ürünü olması ve yaşanmış olaylara yönelik olarak kaleme alınması gibi özelliklere sahiptir. Anılar, kişinin yaşamından kesitler aktarmanın yanı sıra kişi üzerinden döneminin ekonomik, kültürel, siyasi, tarihi toplumsal vb. özelliklerine de ışık tutar. Bu türdeki metinler, öğrencilere gerçek yaşama dair örnek oluşturabilecek yaşanmış deneyimler sunması bakımından eğitim ortamında sıklıkla kullanılır. Fakat çocuk okura sunulan bu tür

eserlerin hedef kitlede istendik davranış değişikliklerini yapabilmesi için özenle seçilmesi veya oluşturulması gerekir. Bu nedenle çocuk okurun kullanımına sunulan anı türündeki metinlerde birtakım nitelikler aranmalıdır. Oğuzkan’a göre bu nitelikler şöyle ifade edilmektedir:

Çocukların anılardan oluşan eserleri zevkle okuyabilmeleri birtakım şartların yerine getirilmesine bağlıdır. Bunlardan birincisi, anıların içtenlikle ve sade bir dille yazılmış olmasıdır. İkinci şart, anılarda canlı olaylara yer verilmesidir. Üçüncü şart ise anı yazarının uzun ve sıkıcı ruh çözümlemelerinden; tasvirlerden ve bilgi aktarmalarından kaçınmalarıdır (2013: 186-187).

Çocuk, kendisine sunulan yazınsal türdeki eserleri okurken seçici davranır. Özellikle bu düzeydeki okuyucu kitlesinin okuma eylemine başlarken gözettiği ilk amaç ve onu okumaya güdüleyen etki, yaptığı okuma eyleminden haz alma duygusu olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle anı türündeki eserler üslûp ve konu bakımından çocuk okuyucuya hitap etmeli; ele alınan konular açık, duru, akıcı, yalın, doğal, özgün, özlü, sağlam ve tutarlı bir şekilde anlatılmalıdır.

2.5.2. Biyografi

Bilim, sanat, edebiyat, spor, siyaset, ticaret vb. alanlarda üne kavuşmuş kişilerin hayatlarının tamamını veya bir bölümünü, eserlerini, başarılarını yalın bir dille ve tarafsızca anlatan yazılara biyografi denir. Bu tür TDK Sözlükte: “Hayat hikâyesi, tercüme-i hal, hal tercümesi” (1998: 316). Yalçın ve Aytaş’ın yaptığı tanımda ise biyografi bir edebiyat türü olarak değerlendirilir: “Biyografi, bütün toplum tarafından tanınan, bilgi, beceri, davranışlarıyla bütün insanların dünyasında yer edinen kişilerin doğumlarından ölümüne kadar geçen dönemin bilgi ve belgelere dayanılarak anlatıldığı edebiyat türüne verilen addır” (2008: 177)

Biyografi türü metinlerde, yaşam öyküsü yazılan kişinin doğumundan ölümüne kadar geçen süre zarfında anlatılabileceği gibi kişinin belli bir döneme kadar olan hayat dilimi de verilebilir. Fakat biyografilerin bilgi ve belgelerle desteklenmesi yazının tarafsızlığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Biyografiye konu olan kişinin meslek hayatı, kişiliği, başarıları vb. öne çıkan özellikleri başka bir kişi tarafından anlatılır. Bu nedenle bu yazınsal tür, geniş ve derinlemesine araştırma gerektirir. Ayrıca yazılacak olan metin, çocuk okuyucuya

hitap edeceğinden hassas davranılmalı ve birtakım nitelikler göz önünde bulundurulmalıdır. Oğuzkan’a göre bu nitelikler şu şekilde sıralanmıştır:

a) Konu seçiminde çocukların merakları ve ilgileri kesinlikle göz önünde tutulmalıdır. b) Konu olarak seçilen kişilerin başından geçen ilginç olaylara yer verilmeli, onun kişisel görüş ve düşünceleri ise olayların anlatımı sırasında yer yer ve ayrıntılara kaçmadan belirtilmelidir. c) Kişilerin hayatını etkileyen toplumsal, siyasal ve ekonomik ortam ve bu ortama ilişkin sorunlar çocukların kavrayış gücü dikkate alınarak, çok basit bir biçimde açıklanmalıdır. d) Hayatı ve eserleri anlatılan kişinin başarısı, kahramanlığı, insanlığı, yurtseverliği vb. olumlu nitelikleri çocuklara örnek olabilecek biçimde anlatılmalıdır (2013: 166).

Çocuk okura sunulan biyografi türündeki eserler, okuyucuya örnek yaşamlar sunarken aynı zamanda hayatı anlatılan kişiyle okurun özdeşleşmesini sağlar. Okur, kendisini biyografisi anlatılan kişinin yerine koyarak yaşanmış hayatlardan ders çıkarır ve yaşamına indirger. Bu yüzden biyografi türündeki metinlerin eğitim ortamında kullanılması önem arz etmektedir. Bu durumu Kıymaz ve Ulutaş açık bir şekilde ifade etmektedir:

Özellikle hayale dayalı türlerden gerçekçi türlere geçişin gözlendiği yaşlarda çocuklar, yaptıkları işlerle hatırlanan ve saygı duyulan kişilerin yaşam öykülerini merak ederler. Çocukluktan yetişkinliğe geçişte kendilerine uygun modeller arayan çocuğun bu ihtiyacı nitelikli ve seviyesine uygun biyografilerle doğru bir istikamette karşılanmış olacaktır (Aktaran: Fırat: 2012: 47)

Eğitim ortamında nitelikli biyografi örnekleriyle tanışan çocuk, kendisine rol model olabilecek örnek kişilerle tanışarak kişiliğine yeni davranış ve düşünce tarzları kazandırır.

2.5.3. Deneme

Bir yazınsal tür olarak deneme, yazarın düşüncelerini rahat bir şekilde sunduğu okurun da samimi bir havada karşılıklı konuşuyormuş gibi okuyarak sürece dâhil olduğu yazınsal türlerdendir. “İnsan ve insanı ilgilendiren herhangi bir konuda, kesin sonuçlara varmadan; ele alınan düşünceyi, kesin hükümler vererek değerlendirmeden; yazarın şahsî düşünce ve duygularıyla, samimiyetle ve kendisiyle söyleşi tarzında ele aldığı yazılara deneme denir” (Demir ve Yılmaz, 2009: 214).

Deneme, bir yazınsal tür olarak ispatlama kaygısı güdülmeden, samimi bir havada, yazar kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi, kesin sonuçlara varmadan ve içten bir anlatımla insanı ilgilendiren her konuda yazılabilir. “Eskilerin tecrübe-i kalemiye (kalem tecrübesi) dedikleri denemede daha ziyade aşk, ölüm, gurbet, sanat, felsefe,

din, ahlak, gelenek ve hayatın bin bir yüzü gibi bütün insanları/ insanlığı ilgilendiren genel konular ele alınır” (Karataş, 2001: 95). Denemede genel olarak insan yaşamını etkileyen ortak konuların ele alındığı görülmektedir.

Deneme türündeki yazıların çocuk okuyucu üzerindeki etkisi yadsınamaz derecede önemlidir. Okuyucuya, olaylar karşısında farklı bakış açıları sunan bu tür, aynı zamanda serbest düşünce aktarımının da örneği olması nedeniyle edebî türler içinde önemli bir yere sahiptir. Çocuk okurun yazınsal türlerle tanışma aşamasında deneme türündeki eserleri okuması, kitap ve okuyucu arasındaki samimi iletişimin güçlenmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Çocuğa, yönelik deneme yazıları oluşturulurken çocuğun yaş ve algı düzeyi, çevresi, ilgi alanı gibi etmenler de göz önünde bulundurulmalıdır. Sohbet havasında geçen, yorum ve düşünme becerisini besleyen bu tür, Türkçe derslerinde yoğun olarak kullanılır. Şahbaz’a göre:

Bir edebî tür olarak deneme, çocukların okuma alışkanlığı edinmesinde, kendilerini ifade etme yollarını geliştirmede, yaratıcılıklarını ve bakış açılarının sınırlarını genişletmede, özgür düşünebilmesinde, kendi haklarını savunma refleksi kazanmasında çok önemli işleve sahiptir. Bilişsel, dil ve sosyal gelişiminin tamamlayıcısı bir edebî türden çocuklarımızın mahrum kalması düşünülemez (2008: 202).

Deneme türündeki nitelikli metinler, çocuğun anlama ve anlatım becerilerini geliştirerek benlik ve bilinç oluşumunu da olumlu yönde etkileyecektir.

2.5.4. Efsane

Efsane, gerçekleşmesi mümkün olmayan olayların olmuş gibi ele alınarak aktarıldığı yazınsal türdür. “Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence” (TDK, 1998: 674). şeklinde tanımlanan bu tür, kişi ve olaylar özelinde olağanüstü unsurlar içerir. Efsanelerin çıkış noktaları sözlü geleneğe dayandığından konuşma havası içerisinde bir anlatım tarzı izlenir. Bu türü diğerlerinden ayıran temel farklılık ise konularının kaynağıdır. Efsanelerin temelde eğitsel bir değere sahip olduğu söylenebilir. Zira sözlü gelenek ortamında doğan bu tür, toplumların geleceğe aktarmak istediği bilgileri olağanüstü olay örgülerine dayandırıp kişileri de mucizevi güçlere büründürerek ilginç bir anlatım tarzında ele alır. Bu söylem biçimi, insanların zihninde kalıcı izler bırakarak anlatılanların unutulmasını zorlaştırır. Efsanenin oluşma sebeplerine baktığımızda çocuk okuyucunun toplumuna ait kültürel, tarihi, sosyal vb. alanlarda geçmiş

birikimlerini edinmesini amaçlandığı görülür. Bu nedenle efsanenin günümüz “Çocuk Edebiyatı” alanında etkili bir tür olduğu söylenebilir. Fakat efsanelerin ilk oluşum amaçlarının çocuk okura seslenme hedefi olmadığı da bir gerçektir. Bundan dolayı çocuk okuyucuya sunulacak efsane örnekleri özenle seçilmiş veya onun düzeyine indirgenmiş olmalıdır.

Mitler ve efsaneler, toplumun hayat görüşünü, yaşam biçimini, ahlak anlayışını, yücelttiği değerleri içlerinde barındıran, yüzlerce hatta binlerce yılın izlerini taşıyan halk yaratması edebi ürünlerdir. Eğitimde yalnızca Türkçe derslerinde değil pek çok derste araç olarak kullanılabilirler. Türk mitolojisi ve efsaneleri, uygun seçimler yapılarak ve uzmanların kolektif bir çaba göstererek hazırlayacağı ders kitabı, cd, kaset vb. araçlarla Türk çocuklarına tanıtılmalı, bu türlere gereken yer ve önem verilmelidir. Bu ve diğer halk edebiyatı ürünlerine verilecek değer, aslında Türk milli eğitiminin amaçları arasında da yer almaktadır. Bunun ötesinde milli şuuru oluşturmada Türk eğilimcisine bu konuda önemli görevler düşmektedir (Yılar, 2005: 391-392).

Geçmişten geleceğe toplumun değerlerinin aktarıcısı olan efsaneler, sadece Türkçe ve edebiyat derslerinin değil pek çok disiplinin konusu olabilmektedir. Ayrıca millî unsurları da barındıran efsaneler, oluşturulduğu toplumun epik değerlerini yansıtır.

2.5.5. Fabl

Fabl; hayvan, bitki, eşya gibi insan dışındaki varlıklar arasında geçen olayların anlatıldığı kısa hikâyelerdir. Ele alınan konular, insanlar arasında günlük hayat içinde geçebilecek türdendir. Anlatımda insan dışı varlıklar kullanılarak soyut konular somutlaştırılır. Fablda ders verme amacı güdülür. Fakat okura verilmek istenen ders açıkça anlatılmaz. Okuyucu okuma eylemi sırasında kendisine iletilmek istenen öğretici nitelikteki mesajı kendisi çıkarır. Çocuk için ilgi çekici olan bu tür, aynı zamanda çocuğa iletilmek istenen kişilik özelliklerini en etkili aktaran araçlardan biridir. Bu özelliği dolayısıyla Fablların çocuk eğitiminde kullanılmasının önemini Ugan şöyle açıklar;

İrdeleyen, eleştiren, alay eden, doğru yolu ima eden yaklaşımları ile fabl türünün kendine özgü bir yapısı vardır. Çocukların hayvanlara karşı duydukları ilgi, kitapları onlar açısından daha cazip hâle getirmektedir. Kaldı ki çocuk, kitapta verilen mesajı anlamasa bile, hayvanlar vasıtası ile hikâyeye duyduğu ilgi, onda kitap okuma alışkanlığının kazanmasına yardım etmektedir (Ugan, 2015: 5).

Çocuk eğitiminde kullanılan çocuk edebiyatı ürünlerinin önemli amaçlarından birisi de çocuğa okuma alışkanlığı kazandırmak ve kitabı sevdirmek olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda fabl türündeki yazınsal ürünler, çocuk okuyucunun ilgisini çekerek ona okumayı sevdirebilir.

2.5.6. Gezi Yazısı (Seyahatname)

İnsanların temel özelliklerinden birisi merak duygusudur. Bu sayede insan, yeniliklere ilgi duyar, bilmediğini öğrenmek ister, keşfettikçe değişir ve gelişir. Bu nedenle insan dünyayı bilmek ister. Doğal güzellikler, insan yaşayışları, tarihî öğeler vb. gibi birçok unsurla bezenen dünya insan için tam bir gezi alanıdır. Bu alanda çalışma yapan, gezip gördüğü yerleri okuyucusunun da gezermişçesine okumasını, zihninde tasvir etmesini sağlayan yazarlar, gezi yazılarının önemli örneklerini okurun istifadesine sunmuşlardır. “Seyahatname, yazarın yurt içinde ve dışında yaptığı gezilerde gördükleri yerlerin ilgi çeken, değişik olan taraflarını yalın ve samimi bir anlatımla yansıttığı yazılardır” (Aktaş ve Gündüz, 2003: 182). Yazar, gezip gördüğü yerlerdeki; gözlemlerini, toplumların gelenek ve göreneklerini, şehirleri, doğal ve tarihî güzellikleri, insanların ilgi çeken farklı yönlerini yalın ve samimi bir anlatımla sanatsal bir üslup içerisinde kaleme alır. Okuyucu eseri okurken sanki yazarla beraber geziyormuş hissine kapılır. Gezi yazısı sayesinde toplumların ve yerlerin özellikleri

okuyucunun zihninde canlanır. Geçmişte ulaşım ve iletişim imkânlarının yeterli olmadığı düşünülürse bu türün ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır. Ayrıca, gezi yazıları yazıldığı dönemin siyasi, tarihî, coğrafi, kültürel, teknolojik vb. özelliklerini yansıtmasıyla okuyucuya birinci ağızdan bilgi verir. Bu bakımdan değerli bir kaynak olarak karşımıza çıkar. Tekşan vd. ise gezi yazısının eğitim ortamında kullanılmasının önemine şöyle değinir:

Başka bir deyişle çocuğu sıkmadan dolayı yoldan tarih, coğrafya ve sosyal yaşamla ilgili pek çok bilgiyi çocuğa aktarır. Bir yandan çocuğu eğitirken diğer yandan da hoşça vakit geçirmesini sağlar. Çocuğun dünyayı ve çevreyi algılayış biçimini değiştirerek kendisinden farklı olan insanlara, toplumlara, kültürlere ve inançlara karşı olumlu tutum ve davranış geliştirmesini sağlar. Ayrıca farklı kültürleri kendi kültürel değeriyle karşılaştıran çocuk, kendi kültürel değerlerinin daha iyi farkına varır. Bu da çocukta milli bir bilinç duygusunun oluşmasını sağlar. Gezi yazısıyla beraber doğal güzelliklerin farkına varan çocuk sadece insanlara değil tüm canlılara karşı saygı duymayı öğrenir. En önemlisi de gezi yazıları bir yandan çocuğun anlama-anlatma-yorumlama gibi temel dil becerilerini geliştirirken bir yandan da çocuğa okuma kültürü kazandırır (2019: 370)

Gezi yazılarının çocuk edebiyatı ürünü olarak eğitim ortamında kullanılması, çocuk okuyucunun dış dünyaya dair bilgisinin artmasına ve hayal gücünün gelişerek çevresindeki olaylara ilişkin doğru bakış açısı üretmesini kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda bu edebî tür tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji vb. bilimlerle yakın ilişki içindedir. Bu nedenle okuyucu, tarihsel süreçte ele alınan olaylar ile içinde bulunduğu dönemin karşılaştırmasını ve değerlendirmesini yapabilir. Bu zihinsel süreçlerin çocuk okur tarafından iletilmesi ise onun yaşam algısını geliştirerek değiştirir.

2.5.7. Haber Yazısı

Haber kelimesi TDK Sözlük'te "1. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık 2. İletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi" (TDK, 1998: 919). Olarak tanımlanmıştır. Haber yazıları ise olmuş veya olması muhtemel bir olayı, geniş insan kitlelerine duyurmak amacıyla belli kurallar doğrultusunda hazırlanan yazılardır. Bu tür, yazılı veya görsel basında günlük olarak çıkan gazetelerde, belli zaman aralıklı yayınlanan dergilerde, televizyon ve radyo için hazırlanan bültenlerde, broşürlerde hedef kitleye duyurulmak için sıklıkla karşımıza çıkar. Bilim, sanat, edebiyat, ekonomi, ticaret, spor vb. alanlarda bilgi almanın yegâne ve en önemli aracı olması nedeniyle okuyucular için çok önemli bir yere sahiptir. Haber yazıları okuyucularına farklı alanlarda bilgiler sunsa da bunlar aksiyon, gizem, macera, eğlence, sosyoloji,

bilim gibi belli başlı konular altında toplanabilir. Ayrıca bu yazılar, işledikleri konulara göre okuyucu kitlesini oluşturur ve o konuda derinlemesine çalışma yapılabilir. Örneğin; çocuk, magazin, spor gazeteleri ve dergileri gibi örnekler burada verilebilir.

Yalın ve anlaşılır bir haber yazısı “Kim? Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl? Ne için?” gibi temel sorulara cevap vermelidir. Bu yazıların en önemli özelliği ise tarafsız bir üslup ile ele alınmasıdır. Çocuk okuyucu için özenle seçilmiş haber yazılarının okumanın önemli faydaları vardır. Bu yazılar ile çocuk dış dünyayı tanır ve hayata dair gerçekleşen sosyal olayları okuyarak çevresi hakkında bilgi sahibi olur. Fakat bu aşamada çocuğa sunulan haber yazılarının çocuğa görelilik ilkesine göre seçilmesi gerekmektedir. Ayrıca çocuğun bilişsel ve duygusal algısını aşan haber yazıları kullanılmamalıdır. Haber yazıları, yazılı ve görsel iletişim vasıtaları ile yaygın olarak aktarılmaya çalışılsa da günümüzde bunun sağlıklı yapılabilmesi için özellikle çocuk okura kazandırılması gereken birtakım nitelikler bulunmaktadır. Bu niteliklerin en başında ise ‘Medya Okuryazarlığı’ gelmektedir. “Medya okuryazarlığı ile medya mesajlarını doğru okuyan, bu mesajları bilinçli bir şekilde çözümleyen ve bu çözümleme sonuçlarını dikkate alarak değerlendiren bilinçli bir kamuoyu oluşturmak amaçlanmaktadır” (Kurt ve Kürüm 2010: 21). Günümüzde haberleşme araçlarının artması ve çeşitlenmesi, okuyucunun hızlı ve kolay bir şekilde güncel ve önemli olaylara dair haber yazılarına ulaşmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca artmaya başlayan sosyal medya kullanımı ve bu mecralarda sunulan haber nitelikli yazılar, çocuk okuyucuya çok daha kolay ulaşmaktadır. Bu nedenle okullarda medya okuryazarlığı ile ilgili eğitimler artmaya başlamıştır.

2.5.8. Hikâye (Öykü)

Yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olay ve durumları konu edinen, bir oturuşta okunacak kadar kısa bir tür olan hikâye, yazınsal alanda sıklıkla kullanılan bir kavramdır. “Belirli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen, gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterlerini çizen, çoğu kez birkaç sayfa tutan kısa yazılar” (Kaya, 2006: 65). Hikâye yer, zaman, mekân olmak üzere dört unsurdan ve olay ile durum hikâyesi olmak üzere iki türden oluşur. Metin

oluşturulurken giriş (serim), gelişme (düğüm), sonuç (çözüm) gibi üç aşamalı bir olay örgüsü kurulur. Bu düzen metnin genel yapısını anlamlı bir bütün hâline getirir.

Örnek yaşam durumları üzerinden eğitsel amaçlar güden metinler çocuk edebiyatı alanında sıklıkla tercih edilmektedir. “Hikâye her yaşta insan için önemlidir. Ancak çocuk için hikâye vazgeçilmez bir olgudur. Bu gerçekten hareketle, çocuğun hikâye yoluyla eğitimini sağlamak, onlara istenilen davranışları kazandırmak en kestirme yoldur” (Aytaş, 2006: 12). Oğuzkan’a göre ise “hikâye ve romanlar, çocukların sınırlı hayat tecrübelerini zenginleştirir, türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine imkân sağlar, geliştirmekte oldukları değer yargılarının daha açıklık kazanmasına yardımcı olur; böylece çocuklar içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama daha kolay uyum sağlar.” (2001: 98)

Çocuk okuyucuya hedeflenen davranışları kazandırmak için örnek yaşam durumlarını uygun bir bağlamda sunan bu tür, aynı zamanda okurun hayal ve düşünce dünyasını geliştirerek okumaya karşı ilgisini artırır. Onun empati yeteneğinin gelişmesinde olumlu katkılar yaparken kahramanlarla özdeşim kurmasını da sağlar. Bu bakımlardan hikâye türündeki metinlerin çocuk edebiyatı alanında kullanılmasının önemli bir yeri vardır.

2.5.9. Makale

Belirli bir konuda (Bilim, edebiyat, müzik, resim, sağlık, eğitim, spor, ekonomi, tarih, siyasi vb.) bir düşünceyi, görüşü savunmak, kanıtlamak, herhangi bir gerçeği açıklığa kavuşturmak, bir konuda tezler ortaya koymak, savunmak ve desteklemek için oluşturulan yazılara makale denir. Bu tür, bilimsel özellik taşıması bakımından ayrı bir önem taşır. Makalelerde öne sürülen tez ve varsayımlar sağlam olarak desteklenir. Bu doğrultuda makale yazımı iyi bir araştırma ve inceleme süreci gerektirir. Tüm bunların yanında makale yazarının ortaya koyduğu bir ‘ana düşünce’ vardır ve bunu desteklemek için farklı yöntemler izler. “Ana düşünce yan düşüncelerle desteklenerek içerik güçlendirilir” (Akdiin, 2019: 41). Yazar, ortaya koyduğu düşüncesini geliştirip destekleyerek makalesini biçimlendirirken, okuyucuyu ikna edebilmek ve düşüncesini ispatlayabilmek için ise iyi bir araştırma yapar.

Eğitim ortamında kullanılmak üzere oluşturulan makalelerin konu ve biçimleri iyi seçilmelidir. Bu amaçla seçilen metinler, çocuğun bilimsel nitelikli ve ispat amacı

taşıyan eserlerle tanışmasını sağlayacak ve kendi fikirlerini aktarırken de düşünceyi ispatlama yollarını kullanmasını sağlayacaktır.

2.5.10. Masal

Olağanüstü durum ve olayları, sıra dışı özelliklere sahip varlıkları etkileyici bir tarzda anlatan bir tür olan masal, TDK Türkçe Sözlük'te "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağandışı olayların anlatıldığı hikâye" (TDK, 1998: 1510). Olarak tanımlanır. Masalların çeşitli türleri vardır. Günümüzde yazanı belli olan ve sonradan oluşturulan masallar olsa da asıl masalların yazarları belli değildir. Çünkü masalların çoğu genellikle bilinmeyen zamanlarda ve diyarlarda doğaüstü olaylar etrafında oluşturulur. Bu yüzden bu tür, sözlü gelenekten gelen anonim bir anlatı ürünü iken, sembollerle ifade tarzının kullanılmaya başlanması ile yazılı bir eser olarak şekil bulur. Masalın sözlü gelenekten doğması onun kalıcılığı ve aktarımı konusunda zorluklar doğurmaktadır. "Masalın temel özelliği, içinde doğaüstü ve olağandışı olayların anlatılmış olmasıdır. Bu olağandışılık, doğaüstülük, beraberinde bilinmezliği, belirsizliği de getirmektedir" (Şimşek, 2018: 137). Bilinmeyen ve gizemli öğelerin çok oluşu, doğaüstü olay ve kişiler, doğrudan merak ögesine etki ederek anlatıcının ve okuyucunun zihninde kalıcılığı artırır. "Çocuğun hayal dünyasını geliştiren, onu "soyut" düşünceye taşıyan ve duygusal eğitimine yardımcı olan masal, anadil eğitiminde de önemli bir görev üstlenmektedir" (Bilkan, 2009: 9)

Masallar, toplumların geçmişten geleceğe kültürlerini, yaşadıkları önemli olayları, yaşayışlarını vb. değerlerini aktarmada önemli bir araçtır. Özellikle bir aktarım aracı olarak görülmesi bu türü çocuk edebiyatı alanında önemli kılar. "Çocuklara yönelik basılan ilk eserler arasında masallar da yer almaktadır" (Bilkan, 2005: 9). Bu nedenle masalın özellikleri düşünüldüğünde çocuk okur ve masal arasında yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Şirin bu ilişkiyi şöyle açıklar: "Masallar hayal gücüne sınır tanımayan sihirli bir dünya gibidir. Bu yüzden çocuklar masal okumayı, okutmayı ve özellikle anlattırmayı daha çok severler. Aslında onlar masallarda kendi dünyalarını bulurlar" (Şirin, 1988: 41). Çocukluk döneminde zihinsel gelişimin hızlı olması ve dış dünyayı tanıma eğilimi ile hayal gücünün etkisi birleşince masal ile çocuk arasında güçlü bir etkileşim kurulur. Çocuk bu etkileşim ile içinde

bulunduğu toplumun değerlerini ve dilsel özelliklerini etkili bir biçimde edinir. İnsanın dilsel öğelerle ilk tanışması anne karnında başlar ve doğum sonrasında sosyal çevrenin etkisi ile gelişerek devam eder. Masal, bu gelişme safhasında eğitim faaliyetleri ile çocuğun dünyasına girer, onun başta dil gelişimi olmak üzere bilişsel ve duyuşsal gelişim sürecinde önemli bir görev üstlenir. Aytaş’a göre:

Masalların en önemli özelliklerinden biri de davranış kazandırmaya yönelik içeriğe sahip olmasıdır. Masalların bu ders verme yapısının yanında, dil ve kültür zenginlikleri bakımından da ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Masalları salt bir hayal mahsulü eser olarak ele almak yerine, ondaki anlatım derinliği ve dil zenginliğine dikkat çekilmelidir. (2006: 8)

Masallar sözlü gelenekten doğar ve kalıcılığını da dilden dile aktarım ile sağlar. Bu nedenle insan zihninde yer eden, oluşturulduğu toplumun değerleri ile bezenmiş en önemlisi de üretildiği dilin dilsel zenginliklerini bünyesinde barındıran masallar geleceğe daha kolay aktarılır.

2.5.11. Mektup

Mektup, insanların haberleşme ihtiyacı dolayısıyla ortaya çıkmıştır. İletişim araçlarının kısıtlı olduğu zamanlarda insanların duygu ve düşüncelerini aktarmak için kullandığı bu yazınsal tür, yazarını anlatım yeteneği ile zenginlik kazanır. Bu nedenle mektup, çocuk okuyucu için eğitsel özellikler taşıyan bir tür olarak karşımıza çıkar.

Haberleşme aracı olmakla beraber duygu, düşünce ve istek aktarımında da kullanılan mektubu, Donbay şu şekilde tanımlar:

Başka birisiyle haberleşmek, ona bir maksadı bildirmek, birbirinden uzakta bulunan kimseler arasında olayları duyurmak veya ayrı düşmüş kişilerin duygu, düşünce ve isteklerini birbirlerine taşıyıp anlaşmalarını sağlamak amacıyla kaleme alınan ve genellikle zarfa konularak uzak, yakın kişi, kurum, kuruluş veya topluluğa postayla gönderilen imzalanmış kâğıt anlamına gelir. (Donbay, 2011: 84)

Mektup, sadece yazınsal bir tür olmaktan öte çocuk edebiyatı alanında önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür, öğretici özellikler ile kurmaca gerçekliği samimi bir konuşma havasında ele alırken aynı zamanda çocuk okura hayatı tanıtmaya, dilin kullanım özelliklerini kavratmaya ve yazar ile empati kurdurma gibi özellikleri de vardır. Mektup ile çocuk edebiyatının ilişkisini daha da genişleten Çerçi’ye göre: “Mektup, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırılmasında, çocuğun yazılı olarak duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesinde ve kendisini başkalarının yerine koyarak düşünme

becerisinin gelişmesinde, iletişim becerilerinin güçlenerek kendisini daha içten, daha rahat ifade edebilmesinde oldukça önemli bir türdür” (2019: 23)

Mektuplar; özel, edebî, resmî, iş ve açık olmak üzere beş türe ayrılır. Bu ayrımın sebebi yazılış amaçlarından kaynaklanmaktadır. Hayatın her alanında iletişim kurma ihtiyacının gereği olarak ortaya çıkan mektupların günümüzde kullanım sıklığı azalsa da önceden yazılmış ve yazınsal değer taşıyan ürünler okuyucu tarafından hâlâ beğenilmektedir.

2.5.12. Otobiyografi

İnsan, doğası gereği motive olduğu amaçlar doğrultusunda azim ile çalışan ve başarı elde etmeyi hedefleyen bir canlıdır. Başarıyı elde ettiğinde ise edindiği kazanımları paylaşmak ve o aşamaya gelinceye kadar geçtiği basamakları anlatmak ister. Kısaca kendi hayatındaki olumlu veya olumsuz yaşantılardan çevresindekileri veya gelecek kuşakları haberdar etmek ister. İşte burada karşımıza bir yazınsal tür olarak otobiyografi çıkar. “Sanat, edebiyat, bilim, siyaset vb. alanlarda üne kavuşmuş kişilerin kendi hayat hikâyelerini anlattıkları metinlere/eserlere verilen ad.” (Karataş, 2001: 328) tanımdan da anlaşılacağı üzere yazar, öz yaşamına dair hikâyesini bize sunar. Bu tür, temelde kişinin kendi hayatını kaleme alması bakımından diğer türlerden ayrılır. Kendi hayat hikâyesini okuyucuya anlatan yazar, belki de en samimi olması gerektiği mecrada kendini bulur. Çünkü yazar, kurgudan ve yapmacılıktan uzak olduğu ölçüde samimi olabilir. Zira ele alınan eser, aslında birebir olağan yaşamın bir örneğidir.

Otobiyografi türünün en önemli özelliği konusunun kurmaca olmayıp, kişinin öz yaşamı ve bu yaşam öyküsünün başkası tarafından değil de kişinin bizzat kendisi tarafından yazılmasıdır. Böylece otobiyografide, bilinen özne, bilinmesi gereken nesneyi oluşturur. (Özyer, 1993: 73)

Otobiyografi yazarının her ne kadar kurmaca yaşantılara yönelmesi uygun görülme de eserini oluştururken tamamen tarafsız olması da beklenmemelidir. Zira yazar, yaşamını anlatırken kişiliğinden tamamen kopamayacak anlatımını kişilik özelliklerinin el verdiği ölçüde yorumlayarak sunacaktır. Bu yüzden her ne kadar otobiyografilerin tarafsız bir dille ele alınması gerektiği görüşü hâkim olsa da bunun yapılabilmesi zordur. Bu aşamada anlatılanların gerek duyulduğunda bilgi ve belgelerle desteklenmesi tarafsızlık adına önemli bir adım olacaktır.

Otobiyografi ile biyografi arasında benzerlikler vardır. Fakat ikisinin ayrıldıkları temel nokta, yazarının kimin hayatını konu edindiği konusunda kendini göstermektedir.

Gerçek bir kişinin kendi yaşamını geriye dönük olarak anlatma demek olan otobiyografi türünün en belirgin özelliği, pek çok edebî türden farklı olarak, gerçek insan olan yazarla, anlatının yazımını üstlenen anlatıcı ve baş kahraman arasında özdeşlik içermesidir. Otobiyografi bu özelliğiyle hem tarihin hem de edebiyatın çok daha eski ve temel bir türü olan biyografiden farklılaşmaktadır (Yazıcı, 2006: 2).

Otobiyografi ayrıca bir diğer yazınsal tür olan hatıra ile de benzerlik gösterse de ikisi arasında belirgin farklılıklar vardır. Hatıra, kişinin yaşamında bir kesit üzerinden ele alınırken bu durum otobiyografilerde kronolojik bir sıra ile gerçekleşmektedir.

Otobiyografi, çocuğa sağladığı kazanımlar dolayısıyla eğitim ortamında sıklıkla kullanılır. Çocuk, bu tür ile başkasının hayatına tanık olurken kendi yaşam öyküsünü anlatmak isteği de duyabilir. Bu da onun dilsel, zihinsel ve ruhsal gelişimini olumlu yönde etkileyecektir.

2.5.13. Şiir

Şiir, insanların duygu ve düşüncelerini dillerinin söz varlığı ve estetik yapısını kullanarak aktardığı yegâne yazı türlerindendir. Bu yazınsal tür, sözlü gelenek içinde şekillenmiş, yazılı kültürde ise daha sistemli bir biçime bürünmüştür. Şiirler duygularla sesleri satırlarda birleştiren etkileyici ürünlerdir. Dilin çok özel bir biçimde kullanımını gerektiren âdeta kelimelerle musiki yaratan şiir, insanın kelimelerle ahenk oluşturduğu, pek çok düşünceyi kısa ve özlü bir anlatımla sunabildiği bir anlatım şeklidir (Akyol, 2006: 121)

Şiir üzerine geçmişten bu yana çok sayıda tanım yapılmıştır. Bunların çoğunda şiir, düzyazı ile karşıtlığı içinde tanımlanmıştır. Şiir, “Zengin sembollerle, ritimli sözlerle seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebi anlatım biçimi” (TDK, 1998: 2094). Olarak tanımlanır. Yazınsal türler arasında önemli bir yeri olan şiir, farklı toplumların kültürlerinde büyük değer görmüştür. Bu nedenle, tarihsel süreçte diğer türlere kıyasla daha çok gelişmiş ve başarılı örnekleri verilmiştir. Bunun sağlanmasında, bir aktarım aracı olarak şiirin değerini ve kalıcılığını sağlayan yapısal unsurlar göz ardı edilemez. Bunlar; uyak, kafiye, söz sanatları, mısra, dize vb. gibi

birçok ögenin bir kurala bağlı kalması ile sistemli olmasından dolayı kalıcılığını arttırmıştır.

Şiir, diğer türlere kıyasla sadece duygu ve düşünce aktarımını hedeflemez aksine okuyucuyu etkileyerek onu kendine hayran bırakır. Bu etkileyciliği sağlamak için aktaracağı duygu ve düşünceleri, dilin sanatsal imkânlarını kullanarak bir musiki havasında sunar. Estetik öğelerle bezenen şiir, aynı zamanda okuru ruhsal yönden besleyerek onun hayata bakışını şekillendirir. Bu açıdan bakıldığında çocuk okuyucunun bilişsel ve duygusal dünyasında şiirin çok önemli yeri vardır.

Çocuklar, hemen her yaşta şiirden hoşlanırlar. Okuma öncesi döneminde kendilerine okunan seviyelerine uygun şiirleri dinlemekten ve daha ileri yaşlarda da anlamını tam olarak anlayamasalar bile müzikal değeri yüksek dizeleri ezbere söylemekten çok hoşlanırlar (Şirin, 2000: 108)

Çocuk şiirle önce sözlü olarak tanışır. Hatta çocuk, dinlediği ve okuduğu şiirleri beğenirse ezberler. Bunun en önemli sebebi ise şiirsel metinlerdeki kafiyeli ve ölçülü anlatım şeklinin hoş giden ve ilgi çeken bir musiki yapı oluşturmastır.

Çocuk edebiyatı türleri içerisinde, çocukların ana dili bilincine varmalarına, edebî ve estetik zevke sahip olmalarına en çok destek veren türlerin başında çocuk şiiri gelmektedir. Şiir, duygusallık, hayal gücü, uyum ve ölçü gibi kendine özgü anlatım özellikleri olan bir edebiyat türüdür. Çocuğa anadilini sevdirmeye ve onun zenginliklerini tanıtmaya, duygu, düşünce ve izlenimlerin nasıl etkili bir biçimde anlatılabileceğini öğretmede de şiirlerin çok önemli işlevleri olduğu kabul edilmektedir” (Tökel, 2008:17).

Çocuk eğitiminde kullanılan yetkin yazınsal ürünler, okurun dünyasında önemli izler bırakmaktadır. Bu kazanımlar, yazınsal türün yapısal özellikleri ile başlar ve metnin aktarmaya çalıştığı ana düşünce ve duygu gücü ile devam eder. Ayrıca bu bağlamda yaş ve algı düzeyi itibarıyla çocuğa sunulan şiirler onu ana diline yakınlatacak, estetik zevk ve bilincini geliştirecektir. Bu faydaları açısından değerlendirildiğinde, çocuk edebiyatı ürünleri arasında şiirin önemli bir yeri vardır.

2.5.14. Tiyatro

Yazının henüz etkin olarak kullanılmadığı zamanlarda iletişim biçimi olarak ses, işaret ve gösteri yolu ile aktarım yoğun olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda sanatsal tür olarak Tiyatro karşımıza çıkar. Bu tür; “1. Dram, komedi, vodvil vb. edebiyat türlerinin oynandığı yer, 2. Bu türleri izleyiciler önünde sahnede oynama sanatı, 3. Oyun yazma sanatı, 4. Yazılmış oyunların tümü” (TDK, 1998: 2228). gibi farklı

şekillerde tanımlanır. İnsanların sözlü gelenekten bu yana yaptıkları bu sanatsal faaliyet, günümüzde çok daha geliştirilerek sistemli bir etkinlik haline getirilmiştir.

Tiyatro sayesinde insan yaşamının çeşitli özellikleri ve davranış tarzları bir sahne ile izleyici karşısında gösterilir. Tiyatronun ortaya çıkışı, dinsel törenlerle başlasa da daha sonra bu bağlamdan kopmuştur. Günümüzde çoğunlukla senaryo denilen metin bağlamına sadık kalınarak icra edilir ve insanın, yazıya geçirilmiş olan dünyayı jest, mimik ve bedeniyle dekor, sahne, kostüm, seyirci, aydınlatma, müzik gibi etkenleri de göz önüne alarak canlandırmasına dayanır. Bu bağlamda tiyatro eserleri genellikle oynanmak için yazılsa da okunmak için yazılan eserler de vardır.

Çocuk okurun gerçek dünyaya dair deneyimleri yetişkin gözetiminde kurgulanmış bir bağlamda izlemelerini esas alan tiyatro, çocuğa etkinlik esasında eğitici bir ortam sunar. Ayrıca çocuk, geleceğin yetişkin bir bireyi olarak kendisine has kişilik özellikleri geliştirme eğilimindedir. Bu yönelim çocukluk döneminde tiyatro faaliyetlerini önemli bir araç haline getirir. “Tiyatro, insana kişilik ve kimlik kazandıran en önemli sanat dallarından birisidir. Önceleri büyüklere yönelik bir sanat faaliyeti olarak algılanan tiyatronun daha sonra çocuklar açısından da özel bir öneme sahip olduğu anlaşılmıştır” (Aytaş, 2001: 1).

Bu yazınsal tür, kendine has eğitsel özellikleri ile kendi içinde farklı alanlara bölünmüş ve bunun sonucunda çocuk tiyatrosu adı altında bir dal da oluşturulmuştur.

Tiyatro, canlandırma temelli bir etkinlik olması nedeniyle çocukların hayal dünyalarına hitap eder. Çocuk girdiği rolü taklit eder ve kendi kişilik özelliklerini ister istemez rolünü yaptığı varlığa yansıtır. Hatta rolünün özelliklerini de kendi kişiliğine sindirebilir. Bu aşamalarda çocuk, dilinin kullanım özelliklerini kavrar. Dil edinimi gelişerek şekillenir. Bu konuyu Altunbay şöyle ifade eder:

Eğitimde tiyatro dil becerilerinin zenginleştirilmesi amacıyla kullanıldığı gibi, aynı zamanda öğrencilerin birey olarak hayata bakış açılarının değişmesi ve dünyayı farklı gözlerle görmelerini sağlamak amacıyla da kullanılmaktadır (2012: 750).

Çocuk, tiyatro sayesinde dilin zenginliklerini özümseyip kendisini geliştirirken bir yandan da toplumsal hayatta kendini tanımlayabileceği kişilik özelliklerini edinir.

Bu nedenle bir yazınsal tür ve sahne ürünü olarak tiyatro, çocuk edebiyatı alanında önemli bir konuma sahiptir.

2.5.15. Destan

Destan, edebî bir tür olarak oluşturulduğu toplumun tarihsel süreçlerde başından geçenleri ve kültürel değerlerini anlatır. Bu tür, sözlü gelenek ile başlamış günümüze kadar gelmiştir. Daha ayrıntılı bir ifade ile:

Yazanı belli olmayan bilinen en eski dönemlerden başlayarak bir toplumun yaratılış, gökyüzü ve yeryüzü ilişkilerini, büyük toplumsal çalkantıları, yüksek kahramanlık ve var oluş öykülerini ağızdan ağıza söyleyerek önceleri sözlü olarak anlatılan manzum öykülere destan adını veriyoruz (Yalçın ve Aytaş, 2005: 95).

Birçok toplumda çeşitli örneklerini gördüğümüz bu edebî tür, masalsı bir anlatım tarzına yakın olsa da taşıdığı kültürel, tarihî sosyolojik, coğrafi, millî vb. unsurlar dolayısıyla masaldan olduğu gibi diğer türlerden de ayrılır. Destan, aynı zamanda toplumların tarihine damga vurmuş kahramanlık olaylarını, savaşları, maceraları, kitlesel olayları, kahraman kişileri anlatması bakımından epik ve millî değerler taşıyan önemli bir nitelik taşır.

Çocuk edebiyatı alanında destan türünün nitelikli ve özenle seçilmiş örnekleri etkin olarak kullanılmaktadır. Hatta günümüzde eğitici amaçlara yönelik yapay destanlar da oluşturulmuştur. Yılar, destan türündeki metinlerin eğitim açısından önemini şöyle belirtir:

1. Dil eğitimi yönüyle değerlendirildiğinde ana dile ait farklı örnekler içermektedir.
2. Kahramanlar, gelişim alanlarından, kişilik gelişimi, ahlâk gelişimi ve sosyal gelişim bakımından okurların özdeşim kurabilecekleri niteliktedir.
3. Destanlar aracılığıyla, kültürlere ait mitolojik unsurların ortaya çıkma sebepleri, mitlerin doğuşu ve önemi karşılaştırılabilmektedir.
4. Destanlar, sözlü kültür içerisinde yer almaları bakımından okuma yazma bilmeyen toplumlarda önemli eğitim araçlarıdır.
5. Destanlar kültürel unsurların, millî değerlerin, yaşam şekillerinin, ideallerin, estetik beğenilerin yer alması yönüyle diğer edebî türlere göre önem teşkil ederler.
6. Destanlar aracılığıyla, geçmiş dönemlerde yer alan değerlerin öğrenilmesi ve günümüz ile ilişkilendirilmesi sağlanır.

7. Toplumların değerler sistemi, davranış kalıpları, toplumsal kurallar destanlar aracılığıyla aktarılır.
8. Destanlar aracılığıyla farklı alanlardaki bilgiler; askerlik, denizcilik, eczacılık vb. edinilebilir.
9. Destan kahramanları aracılığıyla toplumlar eğitilir.
10. Destanlar tarih bilincinin oluşması ve tarih öğretimi için önemli kaynaklar arasındadırlar” (Yılar, 2007: 17).

Destan, çocuk edebiyatı alanında önemli bir yere sahiptir. Bu metinler olduğu toplumun özelliklerini, dil zenginliğini, kültürel varlığını ve kendine has değerler içeren unsurları bünyesinde ihtiva ederek bunları geçmişten geleceğe aktarır. Aynı zamanda örnek karakter özelliklerini taşıyan kahramanlara yer vererek çocuk okuyucuya empati kurabileceği modeller sunma imkânına da sahiptir.

2.6. Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Taşınması Gereken Nitelikler

Çocuk, içinde bulunduğu toplumun en kıymetli hazinesidir. Bu nedenle, topluma yaraşır bireyler kazandırmak için çocuğun gelişimi ve eğitilmesi üzerine nitelikli ve yoğun çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışma alanlarından birisi de çocuğun doğru ve nitelikli eğitsel-edebî türlerle tanışmasını sağlayan çocuk edebiyatıdır.

Çocuk ve edebiyat arasında köprü kuran eserlerin belli özellikleri taşınması gerekmektedir. Çocuk gerçekliğinin farkında olan ve çocuğa görelilik esasını gözetten eserler çocuğun beğenisine hitap edecek, bu sayede içerdiği değerler ona kolay ve etkili bir biçimde aktarılabilir. Oğuzkan’a göre: “Çocuk yayınlarında gerek biçim gerekse içerik bakımından birtakım özelliklerin bulunması istenilir. Birçok ciddi araştırmalar ve yaygın uygulamalar sonunda tespit edilen bu özellikleri taşıyan eserler, genellikle, çekinmeden çocuklara tavsiye edilir” (2013: 367).

Biçimsel Özellikler: Büyüklük, kâğıt cinsi, sayfa düzeni (mizanpaj), harfler (hurufat), yazım ve noktalama işaretleri, resimler, kapak (cilt)

İçeriksel Özellikler: Tema, konu, ana düşünce, kahramanlar, plan, üslup ve dil

Çocuk eline aldığı ürünü sevmelidir. Kitabın kapağı, kapaktaki resmi, metnin yapısı, puntosu, konusu vb. özellikler bu konuda çok önemlidir. Bu nedenle çocuk için hazırlanan eserlerde biçim ve içerik özellikleri özenle hazırlanmalıdır ve çocuk duyarlılığı yansıtılmalıdır. Biçimsel özellikler, eserde kullanım, okunurluk, ilgi çekme

ve dayanıklılığı sağlarken içerik ile ilgili özellikler ise eserin sanat ve eğitim-öğretim kapsamındaki değerini gösterir.

Çocuk, okur olarak ele aldığı yazınsal ürünün kendine hitap edip etmediğini, yaşamına dokunup dokunmadığı bağlamında değerlendirir. Aynı zamanda çocuk okur, ilgi ve ihtiyaçlarına hitap eden eserler okumayı tercih eder. Bu bağlamda eğitimciler açısından çocuğun kazanması gereken bilişsel-duyuşsal özellikleri bilmek ve belirlemek önemlidir. Bu sürecin en etkin şekilde yürütülmesi için ders kitapları ayrıca değer taşır.

2.6.1. Biçimsel Nitelikler

Çocuk edebiyatı alanında ortaya konan her türlü ürün belli ölçütler gözetilerek oluşturulur. Bunlardan birisi de eserin dış yapısını da ifade eden biçimsel niteliklerdir. Sever'e göre biçimsel niteliklerin önemini şöyledir: "Kitaplar, çocukları okumaya isteklendirecek bir tasarım anlayışını yansıtmalı; çocuklar kendileri için üretilen bir araca verilen önemi, gösterilen saygıyı, kitabın dış yapı (biçimsel) özellikleriyle bütünleşmiş olan tasarım özeninden anlayabilmelidir" (Sever, 2017: 199).

Okuma isteği oluşturan, görsel beğeni algısını güçlendiren ve bunları biçimsel nitelikler bağlamında sergileyen eserler, çocuklara okumayı sevdirecek okuma alışkanlığı kazanmasına yardım eder.

Çocuk okuduğu veya okuyacağı eserleri değerlendirirken ilk aşamada, beğenisi, algısı ve duyuşsal özellikleri dolayısıyla yazı, resim, renk vb. görünüm gibi biçimsel nitelikleri göz önünde bulundurur. "Biçimsel özellikler deyince genellikle büyüklük (boyutlar), kâğıt cinsi, sayfa düzeni (mizanpaj), harfler (hurufat), yazım ve noktalama işaretleri, resimler, kapak (cilt) akla gelir" (Oğuzkan, 2013: 367). Çocuk seçicidir. Onun beğenisini kazanmayan eserlerin onun dünyasına girmesi kolay değildir.

2.6.1.1. Büyüklük (Boyutlar)

Çocuk okura yönelik hazırlanan kitaplar, fiziksel ve biçimsel olarak birtakım özelliklere sahip olmalıdır. Bunlardan birisi de kitabın boyutu ile ilgili hususlardır. "Kitabın boyutu; uzunluğu, genişliği, derinliği, yüksekliği ve çapıyla ilgilidir." (Ülper, 2018:43). Bu çerçevede kitap, boyut olarak okurun yaşına ve gelişim düzeyine uygun

hazırlanmalıdır. Çocukların yaş seviyeleri düşünüldüğünde, onların büyük boyutlu ve ağır kitapları sağlıklı bir şekilde kullanmaları mümkün değildir. “Çocuk kitaplarının 16*23 cm. büyüklüğünde olması normal sayılır” (Oğuzkan, 2013: 368). Ders kitaplarının boyutları belirlenirken çocuk okurun fiziksel özellikleri, yaş seviyeleri ve ilgileri dikkate alınmalıdır. “Çocuk kitaplarının boyutları elde kolayca tutmaya elverişli ve çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır” (Gürel vd., 2007: 135) Çocuğun kitaba gösterileceği ilgi, onun bilişsel ve duyuşsal özelliklerinden etkilenir.

İlkokul çağındaki bir çocuğa büyük boyutlu kitaplar sunulurken, ortaöğretim aşamasındakiler için daha küçük kitapların hazırlanması yeterlidir. “... Ders ve çalışma kitaplarında büyük boyut (19*27) tercih edilmektedir. Okuma metinlerini anlamada ve anlatmada; etkinlikleri yapmada kullanılan resim ve fotoğraflar, boşluklar, tablolar, şekiller, boşluklar düşünüldüğünde ikinci kademe öğrencileri için bu boyutun kabul edilebilir bir ölçü olduğu görülür” (Ülper, 2018: 44) Fakat çocukların kullanımına sunulan kitaplar sürekli aynı boyutlarda olmamalıdır. Bu durum, bir süre sonra çocuk okurun okuma isteğinin azalmasına hatta ortadan kalkmasına sebep olabilir.

2.6.1.2. Kâğıt Cinsi

Kitap, ortak bağlamda düzenlenmiş sayfalar bütününden oluşur. Kullanılan kâğıdın özellikleri; eserin oluşturulma amacı, kullanım şekli ve materyal ömrü gibi konularla doğru orantılıdır. Bu nedenle çocuk okur için seçilen eserler titizlikle hazırlanmalıdır. Nitekim çocuğun psikomotor ve bilişsel hazır bulunuşluğu kâğıt seçiminde göz ardı edilmemesi gereken iki unsurdur.

Çocuk yayınlarında kuşe kâğıdı gözleri yorduğu ve çocuklar tarafından sevilmediği için kullanılmamalıdır. Saman kâğıdı ise ister yumuşak ister kalın olsun çocuk için dayanıklı değildir. Çocuk kitaplarında sağlam ve mat renkli bir kâğıt kullanılmalıdır. Bu kâğıt dayanıklı, kaliteli, gözü yormayan, birinci hamur veya en az ikinci hamur olmalıdır (Sinar, 2007: 78).

Çocuk okur için oluşturulan eserlerde kullanılan kâğıt iyi seçilmiş olmalıdır. Ayrıca kullanılan ve işlenen kâğıt üzerinden çocuğun kitaba yakınlık duyması istenen bir durumdur. “...Çocuğun kitaba saygı duyabilmesi için harfler iyi okunmalı, renkler dağılmamalı, sayfalarda yazılar ve resimler üst üste binmemelidir” (Karagül ve Şen, 2020: 116). Bu nedenle, çocuk kitaplarında uygun kâğıt kullanımı, yer verilen çoğu resim ve fotoğrafın da kaliteli bir görüntüye sahip olmasını sağlayacaktır. “Kaliteli bir

ders kitabında kâğıdın rengi yazı bakımından mat olmalıdır; aynı zamanda resim renklerini parlak gösterecek nitelikte olmalıdır” (Ülper, 2018: 47). Görüldüğü üzere kâğıt, yapısal ve biçimsel özellikleri açısından barındırdığı yazı ve resimlerin sunumuna doğrudan etki etmektedir.

Bir okuyucu olarak çocuk, elinde bulunan eşyalara çoğu zaman gerekli özeni göstermeyerek onları hor kullanabilir. Bunu bilinçli olarak yaptığını söyleyemeyiz zira psiko-motor gelişimini henüz tamamlayamamış çocuğun sakarlık vb. eylemler sergilemesi normaldir.

Günümüzde okuma yazma bilmeyen çocuklara da resimli kitaplar hazırlanmaktadır. Bu nedenle okurun yaşına göre hazırlanan ürünlerin farklı özelliklere sahip olması olağan bir durumdur.

2.6.1.3. Sayfa Düzeni

Kitap, günümüzün en önemli eğitim-öğretim araçlarından biri olduğu için değerli bir konuma sahiptir. İnsanın erken yaşlarından itibaren başlayan öğrenme serüveni, okul hayatına girilmesiyle sistemli bir süreç hâline gelir ve bu aşamada özellikle ders kitapları etkin ve yoğun olarak kullanılmaya başlanır. Türkçe ders kitapları ise öğrencilerin dilsel metinlerle sık sık karşılaştığı kaynaklar olması nedeniyle diğer materyallere göre farklı bir konumdadır. Bu nedenle Türkçe ders kitapları oluşturulurken sayfa düzenlemesine gereken önem verilmelidir.

Çocuk, bir kitabı eline aldığı anda öncelikle onun sayfa düzenini ve içeriğini bütün hâlinde değerlendirir. Onun kitaba yönelik ilk görüşleri bu şekilde oluşur. Sever, metin ve sayfa düzeni arasındaki ilişkiye değinerek metnin kolay okunmasında sayfa düzeninin önemli olduğunu ve çocuk okurun sanat eğitime ve estetik anlayışına katkı sağladığını belirtir (Sever, 2017). Türkçe ders kitapları, barındırdıkları sanatsal metinler bütününde ayrıca sayfa düzeni çerçevesinde kendi başına estetik bir düzende oluşturmaktadır.

Sayfa düzeni, eserin estetik değer kazanmasını sağlar. Çocuğun gözünde sanatsal değer kazanmış olan eser, onu kitaba yakınlaştıracak ve onda okuma isteği uyandıracaktır. Bu nedenle sayfa düzeni metni ön plana çıkarmalı, cezbedici kılmalı ve çocuğu kitaba yakınlaştırmalıdır.

Ders kitaplarında sayfa düzeni oluşturulurken birçok unsur aynı anda işe koşulur ve sayfa bütünlüğünü oluşturur. Metin, yer aldığı sayfada özenle konumlandırılırken kenar boşluk değerleri belli değerlere göre ele alınmalıdır. Gürel bu hassasiyeti şu şekilde ifade eder: “Kitabın sayfa tasarımı, metin ve resimlerin sayfa üzerine konumlandırılırken sayfanın alt-üst, sol-sağ kenar ve satırlar arası boşlukları, kitabın kolay okunabilir ve gerektiğinde kenara not alınabilir genişlikte tasarlanmalıdır” (Gürel, 2007: 35). Diğer yandan sayfada konumlandırılan görseller de iyi planlanmalı ve metin ile uyumlu bir şekilde sayfanın kenar değerlerine uyarlanmalıdır.

2.6.1.4. Harfler (Hurufat)

Çocuklar için hazırlanan ders kitaplarında kullanılan harfler, yaş seviyesine göre uygun hazırlanmalıdır. Bu nedenle harflerin puntoları, renkleri ve büyüklükleri metnin kolay okunması ve anlaşılması için özenle seçilmelidir. Çocuk edebiyatı eserlerinde kullanılan harflerin puntosu ve karakter tipi, çocuk okuyucunun özellikleri dikkate alınarak belli değerlerde olmalıdır. “Punto harf karakterinin boyutunu ve harf tipinin çizgileri arasındaki boşluğu ölçmek için kullanılır. Bir inçte 72 punto (nokta) vardır ve 1 inç 1.7 cm’dir. Okul öncesi veya okumaya yeni başlayan çocuklar için 36 punto kullanılabilir. Daha büyük çocuklar için 12 punto normal sayılır” (Güleç ve Geçgel, 2006: 169). Genelde yaş ile çocuk okurun bilişsel, duygusal ve fizyolojik özellikleri orantılı olarak ilerler. Bu konuda benzer görüş bildiren Şimşek (2018:94) 9-12 yaş üstü çocuklar için 10-12 puntoluk harf tiplerinin seçilmesinin okumayı kolaylaştıracağını belirtir.

Harfler tasarım özellikleri bakımından okurun okuma seyrini doğrudan etkiler. Özellikle çocukluk döneminde fizyolojik ve bilişsel unsurların etkili olduğu düşünülürse metni oluşturan harflerin, eserin okunabilir olmasına doğrudan tesir ettiği söylenebilir.

2.6.1.5. Resimler

Ders kitaplarında kullanılan resimler, okurun ilgisini çekmek ve estetik beğenisini kazanmak gibi önemli görevler üstlenir. Açık, sade ve anlamlı resimler metni ve kitabı destekleyerek çocuğun anlama ve anlamlandırma becerisini olumlu yönde destekler. “Resimler çocuk kitaplarının vazgeçilmez öğeleri olarak sanatçının

sözle ifade edemediklerini çocuklara ulaştıran bir uyaran, çocuklarda yaratıcı güdülerini devindirerek onları düşündürmeye iten görsel etkileşim araçlarıdır” (Özer, 2007:425). Çocuğun bilişsel altyapısı görsel öğeleri çözümlemeye ve bunlardan yola çıkarak doğrudan çıkarımlar yapmaya daha müsaittir. Görseller; “Fotoğraf, resim, karikatür, grafik, kroki, tablo, şema, harita vb. görseller kendi başına bir mesaj aktaran iletişim araçlarıdır. Ancak bu iletişim araçları ders kitaplarında anlamayı kolaylaştıran ve bilginin hatırlanmasını sağlayan yardımcı araçlar olarak yer alır” (Özdemir, 2019: 67). Okuma-yazma becerisini altı-yedi yaşlarında kazanan çocuk için bu yaşlardan önce yazı sembolleri bir anlam ifade etmeyecektir. Bu nedenle çocuğun eserlerle ilk tanışması resim ve çizimler gibi görseller yoluyla olacaktır.

Resim, sanatçının dünyasında yarattığı içeriği, görünür kılan bir ögedir. Yalnızca, kendi diliyle bir anlam dünyası yarattığı gibi bir yazarın kurguladığı yaşam durumunu da görsel bir biçime dökebilir. Çocuk kitaplarında resim, kendi başına görsel bir öge olarak önemli bir işlevi yerine getirebildiği gibi, metinle birlikte düşünüldüğünde de anlamı tamamlayan, açıklayan genişleten, bazen de metne yeni anlamlar katan estetik bir uyaran olur (Sever, 2017: 166)

Çocuk yayınlarında görsel öğelere yer verilmesi istenen bir durumdur. Kullanılan resimler, metin bağlamında anlamı destekleyip güçlendirerek çocuğun hayal gücüne hitap eder ve çocuğa okuma isteği verir. Resimlerin siyah beyaz veya renkli olması gibi bir zorunluluk yoktur fakat sanat değeri taşımaları istenen bir özelliktir. Edebî zevk uyandıran resimler başarılı metinlerle buluştuğunda veya bu metinler ustaca hazırlanmış resimlerle bezendiğinde ortaya çıkan kitap, çocuk okurun beğenisini kazanacaktır. Resim, kitap ve metin ile bir bütünlük içinde anlamı tamamlama görevi üstlenmektedir. “Resimler, resimli kitaptaki anlamın en az yarısını taşımaktadır” (Lukens vd., 2018: 48). Sayfa yapısında yer alan metinsel ve görsel öğelerin bir bütünlük içinde gösterdikleri uyum, bünyesinde yer aldıkları kitabın başarısını etkilemektedir.

Ders kitaplarında kullanılan resimlerin belli işlevleri yerine getirmesi beklenir. Bu çerçevede çocuklar için oluşturulan yayınlarda sunulan resimler görevleri bakımından üçe ayrılır:

Süsleyici Resim: Bu tür resimlerin bir konunun açıklamasına yardımcı olmaktan çok onun sembolik yönünü belirtmeye yararı vardır. Ders kitaplarında da eseri çekici kılmak bakımından aşırılığa kaçmamak şartıyla bu tür resimlere yer verilebilir.

Açıklayıcı Resim: Resimler bazen sözcüklerin yerini tutarak bazen yorumlama görevini yerine getirerek veya yapılacak işleri göstererek ilgili bulunduğu metni türlü yollardan açıklayabilir.

Metni Tamamlayıcı Resim: Bu tür resimler, yazıyla anlatılması kolay olmayan ayrıntılı ve karmaşık nesnelerin ve olayların kolayca kavranması amacıyla yapılabileceği gibi, birtakım doğa görüntülerinin, çeşitli varlıkların başlıca özellikleriyle tanıtılması için de çizilebilir (Telli, 2008: 43).

Yazılı olarak ifade edilmesi zor olan kavramlar, bir resim ile görselleştirilerek kolay anlatılabilir hale getirilir. Fakat kullanılan görseller, metnin sayfa bütünlüğü içerisinde belli bir oranda yer almalıdır. Aksi hâlde metnin önüne geçen resimler istenmeyecek bir kompozisyon oluşturur. Şimşek, yaş seviyelerine göre metin ve görsel öğeler oranını açıklar. “2-7 yaş için kitabın 1/4’ü yazı, 3/4’ü resim, 7-9 yaş için kitabın 2/4’ü yazı, 2/4’ü resim, 9-12 yaş ve üstü için kitabın 3/4’ü yazı, 1/4’ü resimdir” (Şimşek, 2018: 87). Ölçülü ve planlı bir sayfa düzeninde estetik kaygıyla düzenlenmiş öğeler metnin çekiciliğini arttıracak ve çocuk okuyucunun dünyasına daha rahat tesir edecektir.

2.6.1.6. Yazım, İmla ve Noktalama

Çocuk yayınlarında yer alan metinlerde yazım ve noktalama kurallarına uyulması, okuyucunun metni daha iyi anlaması ve metindeki duygu durumlarını kavraması açısından önemlidir. Kıbrıs bu önemi şu şekilde ifade eder:

Kitap; yazım, noktalama yönünden kusursuz olmalıdır. Bu konuda okullarda yararlanılması önerilen yazım kılavuzu ile uyum içerisinde olunmalıdır. Çocuğun okuduğu yapıt aynı zamanda ona anadilinin yazım ve noktalamayla ilgili kurallarını sezdirmede iyi bir örnek olmalıdır (2000: 30).

Yazım ve noktalama işaretlerinin kullanımı, çocuk okura ana dilinin kullanım olanaklarını ve güzelliğini sezdirmeye gibi bir amaca hizmet etmektedir. Bu yüzden çocuğa sunulan metinlerde karmaşık ve anlam bütünlüğünü bozacak yazım ve noktalama işaretlerine yer verilmesi, metnin anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkileyecektir. Anlam bütünlüğü sağlanmayan metinler, okuyucuda istenen duygu ve davranış değişikliğini sağlayamayacaktır.

2.6.1.7. Kapak (Cilt)

Çocuk okur için hazırlanan kitaplar görünüş olarak çocuk okura hitap edebilmelidir. Özellikle ders kitaplarına baktığımızda çocuğun ilgisini çekmek

oldukça önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çocuk için kitapla ilk tanışma kapak üzerinden gerçekleşir. “Çocuklar için hazırlanan eserlerde kitabın kapağı, çocukların kitaba ilgisini çeken ilk görsel öğedir. Çocuğun kitaba yönelmesi, onu incelemesi ve okuması için “davetiyesi”, “albenisi” olduğundan kapağın tasarımı içeriği kadar önemlidir” (Şimşek: 2018: 92).

Yazınsal bir eserde dış görünüş unsurları büyük önem arz etmektedir. Bir çocuk kitabında kapak tasarımı, çocuğun ilgisini çekebilmek için kullanılabilecek en etkili öğedir. Çocuğun gözünde albenisi olan ve onun ilgisini çeken kapak tasarımı çocuğun içerik hakkında merak duymasını sağlayarak onda kitabı okuma isteği oluşturur. Fakat kapak ne kadar ilgi çekici olsa da içerik o derecede nitelikli değilse eserin değer görmesi mümkün olmayabilir. Aynı zamanda kapakta yer alan görsel öğeler ile metin bölümlerinde sunulanlar birbirini ile ilgili olmalıdır. Aksi hâlde metin başarılı bir şekilde hazırlanmış olsa da dış görünüşün gizem ve merak öğelerine kapılan çocuk, okumaya başlamadan önce oluşan beklentilerine dair unsurlar ile okuma sırasında karşılaşmadığı zaman hayal kırıklığına uğrayarak okuma eyleminden vazgeçebilir.

Çocuklara yönelik hazırlanan kitapların kapakları kaliteli malzemeden üretilmeli ve sağlam olmalıdır. Çocuk, yeri geldiğinde kitabı hor kullanacak, onunla oyunlar oynayacak hatta yırtabilecektir. “Kitabın kapak kartonu baskı canlılığı gösterecek, kırılma özelliği en az olan, görsel öğeleri net biçimde sunan bir nitelikte olmalıdır. Ders kitabı kapağı için uygun karton genellikle Bristol karton çeşididir” (Ülper, 2018: 44-45). Özenle ve kaliteli bir biçimde oluşturulan kapak, kitabın okunurluğunu doğrudan etkileyecek ve kullanım kolaylığı sağlayacaktır.

2.6.2. İçeriksel Nitelikler

Her okur, tanıştığı yazınsal ürünü biçimsel özellikleriyle değerlendirdikten sonra içeriği ile ilgili bilgi sahibi olmak ister. Bu aşamada dünyasına girmek istediği eseri belli niteliklerine göre inceler ve bir kanıya varır. Sürükleyici, etkileyici, okunabilir, okunmaya değer, sıkıcı vb. gibi yargılar bu aşamada ortaya çıkar ve okuyucunun eserin içeriksel özellikleri üzerindeki fikrini ortaya koyar.

Genel olarak içerik bakımından çocuk kitaplarını değerlendirirken çocuğun düşünce ve hayal dünyasını zenginleştirme, okuma ilgisi ve öğrenme merakı uyandırma, eğlenceli ve en önemlisi öğretici olma gibi özellikler dikkate alınır.” Bu özelliklerin hepsini sağlayabilmek için, dili edebi türün özelliklerine uygun

kullanmak kadar okur kitlesinin yaş düzeyini de dikkate almak gereklidir. Çünkü bu ölçütler bir kitabın anlaşılabilirlik ve okunabilirliğini artıran önemli değişkenlerdir. (Şimşek:2018: 96)

Bu bağlamda çocuk edebiyatı ürünleri, içerik özellikleri bakımından bazı ölçütleri gözetmelidir. Bunlar; tema, konu, karakter/kişiler, plan, üslup ve dil ve anlatım olarak sıralanabilir. Çocuklara sunulan yazınsal eserlerde içerik ile ilgili öğelerin başarılı bir şekilde oluşturulması, eserin bir bütün olarak değerini artırır. İçerik bakımından niteliksiz eserlerin faydalı olması söz konusu olamaz. Bu yüzden yazarların iç dünyasında iyi bir şekilde kurgulanmış, fikrîsel ve duygusal nitelikleri üzerine çalışılmış eserlerin başarılı olması daha kolaydır.

2.6.2.1. Tema

Çocuk edebiyatı alanında oluşturulmuş eserlerde okura aktarılacak istenen birtakım duygu ve düşünceler bütünü vardır. Eser, bu aktarımın aracı olarak biçimsel ve diğer içeriksel nitelikler bakımından başarılı bir şekilde kurgulandığı derecede amacını gerçekleştirebilir. Bu bağlamda tema, oluşturulan eserin okuruna anlatmak istediği temel duygu ve düşüncüyü ifade eder. “Bir hikâyede, öğretici veya edebî bir eserde işlenen düşünce, görüş” (Tdk, 1998: 2182). Yazar eserini oluştururken bir iletiyi okuyucuya aktarmayı amaçlar. Aktarılacak mesajın doğrudan verilmesi ve açıkça ortaya koyulması eserin okunabilirliğini olumsuz etkileyeceğinden, yazar onu eserinin dokusuna ustaca sindirilmelidir. Bu nedenle yazar, kazandırmak istediği duygu, düşünce ve davranışları iyi seçmeli ve temasını bu doğrultuda okuyucuya etkili bir şekilde sunmalıdır. Çocuk için seçilen temalar ona özel olmalıdır. Bu bağlamda Oğuzkan seçilecek temaları şu şekilde ifade eder:

Yazarlar çocuklar için kaleme aldıkları eserlerde genellikle şu temalar üzerinde dururlar: Aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi; güzelliğe karşı bağlılık ve duygudaşlık (sempati); başkalarına karşı nazik, saygılı ve dürüst olmanın erdemi; cesurluğun kahramanlığın, özverinin değeri; kişisel girişimin önemi, gelenek ve göreneklere karşı bağlılık ve duyarlılık (2013; 370).

Tema ve konu yakın ilişki içinde olan iki unsurdur. İkisi arasındaki ilgi ve fark Sever’in tema tanımında açık olarak görülür. “Hakkında söz söylenen şey metnin konusudur. Metinde işlenen konunun geliştirilmesiyle ortaya çıkan soyut anlamlar tema (izlek) olarak adlandırılır” (2007: 48). İşlenen konu ile çocuk okurda birtakım duygu ve düşünce farkındalıkları oluşturulması hedeflenir. Bunlar metnin temasını

ifade eder. Örneğin; çocuğa saygı temasına dair özellikler kazandırılmak isteniyorsa ele alınan metin aile konusu etrafında oluşturulabilir.

2.6.2.2. Konu

Okuyucuya aktarılmak istenen temanın hangi çerçevede anlatılacağı konuyu işaret eder. Çocuk edebiyatı alanında oluşturulan metinlerde konu önemli bir unsurdur. “Çocuklara seslenen bir metni oluştururken yazar, neyin üzerine söz söylüyorsa ve yazıda hangi durum, düşünce, olay, olgu, sorun ya da yaşamın içinde var olan ya da düşlenen şey üzerinde duruyorsa metnin konusu odur” (Göğüş, 1998: 75). Konu, zengin bir içeriğe sahiptir. İnsanı ilgilendiren her şey aynı zamanda bir eserin konusu olabilir.

Çocuğun dış dünyayı algılama biçimi ile yetişkinlerinki aynı değildir. Bu yüzden yazar, eserinde konuyu ele alırken çocuğun hazır bulunuşluk düzeyine dikkat etmelidir.

Çocukların yeterince gelişmemiş olan dilsel, bilişsel ve toplumsal yetileri, yeni ya da ilk diyebileceğimiz öğrenmelerle olgunlaşmaya başlar. Bu nedenle, çocukların ilgi ve gereksinimleri; yaşama ilişkin öncelikleri yetişkinlerden farklılık gösterir. Çocuklar zamanla edindikleri yaşantılarla yetişkinler dünyasının nesnel ölçütlerini anlamaya başlar (Sever, 2017: 120)

Çocuklar için oluşturulan yapıtlarda konu belirlenirken olumlu insan özelliklerinin geliştirmesi hedeflenir. “Çocuk kitaplarında işlenen konular çocukların geleceğe umutla bakmasını sağlamalıdır. Ele alınan izlek ve konularda aşırılığa kaçılmamalı, bütünüyle iyimserliğin ve kötümserliğin işlendiği konulara yer verilmemelidir” (Canlı ve Aslan, 2018: 815). Ele alınan konular uygun karakter ve öğelerle çocuk hassasiyetine bağlı kalınarak geliştirilirken, olay ve çatışma unsurları metnin bağlamında uyumlu ve nitelikli bir şekilde kurgulanır. Çocuk bu kurgunun büyümesine katılarak kendisini eserin dünyasına dâhil eder. Bu aşamada olağan duygular ve doğru tepkiler içeren yapıtlar sunulmasına dikkat edilmelidir.

Konu bağlamında gelişen çatışmalar dört grupta incelenir. Bunlar;

- Kişi- kişi çatışması
- Kişinin kendisiyle olan çatışması
- Kişi- doğa çatışması
- Kişi- toplum çatışması (Sever, 2017: 127).

Metinde tasarlanan çatışmalar vasıtasıyla olaylar geliştirilir. Okurun esere karşı ilgisinin oluşması ve artması istenir. Bu çerçevede çatışma türleri metnin kurgusunda süreci geliştiren unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Kişi kişi çatışması: Metin bağlamında yer alan şahısların olay örgüsünde karşılaştırılması veya metnin olağan akışında sık sık birbirleriyle diyaloga sokulması ile gerçekleşir. Kişinin kendisiyle olan çatışması: Kişinin iç hesaplaşması, iç konuşması ve karar verme süreçleri ile geliştirilir. Kişi toplum çatışması: Kahramanın muhatabı, çevre, düzen ve toplumdur. Muzaffer İzgü'nün kaleme aldığı *Ökkeş Serisi* eserleri, kişi toplum çatışmasının başarılı bir örneğidir. Kişi doğa çatışması: Olayın seyrinde kahramanın doğa olaylarıyla mücadelesi ele alınır. Deprem, yangın, sel, kıtlık vb. doğa olayları ile kahraman karşı karşıya kalır. Doğal olaylara ve güçlere karşı mücadele verme, destan türü yapıtlarda da sıkça görülür.

Metin oluşturmak, birçok değişkenin bir uyum içinde bağlama katılmasını gerektirirken aynı zamanda bu düzeni olumsuz etkileyecek birtakım unsurları da ortadan kaldırmak gereklidir. Nitekim burada konunun yapılandırılmasını zayıflatan birtakım unsurlar karşımıza çıkar. “Çocuk okurun yapıtın iletisini, estetik düzeyini doğru alımlayabilmesi yazınsal metnin abartılmış merak, rastlantısallık, duygusallık öğelerinden arınık olmasına bağlıdır” (Mert: 2018: 65). Çocuk okurun eline aldığı eserde merak öğelerinin tutarlı olması gerekmektedir.

Kurguda, merak unsurlarının abartılmış veya az olması okurun metni okuma isteğini ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle merak öğeleri metnin bağlamında tutarlı bir şekilde işlenmelidir.

Her sorunun kolayca yanıtlandığı, merak düğümlerinin çok zayıf olduğu bir öyküde, kurgulanan olayın olası sonucu önceden görüldüğü ve bilindiğinden, çocuk için okumayı sürdürmenin gereği ortadan kalkar. Bu nedenle, çocuklara sunulan yaşam durumlarında yer alan çatışmalar, merak öğeleriyle dengelenmeli; çocuk, öykü sonuçlanıncaya kadar düşsel ve düşünsel katkılarıyla anlamın oluşmasına ortak edilmelidir (Sever, 2017: 137).

Yazar, okuru gerekli yerlerde meraklanmaya sevk eder ve eserin devamı ile ilgili tahminler yapmasını ister. Bunu da metne ustaca serpiştirilmiş merak öğeleri ile sağlar.

Eserin kurgusunda rastlantılara çok yer verilir ve günlük yaşamın olağan akışı dışına çıkılırsa okur için metnin inandırıcılığı sorgulanmaya başlanır ve yazar iletisi konusunda okuyucuyu ikna edemez.

Olayların sırf şans eseri görünen bir şekilde bir arada gerçekleşmelerine rastlantı denir. Rastlantının gerçek hayatta sahiden var olduğunu biliriz. Ancak insan doğasının ve insan varlığının keşfedildiği edebiyatta çatışmayı çözmek için rastlantılara bel bağlamak, olay örgüsünü zayıflatır (Lukens vd. 161).

Çocuklar için oluşturulan eserlerde yaşam akışının doğal süreci başarılı bir şekilde hazırlanmalı, ustalıkla olay örgüleri oluşturulmalı, neden-sonuç ilişkilerinde makul düzeyde rastlantısallık durumlarına yer verilmelidir.

Çocuklar için sunulan eserler çoğunlukla önce küçüğün duygularına ve bunun üzerinden de düşüncelerine seslenir. Bu kapsamda düşündüğümüzde duygu öğelerinin ne az ne de çok olması değil aksine tutarlı ele alınması gerekmektedir. Çocuk, bir okuyucu olarak narindir ve dış uyaranlardan olduğu gibi duygusal uyaranlardan da etkilenmeye oldukça müsaittir. Bu nedenle aşırı ‘duygusallık’ öğeleri işlenirken titiz olunmalıdır. “Duygusal sıklık ve aşırı duygusallık yerine çocuk kitaplarında olması beklenen temel özellik çocukta duyarlılık geliştirmektir” (Karagül ve Şen, 2020: 122) Türkçe ders kitapları ile metinler üzerinde tema bağlamında verilen kazanımlar, çocuklarda istenen evrensel ve millî duyarlılıkları vermeye çalışmaktadır.

2.6.2.3. Kahramanlar

Olay etrafında oluşturulan edebî metinlerde başından büyük olaylar geçen kişiler bulunur. Metin, bu kişiler üzerinden yaşanır ve yönlendirilir. Bunlar; insan, hayvan, bitki veya cansız varlıklar olabilir. Söz konusu varlıklar metnin bağlamında edindikleri görevlere göre karakter, kahraman ve tip olarak karşımıza çıkar. Çocuk, bu kişiler üzerinden iyi veya kötü davranış özelliklerini tanır, özdeşim kurabileceği kişileri tanır ve hayatın içinde görebileceği insan özelliklerini sezer. Kahramanın önemi burada karşımıza çıkar.

Kahraman, TDK Türkçe Sözlük’te “Roman, hikâye, tiyatro ve benzeri edebiyat türlerinde en önemli kişi” (TDK, 1998: 1158). biçiminde tanımlanmaktadır. Daha geniş bir tanımla ise Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğünde “Anlatma esasına bağlı metinlerde (roman, hikâye, tiyatro, destan) olayın üzerinde cereyan ettiği başından önemli vakalar, maceralar geçen kimse” (Karataş, 2001: 419). şeklinde ifade

edilir. Bu tanımlardan da yola çıkarak çocuğa iyi kurgulanmış ve tutarlı kahramanlar sunulması gerekmektedir. Çocuğun kendisine sunulan metni, ilgiyle ve seyerek okuyabilmesi için, kahramanlar olumlu ve tutarlı kişilik özellikleriyle donatılır. Fakat bu esnada aşırıya kaçılmamalı, makul düzeyde olumsuz özelliklere de yer verilirken abartılı özelliklere yer verilmemelidir. Kahramanlar, çocuk gözünde sevimli ve ilgi çekici olmalıdır. Bu izlenim oluşturulurken kahraman kişilerin hayatın içinden biriymiş gibi yansıtılması sağlanmalıdır. Özellikle çocuklar için oluşturulan eserlerde seçilen kahramanlar itina ile geliştirilmelidir. Onların inandırıcı olması, çocuk okurla özdeşim kurmalarını kolaylaştırır. “...çocuklar kavram dünyalarına uygun, zihinlerinde çağrışım kurarak canlandırabilecekleri, gerçekçi nitelikte kahramanlarla buluşturulmalıdır” (Merdane, 2019: 53). Aksi durumda iyi tasarlanmamış kahramanlar inandırıcılıklarını yitirecek ve çocuk eserle bağ kuramayacaktır.

Eser içinde yer verilen şahıs kadrosunun her üyesi temelde bir karakteri temsil etmektedir. Karakter: “Hikâye, roman, tiyatro ve destan gibi anlatma esasına bağlı eserlerde diğer kişilere göre “orijinal, belirtili, ayırt edilmiş” olan şahıslar için kullanılan bir terimdir” (Karataş, 2001: 237). Her insanın biricik olduğu düşünüldüğünde eserin şahıs kadrosunda yer verilen her kişi de şahsına benzersiz özelliklere sahip olmalıdır. Karakter bu bağlamda farklılığı ifade eden bir kavramdır ve geliştirilip eser bağlamında ön plana çıkarılmasıyla “Kahraman” elde edilmiş olur. Diğer bir ifadeyle karakter, eserde duygu düşünce ve davranışlarıyla ele alınan herhangi bir kişi iken kahraman eserde olayları yaşayan ve olayların etrafında şekillendiği kişidir. Bunların yanında bir de kişi tip vardır. “İnsana özgü niteliklerden birini anlatma ve yansıtmada araç olarak seçilen, bu niteliği büyüteç altına konularak doruk noktasına çıkarılan kişidir” (Özdemir, 1995: 109). Olaya dayalı eserlerde şahıs kadrosundaki kişiler genellikle bu üç nitelik altında toplanır. Ve gelişen kurguda yer alırlar.

Yazar tarafından ele alınan karakterler farklı yollarla tanıtılır ve geliştirir. Lukens’e göre bu yollar:

- Dış görünüm aracılığıyla
- Konuşma ve dil aracılığıyla
- Eylemler aracılığıyla

Bağlantılar ve ilişkiler aracılığıyla

Yazarın ve çizerin gösterdikleri aracılığıyla (Lukens, 2018: 115-116).

Karakterler hakkında yorum yapmamız için gözlemlerimiz doğrultusunda elde ettiğimiz bilgiler yeterli olmayabilir. Bu nedenle eser bağlamında karakterler ile ilgili okura birtakım özellikler sunulur. Bir çeşit ipucu niteliğinde olan bu bilgiler genellikle karakterlerin kişilikleri hakkında olur. “Çocuk edebiyatındaki karakterler kapalı (geliştirilmemiş) ve açık (geliştirilmiş) olarak adlandırılarak iki grupta incelenir” (Sever, 2017: 104). Kapalı karakterler, kurgu bağlamında kişilik özellikleri itibariyle yazar tarafından ayrıntılı ele alınmazlar. Aksine açık karakterler ise ayrıntılı olarak ele alınır ve okuyucu tarafından iyi bilinir ve tanınır. Diğer yandan kapalı olsun açık olsun karakterler devingen ya da durağan olarak iki özellik grubuna daha ayrılır. “Devingen ve durağan karakterler ise eserin taşıdığı mesajın güçlendirilmesi açısından önemlidirler. Yanlış bir davranışını geçirdiği tecrübeler sonucunda değiştiren bir karakter çocuğun mesajı daha iyi alımlamasında etkin rol üstlenir” (Karataş, 2014: 63). Durağan karakter, eserin başından sonuna değin kişilik özellikleri itibariyle değişim sergilemezken aksine devingen karakter, eser bağlamında kişilik özelliklerini değiştirir. Bu değişim durumu yazar tarafından iyi yönetilmelidir. Aksi durumda hayatın akışına ters düşen olağandışı karakter değişikliklerine okurun inanması mümkün olmaz.

Çocuklar için oluşturulan yapıtlarda şahıs kadrosu özenle seçilmelidir. Ayrıca bu kadro içindeki karakter, kahraman ve tipler çocuğa görelilik ilkesi bağlamında nitelikli bir şekilde geliştirilmelidir. Çocuk, okuduğu kitapta çevresinden bir şeyler bulduğu ölçüde kendini kitaba daha yakın görür. Aynı durum iyi geliştirilmiş kahraman ve karakter örneklerinde de görülür.

2.6.2.4. Dil ve Anlatım

Çocuk okur için oluşturulan yapıtlar, dil ve anlatım özellikleri bakımından hassasiyetle hazırlanmalıdır. Çocuk, anlama ve kavrama kabiliyeti olarak dilinin tüm anlatım tarzlarını çözebilecek seviyede değildir. Bu nedenle yazarın “çocuğa görelilik” prensibine göre yapıtlar ortaya koyması gerekmektedir. Dil ve anlatım özellikleri

bakımından bu şekilde hazırlanmış eserler çocuğun çeşitli yönlerden gelişimini mümkün kılar. Oğuzkan’a göre:

Çocuk kitapları çocuğun söz varlığını ve dolayısı ile düşünce dünyasını geliştirir, içinde doğup büyüdüğü toplumun kültürün dilindeki sanatlı söyleyişler, kalıp ifadelerle ilgili bilişsel farkındalık edinmesini; yeme, içme, giyinme, başkalarıyla iletişim kurma biçimi gibi kültürün diğer özelliklerini benimsemesini sağlar (2018: 111).

Ders kitaplarına alınan metinler okur kitlesinin yaşına ve sınıf seviyesine göre hazırlanır. Yaş ölçütleri kendi içinde bilişsel, duyuşsal ve fiziksel özellikleri barındırır ve hazırlanan kitaplarda bu doğrultuda ayrı bir hassasiyet ihtiva eder. “Çocuk kitaplarında anlatımın sadeliğine dikkat edilmeli; gereksiz ve bayağı sözcükler yer almamalı, duruluk, akıcılık, açıklık gibi unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır” (Yalçın ve Aytaş, 2014: 47). Zira ders kitaplarında ele alınan metinler doğrudan çocuğa hitap ettiğinden onun hazır bulunuşluğu önem arz etmektedir.

Edebiyat yapıtının anlatım değerini belirleyen önemli unsurlardan birisi de yazarın kendine has anlatım özelliklerini ifade eden üsluptur. “Bir yazarın kişisel anlatış biçimine ‘o yazarın üslubu’ denir” (Kantemir, 1991:211). Edebiyat anlayışı, eğitim seviyesi, bireysel tercihler, sanatsal zevk vb. birçok unsur yazarın üslubunu şekillendiren unsurlardır. “Üslubu belirleyen etmenlerin başında şüphesiz kullanılan dil ve onun sözcükleri gelir. Cümle yapısı, seçilen sözcüklerin arasındaki anlam ve ses ilişkileri, başvuru deyimler hepsi üsluba ayrı bir kişilik kazandırır” (Oğuzkan, 2013:10). Yazarın kullandığı dil, sözcükler, tasvirler, kahramanların kişilikleri, cümleleri bağlama şekli, deyimler, sıfatlar, paragraf yapıları, eserin planı gibi unsurlar yazarın üslup anlayışının bir yansımasıdır.

2.6.2.5. Plan

Yazar, eseri vasıtasıyla aktarmak istediği konuyu belli bir kurgu dâhilinde düzenler ve geliştirerek okuyucusuna sunar. Yapıt ne kadar yetkin olursa olsun iyi bir yol haritası çizilemeyen metin, hedef kitlesine tam olarak hitap edemeyecek ve iletilerini aktaramayacaktır. “Metin kurgusunda; okurun tüm metni dizgeli biçimde anlamlandırmasını sağlayan temel düşünce biçimlerinin (zaman sırası, neden-sonuç, sorun-çözüm vb.) bir bütünlük içinde yer alması sağlanmalıdır” (Canlı, 2014: 311). Metnin kurgusunu düzenleme ve oluşturma eylemleri bir plan dâhilinde yapılır. Yazar, eserini oluştururken planını başta belirler ve yazma sürecinde geliştirir. “Plan, bir

eserin yapısını ve iç düzenini önceden tasarlamayı sağlayan ve yazım işini bir disipline bağlayan araçtır” (Oğuzkan, 1976: 47). Çocuk okura iletilmek istenen mesajlar; tema ile konu bağlamında, olaylar etrafında ve şahıs kadrosu dâhilinde planlanır ve giriş-gelişme-sonuç bütününde düzenlenerek okuyucuya sunulur. Bu bağlamda başarılı bir eserin meydana gelmesinde yazarın sistemli bir şekilde izlediği yol ve yöntemler, önem arz etmektedir.

2.6.2.5. İleti (Ana Düşünce)

Her yapıt, belli bir iletinin alıcıya aktarılması gereğinden doğar. Sanatçı, aktaracağı duygu ve düşünceyi seçer, konusunu belirler ve planlamasını yaparak işe koyulur. Bu süreçte ulaştırılacak olan iletinin yani yazarın amacının ne olduğunun bilinmesi ve belirlenmesi önem arz eder. İleti (ana düşünce), yazarın okurla paylaşmak istediği asıl düşüncedir. Öğretici metinlerde, yazarın savunduğu, vermek istediği düşünce biçiminde de tanımlanabilir” (Sever, 2017: 140). Çocuklar için üretilen yapıtlarda ileti, anlaşılır ve hayata uygulanabilir olmalıdır. Çocuk, kendisine aktarılan iletiyi doğru anlayarak yaşamına aktarabilmeli ve hayatta karşılaştığı olay, olgu ve durumlara karşı duyarlılık kazanabilmelidir.

Ana ileti, yan iletiler ile desteklendiği ölçüde okuyucunun anlama ve anlamlandırma sürecini güçlendirir. “Metinsellik ilkelerini taşıyan öğretici ya da yazınsal nitelikli her metinde mutlaka bir ana ileti ve onu destekleyen yan ileti(ler) bulunur. Ana iletinin konu ve izlekle sıkı bir bağı vardır. Bu temel iletiyi desteklemek ve öne çıkarmak amacıyla da yan iletiler kullanılır” (Karagül ve Şen, 2018: 124).

Metnin bağlamında birden çok yan ileti bulunabilir. Okuyucunun anlama ve anlamlandırma düzeyine göre yan iletilerin varlığı ve sayısı değişebilir. Bu bağlamda iletiler hedef kitle için iyi seçilmeli ve uygun bir metin bağlamında işlenerek okura sunulmalıdır.

2.7. İlgili Çalışmalar

Merdane (2019), “İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Nitelikleri Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında, 2018-2019 yılında 2. sınıf kademesinde okutulan Koza yayınlarının hazırladığı Türkçe ders kitabını değerlendirmiştir. Bu amaçla metin türleri, Türkçe dersi öğretim programı, Türkçe ders kitapları, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı metinlerinin nitelikleri biçiminde çalışmanın bulgular bölümü oluşturulmuştur. Türkçe ders kitabındaki metinler, türlerine göre ayrılmış, biçim ve içerik yönünden ayrı ayrı incelenmiştir. Tarama modeli kullanılarak yapılan çalışmada, on beş metin üzerinden doküman analizi yöntemi ile veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler, biçim ve içerik ile ilgili nitelikler bakımından ayrıntılı olarak incelenerek değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bilgilere göre Türkçe ders kitabındaki metinlerin çoğunluğunun sayfa düzeni, harfler ve tema olarak belirlenen niteliklere uygun olduğu; ana düşünce, kahramanlar, yazım ve imla bakımından ise belirlenmiş özelliklere uygun olmadığı görülmüştür. Öneriler bölümünde ise ders kitabı hazırlayanlara, öğretmenlere, Millî Eğitim Bakanlığına; “metinlerin uzunluğunun sınıf seviyesine göre seçilmesi, sanatsal ve estetik eserlerin sayısının çok olması, çocuğa göre metinler seçilmesinin, yazım ve imla kurallarına titizlikle uyulması, kitabı hazırlayan ve kullananların iş birliği içinde olunması, usta yazarların eserlerine yer verilmesi” gibi önerilerde bulunulmuştur.

Danışman (2019), “2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında Okutulan Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Metinlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında, ilgili Türkçe ders kitabında sekiz tema altında bulunan yirmi dört metni, biçim ve içerik yönünden incelemiştir. Ayrıca, alan yazın taraması yapılarak biçim ve içerik yönünden yetmiş üç maddelik ölçüt listesi oluşturulmuştur. Bu maddelerin altmış bir adedi içerik ile ilgiliyken on ikisi ise biçim ile ilgilidir. Metinler, tek tek yetmiş üç madde çerçevesinde biçim ve içerik nitelikleri ile değerlendirilmiş ve sonuçları tema başlarında tablolar hâlinde verilmiştir. Araştırmada betimsel yöntemlerden doküman analizi kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan incelemede içerik yönünden on, biçim yönünden ise bir madde tüm metinlerde bulunmakta iken içerik ile ilgili bir madde hiçbir metinle uygunluk göstermemiştir. Metinlerin genel özellikleriyle çocuk edebiyatı ürünlerinin

taşıması gereken ölçütlere uygun olduğu görülmüştür. Ancak ders kitabındaki metinlerde tema, resimler, sayfa yapısı, noktalama, bilinmeyen kelimeler, atasözü ve deyimler gibi bazı özellikleri bakımından bazı eksiklikler dikkati çekmektedir. Öneriler bölümünde bunlara değinilmiş ve düzeltilmesi yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur.

Işık Demir (2009), “Yeni Programa Göre Hazırlanmış İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları ve Bu Kitaplardaki Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Uygunluğu” konulu çalışmasında, 6. sınıf Türkçe dersinde okutulan dört farklı ders kitabı dâhilinde toplam yetmiş bir metni, çocuk edebiyatı ölçütleri açısından incelemiş ve değerlendirmiştir.

Çalışmanın kuramsal bölümü çocuk, edebiyat, çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi ve çocuk edebiyatı türleri çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu bölümün ayrıntılı bir şekilde işlenmediği görülmektedir. Ardından metin incelemeleri bölümüne geçilmiştir. Metinler, türlerine göre gruplandırılmış ve alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Aynı tür altındakiler kümelenerek sırasıyla; plan ve metin seçimi, resim ve içerik uyumu, konu, mesaj, yardımcı düşünceler, kelimelerin değerlendirilmesi, atasözleri ve deyimler, millî ve dinî kavramlar, imajlar ve hayaller, yazım yanlışları, noktalama yanlışları, anlam bozuklukları gibi açılardan incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise yedi madde altında önerilere yer verilmiştir. Bunlar; diğer düzeydeki Türkçe ders kitaplarında da bu tarz çalışmaların yapılması gerektiği, metinlerin özenle seçilmesi, görseller konusunda titiz olunması, yazım ve noktalama yanlışlarına düşülmemesi, kitapla ilgili görüş ve öneri sisteminin kurulması olarak sıralanmıştır.

Ele alınan araştırmada metinlerin tema, dil ve anlatım, ileti bakımından gerekli nitelikleri taşıdığı tespit edilmiştir. Fakat kitaplarda tür çeşitliliğinin sınırlı tutulduğu belirtilmiştir. Bunun yanında metinlerin uzun tutulması, resim-içerik uyumunun zayıflığı, bilinmeyen kelimelerin fazlalığı, ileti- kazanım uyumsuzluğu gibi konularda zayıflıklar olduğu ifade edilmiştir.

Evren (2008), “İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, ilgili ders kitabında bulunan yirmi dört metni çocuk edebiyatı ölçütleri açısından

incelemiş ve çocuk edebiyatı ölçütlerine uygun olup olmadığını, ders kitabındaki işleniş sıralarına göre değerlendirmiştir.

Çalışma, kuramsal çerçeve bakımından alanda yapılmış diğer çalışmalara göre oldukça detaylandırılmıştır. Bunlar; sanat, eğitim ve kültür, edebiyat ve edebiyat eğitimi, edebiyat ve çocuk, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı ürünlerinde bulunması gereken özellikler, çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, ders kitabı, Türkiye’de okuma kültürü ve çocuk edebiyatında edebî türler olarak ifade edilebilir.

Metin değerlendirmeleri bölümünde, ders kitabındaki sıralarına göre içerik ve biçim açısından metinler incelenmiştir. Metinlerin tamamı incelendikten sonra ders kitabı hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bu bölümde kitabın kapağının uygun olmadığı, resimlemenin yeterli düzeyde yapılmadığı, kâğıt yapısının uygun seçilmediği, sayfa kenarlarında yeterli boşlukların olmadığı, yazım ve noktalama yanlışlarının bulunduğu, tema sıralamasının uygun olmadığı, türlerin seçiminin yanlış olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç bölümünde kapağın mukavemetinin zayıf olması, resimlerin estetik niteliğinin zayıflığı, kullanılan kâğıdın uygun olmaması ve ciltlemenin uygun yapılmaması, metni destekleyen bilgilerin yeterli olmayışı, konu işlenişinin yetersiz oluşu, bilinmeyen kelime fazlalığı, metin ve tür seçiminin uygun yapılmadığı, yazım-noktalama ve anlatım bozukluklarının fazlaca bulunduğu saptamaları yapılmıştır.

Öneriler bölümünde, ilgili ders kitabının çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken ölçütler bağlamında tekrar gözden geçirilerek düzenlenmesi, resimlemenin yetkin kişilerce baştan yapılması, kapağının çocuk okurun ilgisini çekecek yapıda olması, kelime ve kelime gruplarının özenle seçilmesi, kitapta sözlük bölümüne yer verilmesi konularında önerilerde bulunulmuştur.

Çalışma genel olarak incelendiğinde, kuramsal bölüme ayrıntılı olarak yer verilmiş olsa da metin değerlendirmeleri bölümünde ayrıntıya inilmediği, bu bölümün yüzeysel geçildiği görülmektedir.

Yurt ve Aslan (2014), “7. sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Şekil-İçerik-Metin Yönünden İncelenmesi: Zambak ve Pasifik Yayınları Örneği” konulu makalede iki farklı yayınevi tarafından hazırlanmış olan 7.sınıf Türkçe ders kitapları şekil, içerik ve

dil-anlatım bakımından incelemiştir. Ders kitaplarının fiziksel görünümü, içerik özellikleri, cümle yapıları, değerlendirme çalışmaları ve metin türleri gibi nitelikleri üzerine yoğunlaşmış bunlar tablolar üzerinden değerlendirilmiştir.

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde, iki ders kitabının da biçimsel özellikler bakımından benzer özellikler taşıdığı görülse de içerik özellikleri itibariyle farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan içeriğin niteliği, metinlerin etkinlik durumu, kelime ve cümle yapılarının hazırlanış biçimi, metinlerin becerileri destekleme gücü gibi konularda öneriler sunulmuştur.

Yıldırım Kaldırım (2019), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, 2018-2019 yılında okutulan ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 5-6-7-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ele alınmıştır. Araştırma kapsamında, kitaplarda yer alan metinlerin çocuk edebiyatı ölçütlerinden hangilerini taşıdığı belirlenmek istenmiş ve bu problem cümlesi etrafında çocuk edebiyatı metinlerinin taşınması gereken fiziksel ve içeriksel nitelikleri bakımından veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Kavramsal çerçeve olarak sınırlı tutulan çalışmada çocuk, edebiyat, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi ve biçim-içerik ile ilgili niteliklere yer verilmiştir. Biçim ve içerik ile ilgili konularda alan yazın taranmış ve belirli ölçütlere ulaşılmıştır. Bu bağlamda kontrol listeleri yapılmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler bağlamında üzerinde inceleme yapılan dört ders kitabının da biçim ve içerik bakımından farklı niteliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışma verileri sonucunda; 5. sınıflar için oluşturulan ders kitabı söz konusu nitelikleri genel olarak yansıtmakta iken 6. sınıf ders kitabında bulunan resimlerin bu konuda incelenmesi gerektiği, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının kapak bakımından çocukların ilgisini çekebilecek durumda olmadığı, üç ders kitabının da dil ve anlatım özellikleri itibariyle titiz bir şekilde tekrar düzenlenmesi gerektiği, ayrıca hem kontrol listeleri hem de metinlerin altında verilen değerlendirme ölçütlerinin, çocuk edebiyatının dayanması gereken ilkeleri yeterli düzeyde yansıtmadığı tespit edilmiştir.

Telli (2008), “İlköğretim 5.Sınıf Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütüne Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında ilgili ders kitabındaki

metinleri çocuk edebiyatı metnlerinin taşınması gereken nitelikler bakımından incelemiş, biçim ve içerik yönünden değerlendirmiştir.

Kuramsal olarak edebiyatın tanımı, çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, çocuk kavramı, çocuk edebiyatının bir tür olarak gelişimi, çocuk edebiyatı yayınlarında aranan özellikler, çocuk edebiyatı türleri ve bu türlerde aranan nitelikler başlıkları altında ele alınmıştır. Bulgular bölümünde ise metinler, ders kitabındaki sırasına göre ele alınmış ve incelenmiştir. Sonuç olarak incelenen ders kitabının biçim olarak daha albenili, içerik olarak ise daha zengin olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma alan yazında ele alınan diğer çalışmalar ile benzer özellikler göstermektedir.

Payza (2015), “Ortaokul 5.sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin İncelenmesi” adlı çalışmasında, 5.sınıf seviyesinde beş farklı Türkçe ders kitabını doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Ölçütler belirlenirken alan yazın taraması ile elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu bağlamda 2010-2015 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda okutulan ders kitaplarındaki metinler dil ve anlatım, görsel öğeler ve hedefler gibi özellikleri bakımından incelenmiştir. Ayrıca alanla ilgili kişilerin de görüşleri alınmıştır. Çalışma ile elde edilen veriler sonucunda ilgili ders kitaplarının dört temel beceriyi geliştirmede yetersiz kaldığı, dil ve anlatım konularında ise geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Batur (2010), “İlköğretim 6. sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasıyla beş farklı 6. sınıf Türkçe ders kitabını biçim ve içerik ile ilgili özellikleri bakımından ele almıştır. Bu ders kitaplarından biri Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmışken diğer dört kitap özel yayınevleri tarafından oluşturulmuştur. Çalışmanın kuramsal çerçevesinin ayrıntılı bir şekilde oluşturulmadığı görülse de alan yazında ortaya konulmuş diğer çalışmalara kıyasla çocukların ilgi alanları ve çocuğa görelilik gibi konulara daha fazla yer verildiği görülmüştür. Diğer yandan araştırma materyali olan Türkçe ders kitaplarının biçimsel özellikler bakımından yeterli düzeyde olmadığı ve görsellerin metinlerle uyumlu bir şekilde hazırlanmadığı tespit edilmiştir.

Uz Erşahin (2009), “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çocuk Edebiyatı Metnlerinin Çağdaş Çocuk Edebiyatı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi ve Eğitsel Öneriler” başlıklı çalışmasında, ilköğretim ikinci kademenin 6, 7 ve 8. sınıflarında

okutulan Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerinin çağdaş çocuk edebiyatı ilkelerine uygunluğu ve metinlerdeki etkinliklerin amacını ulaşıp ulaşmadığı araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın kuramsal altyapısı dört bölümden oluşturulmuştur. İlk bölümde Türkçe dersi eğitim programı ele alınarak güncel eğitim kuramları, ikinci bölümde çocuğun gelişim dönemleri, üçüncü bölümde çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı metinlerinin eğitsel amaçları, son bölümde ise Türkçe ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak incelenen metinlerin çocuk edebiyatının niteliklerini yansıtmada yetersiz kaldığı tespit edilmiştir.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, inceleme nesnesi, verilerin toplanması ve analizi konularında açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada KKTC Millî Eğitim Bakanlığının Temel Eğitim Program Geliştirme Projesi (TEPGEP) kapsamında Talim ve Terbiye Dairesi tarafından hazırlanan ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocuk edebiyatı ürünlerinin taşıması gereken temel ilkeler açısından yeterliliği betimsel araştırma metodu kullanılarak incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın modeli doküman analizidir.

Betimsel araştırmalar verilen bir problemi açıklamak, önceden tespit edilmiş kıstaslar doğrultusunda değerlendirme yapmak, olay ve durumlar arasında ilişki-bağlantı ağını ortaya çıkarmak ve ele alınan olayı derinlemesine açıklamak amacıyla yapılır. “Bu model, önceden var olmuş veya hâlihazırda mevcut olan bir durumu olduğu gibi tasvir etmeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. İncelenen konu kendi içinde ve mevcut şartları dâhilinde ele alınır” (Karasar, 2013: 77).

Araştırmada veri toplama aracı olarak KKTC’de 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerden faydalanılmıştır. Kitapta belirli temalar altında verilen metinler, çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler çerçevesinde biçim ve içerik yönünden incelenmiştir. Araştırma yapılırken alanla ilgili mevcut literatür taranmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda metinler incelenmiştir.

3.2. İnceleme Nesnesi

Araştırmanın inceleme nesnesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Söz konusu materyal KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Temel Eğitim Program Geliştirme Projesi (TEPGEP) kapsamında KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi tarafından 2019-2020 eğitim-öğretim yılında ortaokul 6. sınıflarda ders kitabı olarak okutulmak üzere hazırlanmıştır.

Tablo 1: Araştırmanın Çalışma Grubu

	TEMA	METİN TÜRÜ	METİN ADI	YAZAR/ŞAİR
1	Ben ve Çevrem	Hikâye	Zengin Adam	Turgay YALANIZ
2	Ben ve Çevrem	Masal	Oduncunun Kızı	Nehir Aydın GÖKDUMAN
3	Ben ve Çevrem	Şiir	Bebeklerin Ulusu Yok	Ataol BEHRAMOĞLU
4	Ben ve Çevrem	Deneme	İçimizdeki Güzellikler	İpek ONGUN
5	Ben ve Çevrem	Mektup	Sokak	Edmondo De AMİCİS
6	Ben ve Çevrem	Hikâye	Kurabiye Hırsızı	-
7	Ülkem ve Kültürel Değerlerim	Anı	Atatürk'ten Anılar	Derleme
8	Ülkem ve Kültürel Değerlerim	Şiir	Atatürk	Faruk Nafiz ÇAMLİBEL
9	Ülkem ve Kültürel Değerlerim	Gezi Yazısı	Afrodite Memleketi Kıbrıs (Karpaz)	Timur ÖZKAN
10	Ülkem ve Kültürel Değerlerim	Biyografi	Başarıya Giden Yol	(Komisyon)
11	Ülkem ve Kültürel Değerlerim	Makale	Kaplumbağalar	Eğitim Vakfı Yayınları
12	Ülkem ve Kültürel Değerlerim	Anı	Lefkoşa-Mağusa Yolunda Yalnızlığın Notaları	Mehmet Kansu
13	Duygularım	Günlük	Lise Defteri	Gönül ÖZGÜL
14	Duygularım	Fabl	Suda Kendini Gören Geyik	La Fontaine
15	Duygularım	Roman	İhtiyar Balıkçı	Ernest HEMİNGWAY
16	Duygularım	Şiir	Dost Bildiklerim	Ümit Yaşar OĞUZCAN
17	Duygularım	Sohbet	Güler Yüz	Şevket RADO
18	Duygularım	Deneme	Doğru İle Yalan	Nurullah ATAÇ
19	İletişim	Deneme	Yaşamda Küçük Şeyler	Üstün DÖKMEN
20	İletişim	Şiir	Sen Işık Çalmayı Bilir Misin?	Necdet NEYDİM
21	İletişim	Hikâye	İlan_1 Aşk	Nazım HİKMET
22	İletişim	Tiyatro	Karagöz ve Hacivat	Ahmet ÖZDEMİR
23	İletişim	Mektup	Beni Dinleyin	Atalay YÖRÜKOĞLU
24	İletişim	Anı	Çocuk Küçük İnsan	Doğan CÜCELOĞLU
25	Sanat ve Hayallerimiz	Gezi Yazısı	Arjantin	Gülten DAYIĞOLU
26	Sanat ve Hayallerimiz	Roman	Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk	Christine NÖSTLİNGER
27	Sanat ve Hayallerimiz	Şiir	Güneş Ülkesi	Salah BİRSEL
28	Sanat ve Hayallerimiz	Tiyatro	Esin Perisi	Ayla ÇINAROĞLU
29	Sanat ve Hayallerimiz	Biyografi	Leonardo Da Vinci	Antonio TELLO/ Johanna A. BOCCARDO
30	Sanat ve Hayallerimiz	Şiir	Sanat ve Halk	Victor HUGO
31	Bilim ve Teknoloji	Hikâye	Google	Komisyon
32	Bilim ve Teknoloji	Makale	Dinozor Ülkesi	Bilim ve Çocuk Dergisi
33	Bilim ve Teknoloji	Roman	Küçük Su Damlasının Dünya Turu	Sara GÜRBÜZ ÖZEREN
34	Bilim ve Teknoloji	Röportaj	Albert Einstein Kimdir?	Komisyon/ Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji Eki
35	Bilim ve Teknoloji	Şiir	Bilim ve Teknoloji	Naim YALNIZ
36	Bilim ve Teknoloji	Soru Cevap	Hayvanlar Alemi- Bunları Biliyor Musunuz	Katie DAYNES

İncelenen 6. sınıf Türkçe ders kitabı, iki cilt hâlinde ve 321 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta her bir ciltte 3'er adet olmak üzere toplamda 6 tema bulunmaktadır. Her bir temada 5'er adet ana metin bulunurken 1'er adet de serbest okuma metni yer almaktadır. Ders kitabı, toplamda 36 adet metin içermektedir. Serbest okuma metinleri de araştırmaya dâhil edilmiştir. Toplamda 36 metin incelenmiştir. Bu metinler ve türleri yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri doküman analizi yöntemi ile toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187).

Ortaokul 6. sınıfta okutulan Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler bakımından incelenmesini amaçlayan araştırmada, ilk aşama olarak literatür taraması yapılmış, konu ile ilgili kaynaklar belirlenerek okunmuş ve kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Ardından söz konusu ders kitabında yer alan metinler işleniş sıralarına göre ele alınarak literatürdeki verilere göre incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, kaynaklar üzerinde yapılan doküman analizi yöntemi ile toplanmıştır. Elde edilen bu veriler betimsel analiz metoduyla çözümlenmiştir. Bu aşamada toplanan veriler, önceden tanımlanmış niteliklere göre yorumlanarak sonuçlar çıkarılmıştır. “Betimsel analiz süreci dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar: Verilerin sunulacağı genel bir çerçeve oluşturma, verileri tematik çerçeveye göre işleme, bulguları tanımlama ve bulguları yorumlamadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256). Çalışmada bu aşamalar sırasıyla ele alınmıştır.

Verilerin sunulacağı genel çerçeve çizilirken Ferhan Oğuzkan'ın “Çocuk Edebiyatı” adlı eserinde yer alan ‘Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Taşınması Gereken Nitelikler’ ve Sedat Sever'in *Çocuk ve Edebiyat* adlı eserindeki “Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Dayanması Gereken Temel İlkeler” gözetilmiştir. Bu iki çalışmanın ilgili bölümleri esas alınmış ve bunlar temelinde çalışmamızın analiz esasları belirlenmiştir.

Çalışmada esas alınan kaynakların desteklenmesi ve incelemenin derinleştirilmesi amacıyla iki farklı ölçek kullanılmıştır.

Bunlar;

- 1- Tuba Danışman'ın “2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında Okutulan Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Metinlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezindeki “İçerik Değerlendirmede Kullanılan Maddeler” ve “Biçim Değerlendirmede Kullanılan Maddeler”
- 2- Editörlüğünü Hakan Ülper'in yaptığı *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* adlı çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan Gökhan Arı'ya ait “Biçim Özellikleri Değerlendirme Ölçeği”.

Bu ölçeklerden yararlanmak maksadıyla araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmamızın bu kısmında 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki 36 metin, işleniş sırasına göre biçim ve içerik niteliklerine göre incelenmiş ve yorumlanmıştır. Toplamda 6 tema bulunan ders kitabında her temanın altında 1'i okuma metni olmak üzere 6 metin bulunmaktadır. Bu kapsamda kitaptaki 36 metin ele alınmıştır.

2019-2020 eğitim öğretim döneminde KKTC'de okutulan Türkçe ders kitabındaki metinlerin incelenmesinde temel olarak Oğuzkan'ın *Çocuk Edebiyatı* adlı eserinde bulunan “biçimsel ve içeriksel nitelikler” ile Sedat Sever'in *Çocuk ve Edebiyat* adlı eserindeki “Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Dayanması Gereken Temel İlkeler” esas alınmıştır.

İki aşamalı bir yol izlenen çalışmada ilk olarak, ders kitabındaki metinler biçimsel ve içeriksel özellikleri açısından incelenmiştir. Çünkü kitap içerisindeki metinler ayrı ayrı birer çocuk edebiyatı ürünü olsa da hepsi ders kitabı bağlamında bir bütün olarak ele alınmıştır. Ders kitabı da çocuk edebiyatı ürünü olarak müstakil bir değer taşımasa da içeriği ve amacı bakımından özenle hazırlanması gereken bir materyaldir. Aynı zamanda, ders kitabının biçimsel, fiziksel ve düzen ile ilgili nitelikleri ayrı bir inceleme alanı olarak yer almaktadır. Bu safhada Hakan Ülper'in editörlüğünü yaptığı *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* adlı çalışmada yer alan Gökhan Arı'ya ait “Biçim Özellikleri Değerlendirme Ölçeği” kullanılmış ve ilgili ders kitabı incelenerek değerlendirilmiştir.

Metinler tema bağlamında gruplanarak ele alınmış ve her metin kendi türünün özelliklerine göre incelenmiştir. Bu aşamada biçimsel ve içeriksel niteliklerin tespiti amaçlanarak ilk önce Tuba Danışman'ın '*2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında Okutulan Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Metinlerin Çocuk Edebiyatının Temel İlkeleri Açısından İncelenmesi*' adlı yüksek lisans tezinde yer alan içerik ve biçim değerlendirmesinde kullanılan maddeler ve bu maddelere ait veri tablolarına yer verilmiştir. İkinci aşamada, metinler ders kitabındaki işleniş sırasına göre biçim ve içerik ile ilgili nitelikleri bakımından tek tek incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Tablo 2: Biçim Özellikleri Değerlendirme Ölçeği

Ölçütler	Var/ Uygun	Kısmen Uygun	Yok/ Uygun değil
Kitabın ağırlığı öğrencilerin yaş seviyesine uygundur (200-500 gr. arası).			
Kitabın boyutları, yönetmeliklere uygundur (19-27 cm. $\approx \pm 1$ cm.).			
Kitabın kapağı Türkçe dersine yöneliktir.			
Kitap kapağı Bristol (ön yüzü yarı parlak iç yüzü beyaz) karton kâğıt çeşididir.			
Birinci hamur kâğıt kullanılmıştır.			
Cildi kaliteli ve dayanıklıdır.			
Kapakta katlama (destek) izi vardır.			
Kâğıt yüzeyi pürüzsüzdür.			
Kâğıt yorgunluğu uygundur. (Arka sayfadaki yazı ve resimler görülmez)			
Farklı temaları göstermek için sayfaların açılan yönleri farklı renktedir.			
Resimler ve çizimler renklidir.			
Resimler ve çizimler nettir.			
Kâğıdın yapısı kolayca yırtılmayı ve yıpranmayı engelleyici niteliktedir.			
Yazı boyutu (en az 10 punto) öğrencilerin yaş ve seviyesine uygundur.			
Serifli yazı karakteri kullanılmıştır. (Times New Roman vb.).			
Başlıklar siyah ve koyudur. (Bold).			
Tema başlıkları ve bölümlerindeki yazılar renklidir.			
Farklı unsurların (serbest okuma parçası, dinleme metni vs.) belirtilmesi renkli yazıyla sağlanmıştır.			
Sayfaların altında, üstünde ve kenarlarındaki boşluklar uygundur (En fazla 2 cm).			
Satırlar arası boşluklar yazının okunmasını kolaylaştırmıştır.			
Sözcükler arasında gereğinden fazla boşluk yoktur.			
Kitabın kapağı yönetmeliklere uygundur.			
İç kapak yönetmeliklere uygun şekilde düzenlenmiştir.			
Metin ve etkinliklerden önce gelen unsurlar yönetmeliklere uygundur.			
Metin ve etkinliklerden sonra gelen unsurlar yönetmeliklere uygundur.			

Kaynak: Ülper, 2021: 52

Tablo 3: İçerik Değerlendirmesinde Kullanılan Maddeler

İÇERİKLE İLGİLİ MADDELER		
1	Metinlerde tema ve konu ilişkisi güçlü olmalıdır.	Karatay 2011, Telli 2008
2	Metinler çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır.	Sever 2007;2010;2013
3	Metinler çocukların değişik yaşlarda ilgi duydukları konuları göz önünde bulundurmalıdır.	Şirin 2000, Dilidüzgün2004
4	Metinlerde yazarın, aktarmak istediği "tema" ve çocuklarda geliştirmeyi amaçladığı davranışlar açık seçik belirtilmelidir.	Sever 2007;2010;2013
5	Metinler dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.	MEB (2017)
6	Metinler izlenen eğitim programını destekler nitelikte olmalıdır.	Sever 1995
7	Metinler anlamsal ve mantıksal açıdan tutarlı olmalıdır.	Sever 2007;2010;2013 Şirin 2000
8	Metinlerde bilgilerin veriliş sırası çocukların kavrayış güçlerine uygun olmalıdır.	Şirin 2000
9	Metinler öğüt verici olmamalıdır, çocuk doğruyu kendisi bulmalıdır.	Sever 2010, Şirin 2000
10	Metinler çocuğun yorum yapmasını kestirimde bulunmasını ve yaşamla ilişki kurmasını sağlamalıdır.	Şirin 2000
11	Metinlerde işlenen konu akla yakın ve inandırıcı olmalıdır.	Şirin 2000, Oğuzkan 2010, Karatay 2011
12	Metinler insana yönelik duyarlılık oluşturulmalıdır.	Sever 2007;2010;2013
13	Metinler mizah duygusuna hitap etmelidir.	Oğuzkan 2010
14	Metinlerde çatışmaların iletişim kurularak çözülebileceği sezdirilmelidir	Sever 2007;2010;2013 Şirin 2000
15	Metinler olumlu kişilik gelişimine ortam hazırlamalıdır.	Şirin 2000
16	Metinler çocuğu başkalarıyla birlikte çalışmaya teşvik etmelidir.	Şirin 2000
17	Metinler toplumsal sorunların üzerinde durmalıdır.	Şirin 2000
18	Metinlerde belli bir dünya görüşü ve ideoloji olmamalıdır.	Şirin 2000
19	Metinler çocuğa aile, yurt ve millet sevgisini aşılamalıdır.	Şirin 2000

Tablo 3 Devamı: İçerik Değerlendirmesinde Kullanılan Maddeler

20	Metinler çocuğa çevre bilinci kazandırmalıdır.	Şirin 2000
21	Metinler farklı insan karakterlerini tanıtıcı olmalıdır.	Şirin 2000
22	Metinler düşünsel gelişimini sağlayıcı olmalıdır.	Şirin 2000
23	Metinler çocuğun soy, cinsiyet ve kültür farkı gözetmeksizin insanları sevmesine yardımcı olmalıdır.	Şirin 2000
24	Metinler çocuğun gelenek ve göreneklerini öğrenmesini ve kutsal değerlere saygılı olmasını sağlamalıdır.	Şirin 2000
25	Metinler toplumda kabul gören, daha çok benimsenen; kabul görmeyen, karşı çıkılan tutum ve davranışların sezilmesine yardımcı olmalıdır.	Şirin 2000
26	Metinlerde geleneksel anlayışın dışına çıkılarak kız ve erkek çocukların birçok işte çalışabileceği sezdirilmelidir.	Şirin 2000
27	Metinler çocuklara türlü yaşantılar sunarak yaşam deneyimlerini zenginleştirmelidir.	Şirin 2000
28	Metinler çocuğa okuma zevki veren onu kitaba bağlayan bir muhteva içermelidir.	Şirin 2000
29	Metinde kullanılan resimler metinde anlatılan olayı yansıtmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
30	Metinler devrimlerimizi, sosyal hareketlerimizi kökleştirmeye yardım etmelidir.	Oğuzkan 2010, Şirin 2000
31	Metinlerde sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük, çalışkanlık, doğruluk gibi ahlaki ve evrensel değerlere yer verilmelidir.	Şirin 2000, Karatay 2011
32	Metinlerde bedensel ve zihinsel özürllüleri küçümseyen anlatımlara, lakaplara yer verilmemelidir.	Çınar 2009
33	Metinde farklı bakış açılarıyla olaylar ve karakterler anlatılmalıdır.	Karatay2011
34	Metinler şiddet öğeleri içermemelidir.	Sever 2010
35	Metinler türünün özelliklerini yansıtmalıdır.	Şirin 2000
36	Metinlerde yiğitlik abartılmamalı, çocuklara, yanılmaz insan, her şeyi bilen, her şeyi başaran insan örnekleri sunulmamalıdır.	Oğuzkan 2010, Yörükoğlu 1983 Şirin 2000
37	Metinlerdeki kahramanlar çocuğun özdeşim kurabileceği özellikler taşımalıdır.	Sever 2007;2010;2013, Şirin 2000
38	Metindeki kahramanın davranışları insan gerçekliğine ilişkin dönütler vermemelidir.	Sever 2007;2010;2013, Şirin 2000
39	Metinlerde kahramanın olumlu özellikleri ön plana çıkarılmalıdır.	Şirin 2000
40	Metinlerde kahramanların davranışları tutarlı olmalıdır.	Sever 2010, Şirin 2000
41	Metinde aynı yaş düzeyinde karakterlere yer verilmelidir.	Şirin 2000, Karatay 2011

Tablo 3 Devamı: İçerik Değerlendirmesinde Kullanılan Maddeler

42	Metinlerde karakterlerin güçlü ve zayıf yönleri görülebilmelidir.	Şirin 2000, Karatay 2011, Sever 2002
43	Metinlerde yer alan kahramanlar ulaştıkları başarıları gerçekten hak etmelidir.	Sever 2010
44	Metinde anlatılan olayların geçtiği çevre, yer çocukların algılayabileceği düzeyde olmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
45	Anlatımda kullanılan betimlemeler karakterlerin fiziksel ve ruhsal özelliklerini yansıtmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
46	Metinlerde kullanılan betimlemeler olayı zihinde canlandıracak nitelikte olmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
47	Metinler çocukların dil gelişimine katkıda bulunmalıdır.	Şirin 2000
48	Metinlerde çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun söz sanatları kullanılmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
49	Günlük hayatta sık kullanılmayan sözcükler ve kavramlar metin içinde açıklanmalı veya bağlamdan anlamı çıkarılabiliyor olmalıdır.	Karatay 2011
50	Metinlerde çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun şekilde deyim ve atasözleri kullanılmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
51	Metinler yazım ve noktalama kuralları bakımından yanlışsız olmalıdır.	Şirin 2000
52	Metinlerde anlatım tek özne ve yüklemden oluşan kısa ve yalın cümlelerle yapılmalıdır.	Sever 1995
53	Metinlerde kurallı cümlelerin sayısı devrik cümlelerden fazla olmalıdır.	Sever 2010, Karatay 2011
54	Türkçede kullanımı yaygınlaşmamış yabancı dillerden alınmış kelimeler kullanılmamalıdır.	Sever 2010, Karatay 2011
55	Metinler, Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtan eserlerden seçilmelidir.	Demircan 2006
56	Metinlerde edilgen çatılı eylemler yerine, etken çatılı eylemler kullanılmalıdır.	Sever 1995
57	Şiir metinlerinde istiare ve mecaz gibi sanatlara çok az yer verilmelidir.	Sever 1995
58	Şiir metinlerinde mısraların kısa, sözcükler anlaşılır olmalıdır	Şirin 2000
59	Metinlerde cümleler kısa ve basit olmalıdır.	Sever 2000
60	Metinlerde kullanılan dil çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır.	Şirin 2000
61	Metinler çok uzun olmamalıdır.	Şirin 2000

Kaynak: Danışman, 2019: 36-37-38-39

Tablo 4: Biçim Değerlendirmesinde Kullanılan Maddeler

BİÇİM İLGİLİ MADDELER		
1	Metinlerin yazı ve resim düzenlemesi uygun olmalıdır.	Şirin 2000, Sever 2007
2	Metinlerin yazı türü çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
3	Metnin uzunluğu yaş düzeyine uygun olmalıdır.	Demircan 2006
4	Metinlerin sayfaları normal aralıklı satırlardan oluşmalı; sayfa kenarlarında geniş boşluklar (marjlar) bulunmalıdır.	Sever2007;2010;2013 Şirin 2000, Karatay 2011
5	Metinlerdeki paragrafların uzunlukları öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.	Şirin2000, Karatay 2011
6	Resimler çocuğun sanatsal gelişim özelliklerine uygun olarak tasarlanmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011
7	Resimler çocuğun hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirecek nitelikte olmalıdır.	Karatay 2011
8	Metindeki resim metin oranı yaş düzeyine uygun olmalıdır.	Sever 1995
9	Harflerin boyutu, 5. sınıflarda 10-12 punto arasında olmalıdır.	Şirin 2010, Karatay2011
10	Metinlerdeki sayfalar tek sütun halinde düzenlenerek, okuma rahatlığı yaratılmalıdır.	Şirin 2000
11	Metinlerdeki yazıların punto büyüklüğü çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır.	Şirin 2000
12	Metinlerdeki kelime ve satır aralığı çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır.	Şirin 2000
13	Resimler çocuğun sanatsal gelişim özelliklerine uygun olarak tasarlanmalıdır.	Şirin 2000, Karatay 2011

Kaynak: Danışman, 2019: 36-37-38-39

4.1. KKTC 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nın Fiziksel ve Biçimsel Olarak İncelenmesi

Çalışmanın temel amacı, KKTC'de 2019-2020 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler açısından incelenmesidir. Fakat metinler, bir plan ve yapı dâhilinde Türkçe ders kitabına yerleştirildiğinden bazı nitelikler açısından aynılık taşımaktadır. Bu yüzden, çocuk edebiyatı ürünlerini tek bir kaynaktan belli bir bağlam dahilinde toplayan Türkçe ders kitabını incelerken metinlere biçim ve içerik olarak etki eden özellikleri ele alınmaya çalışılmıştır.

Tablo 5: Biçimsel ve Fiziksel Değerlendirme Ölçeği

Kitabın Adı	İlköğretim 6 Türkçe Ders Kitabı
Yazarı	Komisyon
Yayınevi	Okman Printing Ltd.
İSBN	
Boyutları	27.4cm- 19,4 cm
Ağırlığı	372gr, 396gr
Sayfa Sayısı	168 sayfa, 160 sayfa
Forma Sayısı	10/10

	Ölçütler	Var/ Uygun	Kısmen uygun	Yok/ Uygun değil
Fiziki Unsurlar	Kitabın ağırlığı öğrencilerin yaş seviyesine uygundur (200-500 gr. arası).	X		
	Kitabın boyutları, yönetmeliklere uygundur (19-27 cm.≈ ±1 cm.).	X		
	Kitabın kapağı Türkçe dersine yöneliktir.	X		
	Kitap kapağı Bristol (ön yüzü yarı parlak iç yüzü beyaz) karton kâğıt çeşididir.	X		
	Birinci hamur kâğıt kullanılmıştır.	X		
	Cildi kaliteli ve dayanıklıdır.		X	
	Kapakta katlama (destek) izi vardır.	X		
	Kâğıt yüzeyi pürüzsüzdür.		X	
	Kâğıt yorgunluğu uygundur. (Arka sayfadaki yazı ve resimler görülmez)		X	
	Farklı temaları göstermek için sayfaların açılan yönleri farklı renktedir.	X		
	Resimler ve çizimler renklidir.	X		
	Resimler ve çizimler nettir.	X		
	Kâğıdın yapısı kolayca yırtılmayı ve yıpranmayı engelleyici niteliktedir.	X		
	Tipografik Unsurlar	Yazı boyutu (en az 10 punto) öğrencilerin yaş ve seviyesine uygundur.	X	
Serifli yazı karakteri kullanılmıştır. (Times New Roman vb.).				X
Başlıklar siyah ve koyudur. (bold).		X		
Tema başlıkları ve bölümlerindeki yazılar renklidir.			X	
Farklı unsurların (serbest okuma parçası, dinleme metni vs.) belirtilmesi renkli yazıyla sağlanmıştır.				X
Sayfaların altında, üstünde ve kenarlarındaki boşluklar uygundur. (En fazla 2 cm)			X	
Satırlar arası boşluklar yazının okunmasını kolaylaştırmıştır		X		
Sözcükler arasında gereğinden fazla boşluk yoktur.		X		
Düzen	Kitabın kapağı yönetmeliklere uygundur.	X		
	İç kapak yönetmeliklere uygun şekilde düzenlenmiştir.	X		
	Metin ve etkinliklerden önce gelen unsurlar yönetmeliklere uygundur.	X		
	Metin ve etkinliklerden sonra gelen unsurlar yönetmeliklere uygundur.	X		

Araştırmamızın konusu olan 6. sınıf Türkçe Ders Kitabı, ilk olarak “biçim özellikleri değerlendirme ölçeği” çerçevesinde yorumlanmıştır. İlgili ölçeğe dayalı değerlendirme; fiziksel unsurlar, tipografik unsurlar ve düzeni gözetmektedir. Ardından inceleme materyali üzerine biçimsel ve içeriksel yönden genel bir inceleme yapılmıştır. Metinler dâhil kitabın geneline etki etmiş olan biçimsel ve içeriksel nitelikler bu aşamada verilmiştir. Metin inceleme bölümlerinde bu niteliklere tekrar değinilmemiştir.

Ders kitabının fiziksel ve biçimsel olarak genel anlamda ölçütlere uygun olduğu söylenebilir ancak fiziki olarak başarılı olduğu nitelendirilebilse de tipografik olarak hem yetersizlikler hem de eksikliklerinin olduğu görülmektedir. Tespit edilen hususlar ölçek üzerinde gösterilmiştir.

Kitabın kapağı incelendiğinde ağırlıklı olarak mavi rengin kullanıldığı görülmektedir. Ön yüzde; büyük harflerle dersin ismi “TÜRKÇE”, kırmızı bir karede kademesi “6”, kademenin altında da cilt numarası “1.Kitap” yazmaktadır. Kapağa ortalanmış olarak meyveleri renkli kitaplar olan bir ağaç resmine yer verilmiştir. Alt orta kısımda ise “KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı” yazısı ve kurumun simgesine yer almaktadır. Kapak genel hatlarıyla incelendiğinde meyve simgesi olan kitaplarda mavi rengin diğer renklere göre çok kullanıldığı görülmektedir. Zeminin de aynı renkte olması bakımından renklerin ayırt ediciliği zayıflamıştır. Sonuç olarak kitabın kapak resmi ve tasarımı Türkçe dersi için uygundur.

Kitap, A4 (27.4 x 19,4 cm) boyutunda oluşturulmuştur. Kapağında Bristol karton kâğıt kullanılmıştır. İç sayfalarda ise kâğıt yapısının pürüzlü, kullanılan renklerin ise mat olduğu görülmektedir.

Renklendirme bakımından zengin olan ders kitabında, renkli ve siyah beyaz olmak üzere iki tür resimleme kullanılmıştır. Her temaya bir renk verilerek bölümler ayrılmış ve özelleştirilmiştir. Özellikle tema başlangıç sayfalarında renkler yoğun olarak kullanılmıştır. Çalışma metinlerinin arka planı beyaz renkten oluşturulmuşken okuma metinlerinde açık kahverengi duvar biçiminde zemin kullanılmıştır.

Harfler, kitap bütününde genellikle Verdana yazı stili ve 11 punto ile oluşturulmuştur. Puntolar ve yazı stilleri okuma kolaylığı sağlayacak düzeydedir ve 6.

sınıf öğrencileri için uygundur. Fakat bazı yerlerde farklı puntoların kullanıldığı göze çarpmaktadır. Örneğin; başlıklar, yazar isimleri ve hazırlık çalışmaları gibi.

Metnin giriş bölümünde bulunan başlıklar Verdana yazı stili, 20 punto, siyah zemin üzerinde beyaz harfler ile oluşturulurken, bunlar metinlerde genel olarak sol üste yaslanmıştır ve temasının renginde bir şerit ile sağ köşeye birleştirilmiştir. Tema metinlerinde kullanılan tüm harfler siyah renktedir. Başlıklar Verdana yazı stili, 12 punto, büyük harfler ve kalın yazı tipi ile oluşturulurken yazarın ismi sağ alt köşede Verdana yazı stili, 12 punto, kalın yazı tipi ile kalın ve küçük harflerle yazılmıştır.

Harfler, genellikle siyah renktedir. Tema isimleri ve metin çalışmaları bölümlerinde farklı renklendirmeler de yapılmıştır. Kitap bütününde serifli yazı biçimi kullanılmamıştır. Kullanılan yazıların satır aralıkları 1.0 ölçüsündedir ve okuma kolaylığı için uygun bir değerdedir.

Kitabın cildi tutkallama ise yapıştırılmıştır. Ele alındığında kolay açılrsa da sabit durabilmesi için orta bölüme baskı yapılması gerekmektedir.

4.2. KKTC 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda Bulunan Metinlerin Biçimsel ve İçeriksel Nitelikler Bakımından İncelenmesi

4.2.1. Birinci Tema: Ben ve Çevrem

Tablo 6: Birinci Tema Metin Listesi

Metin Adı	Yazar Adı	Sayfa Numarası	Metnin Türü
Zengin Adam	Turgay YALANIZ	11	Hikâye
Oduncunun Kızı	Anonim	19-20	Masal
Bebeklerin Ulusu Yok	Ataol BEHRAMOĞLU	29	Şiir
İçimizdeki Güzellikler	İpek ONGUN	35	Deneme
Sokak	Edmondo De AMİCİS	43	Mektup
Kurabiye Hırsızı	-	50	Hikâye

BİRİNCİ TEMA
İÇERİK İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 7: Ben ve Çevrem teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1. M.	2. M.	3. M.	4. M.	5. M.	6. M.	7. M.	8. M.	9. M.	10. M.	11. M.	12. M.	13. M.	14. M.	15. M.	16. M.	17. M.	18. M.	19. M.	20. M.	21. M.	22. M.	23. M.	24. M.	25. M.	26. M.	27. M.	28. M.	29. M.	30. M.
Zengin Adam	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X				X			X	X	X	X						X	X	X	
Oduncunun Kızı		X		X		X				X		X			X	X		X		X	X	X					X	X	X	
Bebeklerin Ulusu Yok	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X			X	X	X		X	X	X		X	X					X	X	
İçimizdeki Güzellikler	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X		X			X	X	
Sokak	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X			X	X		X	X	X		X		X	X			X	X	
Kurabiye Hırsızı	X	X		X		X	X	X	X	X	X			X	X			X		X	X	X			X		X	X		

Tablo 7 Devamı: Ben ve Çevrem teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	3 1. M	3 2. M	3 3. M	3 4. M	3 5. M	3 6. M	3 7. M	3 8. M	3 9. M	4 0. M	4 1. M	4 2. M	4 2. M	4 4. M	4 5. M	4 6. M	4 7. M	4 8. M	4 9. M	5 0. M	5 1. M	5 2. M	5 3. M	5 4. M	5 5. M	5 6. M	5 7. M	5 8. M	5 9. M	6 0. M	61 . M
Zengin Adam		X		X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X			X	X	X	X				X	X
Oduncunun Kızı	X	X		X	X		X		X			X	X		X	X	X	X	X	X			X	X	X	X				X	
Bebeklerin Ulusu Yok	X	X		X	X	X											X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
İçimizdeki Güzellikler	X	X		X	X	X											X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Sokak	X	X		X	X	X				X	X			X		X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Kurabiye Hırsız	X	X	X	X	X	X		X	X					X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X	X	

BİRİNCİ TEMA
BİÇİM İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 8: Ben ve Çevrem teması metinlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1.M	2.M	3.M	4.M	5.M	6.M	7.M	8.M	9.M	10. M.	11. M.	12. M.
Zengin Adam	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Oduncunun Kızı	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X
Bebeklerin Ulusu Yok	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
İçimizdeki Güzellikler	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
Sokak	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
Kurabiye Hırsızı		X	X	X	X	X		X		X	X	X

4.1.1.1. Zengin Adam

Biçimsel Nitelikler

Metin, kitabın genel bütünlüğü içerisinde bir sayfada altı paragraf olarak yer almaktadır. Ek olarak metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması bölümü, metin sonrasında da altı sayfa metin çalışmaları ve etkinlikler bölümü yer almaktadır.

Metinde; hazırlık çalışması sayfasında iki, metin sayfasında bir olmak üzere fotoğraf niteliğinde üç resim yer almaktadır. Hazırlık çalışması sayfasında bulunan resimler 12x8,5cm ve 12x7,5cm, metin sayfasında yer alan resim ise 12-7.5cm ölçülerindedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan bu resimler, çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını kolaylaştırırken metni okuduktan sonra da zihninde görselleştirme ve bütünleştirme yapmasına imkân sağlar. Bu nedenle metinde yer verilen resimler ele alınan olay, yer ve kavramların okuyucu için kolayca kavranmasını sağlamayı amaçladığı için işlevleri bakımından metni tamamlayıcı resimler grubuna girmektedir.

Metnin hazırlık çalışması sayfasında bulunan resimlerden birincisi, deniz kenarında lüks eşyaların yer aldığı bir evin balkonunu gösterirken diğer resimde ise modern ve müstakil bir ev yer almaktadır. Metin sayfasındaki resimde ise yıllık izninin bir bölümünü geçirmek üzere köye gelen Zeki Bey ve oğlu Ali'nin doğa yürüyüşleri görülmektedir. Bu resimlerden, metinde anlatılanlar ile ilgili doğrudan çıkarımlar yapmak mümkündür. Hem sahip olduklarının hem de şehrin varıllık ve imkânlarla yüklü niteliğini vurgulamak için köydeki yokluğa ve yoksunluğa dikkat çekmeye çalışan Zeki Bey, bu amacında başarılı olamaz. Ali, asıl zenginliğin ve tabii olanın köyde bulunduğunu anlamıştır. Gün batımı, akşam kıvrılığı ise Zeki Bey'in amacına ulaşamamaktan doğan hayal kırıklığını simgeliyor olabilir. “Geri dönüş için Zeki Beyler akşam yola çıktılar. Yol oldukça uzundu. Zeki Bey, Ali'yi yanına oturttu.”

Hikâyede sözü edilen olay ile kullanılan resimlerin kısmen tutarlı olduğunu söyleyebiliriz. Fakat metnin kapak sayfasında yer alan ilk resimde köydeki bir ev tasvir edilmiş olsa da metnin bağlamında bu şekilde bir ev anlatımı görmemekteyiz. Metin, her şeyi açıkça söylemez. Bırakılan anlam boşluklarını, okurun doldurmasını bekler. Zaten metinde şehir ve köy evi ayrıntılı bir biçimde betimlenmemiştir. Verilen resimler yardımıyla bu mekânlar ve yaşantı somutlaştırılmaya çalışılmıştır. İlk resimde renkler

daha mat ve soluktur. Bununla amaçlanan şehir yaşantısının yapaylığını vurgulamak olabilir. İkinci resimde rustik tarzdaki köy evi, koyunlar, bitki örtüsü, gökyüzü son derece canlı renklerle tasvir edilmiştir. Sıcak renkler aracılığıyla köydeki her şeyin sahiciliği, güzelliği ve doğal oluşunun altı çizilmiştir.

Metin tek sayfada iki yana yaslı altı adet paragraf ile oluşturulmuştur. Baskı ve yazım hatası bulunmayan metinde uzun ve devrik cümlelere yer verildiği görülmektedir; *“Çünkü babası Zeki Bey, her istediğini almıştı Ali’nin.”*, *“Babasının yıllık izninde köye gideceklerini duyduğunda çok sevinmişti Ali.”*, *“Bizim hiç solmayan birkaç plastik çiçeğimiz var, onların canlılığını yitiren ama sahici ama göz alabildiği kadar göz alıcı çiçekleri.”* Zeki Bey; insanların lastik ayakkabı ile gezmelerinin, çocukların devamlı dışarıda olmalarının, hayvanların neredeyse insanlarla birlikte yaşamasının; büyük marketlerin, oyuncakların ve oyuncakçılarının olmamasının ve bir sürü ‘yok’ların Ali’yi nasıl etkilediğini düşünmüştü.

Metinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır. Noktalama işareti bakımından zengin olan metinde “nokta, virgül, kesme işareti, ünlem, konuşma çizgisi, soru işareti, iki nokta” gibi birçok noktalama işareti kullanılmıştır.

Metin ile ilgili sayfalarında baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Hikâye türünde yazılan metin, “Ben ve Çevrem” temasının altında yer alan ilk metindir. Metin temasıyla uyumludur. Metinde serim (giriş), düğüm (gelişme), sonuç (çözüm) bölümleri açık bir şekilde yer almaktadır. Giriş bölümünde Ali ve babası tanıtılır. Sonrasında Zeki Bey’in oğluna bir şey ispatlamak için onu köyüne götürmesiyle ve köyde yaşadıkları bağlamında gelişme bölümüne geçilir. Sonuç bölümünde ise köyden şehre geri dönüş yapılır.

Metin, baba ve oğuldan oluşan iki karakterle oluşturulmuştur. Babanın ismi “Zeki” oğulun ismi ise “Ali”dir.

Hikâye “köy yaşamının güzellikleri” konusunda, akıcı bir anlatım tarzıyla ve karşılıklı konuşma havası içerisinde ele alınmıştır. Metin, anlatım tarzı ve kullanılan

kelimelerin günlük hayata dair olması nedeniyle 6. sınıf öğrencilerine uygun düzeyde hazırlanmıştır.

Konu, kişi-kişi çatışması ve kişi-doğa çatışması bağlamında geliştirilmiştir. Kişi-kişi çatışması, Zeki Bey ile oğlu Ali arasındadır. Babası için şehir; varlık, zenginlik, imkân demektir. Zeki Bey, Ali'ye bu düşüncesini benimsetmek ister ancak oğlu köyde gördükleri sayesinde asıl zenginliğin, güzelliğin ve sahiciliğin orada olduğunu ayırdına vararak babasını şaşırtır. Babasının bu duruma tepkisinin ne olduğu söylenmez, okurun muhayyilesine bırakılır. Kişi-doğa çatışması ise, ilkinde belli belirsiz ulanmış, ikincil konumda bulunan bir çatışmadır. Zeki Bey'in köye bakışı olumsuzdur ve değişip değişmediği belirsiz kalır. Ali'nin başlangıçta köye bakışı belirsizdir ama sonra olumlu bir biçime dönüşür.

Yazar, iletmek istediği ana düşünceyi açıkça metin içinde vermeye çalışmıştır. Metinde şehir ile köy yaşamı üzerinden zengin ve yoksul iki yaşam alanı, Baba-oğul gözünden karşılaştırılmış, asıl zenginliğin maddi olmadığı sezdirilmek istenmiştir. Metnin ana düşüncesi; “Zenginlik, sahip olduklarımızda, dışımızda değil içimizde, bakış açımızdadır.” biçiminde açıkça ifade edilebilir. Yazar, metinde köy ve şehir yaşamının farklarını anlatmış ve köy yaşamına duyduğu özlemi dile getirmiştir. Bu durumu resimlerle de desteklemiş çocuğun ana düşünceye ulaşmasını kolaylaştırmak istemiştir. Metnin bağlamından “Zenginliğin değeri maddi unsurlarla ölçülemez. En büyük zenginlik sadelik ve doğallıktır. Zenginlik bakış açısına göre değişir.” yan iletileri çıkarılabilir.

Metnin olay örgüsünde Ali'nin ve babasının kişilik özellikleri, duygu ve düşünceleri okura açıkça verilmiştir. Bununla beraber Ali, giriş ve gelişme bölümlerinde gözlem yaparak bir karar belirtmezken sonuç bölümünde kesin bir kaniye varmaktadır. Zeki Bey ise, baştan sona aynı düşüncededir. Bu bilgilerden yola çıkarak Ali'nin açık ve devingen; Zeki Bey'in ise açık ve durağan karakter olduğunu çıkarmaktayız.

Hikâye, konuşma ve dil aracılığıyla karakter geliştirme yolu kullanılarak şekillendirilmiş ve bu yolla olaylar geliştirilmiş, kişiler tanıtılmıştır. Baba ve oğul yaptıkları seyahat esnasında şehir ile köy hayatını karşılaştırmıştır. Konuşmalardan hareketle kişilik özellikleri verilerek karakterler okuyucuya tanıtılmıştır.

Günlük konuşma diliyle ele alınan metinde akıcı ve sade bir anlatım tarzı izlenmiştir. Baba ve oğulun köye yaptıkları ziyaret ve bu ziyaret çerçevesinde geçen konuşmalar metnin geneline hâkimdir. Ağırlıklı olarak görülen “geçmiş zaman” ve “duyulan geçmiş zaman” kullanılmıştır. Baba ve oğul arasında geçen konuşmalar, içten ve samimi bir anlatım tarzıyla ele alınmıştır.

Hikâyede genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Çocukların sözcüklerini geliştirmek için kelime dağarcıklarına eklenmesi istenen “çağlayan, varlık, göz alıcı, apartman çocuğu, tasvir etmek” gibi kelimeler, kelime grupları ve terimler kullanılmıştır. Metinde “varlık içinde yaşamak, göz alabildiği kadar” gibi iki deyim kullanılırken atasözünün yer almadığı görülmektedir. Ayrıca, yabancı dillere ait “apartman (Fransızca), balkon (Fransızca), televizyon (Fransızca), plastik (Fransızca), lamba (Yunanca) gibi birtakım kelimelere yer verilmiş olsa da bu kelimeler dilimize yerleşmişlerdir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "Zenginlik" kavramı size neler çağrıştırır?
2. Köy yaşamı ile şehir yaşamını karşılaştırarak bunların olumlu ve olumsuz yönlerini tartışınız.

ZENGİN ADAM

ZENGİN ADAM

"Apartman çocuğu" diyorlardı Ali'ye. Gerçekten de apartmandan dışarı fazla çıkmıyordu. Çünkü babası Zeki Bey, her istediğini almıştı Ali'nin. Küçük bir köpeği ve sayısız oyuncacı vardı. Hatta ve hatta balkonda yüzme havuzu bile vardı.

Allerin gerçekten her şeyleri vardı. Zeki Bey, oğlunun ne kadar varlık içinde olduğunu göstermek için onu kendi doğduğu köye götürmek istedi.

Babasının yıllık izninde köylerine gideceklerini duyduğunda çok sevinmişti Ali. Anne ve babası bunu Ali'ye biraz erken söylemiş olacak ki Ali durmadan "Ne zaman gideceğiz?" deyip duruyordu.

Ali, köy yaşamını hep televizyonda görmüş, kitaplardan okuduğu kadar öğrenmişti. Acaba kendi köyleri nasıl bir yerdirdi?

Nihayet köye geldiler. Babasının iki haftalık iznini doğayla baş başa geçirmeye başladılar. Babası insanların lastik ayakkabıyla gezmelerinin, çocukların devamlı dışarda olmalarının, hayvanların neredeyse insanlarla birlikte yaşamasının; büyük marketlerin, oyuncakların ve oyuncakçılarının olmamasının ve bir sürü "yok"ların Ali'yi nasıl etkilediğini düşünmüştü.

Geri dönüş için Zeki Beyler akşam yola çıktılar. Yol oldukça uzundu. Zeki Bey, Ali'yi yanına oturttu. Amacı köydeki yokluğu tekrar tasvir ederek İstanbul'da varlık içinde yaşadıklarını göstermekti. Söze Zeki Bey başladı:

-Oğlum, nasıl buldun köyü? İnsanların ne kadar yokluk içinde yaşadığını gördün değil mi?

Ali biraz duraksadı. Başını kaldırarak babasına baktı:

-Evet babacığım, dedi.

-Peki ne öğrendin bu köy ziyaretimizde?

Ali'nin tam beklediği bir soruydu bu. Sanki cevabını köyde hazırlamış gibi karşılık verdi:

-Şunu öğrendim baba: Bizim balkonumuzda plastikten yüzme havuzu var, onların ormanlar arasında akan çağlayanları. Benim bir köpeğim var, onların dört köpeği. Bizim evimizde yanıp sönen ışıklı lambalarımız var, onların sabahlara kadar parlayan yıldızları. Bizim hiç solmayan birkaç plastik çiçeğimiz var, onların canlılığını yitiren ama sahici ve göz alabilirdi kadar kırlar dolusu çiçekleri.

Ali ekledi:

-Ne kadar fakir olduğumuzu gösterdiğin için teşekkür ederim babacığım!

Turgay YALANIZ
(Düzenlenmiştir)

4.1.1.2. Oduncunun Kızı

Biçimsel Nitelikler

Metin, ders kitabının genel bütünlüğü içerisinde iki sayfada yer almaktadır. Bu sayfalarda tek sütunda iki yana yaslı metnin kendisi bulunurken herhangi bir resim kullanılmamıştır. Tek sütunlu olarak ele alınan metin okuma rahatlığı sunmaktadır. Metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması bölümü, metin sonrasında da yedi sayfa metin çalışmaları bölümü yer almaktadır. On yedi paragraf ile oluşturulan metinde yirmi beş karşılıklı konuşma çizgisine yer verilmiştir. Paragrafların uzunlukları öğrencinin seviyesine uygun biçimde oluşturulmuştur. Sayfa kenarlarındaki boşluklar yeterli düzeyde bırakılmışken iki sayfanın tamamına da yazı konumlandırılmıştır.

Sayfa düzeninde baskı ve yazım hatası yoktur.

Metinde iki resim kullanılmıştır. Resim bakımından yeteri kadar desteklenmeyen metin, bu açıdan büyük bir eksiklik göstermektedir. Çünkü masal türünde yazılan metinler, okuyucunun hayal gücünü etkinleştiren yegâne örnekler içerir. Bu yüzden “Oduncunun Kızı” adlı masalın, içerdiği yoğun olağanüstülük ve hayal unsurları nedeniyle resim bakımından yeterli seviyede olmadığı söylenebilir. Diğer yandan ise kullanılan resimler, öznel tasarım öğeleri olduğu için estetik açıdan yeterli seviyededir. Bu tarz resimlerin en büyük özelliklerinden birisi çocuk okurun hayal gücü ve yaratıcılığını destekleyecek nitelikte olmasıdır.

Hazırlık çalışmaları sayfasında bulunan resimler 3.5x4.5cm ve 8.75x13.25cm boyutlarında siyah beyaz karakalem çizim olarak oluşturulmuştur. Giriş sayfasında bulunan küçük resim, sırtında odun taşıyan bir adamı tasvir etmektedir. Bu resim, metinde söz edilen oduncuyu yansıtmaktadır. İkinci resimde ise bir dev tasviri yapılmıştır. Bu görseli genel ağ ortamında incelediğimiz zaman ücretsiz resim sağlayan sitelerde (www.shutterstock.com) dev resimleri kategorisinde bulunduğu tespit edilmektedir. Masalda geçen dev tasvirine baktığımızda kitapta gösterilen dev resmi ile uyuşmadığı görülmektedir. “*O saat kaya yerinden oynamış, zebani suratlı bir dev çıkıvermiş ortaya*” Resimdeki dev tasvirinde devin elinde bir eşya bulunmaktadır. Fakat, metinde bu şekilde bir resmin anlatım olarak karşılığına yer verilmemiştir. Kullanılan resimler işlevleri bakımından metni açıklayıcı resimler

grubuna girmektedir. Sözü edilen olaylar ile kullanılan resimlerin tutarlı bir şekilde ele alınmıştır.

Metinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır. Birçok noktalama işaretine yer verilen metinde özellikle konuşma çizgileri dikkat çekmektedir. Metnin genelinde kullanılan noktalama işaretleri ise şu şekildedir: nokta, virgöl, kesme işareti, ünlem, soru işareti, konuşma çizgisi, iki nokta, üç nokta, kesme işareti, noktalı virgöl, tırnak işareti, uzun çizgi.

İçeriksel Nitelikler

Masal türünde yazılan metin, “Ben ve Çevrem” temasıyla uyumlu olup ders kitabındaki ikinci metindir. Türü itibarıyla hayata dair konularda yorum yapmaya yardımcı olan metin, insana ve hayata yönelik duyarlılık oluşturma işleviyle de dikkat çekmektedir. Gerçeküstü olayları sıradan hayata indirgeyen masal, çocuk için ilgi çekici ve hayal dünyasının kapılarını açan birçok öge ile eğitimde kullanılan en etkili metin türlerindendir.

Babası tarafından zebani suratlı bir varlığa verilen bir kızın başından geçenleri konu edinen metinde, yazarın çocuklarda gelişmesini istediği davranış tarzları açıkça görülmektedir. Gerek olay örgüsü gerekse iletilmek istenen duygu ve düşüncelerin sistemli bir şekilde metinde verilmesi çocuk okuyucuda ilgi oluştururken doğaüstü olay ve varlıkların oluşu mantıksal açıdan tezat oluşturmaktadır.

Çocuklar için ele alınan eserlerde öğüt verilmeden doğrunun sezdirilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, masal türünde yazılan metinde doğrudan öğüt verici ifadeler kullanılmamış, olayların bağlamından doğru ve yanlışın açıkça sezdirilmesi sağlanmıştır.

Konu bağlamında olayların geliştirilmesi için kişi-kişi çatışmasından faydalanılmıştır. “Oduncu-Dev ve Oduncunun Kızı-Dev” gibi şahısların arasında geçen bu çatışma durumları, iyi özellikler taşıyan kahramanımızın zaferiyle sonuca bağlanır.

Metin; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, oduncu ve ailesinin hayatından bahsedilmektedir. Gelişme bölümünde, oduncunun dev ile karşılaşması, kızı deve götürmesi ve kızın başından geçen olaylar

anlatılmaktadır. Sonuç bölümünde ise, Oduncunun kızının, sarayda uyku fincanını devirmesi ve devi mağlup etmesi anlatılmaktadır.

Masalda aktarılacak istenen ana düşünce “*Böylece kötülük cezasız kalmaz*” cümlesiyle metin içinde açıkça verilmiştir. Ana iletinin okuyucuya doğrudan verilmesi uygun bir durum değildir. Aksine iletiler okur tarafından sezilebilir nitelikte olmalıdır. Diğer yandan metinden çıkarılabilecek yan iletiler şu şekildedir:

1. Kötü durum ve insanlara karşı pes etmeyip mücadele edersek sonunda başarılı ve mutlu oluruz.
2. Hiçbir zaman mücadele etmekten vazgeçmemeliyiz.
3. Her kötü olayın sonunda sabredersek mutlaka iyiye ve güzele kavuşuruz.
4. Üzerimize vazife olmayan şeyler ile ilgilenmemeliyiz.

Masalın karakter kadrosu (oduncu, oduncunun karısı, oduncunun kızı, dev, hamamcı, padişah, padişahın annesi) geniştir. Metinde başından olaylar geçen kişi olan oduncunun kızı, karşımıza kahraman olarak çıkar. Masalda geçen tip örnekleri olarak Hamamcı ve Dev’i görmekteyiz. Zebani suratlı, insan yiyen, kin güden, büyü yapan dev, kötü özellikleri temsil ettiğinden masalda tip olarak karşımıza çıkar. Hamamcı ise karşısına çıkan tanımadığı insanların sorunlarını çözen, onlara yardımcı olan iyi özellikleri barındıran tip olarak karşımıza çıkar. İkisi de uç kişilik özellikleriyle metinde yer almıştır. Metin, Oduncu ve Dev arasında başlar ve Oduncunun Kızı ile Dev etrafında gelişir. Bu nedenle iki karakteri de kişilik özellikleriyle iyi tanıdığımız için açık karakter, metnin başından sonuna kadar düşünce ve davranışlarında değişme olmadığı için ise durağan karakter olarak görmekteyiz. Oduncunun Kızı; masalda birçok özelliği ile tanıtılan, okurun iyi bildiği, başından olaylar geçen ve metnin sonunda cesaret özellikleri öne çıkan kişi olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle Oduncunun Kızı’nı masalın kahramanı olarak değerlendirebiliriz.

Oduncunun Kızı’nın başından geçen olaylar ve bunlara karşı sergilediği davranışlar, metindeki sürece yön vermiştir. Bu nedenle karakter geliştirme yollarından, eylemleriyle karakter geliştirme metodu kullanılmıştır. Kurguda, sık sık karşılıklı konuşmalara yer verilerek karakterlerin konuşması sağlanmıştır. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde ise karakterlerin konuşması yoluyla karakter geliştirme metodu kullanılmıştır.

Giriş ve sonuç bölümünde tekerlemelere yer verilmiş ve anlatımda günlük konuşma dili kullanılmıştır. Bu şekilde akıcı bir anlatım tarzı izlenmiştir.

Ağırlıklı olarak duyulan geçmiş zaman kullanılan metinde sıklıkla günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. 6. sınıf düzeyi öğrencilerinin bilmedikleri varsayılan fakat bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “bahtiyar, hikmet, tılsım, güz, işkillenmek, azık, zarif, gaflet, destur” gibi kelimeler, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir. Atasözü bulunmayan masalda “içini kurt kemirmek, göz hapsine almak, gözden kaybolmak, iş işten geçmek, kıskıvrak yakalamak” gibi beş tane deyim kullanılmıştır.

Masalda anlatım bozukluğuna dair bir örneğe rastlanmaktadır. “*Oduncu korkmuş. Yalvarıp yakarmış: -Beni tek yeme de ne dilersen vereyim, demiş.*” Metinde geçen “tek” kelimesi anlatım bozukluğu (Gereksiz Sözcük Kullanımı) oluşturmaktadır. Bu kusuru gidermek için “tek” kelimesinin metinden çıkarılması uygun olacaktır.

Yabancı dillerden alınmış kelime ve kelime gruplarına yer verilmemiştir.

Masalda genellikle kurallı cümleler kullanılmıştır. Bazı yerlerde devrik cümleler “*...of çektiği yere götürmüş yavrucuğu,*”. “*Tutmuş kızı çekmiş babanın elinden, tutmuş oduncuyu bir ağlama*” kullanıldığı da görülmektedir. Anlaşılması zor cümlelere rastlanmamaktadır. Metnin giriş ve sonuç bölümünde masal tekerlemelerine yer verilmiştir. “*Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken... Var varanın, sür sürenin, destursuz bağı girenin hali budur heyyyy!*”, “*Kırk oktan, kırk saptan, yakası karpuz kabuğundan, düğmesi turptan, atlar yarışmış, taylar karışmış, onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.*” Bu tekerlemeler masal türünün kendine has özelliklerindendir. Çocuklara metin içerisinde sunulan tekerleme örnekleri dil gelişimi, telaffuz ve diksiyon gibi konularda onların gelişimini destekler.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "Dev, cin, peri" kelimeleri size neyi çağrıştırır?
2. Okuduğunuz ya da izlediğiniz olağanüstü olaylar ve varlıklar sizleri nasıl etkiler?
3. Masalların yaşamımızdaki önemi nedir?

ODUNCUNUN KIZI

ODUNCUNUN KIZI

Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken... Var varanın, sür sürenin, destursuz başa girenin hali budur heyyyy!

Yoksul bir oduncu varmış evvel zamanda. Bir karısı, bir de kızı varmış. O, dağdan odun indirir keser, ana kız da satar geçinirlermiş.

Günlerden bir günmüş, yine dağdan kütür kütür odun indirirmiş. Yorulmuş, bir kaya dibine dinlenmeye otururken bir "of" çekmiş. O saat kaya yerinden oynamış, zebani suratlı bir dev çıkıvermiş ortaya:

- Ne istiyorsun oduncu, demiş.
- Hiç! Ne isteyeceğim? Yoruldum da bir of çektim.
- Yok, sen beni çağırдың; bana "Of" derler.
- Var gıt işine. Benim eğlenecek halim mi var?
- Demek beni boş yere yerimden kaldırdın? Düş önüme öyleyse seni yiyeceğim.

Oduncu korkmuş. Yalvarıp yakarmış:

- Beni tek yeme de ne dilerse vereyim, demiş.

Dev:

- Pekâlâ, sana dokunmuyorum; yalnız dinle beni. Evine döndüğünde karşına ilk önce kim çıkarsa onu bana getireceksin. Tamam mı?

Adamcağız ne yapsın? Çaresiz korkuyla "Olur." demiş, yollanmış evine.

Varmış, çalmış evinin kapısını. Şu yalan dünyada bir tek kızı var ya o gelmiş açmış kapıyı. Tutmuş oduncuyu bir ağlama. Ana sorar, kız sorar. Oduncu anlatmış olup biteni. Ana düşünür, kız düşünür. Ne olacak şimdi? İlk önce kız toplamış kendini:

- Üzülmek niye? Hep boşa. Siz, anam atam sağ olun, ben giderim, demiş.

Ertesi gün, baba tutmuş biricik kızının elinden "of" çektiği yere götürmüş yavrucuğu.

Yer oynamış yerinden, kayalar kopmuş. İşte yine o dev selam sabah yok. Tutmuş kızı, çekmiş babanın elinden. Kız bakmış ki yer yanlır. Bakmış ki bir derin mağara ağzındalar. Bakmış ki bir merdiven. İner karanlığa. Bir yer altı sofasına gelmişler. Saraymış burası. Her taraf mermer direk. Dev demiş ki:

- Gez toz. Saray da senin, bahçe de. Bütün odalarımın anahtarlarını sana teslim ediyorum. İstedini aç yalnız şu sofanın sonundakini açma. Sonra da gözden kaybolmuş.

Kız koca sarayda tek başına yaşar, canı sıkıldıkça has bahçeye çıkarmış. Bir taraftan da içini kurt kemirirmiş:

- Şu açma dediği odada ne var acaba?

Günlerce kendi kendiyile savaşırsa da sonunda dayanamamış, gitmiş yasak odayı açmış.

Ne görsün? Bir oda dolusu ölü. Korkmuş, sinmiş, irkilmiş, uykulan kaçmış.

- Ah! demiş. Yok mu bana bir dert ortağı? Dev saraya gelince de:

-Anamı babamı özledim. N'olur onları bana getiriver, demiş.

Dev tutmuş sözünü. Anasını getirmiş. Ana kız sarılmışlar. Bir odaya çekilerek dertleşmişler. Kız hikayeyi anlatırken dikkat etmiş, garip şey! Anasının gözleri döndükçe döner. Daha sözlerini bitirmeden anası bir silkinmiş bakmış ki dev olmuş. Dev:

- Şimdi seni yiyeceğim, demiş.

Kız ağlamış, sızlamış, gevezeliğinden pişman olmuş ama iş işten geçmiş. Devde merhamet yok. Kız boynunu bükerek:

- Peki, neyleyim; demek kaderim böyleymiş. Ne olur bana biraz izin ver, bir hamama gideyim.
- Peki ama çabuk dön.

Kız gerçekten de hamama gitmiş. Bir köşeye çekilmiş, öylece durmuş. Hamamcılar, bakmış ki garip bir kadın, hıçkırık hıçkırık ağlar. Hamamcı:

- Kızım ne ağlarsın, derdin nedir? diye sormuş.

Kız olan biteni noktası noktasına anlatınca, hamamcı:

- Dertlenme, demiş. Ben bir çözüm yolu buldum. Şimdi adamlarımdan birini yollayacak, biraz bez, biraz zift, az da pamuk aldırtacağım. Bezi vücuduna göre biçtirir, üstüne zift çalar pamukları da yapıştırırız. Bu kılığınla garip bir yaratık olursun, hamamdan çık git, dev seni

1. Tema Ben ve Çevrem

daha nasıl tanıyabilir ki?

Gelelim deve. Beklermiş ki oduncunun kızı hamamdan dönsün. Ne gezer. Bir hışımla gürzünü kaptdığı gibi hamama koşmuş, kapıyı pencereyi darmadağın etmiş, kimsecikler yok.

-Elime nasıl olsa geçeceksin, sana göstereceğim, demiş.

Oduncunun kızı dere tepe düz gitmiş. O garip kılığı içinde uzanmış bir dere boyuna, uyumuş. Bir gürültüyle uyanmış. Bakmış ki çevresinde atlılar. Meğer bunlar, o ülkenin padişahının avcı erleriymiş. Padişahla beraber avlanmaya çıkmışlar. Padişah:

-Bakın hele. Şu bembeyaz yaratık da ne ola ki? Bakmışlar, bakmışlar, bir şeye benzetememişler. Sonunda içlerinden biri:

-Bu olsa olsa bir beyaz maymundur, padişahım, demiş. Pek hoşlanmış padişah bu maymundan almış, saraya getirmiş.

Tuttukları bu maymun, sarayda pek sevilmiş. Ona bir de "Tüylüce" adını takmışlar. Aşağı "Tüylüce" yukarı "Tüylüce" derlermiş. Günlerden bir gün padişah ava çıkacakmış. Yol azığı hazırlanır, çörek yapılmış. Tüylüce de gitmiş hamur teknesinin başına çökmüş. Hamurla uğraşırken Tüylüce nişan yüzüğünü çıkartmış, yaptığı bir çöreğe gömmüş.

Padişah, çöreklerden birini ağzına götürdüğünde dişine "çıt" diye bir şeye dokunmuş. Bir de bakmış bir yüzük.

-Bunda bir hikmet olmalı, demiş. Avı bozdurmuş, saraya dönmüşler. Padişah anasını bir kenara çekerek:

-Ana, demiş, ben Tüylüce'yi alacağım.

-Hele acele etme oğul! Onun odasını bir göz hapsine al bakalım. Ne yiyip ne içer; hayvan mı, bu in mi, cin mi?

Padişah, anasının sözünü tutmuş, anahtar deliğinden Tüylüce'yi gözletmiş. Bir gün bakmış ki Tüylüce üstündeki torba gibi elbiseyi, tüyleri çıkarıp ayın on dördü gibi bir dünya güzeli olmuş. Koşmuş anasına. İki de birden içeri dalmış. Sorgu sual derken kız başından geçenleri anlatmış.

Düğün dernek kurulmuş, bin bir gece masallarındaki gibi evlenmişler, bahtiyarlık içinde yaşamaya başlamışlar ama padişah bakmış ki kansı her şeyden işkillenir, dev yüzünden rahatı huzuru kaçarmış; onun korkusunu yenmek için bir çare düşünmüşler, bir aslanla bir kaplan bulup getirtmiş, sarayın kapısına bağlatmış. Etle besler, eğitirmiş bu vahşileri.

Padişah bir gün pazarda dolaşırken bir ağızlık görmüş:

-Adam sen de ne var bunda? Alayım gitsin demiş. Almış ağızlığı getirmiş, bir rafa koymuş.

Gece bastırınca, raftaki ağızlık ejderha gibi odaları, bahçeleri dolanmış, bütün saraydakilerin, aslan kaplan da dahil, uykularını bağlamış bir fincana koymuş. Sonra bu tılsımlı fincanı almış padişahla sultanın yattıkları odadaki bir dolaba yerleştirmiş. Yürümüş kızın yanına deve dönüşmüş, dikilmiş başucunda:

-Hazırlan, demiş, cezayı çekeceksin.

Kız bağırarak, bağırarak; in yok cin yok ortalıkta. Sarayın hepsi uyur.

-Boşuna çabalama, demiş dev kimse uyanacak değil, ben hepsini gaffet uykusuna gömdüm, hadi düş önüne yiyeceğim seni.

Kızı yakalamış bileğinden, sürüklerken kız korkuyla bir silkinmiş, ne olduysa o sırada olmuş. Kızın eli dolaba çarptığı gibi üstündeki uyku fincanı devrilmiş, fincan düşmüş, tılsım bozulmuş. Bütün saray halkı uyanmış. Kısıvrak yakalamışlar dev aslanla kaplanın önüne atmışlar. Böylece kötülük cezasını bulmuş.

Kırk oktan, kırk saptan, yakası karpuz kabuğundan, düğmesi turptan, atlar yarışmış, taylar karışmış, onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.

(Düzenlenmiştir)

4.1.1.3. Bebeklerin Ulusu Yok

Biçimsel Nitelikler

5-4-4-5-4'lü mısralar hâlinde beş bentten oluşan şiir türündeki metin, bir sayfada sola yaslı olarak yer almaktadır. Sayfanın üst bölümünde metnin kendisi bulunurken alt bölümünde sayfaya ortalananmış olarak bir resim konumlandırılmıştır. Resim, metinde geçen olayı yansıtmaktadır. Metin ve resim okuma rahatlığını sağlayacak biçimde tek sütunlu olarak kullanılmıştır.

Şiirde hazırlık çalışması ve metin sayfasında birer tane olmak üzere renkli olarak tasarlanmış iki çizgi resim kullanılmıştır. Bu resimler çocuk okurun sanatsal gelişim özelliklerine uygun bir şekilde oluşturulmuştur. Hazırlık çalışması sayfasında bulunan resimde 11,5x12 cm boyutlarında ülkeleri temsil eden ve şeffaf zemine yerleştirilmiş on çocuk görseli bulunurken metin sayfasında ise mavi ve yeşil renklerde 9,10 cm çapında yuvarlak bir dünya görseli zeminine milletleri temsil eden çocuk görselleri konumlandırılmıştır. İki sayfada da resimler sayfanın alt yarısına ortalananmıştır. Kullanılan çocuk ve dünya görselleri çocukların hayal gücünü geliştirecek ve onlarda estetik algı oluşturabilecek niteliktedir. Kullanılan ilk resim, çocuk ve dünya görselleri üzerinden dünyada kültürel ve coğrafi olarak belirgin özellikleriyle ön plana çıkan bazı ülkeleri tasvir etmektedir. Örneğin, üst soldan alta sırasıyla: Birinci sıradaki kız çocuğu Hindistan'ın yerel kadın kıyafeti Sari ve alnında Bindu denilen kırmızı nokta Hindistan'ı temsil etmektedir. İkinci sıradaki kız çocuğu Havaii yerel bayan kıyafeti ve boynunda bulunan çiçek kolyesi ile ABD eyaleti olan Havaii'yi temsil etmektedir. Üçüncü sıradaki kız çocuğu çekik gözü ve kültürüne ait bayan kıyafeti olan Kimono ile Japonya'yı temsil etmektedir. Dördüncü sıradaki kız çocuğu ten rengi ve yöresel kıyafeti ile bir Afrika ülkesi olan Kenya'yı temsil etmektedir. Beşinci sıradaki erkek çocuk yöresel kıyafeti ve şapkasıyla Meksika'yı temsil etmektedir. Altıncı sıradaki çocuk coğrafyasından dolayı giymiş olduğu kıyafetiyle Grönland'ı temsil etmektedir. Yedinci sıradaki sarışın kız çocuğu yöresel kıyafeti ve şapkasıyla Avusturalya'yı temsil etmektedir. Sekizinci sıradaki sarışın kız çocuğu milli yaprak simgesine sahip kırmızı beyaz kıyafeti ve şapkasıyla Avusturalya'yı temsil etmektedir. Dokuzuncu sıradaki erkek çocuk kıyafetindeki renkler ve bayrak resmi ile ABD'yi temsil etmektedir. Onuncu sıradaki çekik gözlü

erkek çocuğu ise saç stili ve kıyafetiyle Çin Halk Cumhuriyeti’ni temsil etmektedir. İkinci resim, ilk resimde kullanılan çocuk görsellerinin yeşil ve mavi küre üzerine ortalanmasıyla oluşturulmuştur. Kullanılan bu resimler, metnin ana duygusunu aktarmaya yönelik olarak ele alınmıştır. Diğer yandan, Türk kültürünü temsil eden görsellerin olmaması olumsuz bir durum olarak dikkat çekmektedir.

Şiir türünde oluşturulmuş ve estetik duyguları yansıtmayı amaçlayan “Bebeklerin Ulusu Yok” adlı metinde kullanılan resimler, işlevleri bakımından süsleyici resimler grubuna girmektedir

Şiirde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır. Noktalama işaretleri bakımından zayıf olan metinde sadece virgül ve üç nokta kullanılmıştır. Kullanılan cümle yapıları bakımından kurallı cümlelerin devrik cümlelerden çok olduğu görülmektedir. Ayrıca kullanılan cümleler kısa ve öge bakımından sadedir.

İçeriksel Nitelikler

Şiir türünde yazılan metin, “Ben ve Çevrem” temasının altında yer alan üçüncü metindir. Bu yazı türü ile az sözle çok şey anlatılmak hedeflenir. Şair, şiirinde duygu ve hayal yoğunluğunu estetik olarak kelimelerle bezeyerek okuyucunun beğenisine sunar. Çocukların dil gelişimine en çok katkı sunan türlerden birisi olan şiir, çocukların özellikle duygu ve hayal olmak üzere birçok bilişsel yönden gelişmesini sağlar ve onlara dilin zengin kullanım olanaklarını estetik bir bağlamda sunar.

Şiirde çevre kavramı, bebekler üzerinden milletler ve ülkeler bağlamında ele alınmıştır. 6. sınıf düzeyi öğrenciler için uygun bir yazı türünde hazırlanmış olan metin, ele aldığı konu ve duygular ile evrensel bir değer taşımaktadır. Ayrıca çocuğun anlayacağı konu ve duyguları açıkça ele alan metin, çocuğun anlama düzeyine uygun kavramları içermektedir. Okur, şiirdeki duyguları içselleştirirken bir yandan da yorum yaparak okudukları ile hayat arasında bağ kurarak sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerleri edinir.

“Bebeklerin Ulusu Yok” şiirinde işlenen konu ve ana düşünce bağlamında çocuk okurda insani değerler bağlamında duyarlılık oluşturulmak istenmiştir. İnsani değerleri gelişen çocukta olumlu kişilik özellikleri davranış haline gelecektir. Bu özelliklerin en önemlilerinden birisi ise çocuk okurun soy, cinsiyet, kültür farkı ayrımı

yapmadan insanları sevmeye bilincinin kazanmasıdır. Bu düşünce değişikliğinin kazandırılması için çocuklara okuma zevki veren ve onlara okuma sevgisi kazandıran metinler kullanılmalıdır.

Şiirin ana duygusu, “Tüm insanlar ırkları, dilleri, dinleri, ulusları, renkleri ne olursa olsun aynıdır. Hiçbir insanın birbirine karşı üstünlüğü yoktur.” olarak karşımıza çıkar. Ana duygu okuyucuda duygusal yoğunluk oluşturmayı hedefler. Bu bağlamda şiirin okuyucuda oluşturduğu etkileyicilik derecesi onun başarısını arttıran önemli bir faktördür.

Şair, yurtdışında bulunduğu esnada bir bebek ile karşılaşır ve bebek gözleminden yola çıkarak duyularını şiire döker. Şiirde anlatılanlar kısaca şöyledir: “İnsan bu dünyaya bebek olarak gelir. Onlar, dünyanın neresinde olursa olsun aynı duyguları yaşarlar. Ten renkleri önemli değildir. Birbirlerine düşmanlıkları yoktur. Millet ve ırk ayrımı yapmazlar. İnsanın en saf ve temiz hali olan bebekler, aynı zamanda dünyanın ve insanlığın geleceği için birer değerdir. Onları sevgiyle büyütür, güzellikleri benimsetirsek, güzeli doğruyu aşırsak toplum ve dünya düzelecektir. Onlara kötülükten, savaştan ve yıkımdan bahsetmemeliyiz.”

Şiir, ahenk içinde akıcı, sade ve tutarlı bir tarzda oluşturulmuştur. Ahengi sağlamak için sık sık devrik cümle kullanımlarına “*İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu*”, “*Babalar çıkarmayın onları akıldan*” da başvurulmuştur.

6. sınıf öğrencilerinin söz varlığını geliştirmek için bilmedikleri varsayılan, bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “sevda, yeryüzü, gözbebeği, biricik, serpmek, umut” gibi kelimelere şiir içerisinde yer verilmiştir. Bu kelimelerin anlamları şiir bağlamından yola çıkılarak tahmin edilebilir düzeydedir. Örneğin, “*Serpilip gelişsinler bir fidan gibi*” dizesinde fidanın gelişmesi serpmesine bağlıdır. Serpmek kelimesinin boy atmak anlamında kullanıldığı düşünüldüğünde ise gelişmek ve serpmek arasındaki ilişkiden ilgili kelimenin anlamı çocuk tarafından çıkarılabilecektir.

Yabancı dilden alınmış kelime ve kelime gruplarına yer verilmemiştir. Atasözü bulunmayan metinde “Akıldan çıkarmak” şeklinde bir tane deyim bulunmaktadır.

Kullanılan bu deyim, çocuk okuyucunun gelişim düzeyine uygun ve anlamını kolayca tahmin edebileceği bir yapıdadır.

Şiir, 5-4-4-5-4'lü dizeler halinde beş bentten oluşmuştur. Serbest nazım biçiminde ve serbest ölçü ile yazılan şiirde kâfiye ve redif ile ahenk sağlanmıştır.

Aşağıdaki dizeler şiir içinde birden fazla kez kullanılmıştır. Bu şekilde şiir içinde ahenk sağlanmıştır.

“İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu”

...

“Bebeklerin ulusu yok”

...

“Bebekler, çiçeği insanlığımızın”

Şiirin dize sonlarında redif olarak kullanılan kelimeler aşağıda gösterilmiştir:

Birinci bent: “-duyguyu, -tonu” u’lar rediftir.

İkinci bent: “-kimi, -tanesi” i’ler redif

Üçüncü bent: “-bebeklerinizi, -biri” i’ler redif

Dördüncü bent: “-duyguyu -umudu” u’lar redif

Şiirde benzetme ve tenasüp olmak üzere iki tür söz sanatı kullanılmıştır. Bebekler; “Bebekler çiçeği insanlığımızın” dizesi ile çiçeğe, “Sarışın bir ışık parçası kimi” dizesi ile ışık parçasına, “Kimi kapkara üzüm tanesi” dizesi ile kapkara bir üzüm tanesine, “Serpilip gelişsinler fidan gibi” dizesi ile de fidana benzetilmiştir. Diğer yandan “Serpilip gelişsinler fidan gibi” dizesi ile serpilmek ve gelişmek, “Savaştan kıyımdan bahsetse biri” dizesi ile savaş ve kıyım yakın anlamlı sözcükler bir arada kullanılmıştır.

Şiirde kullanılan tasvir öğeleri, anlatılan olay ve işlenen duyguyu okuyucunun zihninde canlandıracak özelliktedir. Örneğin, bebekler çocukların anlayabileceği nesneler olan çiçeğe, güle, goncaya, sarışın bir ışık parçasına, kapkara bir üzüm tanesine ve fidana benzetilmiştir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Savaşlarda kazanan var mıdır? Neden?
2. Bebekler neden umuttur?
3. "Gurbet" sözcüğü size neler düşündürüyor?
4. "Savaş, barış, seni seviyorum" ifadelerinin başka dillerdeki karşılığına birer örnek veriniz.

BEBEKLERİN ULUSU YOK

BEBEKLERİN ULUSU YOK

İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu
Bebeklerin ulusu yok
Başlarını tutuşları aynı
Bakarken gözlerinde aynı merak
Ağlarken aynı seslerinin tonu

Bebekler çiçeği insanlığımızın
Güllerin en hası, en goncası
Sanşın bir ışık parçası kimi
Kimi kapkara üzüm tanesi

Babalar çıkarmayın onları akıldan
Analar koruyun bebeklerinizi
Susturun susturun söyletmeyin
Savaştan yıkımdan söz ederse biri

Bırakalım sevdıyla büyüsünler
Serpilip gelişsinler fidan gibi
Senin benim hiç kimsenin değil
Bütün bir yeryüzünündür onlar
Bütün insanlığın gözbebeği

İlk kez yurdumdan uzakta yaşadım bu duyguyu
Bebeklerin ulusu yok
Bebekler, çiçeği insanlığımızın
Ve geleceğimizin biricik umudu...

ATAOL BEHRAMOĞLU

4.1.1.4. İçimizdeki Güzellikler

Bîçimsel Nitelikler

Metin, ders kitabının genel bütünlüğü içerisinde bir sayfada yer almaktadır. Ayrıca metin sayfasına ek olarak bir sayfa hazırlık çalışması bölümü, altı sayfa ise metin çalışmaları bölümleri kullanılmıştır. Düzyazı biçiminde on paragraftan oluşturulan metin, iki yana yaslı ve tek stnlu olarak düzenlenmiştir. Yazı ve görseller birbirinden bağımsız ele alınmıştır. Sayfa düzeninde okunabilirliği olumsuz etkileyecek bir kullanım bulunmamaktadır. Paragraf ve cümle uzunlukları kısa ve anlaşılır tutulmuştur.

Hazırlık alışması sayfasında bir, metin sayfasında  olmak üzere renkli fotoğraf niteliğinde toplam dört resim kullanılmıştır. Sayfa bütününde yazı-resim oranı bakımından yetersizlik görülmektedir. Hazırlık alışması sayfasında bulunan resim 8.5x12.75cm, metin sayfasında yer alan resimler ise 3,4x6cm, 4.2x3,2cm, 3,5x5,1cm boyutundadır. İlk resimde neşe içinde geniş bir koltukta oturan ve birbirleri ile sohbet eden biri bayan olmak üzere dört geniş birey bulunmaktadır. Metnin altında yer alan resimlerde ise soldan sağa sırasıyla; müzik dinleyen neşeli bir geniş kız, parmakları ile onaylama işareti yapan sarışın bir geniş kız, gösteri izleyen bir çiftin gülmelerini göstermektedir. Görsellerde yer alan tüm insanlar mutludur. Bu açıdan baktığımızda metnin başlığına ve metne dair uygun resimlerin seçildiğini görmekteyiz. Aynı zamanda yazı türü bağlamında değerlendirildiğinde kullanılan resimlerin çocuğun gelişimsel ve bilişsel özelliklerine uygun olduğu görülmektedir.

Metinde kullanılan resimler; sade, açık, anlaşılır niteliktedir. Gerçek hayata dair doğrudan görüntü sunan fotoğraf niteliğindeki bu görseller, mutluluğun ve neşenin sembolik yanını ifade ederek okuyucunun soyut durumları zihninde canlandırmasını kolaylaştırır. Bu nedenle, kullanılan görseller işlevleri bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. İçeriği desteklemek adına anlatımı somutlaştırmak için kullanılmış olan bu tarz resimler, çocuğun hayal gücüne hitap ederek somut görsellerden soyut çıkarımlar yapabilmesini destekler.

Noktalama işaretleri bakımından çeşitliliğin görüldüğü metinde nokta, virėl, soru işareti, nlem, noktalı virėl, iki nokta, kesme işareti gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Sayfa bütününde baskı ve yazım hatası bulunmazken metin içerisinde de herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı görülmemektedir

İçeriksel Nitelikler

Deneme türünde yazılan metin, “Ben ve Çevrem” temasıyla uyumlu bir yapıda oluşturulmuştur. Çevre kavramının sosyal ilişkiler bağlamında ele alındığı metinde “İnsanlar arasında olumlu ilişkiler geliştirmenin yolları ve önemi” konu edilmiştir. Ele alınan konu akıcı bir anlatım tarzında işlenmiştir. İnsanların duygu ve düşüncelerine yönelik duyarlılık oluşturmanın hedeflendiği metin, çocuğun olumlu kişilik özellikleri geliştirmesi için, ona özenle seçilmiş yaşam deneyimleri sunar.

Yazar, iletmek istediği ana düşüncüyü metnin son paragrafında sezdirmeye çalışmıştır. *“Onca sorunun, çevre kirliliğinin, savaşların, ölümlerin, çıkarıcılığın, cahilliğin yer aldığı dünyamızda sevgi, iyimserlik ve neşeye her zamankinden fazla gereksinmemiz var. Bu nedenle hayatınızı daha güzel yaşamak istiyorsanız, önce içinizdeki güzellikleri geliştirin, ortaya çıkarın. Sevinin, düşünün, konuşun, iyimser olun ve doyusuya gülün!”* Bu çerçevede, ana düşüncüyü “Tüm olumsuzluklara rağmen içimizdeki güzellikleri canlı tutarak olumlu düşünüp çevremize sevgiyle bakmalıyız. Bu şekilde daha güzel bir hayat yaşarız.” olarak belirlemek mümkündür. Ana düşünce, resimlerle desteklenerek çocuğun aktarılanlara dair çıkarım yapmasını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Akıcı ve sade bir anlatım tarzıyla ele alınan metinde günlük konuşma dili kullanılmıştır. Diğer yandan metinde yer alan kelimelere baktığımızda gönül güzelliği, sevgi, dinleme, düşünme, olgunlaşmak, konuşmak, iyimserlik, güzellik, neşe, kahkaha atmak, gülmek gibi kavramların çok sık geçtiğini görüyoruz. Bu kavramlar metnin iletilerini yansıtmada anahtar kelime vazifesi üstlenmektedir.

Deneme türünde yazılan metinde yazar tarafından içten ve samimi bir anlatım tarzıyla öğütler verilerek iletilerin okuyucu tarafından benimsenmesi amaçlanmıştır. Fakat bu esnada öğüt verme yolunun sıklıkla kullanılması, çocuk edebiyatı ürünlerinde istenen bir durum değildir.

Metinde genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Fakat çocukların sözcük varlığını geliştirmek için 6. sınıf düzeyi öğrencilerin bilmedikleri

varsayılarak bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “yaşıt, ibre, asır, bilge, iyimserlik, özgürlük” gibi kelimelere yer verilmiştir.

Metinde, atasözü bulunmazken “sorumluluk almak, ortaya çıkarmak, yol almak, sırtıp durmak” gibi dört deyim kullanıldığı görülmektedir.

“Onca sorunun, çevre kirliliğinin, savaşların, ölümlerin, çıkarıcılığın, cahilliğin yer aldığı dünyamızda sevgi, iyimserlik ve neşeye her zamankinden fazla gereksinmemiz var.” gibi uzun cümlelerin kullanımının sıklıkla görüldüğü metinde, bu kullanımlar okuyucunun metni anlama ve kavramasını güçleştirecek düzeyde değildir.

Deneme türündeki metin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, duygu ve düşüncelerin olumlu gücünün insanın hayatına güzellikler katacağından ve düşünen insanın özgür insan olduğundan söz ederek başlatılmıştır. Gelişme bölümünde düşünmeden, konuşmadan, dinlemeden ve sorular sormadan çözüme ulaşamayacağı, karar alırken sorumluluk da almayı bu şekilde olgun bir birey olunacağını, bağırmanın ve susmanın çözüm olmadığı, iyimserliğin pek çok sorunu çözdüğü, neşeli olan insanın yükünün hafıflediği, toplumun gülmeye, sevgiye, iyimserliğe, neşeye ihtiyacı olduğu gibi konular aktarılmıştır. Deneme türündeki metin *“Sevinin, düşünün, konuşun, iyimser olun, doyasıya gülün!”* cümlesi ile bitirilmiştir. Yazar metnin son cümlesinde okuyucuya aktarmak istediği iletiyi vermiş ve ana düşüncesini belirtmiştir.

Metinde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Güzellik ifadesi size neler çağrıştırmaktadır?
2. Sizce içimizdeki güzellikler nelerdir?
3. "Bardağa dolu tarafından bakalım." sözünden ne anlıyorsunuz?
4. Sizce topluluk içinde nasıl konuşulup tartışılmalıdır?

İÇİMİZDEKİ GÜZELLİKLER

İÇİMİZDEKİ GÜZELLİKLER

Gönlümüzün güzelliği sevgi ise beynimizin güzelliği de düşünebilme yeteneğimizdir. O yeteneği her an, her dakika kullanalım. Unutmayalım ki düşünen insan, özgür insandır.

Kişi düşünebiliyorsa pek çok sorununu çözümleyecek, pek çok şeyi bilecektir. Herkesi dinleyin. Annenizi, babanızı, arkadaşlarınızı dinleyin. Sonra da düşünün ve sorular sorun: Neden? Nasıl? Nerede?

Sonra da oturup kararlarınızı kendiniz alın. Kararlarınızı yalnız aldığınız zaman, eziyetler de güçlükler de sonuçta bütünüyle size aittir artık. Karar alırken sorumluluk almayı da bilin. İşte bu, büyümek ve olgunlaşmaktır; özgür insan olma yolunda atılan ilk adımdır.

Büyüklerinizle, yaşlılarınızla, kendinizden küçüklerle konuşun, tartışın. Konuşarak pek çok şey öğrenildiği gibi pek çok sorun da çözümlenebilir. Toplumumuzda, bu tür konuşma pek yaygın değil ne yazık ki! Ya susuyor, ya bağırıyoruz. Konuşmayı bilmiyoruz. Sizler bunu değiştirin.

İçimizin bir başka güzelliği de iyimserliktir. Yüreğinizin ibresi hep iyimserlikten yana olsun.

Asırlardır kötümserler, köşelerinden dünyanın kötüye gittiğinin doksandokuz nedenini sayarlarken iyimserler epey yol almış; pek çok iş başarmışlardır. En azından denemişlerdir.

Zaten yapılan araştırmalar, başarılı olanların üstün zekalılardan çok, sıradan ama olumlu ve iyimser kişiler olduğunu ortaya koyuyor.

İçimizdeki güzellikler arasında neşenin yeri bambaşkadır. Hele gençliğinizin getirdiği neşe ve kahkahaları sakın kısıtlamayın. Bazı kişilerin "Sırıtp durma!" gibi bilgece (!) uyarılarına aldırma. Tam tersine daha çok gülün. Bol bol kahkaha atın. Sorunlarınıza bile gülerek bakabilirsiniz yükünüz anında hafifleyecektir.

Güldürü dergileri, neden bu kadar çok okunuyor sanıyorsunuz?

Önce sorunun, çevre kirliliğinin, savaşların, ölümlerin, çıkarıcılığın, cahilliğin yer aldığı dünyamızda sevgi, iyimserlik ve neşeye her zamankinden fazla gereksinmemiz var. Bu nedenle hayatınızı daha güzel yaşamak istiyorsanız, önce içinizdeki güzellikleri geliştirin, ortaya çıkarın.

Sevinin, düşünün, konuşun, iyimser olun ve doyasıya gülün!

İpek ONGUN

4.1.1.5. Sokak

“Sokak”

Biçimsel Nitelikler

Metin, düzyazı biçiminde iki yana yaslı ve tek sütunlu olarak beş paragraf halinde bir sayfada oluşturularak okuma kolaylığı sağlanmıştır. Uzun ve anlaşılması güç cümlelere yer verilmemiştir. Metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması sayfası yer alırken metin sonrasında da altı sayfa metin çalışmaları bölümü yer almaktadır. Sayfa kenarlarında bulunan boşluklar okumayı kolaylaştırması bakımından uygun ölçülerde oluşturulurken sayfa tasarımında okumayı olumsuz etkileyecek herhangi bir unsura yer verilmemiştir.

Metin, hazırlık çalışması sayfasında 8,3x14,7cm ve metin sayfasında ise 6,4x12,7cm boyutlarında olmak üzere toplam iki resim içermektedir. Yazı-resim ilişkisi, anlamsal ve biçimsel olarak uyumlu bir şekilde ele alınmıştır. Bu resimlerin ikisi de gerçek hayata dair görüntü sunan fotoğraf niteliğindedir.

Metinde kullanılan birinci resim, metnin başlığının görsel karşılığıyken ikinci resim ise metinde anlatılanlar ile doğrudan ilgili değildir. Hazırlık çalışması sayfasındaki resim, renk ve metin bölümleri ile uyumlu bir şekilde sayfaya ortalanarak yerleştirilmişken metin bölümünde yer alan resim ise alt bölüme konumlandırılmıştır. İlk resimde uzun bir sokak görülmektedir. Sokakta insan yoktur ve sokak üzerinde sadece park edilmiş beyaz bir araba bulunmaktadır. Aynı zamanda sokaktaki evler eskidir. Evlerin ve arabanın durumuna bakıldığında mektupta geçen sokak tasviri ile zamansal yakınlık sağlanmaya çalışıldığı söylenebilir. Metin bölümünde yer alan resimde ise kalemle yazı yazan bir el görülmektedir.

Kullanılan resimler sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahiptir ve çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını kolaylaştırır. Bu nedenle metinde yer verilen resimler işlevleri bakımından açıklayıcı resimler grubuna girmektedir.

Herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmayan metinde genellikle “nokta, virgöl, ayraç, tırnak işareti, soru işareti, noktalı virgöl” gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Metne dair sayfalarda baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Metin, mektup türünde yazılmıştır. “Ben ve Çevrem” teması altında beşinci sırada yer alan metinde çevre kavramı, sokak ve mahalle kültürü üzerinden ele alınmıştır. Konu ile tema uyumu sağlanan metin, yapısal ve anlamsal olarak çocuk okurun yaş ve gelişim düzeyine uygun şekilde kurgulanmıştır. İşlenen konu; mantıklı ve inandırıcı bir tarzda, çocuğun yaşamla ilişki kurmasını destekleyici biçimde, yaşam ve insan hassasiyeti oluşturmaya uygun olarak oluşturulmuştur.

Çocuk okur için yazılan metinlerde öğüt vermek ve bilgileri doğrudan iletmek kaçınılmaması gereken üslup tarzlarıdır. Fakat “Sokak” adlı mektupta bir babanın oğluna seslenişi, ona öğütler veriş ve uyarması söz konusudur. Çocuklara mesajı doğrudan vermek, kendisinin bulmasına uygun bir biçimde sokmamak iletinin kalıcılığını ve etkisini zayıflatmaktadır.

Yazar, iletmek istediği ana düşünceyi metnin son paragrafında sokak hakkındaki görüşleri ile şu şekilde ifade etmiştir; *“Sokakları incele, içinde yaşadığın kenti incele. Günün birinde buralardan uzaklaşmak zorunda kalırsan bütün ayrıntılarıyla aklında kaldığına, aklından yaşadığın kenti ve yurdunu yeniden yaşadığına çok sevineceksin. Bu kent, bu yurt uzun yıllar senin bütün dünyandı. Annenin yanında ilk adımlarını orada attın, ilk heyecanlarını orada duydun, ilk kez orada düşünmeye başladın, ilk arkadaşlarını orada buldun. Sokak, senin için bir anneydi; seni eğitti, yetiştirdi, korudu. O anneyi bütün sokaklarda ara, onu sev; onun haksızlığa uğradığını gördüğün zaman da onu bütün kalbinle savun.”* Yazarın bu sözlerinden yola çıkarak metnin ana düşüncesi: “Doğup büyüdüğü sokak, insanın evi gibidir. Evde nasıl davranıyorsak sokakta da öyle davranmamız gerekir. Sokaklar kendine has bir kültür barındırır ve bu da kişiliğimizi şekillendirir” olarak ifade edilebilir. Metinde kullanılan yan iletileri sırasıyla şu şekilde ifade edilebilir:

1. Sokakta yürürken hareketlerimize ve yürüyüşümüze dikkat etmeliyiz.
2. Yaşlılara, yoksullara ve engellilere saygı göstermeliyiz.
3. İnsanlara kaba davranmamalıyız, yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmeliyiz.
4. Çevremizdeki düzensizlikleri ortadan kaldırarak insanlara zarar gelmesini engellemeliyiz.

5. Doğup büyüdüğümüz yerleri unutmamalıyız.

Mektuplarda gönderen taraf alıcı tarafa hitapta bulunur. Bu nedenle ele alınan konu, akıcı bir anlatım tarzında ve konuşma havası içerisinde işlenmiştir. Ders kitabında işlenen metin, bir babanın oğlunu gözlemlemesi ile başlıyor. Camdan oğlunu izliyor ve oğlunun sokakta bir kadına çarptığını görünce ona sokakta davranış tarzlarımız hakkında bilgi veriyor. Baba oğluna, sokakta yürürken evde yürüdüğü gibi davranmasını, çevresine saygılı ve duyarlı olmasını öğütlüyor. Son paragrafta ise sokak ve bu gibi insanın doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı, yerlerin onun yaşamında önemli bir anlamı olduğundan söz edilmiştir. Bu gibi yerlerin bir anne gibi olduğu ve bu yerleri koruyup kollamamız gerektiğini öğütlemiştir. Mektup türünde yazılan bu metin öğüt vermek amacıyla kaleme alınmıştır.

Mektupta baba ve oğul olmak üzere iki karakter görülmektedir. Akıcı ve sade bir şekilde, konuşma ve öğüt verme havasında bir anlatım izlenmiştir. Metinde ağırlıklı olarak dilek kipleri kullanılmıştır. Bir babanın oğluna sesleniş biçiminde oluşturulan metinde içten ve samimi bir anlatım göze çarpmaktadır. Günlük yaşamda kullanılan kelimelere sıklıkla yer verilmiştir.

Çocukların sözvarlığını geliştirmek için bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklenmesi istenen “yas, terbiye, incitmek, haksızlığa uğramak, savunmak, kaba güç, kaçınmak, ödev, güç gösterisi, karşılık vermek” gibi kelimelere yer verilmiştir. Bu kelimelerin anlamları kullanıldıkları bağlam içerisinde çıkarılabilir düzeydedir. Örneğin metinde kullanılan “*kaba güç*” kelime grubunun kullanıldığı cümleye baktığımızda “*İki çocuk kavga ediyorsa onları ayır; büyük iki insana onlardan uzaklaş; insanı inciten ve katılaştıran kaba güç gösterilerinden kaçın*” anlamın doğrudan çıkarılabildiğini görmekteyiz.

Atasözü kullanılmayan metinde “yol vermek, karşılık vermek, yük altında eğilmek” gibi üç deyim kullanılmıştır. Yabancı dillere ait kelimelere veya kelime gruplarına yer verilmemiştir.

Mektup içerisinde yaşlılara yardım etmek, saygı duymak, küçükleri korumak, kötü insanlardan uzak durmak, çevreyi temiz tutmak vb. gibi toplumsal kültüre ait çok sayıda olumlu kişilik örneklerine yer verildiğini görmekteyiz. Öğütlenen bu davranış

tarzları, toplumun geçmişten günümüze getirdiği değerlerin bir aktarımıdır. Bu suretle edebî metinlerin özelliklerinden biri olan kültürel değerlerin aktarımı işlevini “Sokak” adlı mektupta açıkça görmekteyiz.

Metinde kurallı ve basit cümlelerin daha çok kullanıldığı görülmektedir. Cümle yapıları ve uzunlukları çocuk okuyucunun anlama ve kavramasını kolaylaştıracak düzeyde tutulmuştur. Bu sayede okur, okuma eyleminden sıkılmayarak ilgisini metne yoğunlaştırabilecektir.

Metin planı giriş, gelişme ve sonuç bölümleri ile anlaşılır bir şekilde kısa bir metin bütününde oluşturulmuştur. Yazıya “*Oğlum,*” biçiminde hitap kelimesi ile başlanılarak “*Baban*” biçiminde sonlandırılmıştır. Bu ifadeler mektup türünün kendine has özelliklerindendir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "İnsanların sokaklarda takındıkları hal ve hareketler o toplumun değer yargılarının göstergesi midir?" Bu konudaki düşüncelerinizi açıklayınız.
2. Elektronik posta ve telefon mesajları yoluyla gönderilen iletilerin, mektubun işlevini yerine getirdiğini düşünüyor musunuz? Neden?

SOKAK

SOKAK

25.12.19..

Oğlum,

Akşam öğretmeninin evinden dönerken pencereden sana bakıyordum. Bir kadına çarptın. Sokakta yürürken daha dikkatli ol. Orada da yerine getirmemiz gereken birtakım ödevlerimiz vardır.

Sokakta yürürken de evde yaptığın gibi hareketlerine, yürüyüşüne dikkat etmelisin. "Sokak da herkesin evi değil midir?" Bunu hiç unutma, Enrico (Enrico). Çok yaşlı biriyle, bir yoksulla, kollarında çocuk olan bir kadınla, koltuk değnekleriyle yürüyen biriyle, ağır bir yükün altında eğilmiş bir adamla, yaşlı bir aileyle karşılaşınca saygıyla bir kenara çekil ve onlara yol ver. Yaşlılığa, yoksulluğa, ana sevgisine, engelliye, yorgunluğa, ölüme saygı göstermeliyiz.

Sokakta yürürken birisinin arkasından bir arabanın geldiğini görünce bir çocuğa, hemen kolundan tutup onu kenara çek; büyük bir insansa haber ver. Her zaman yalnız başına ağlayan bir çocuğa nesi olduğunu sor. Bastonunu yere düşüren yaşlı bir beyin bastonunu yerden aliver. İki çocuk kavga ediyorsa onları ayır; büyük iki insansa onlardan uzaklaş; insanı inciten ve katılaştıran kaba güç gösterilerinden kaçın.

Yolun üstünde yanan bir kibrit görürsen hemen onu söndür; bu, birisinin yaşamına zarar verebilir. Sana yol soran birisine her zaman güler yüzle karşılık ver. Kimseye gülerek bakma, gereksiz yere koşma, bağırma. Sokaktakilere saygı göster. Bir milletin aldığı terbiye, sokaktaki davranışından anlaşılır. Sokakta çirkin olaylarla karşılaşarsan evlerde de o tür olaylarla karşılaşabilirsin.

Sokakları incele, içinde yaşadığın kenti incele. Günün birinde buralardan uzaklaşmak zorunda kalırsan bütün ayrıntılarıyla aklında kaldığına, aklından yaşadığın kenti ve yurdunu yeniden yaşadığına çok sevineceksin. Bu kent, bu yurt uzun yıllar senin bütün dünyandı. Annenin yanında ilk adımlarını orada attın, ilk heyecanlarını orada duydun, ilk kez orada düşünmeye başladın, ilk arkadaşlarını orada buldun. Sokak, senin için bir anneydi; seni eğitti, yetiştirdi, korudu. O anneyi bütün sokaklarda ara, onu sev; onun haksızlığa uğradığını gördüğün zaman da onu bütün kalbinle savun.

Baban

EDMONDO DE AMICIS

(Düzenlenmiştir)

4.1.1.5. Kurabiye Hırsızı

BİÇİMSSEL NİTELİKLER

“Kurabiye Hırsızı” adlı serbest okuma metni bir sayfanın yarısında üç paragraf bütününde konumlandırılmıştır. Paragraf ve metin uzunlukları altıncı sınıf öğrenci seviyesine uygun düzeydedir. Kitapta yer verilen çalışma metinlerinin aksine, serbest okuma metinlerinde hazırlık ve metin çalışmaları bölümleri bulunmamaktadır.

Metni desteklemek amacıyla 8.2x15cm boyutlarında ve fotoğraf niteliğinde bir görsele yer verilmiştir. Bu kullanım, sayfa bütünündeki yazı-resim düzeni bakımından birbiri üzerine taşmayacak biçimde ve estetik bir düzende oluşturulmuş olsa da resim ve yazı oranı açısından hitap ettiği öğrenci seviyesine göre uygun değildir.

Metnin altında konumlandırılan görselde bir havaalanının bekleme salonunda uçaklarını bekleyen insanlar görülmektedir. İnsanların hallerinden yorgun ve sıkılmış oldukları belli olmaktadır. Bu tasvir, metinle ilgili bir ortamı ifade etse de anlatılan olayı tam olarak yansıtmamaktadır. Zira hikâye bir kadın ile adam arasında geçmektedir. Bu iki şahıs da görselden belirgin bir şekilde çıkarılamamaktadır. Diğer yandan kullanılan görsel, her ne kadar metni tam olarak ifade etmese de anlatımı somutlaştırmak için kullanılmış başarılı bir materyal olması nedeniyle metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir.

Metinde aşağıda tespit edilen yazım ve noktalama yanlışları bulunmaktadır.

“Aman Tanrım ne cüretkâr ve ne kaba adam; üstelik bir teşekkür bile etmiyor!”

Yukarıdaki cümlede yer verilen “*cüretkar*” kelimesinin yazımı yanlıştır. Doğru yazılışı “*cüretkâr*” biçiminde olmalıdır.

“Kendisini kitabına kaptırmış olmasına rağmen, yanında oturan adamın olabildiğince cüretkar bir şekilde aralarında duran paketten bir kurabiye aldığını fark etti; ne kadar görmezden gelse de. Bir taraftan kitabını okuyup kurabiyesini yerken bir taraftan da gözü saatteydi.”

Metinden alınan yukarıdaki bölümde; “*rağmen*” kelimesinden sonra virgül kullanımı, “*fark etti*” kelimesinden sonra noktalı virgül kullanımı, “*de*” kelimesinden sonra

nokta kullanımı gibi örnekler noktalama yanlışları olarak dikkat çekmektedir. Doğru kullanım ise şu şekilde olmalıdır:

“Kendisini kitabına kaptırmış olmasına rağmen yanında oturan adamın olabildiğince cüretkâr bir şekilde aralarında duran paketten bir kurabiye aldığını fark etti. Ne kadar görmezden gelse de bir taraftan kitabını okuyup kurabiyesini yerken bir taraftan da gözü saatteydi.”

Metinde “nokta, virgül, noktalı virgül, tırnak işareti, ünlem” olmak üzere altı farklı noktalama işareti kullanılmıştır.

Yalın ve açık bir şekilde anlatım yolu izlenen metinde baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Hikâye türünde yazılan metin “Ben ve Çevrem” temasında altıncı sırada yer almaktadır. Tema içerisinde bulunan diğer metinlerin aksine hazırlık ve metin çalışmaları gibi etkinlikler ile desteklenmeyen metin, öğrencilerin okuma becerisini ve tema ile ilgili düşüncelerini zenginleştirmek için kullanılmıştır. Hikâye türündeki metinler ilköğretim ve ortaöğretim seviyesindeki öğrencilerin hayal dünyalarını, kelime dağarcıklarını ve okuma alışkanlıklarını geliştirmek için en uygun yazınsal materyaller arasında yer alır.

Çocuk okuyucuya farklı yaşantılar sunarak onların sosyal deneyimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan metin, konusu itibarıyla “Havaalanında uçak bekleyen bir kadının kurabiyelerinin yanında oturan bir yabancı tarafından yenildiğini sanarak önyargılı düşünce ve tavır sergilemesi” etrafında geliştirilmiştir. Bu kapsamda tema ile uyumluluk sağlanırken giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle çocuk okur için merak uyandırıcı ve sürükleyici bir kurgu oluşturulmuştur. Bu bölümlerde olayların işleniş ve bilgilerin verilmiş sırası çocukların kavrayış ve anlama düzeylerine uygun olarak oluşturulmuştur.

Hikâye bütününde tema ve konu ilişkisinin güçlü olduğu görülürken konunun akla yatkın olaylar ile desteklendiği, okuyucunun aklında şüphe uyandıracak olay ve olgulara yer verilmediği ve anlamsal açıdan tutarlılık sağlandığı görülmektedir.

Yazar, oluşturduğu metin üzerinden hedeflediği ana düşünceyi açık ve anlaşılır bir şekilde öğüt vermeden aktararak çocuk okurun insana karşı hassasiyet ve çevresine yönelik duyarlılık geliştirmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda metnin ana düşüncesi olan “İnsanlara karşı ön yargılı olmamalıyız, olaylar karşısında dinleyip anlamadan karar vermemeliyiz.” yargısı, hikâye bağlamında sezdirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda işlenen bu ana düşünce, çocuğun sosyal yaşama dair yorum yaparak kestirimde bulunmasını, farklı kişilikleri/karakterleri tanımasını ve hayatla ilişki kurmasını sağlayacak düzeydedir. Bu beceriler sayesinde çocuk okurun düşünsel gelişimi desteklenerek insanlar arasında herhangi bir farklılık gözetmeden değerlendirmelerde bulunması hedeflenmiştir.

Hikâyede işlenen konu, kişi-kişi çatışması etrafında geliştirilmiştir. Bu çatışma havaalanında uçaklarını bekleyen bir kadın ve adam arasında yaşanmaktadır. Olayların etrafında geliştiği kadın, bir dükkândan kurabiyesini alır ve bekleme salonunda yabancı bir adamın yan koltuğuna oturur. Olaylar kadının kurabiye yemesiyle başlar. Kurabiyesini yer ve yanındaki yabancı adam da aynı kurabiye paketinden alarak yemeye başlar. Bu durum sırayla devam eder. Bir yanda kendi kurabiyesinin cüretkâr ve kaba bir adam tarafından yendiğini düşünen bir kadın; diğer yanda yabancı bir kadın tarafından kurabiyelerinin yenmesini cömertçe karşılayarak tebessüm eden ve son kurabiyeyi de paylaşma nezaketini gösteren bir adam. Çatışma ortamı, bu iki kişi arasında şekillendirilmiştir. Öte yandan oluşturulan bu çatışma ortamı sosyal ilişkiler bağlamında ve iletişim ortamında çözülebilecek düzeydedir. Bu durum, çocuk okurun paylaşma ve diyalog yeteneği gibi olumlu kişilik özelliklerini geliştirmesini kolaylaştırıcı niteliktedir.

Metnin olay örgüsü, insan gerçekliğini doğrudan yansıtan bir kadın ve bir adam olmak üzere iki karakter üzerinden oluşturulmuştur. Kadın, hikâyenin başından sonuna kadar duygu ve düşüncelerinin bilinmesi nedeniyle açık karakter, duygu ve düşüncelerinin olayların başından sonuna değişiklik göstermesi nedeniyle ise devingen karakter özelliği göstermektedir. Yabancı adam ise karakter özellikleri bakımından duygu, düşünce ve davranışlarının sonuç bölümünde anlaşılmasından dolayı açık karakter iken duygu, düşünce ve davranışlarının tutarlılığı bakımından ise durağan karakter özelliği göstermektedir. Metnin giriş ve gelişme bölümlerinde ön yargılarıyla olumsuz düşünceler geliştiren kahraman, olayların gelişmesi ve buna

yönelik farkındalığının oluşması ile olumlu kişilik özellikleri sergiler. Yazar, bu bağlamda her şeyi bilen ve her zaman bütün zorlukların üstesinden gelen kahraman özelliğinden kaçınarak çocuk okurun özdeşim kurabileceği insan gerçekliğine ilişkin davranışları bünyesinde taşıyan, özür dilemenin erdemine ulaşmış, hatalarını fark edebilen ve güçlü-zayıf yönleriyle bir bütün hâlinde tutarlı olan kahramanı okurla tanıştırmıştır.

Davranışlarıyla ve eylemleriyle karakter geliştirme yolu kullanılarak oluşturulan hikâyede iki karakter üzerinden iletiler aktarılmaktadır. Kadın karakterin havaalanında bulunan bir dükkândan kurabiye ve kitap alarak yabancı bir adamın yanındaki boş koltuğa oturması ile başlayan olaylar, kurabiye paketinin etrafında gelişir ve iki karakterin davranışlarıyla da devam eder.

Anlatımda kullanılan betimlemeler “*Kurabiye hırsız adam yüzünde asabi bir gülümsemeyle son kurabiyeye uzandı ve kurabiyeyi ikiye böldü.*” cümlesinde olduğu gibi bir yandan karakterlerin ruhsal ve fiziksel özelliklerini yansıtırken diğer yandan da olayları okurun zihninde canlandırabilecek nitelikte oluşturulmuştur.

Metin içerisinde anlamı bilinmeyen veya tahmin edilmesi zor kelimelere ve kelime gruplarına yer verilmemiştir; fakat kullanılan bu kelimeler metin bağlamından tahmin edilebilir düzeydedir. Örneğin: “*Aman Tanrım ne cüretkâr ve ne kaba adam; üstelik bir teşekkür bile etmiyor!*” cümlesinde “cüretkâr” kelimesi, “*Uçağın kalkacağı anons edilince, derin bir nefes aldı ve rahatladı.*” cümlesinde ise “anons” kelimesi bu kullanımlara örnek verilebilir. Anons kelimesi aynı zamanda Fransızcadan dilimize geçmiş yabancı kökenli kelime örneğidir.

Sade, anlaşılır ve günlük konuşma diliyle yazılan metinde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.

Giriş, gelişme ve sonuç bölümleri açık ve anlaşılır bir şekilde tespit edilebilen metin, üç paragraftan oluşmaktadır. Birinci ve ikinci paragraf giriş ve gelişme bölümlerine dair anlatımları içerirken, ikinci paragraf gelişme ve üçüncü paragraf ise sonuç bölümünü ifade etmektedir.

SERBEST OKUMA

KURABIYE HIRSIZI

Bir gece, kadının biri havaalanında bekliyordu. Uçağının kalkmasına daha epeyce zaman vardı. Havaalanındaki dükkandan bir kitap ve bir paket kurabiye alıp kendisine oturacak bir yer buldu. Kendisini kitabına kaptırmış olmasına rağmen, yanında oturan adamın olabildiğince cüretkar bir şekilde aralanında duran paketten bir kurabiye aldığını fark etti; ne kadar görmezden gelse de. Bir taraftan kitabını okuyup kurabiyesini yerken bir taraftan da gözü saatteydi. Kurabiye hırsızı kurabiyeleri yavaş yavaş tüketirken kadının kulağı da saat tiktaklarındaydı ama tiktaklar sinirlenmesini yine de engellemiyordu. Kendi kendine düşünüyordu; kibar bir insan olmasaydım, şu adamın gözünü morartırdım! Her kurabiyeye uzandığında, adam da elini uzatıyordu. Sonunda pakette tek bir kurabiye kalınca "Bakalım şimdi ne yapacak?" dedi kendi kendine.

Kurabiye hırsızı adam yüzünde asabi bir gülümsemeyle son kurabiyeye uzandı ve kurabiyeyi ikiye böldü. Kadın kurabiyeyi adamın elinden kapar gibi aldı ve "Aman Tanrım ne cüretkar ve ne kaba adam; üstelik bir teşekkür bile etmiyor!" diye düşündü. Hayatında bu kadar sinirlendiğini hatırlamıyordu. Uçağın kalkacağı anons edilince, derin bir nefes aldı ve rahatladı. Eşyalarını topladı ve çıkış kapısına yürüdü. Kurabiye hırsızına dönüp bakmadı bile. Uçağa bindi ve rahat koltuğuna oturdu. Daha sonra kitabını almak üzere çantasına uzandı.

Birden gözleri şaşkınlıkla açıldı. Gözlerinin önünde bir paket kurabiye duruyordu! Çaresizlik içinde inledi; bunlar benim kurabiyelerimse eğer ötekiler de onundu ve benimle her bir kurabiyesini paylaştı! Üzüntüyle, özür dilemek için çok geç kaldığını anladı. Kaba ve cüretkar olan kurabiye hırsızı kendisiydi.

4.1.2. İkinci Tema: Ülkem ve Kültürel Değerlerim

Tablo 9: İkinci Tema Metin Listesi

Metin Adı	Yazar Adı	Sayfa Numarası	Metnin Türü
Atatürk'ten Anılar	Derleme	61	Anı
Atatürk	Faruk Nafiz ÇAMLİBEL	69	Şiir
Afrodit Memleketi Kıbrıs "Karpaz"	Timur ÖZKAN	79	Gezi Yazısı
Başarıya Giden Yol	Komisyon	87	Biyografi
Kaplumbağalar	Eğitim Vakfı Yayınları	97	Makale
Lefkoşa- Mağusa Yolunda Yalnızlığın Notaları	Mehmet Kansu	106	Anı

İKİNCİ TEMA
İÇERİK İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 10: Ülkem ve Kültürel Değerlerim teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1. M	2. M	3. M	4. M	5. M	6. M	7. M	8. M	9. M	10. M	11. M	12. M	13. M	14. M	15. M	16. M	17. M	18. M	19. M	20. M	21. M	22. M	23. M	24. M	25. M	26. M	27. M	28. M	29. M	30. M
Atatürk'ten Anılar	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X		X	X		X	X	X		X	X		X	X		X	X	X	X
Atatürk	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X			X			X	X		X			X	X		X	X	X	X
Afrodit Memleketi Kıbrıs "Karpaz"	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X						X	X	X										X
Başarıya Giden Yol	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X			X			X			X	X					X		X	
Kaplumbağalar	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X					X	X		X										X
Lefkoşa-Magosa Yolunda Yalnızlığın Notaları	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X						X	X		X	X					X		X	

İKİNCİ TEMA
İÇERİK İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 10 Devamı: Ülkem ve Kültürel Değerlerim teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	31. .M	32. .M	33. M.	34. .M	35. M.	36. .M	37. M.	38. .M	39. M.	40. .M	41. M.	42. .M	43. M.	44. .M	45. M.	46. .M	47. .M	48. M.	49. .M	50. M.	51. .M	52. M.	53. .M	54. M.	55. .M	56. M.	57. .M	58. M.	59. .M	60. M.	61. .M
Atatürk'ten Anılar	X	X		X	X	X	X	X	X	X			X	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Atatürk	X	X		X	X	X	X	X	X	X			X				X		X		X			X	X	X	X	X		X	X
Afrodit Memleketi Kıbrıs “Karpaz”		X		X	X	X								X		X	X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Başarıya Giden Yol	X	X		X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	
Kaplumbağ alar		X		X	X	X								X		X	X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Lefkoşa-Magosa Yolunda Yalnızlığın Notaları		X		X	X	X								X		X	X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	X

İKİNCİ TEMA
BİÇİM İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 11: Ülkem ve Kültürel Değerlerim teması metinlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1.M.	2.M.	3.M.	4.M.	5.M.	6.M.	7.M.	8.M.	9.M.	10.M.	11.M.	12.M.
Atatürk'ten Anılar	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Atatürk		X	X	X		X	X	X		X	X	X
Afrodite Memleketi Kıbrıs "Karpaz"	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X
Başarıya Giden Yol	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Kaplumbağalar	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Lefkoşa-Magosa Yolunda Yalnızlığın Notaları		X	X	X	X					X	X	X

4.1.2.1. Atatürk'ten Anılar

Biçimsel Nitelikler

Metin, kitabın genel bütünlüğü içerisinde düzyazı ve iki yana yaslı olarak iki sayfada konumlandırılırken metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması, metin sonrasında ise altı sayfa metin çalışmaları bölümü ile desteklenmiştir. Yazı ve resim uygunluğu bakımından yeterli olan metinde mevcut resim sayısı yetersizdir.

Birbirinden bağımsız üç bölümden oluşan metin, her bölümde Atatürk ile ilgili farklı anıları içerir. Birinci ve üçüncü metinde resim bulunmazken ikinci metnin sağ üst köşesinde metne dair küçük bir resim yer almaktadır.

“Atatürk'ten Anılar” adlı metnin hazırlık çalışmaları sayfasında iki, metin sayfasında ise bir olmak üzere fotoğraf biçiminde toplam üç resim yer almaktadır. Hazırlık çalışmaları sayfasındaki resimler sırasıyla 10x13.5cm ve 5x8cm boyutlarındadır ve sayfanın orta alt bölümde konumlandırılmıştır. Bu sayfadaki ilk resim siyah-beyaz olarak Atatürk'ün çiftçiler ile konuşmasını göstermektedir. İkinci resimde ise renkli fotoğraf olarak Atatürk Orman Çiftliği'nden bir manzara resmi gösterilmektedir. Üçüncü resim ise diğerinden ayrı olarak metin sayfasında yer almaktadır ve ikinci metnin sağ hizasına dayanmış 2.6x5cm boyutunda siyah-beyaz-fotoğraf biçimindedir. Bu resimde Atatürk'ün manevi kızı Sabiha Gökçen tek motorlu bir uçak üzerinde gösterilmektedir ve metin içeriğiyle ilgili olarak uyumlu bir şekilde konumlandırılmıştır.

Metinde kullanılan tüm resimler, anılarda anlatılan olayları somutlaştırması ve yazıyla anlatılanı resimle tasvir etmesi bakımından, metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir.

Metin, iki sayfada altı paragraf ile oluşturulmuştur. İkinci sayfada metnin yedi satırlık bölümü yer almaktadır. Üç farklı metnin bir bağlamda ele alındığı sayfalarda metinler birbirine bağlı olmayan üç anıdan oluşmuştur. Bu anılar iki yana yaslanarak sayfalara yerleştirilmiştir. Paragraf ve cümle uzunlukları yeterli olan sayfalarda, metinlerin satır sayıları da uygun kısalıktadır.

Metinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır. Kullanılan noktalama işaretleri: virgül, iki nokta, tırnak işareti, soru işareti, noktalı virgül, kesme işareti, ünlem, konuşma çizgisi olarak tespit edilmiştir.

Metnin genelinde kurallı cümleler kullanılmıştır. Anlaşılması güç cümlelere yer verilmemiştir.

Metne dair sayfalarda baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Anı türünde yazılan metin, “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” temasının altında yer almaktadır. Anı türündeki metinler, çocukların örnek alabilecekleri ve özdeşim kurabilecekleri kişi ve karakterleri tanınması açısından nitelikli örneklerdir. Bu doğrultuda tema ile metin, uyumlu bir bütünlük oluşturmuştur. Atatürk’ün yaşam kesitleri bağlamında oluşturulan anılar, 6. sınıf öğrencileri için doğru seçilmiş metinlerdir. Ayrıca metin, ülkemizi kuran kişi ve değerlerin tanıtılması üzerinden ele alınmasının yanında okura; ülke, millet ve millî değerlerimiz hakkında duyarlılık kazandırması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.

Birbirinden bağımsız ve Atatürk ile ilgili üç anıdan oluşan metin, Atatürk’ün yakın çevresindeki kişilerin gözlemlerine dayanarak oluşturulmuş anı örneklerini içermektedir. Çocuğa türlü yaşam deneyimleri sunan bu metinler, aynı zamanda konuları ve iletileri dolayısıyla eğitim-öğretim ortamında kullanılan nitelikli yazınsal ürünlerdir.

“Atatürk’ten Anılar” metninde yer alan anıların konuları şu şekildedir:

- 1.Anı “Atatürk Orman Çiftliği”: Atatürk’ün doğaya verdiği önem.
- 2.Anı “Sabiha Gökçen ve Atatürk”: Atatürk’ün askerlerine verdiği önem.
- 3.Anı “Atatürk Okumasaydı”: Atatürk’ün okumaya verdiği önem.

Anıların ana düşünceleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- 1.Anı (Atatürk Orman Çiftliği): *“Tahsin bana "Olmaz raporu" getirdiğinde ben çoktan bu projeyi kafamda başlatmıştım bile.” der. O boş, kıraç topraklar şimdi koruluktur.*” Atatürk, planlı, öngörülü ve kararlı bir liderdir.

2.Anı (Sabiha Gökçen ve Atatürk): *"Sen Paşa'nın kulağına ne diyorsun da biz yemeğe başlıyoruz?" diye sordum. Yaver bana gözlerimi yaşartan şu cevabı verdi: "Birlikteki tüm Mehmetçik yemeğini yedi, şu anda bitirdi. Artık yemeğe başlayabiliriz Paşa'm."* Atatürk, maiyetini daima gözetten onları yakından takip eden bir liderdir.

3.Anı (Atatürk Okumasaydı): *"-Ben çocukken fakirdim. İki kuruş elime geçince bir kuruşunu kitaba verirdim. Eğer böyle olmasaydım, bu yaptıklarımın hiçbirini yapamazdım."* Atatürk, okuma alışkanlığı sayesinde birçok başarı elde etmiştir.

Farklı metinler üzerinden verilen iletiler, ülkemizin kurucusu olan Atatürk üzerinden sunularak çocukta geliştirilmesi istenen kişilik özelliklerini destekler niteliktedir. Bu bağlamda doğrudan öğüt ve bilgi verilmeyen metinde, öğrencilerin örnek davranışlar üzerinden yorum ve değerlendirme yapması amaçlanmıştır.

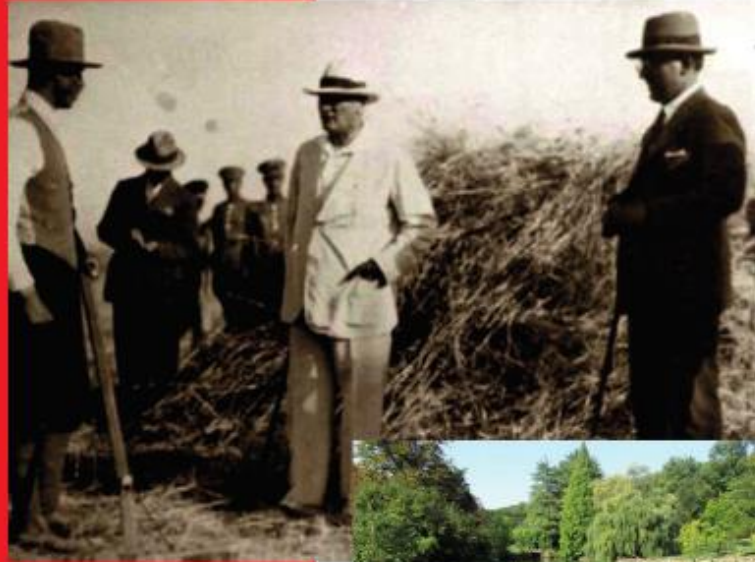
Konunun geliştirilmesi için herhangi bir çatışma unsuruna yer verilmemiştir.

Metinde genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Fakat çocukların sözcüklerini geliştirmek için 6. sınıf öğrencilerinin bilmedikleri varsayılan ve dağarcıklarına eklemeleri istenen "kıraç, ziraat, proje, konu, yaver, teftiş, birlik, yakınma" gibi kelimelere yer verilmiştir. Metinde proje ve kurs gibi yabancı dillerden dilimize geçmiş kelimeler de bulunmaktadır.

Metinde atasözüne yer verilmezken, "kafa yormak ve kendini kitaba vermek" gibi iki deyim kullanılmıştır. Bu deyimler, anlamları metin bağlamından tahmin edilebilmeleri dolayısıyla 6. sınıf öğrencilerinin seviyesine uygun seçilmiştir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Atatürk'ün "Yeşili görmeyen gözler renk zevkinden mahrumdur. Burasını öyle ağaçlandırdınız ki gözleri görmeyen insan dahi yeşillikler arasında olduğunu fark etsin." sözünü açıklayınız.
2. Atatürk hangi devrimleri yapmıştır? Bu devrimler toplumsal yaşamı nasıl etkilemiştir?

ATATÜRK'TEN ANILAR

Anı 1**ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ**

(Atatürk, Orman Çiftliği'nin arazisini satın alacağı zaman arkadaşları ve uzmanlar o bölgenin kıraç olduğunu ve yeşillendirilemeyeceğini söyleyerek Atatürk'ü orayı almaması konusunda uyarırlar. Ancak kolayı sevmeyen Atatürk yine zoru seçer ve araziyi satın alır.)

Atatürk Orman Çiftliği ile ilgili proje başarıya ulaşır da ağaçlar boy vermeye başlayınca arkadaşı Nebizade, Atatürk'e tüm yerli ve yabancı ziraatçıların olmaz demesine karşın, burada ağaç yetişebileceğini nasıl anladığını sorduğunda, Atatürk şunu anlatır:

"Uzmanlar araştırma yaparken ben de civardaki köylere gidip köylülerle konuştum. Onlara burada ağaç yetişip yetişmeyeceğini en kolay yoldan nasıl anlayabileceğimi sordum. Onlar da bana bir çukur kazıp içine su dolu bir testiyl gömüp iki gün sonra çıkarıp bakmamı tavsiye ettiler. Hemen dediklerini yaptık. İki gün nasıl geçti, anlatamam. İki gün sonra testiye çıkardık, içinde hiç su kalmamıştı. Köylüler, bu testi su emiyor; buraya ne eksem yetişir, dediler. Tahsin bana "Olmaz raporu" getirdiğinde ben çoktan bu projeyi kafamda başlatmıştım bile." der. O boş, kıraç topraklar şimdi koruluktur.

Anı 2**SABİHA GÖKÇEN ve ATATÜRK**

Askeri birlikleri teftişlerimiz sırasında yemeğe oturduğumuzda Atatürk bazen beş on dakika yemeğe başlamaz, yaveri gelip kulağına bir şey söyledikten sonra: "Afiyet olsun." der, yemeğe başlardık. Bir gün bunun nedenini Atatürk'e sorunca: "Sen kanşma yemeğine devam et." dercesine bir bakış attı. İyice merak ettim. Gittim yaverine: "Sen Paşa'nın kulağına ne diyorsun da biz yemeğe başlıyoruz?" diye sordum. Yaver bana gözlerimi yaşartan şu cevabı verdi: "Birlikteki tüm Mehmetçik yemeğini yedi, şu anda bitirdi. Artık yemeğe başlayabiliriz Paşa'm."

Anı 3**ATATÜRK OKUMASAYDI**

Atatürk; kitap okumayı, araştırma yapmayı, düşüncelerini insanlarla paylaşmayı seven bir liderdi. Onun, henüz okul çağlarında başlayan kitap okuma alışkanlığı, savaş zamanında bile devam etmiş, cumhuriyet yıllarında ise daha da artmıştır.

Cumhuriyet döneminde büyük bir kütüphaneye sahip olan Atatürk, okumuş olduğu yerli ve yabancı birçok eser sayesinde geniş bir kültüre sahipti.

Büyük Önder Atatürk'ün hizmetinde bulunanlardan Cemal Granada anlatıyor:

"Bir gün Atatürk, tarihe ilgili bir kitap okuyordu. Öylesine dalmıştı ki çevresini görececek hali yoktu. Bir sürü yurt sorunu dururken devlet başkanının kendini kitaba vermesi Vasıf Çınar'ın biraz canını sıkmış olmalı ki Atatürk'e şöyle dediğini duydum:

2. Tema

Ülkem ve Kültürel Değerlerim

- Paşa'm! Tarihle uğraşıp kafanızı yormayın. 19 Mayıs'ta kitap okuyarak mı Samsun'a çıktınız?

Atatürk, Vasıf Çınar'ın bu içten yakınmasına gülümseyerek şöyle karşılık verdi:

- Ben çocukken fakirdim. İki kuruş elime geçince bir kuruşunu kitaba verirdim. Eğer böyle olmasaydım, bu yaptıklarımın hiçbirini yapamazdım.

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıda verilen sözcüklerin anlamlarını bulunuz.

Kıraç:

Ziraat:

Proje:

Koru:

Yaver:

Teftiş:

Birlik:

Yakınma:

2. Aşağıdaki deyimlerin anlamlarını bulup birer cümlede kullanınız.

Kafa yormak:

Kendini kitaba vermek:

Anlama ve Anlatım Çalışmaları

Anı 1

1. Atatürk, araziyi satın alacağı zaman arkadaşları onu neden uyardı?

2. Atatürk civardaki köylere gidip köylülerle neden görüştü? Bu onun hangi özelliğini göstermektedir?

3. Köylülerin Atatürk'e verdiği tavsiye nedir?

Anı 2

1. Sabiha Gökçen kimdir? Kısaca bilgi veriniz.

2. Sizce Atatürk'ün Mehmetçik'ten sonra yemek yemesinin sebebi nedir?

Anı 3

1. Atatürk nasıl bir liderdi?

2. Vasıf Çınar Atatürk'e neden sitem etti?

3. Atatürk, tüm başarılarının kaynağı olarak neyi görüyor? Neden?

4.1.2.2. Atatürk

Bıçimsel Nitelikler

“Atatürk” adlı şiir, 4-4-4-4’lü mısralar halinde dört kıta olarak hazırlanmıştır. Metnin hazırlık çalışması sayfasında 9,5x17,5cm boyutlarında bir, metin sayfasında ise 6x9cm boyutlarında dört resim bulunmaktadır. Bu resimler fotoğraf biçiminde oluşturulmuştur. Üç resim siyah-beyaz, bir resim de renkli olarak yer almaktadır. Tüm resimlerde Atatürk yer aldığından, metnin konusu ve anlattığı olay ile kullanılan resimlerin uyumlu olduğu söylenebilir. Ayrıca, Atatürk’ün ülkeyi geliştirmek için getirdiği yeniliklerden bahsedilmiş ve bunlar resimlerle gösterilmiştir.

Metin, sayfa düzeninde orta sol bölümde sola yaslı ve tek sütun olarak yer almaktadır. Tek sütunlu metinler, okuma rahatlığı bakımından kolaylık sağlamaktadır. Sağ bölümde ise alt alta üç resim yerleştirilmiştir. Resimlerin üst bölümünde bir resim daha alabilecek boşluk varken burası değerlendirilmemiştir. Metinde bulunan dördüncü resim ise yazarın isminden sonra sağ alt bölümde konumlandırılmıştır. Sağ bölümde resim sayfaya bitştirilmişken sol bölümde metin ile kenar arasında geniş bir boşluk bırakılmıştır. Alt ve üst kenarlardaki boşluklar ise yeterli düzeydedir. Metin ve resimler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, yazı ve resim düzenlemesinin kısmen uygun olduğu görülmektedir.

Metin, dört farklı resim ile desteklenmiştir. Bu sayı kitaptaki diğer metinlere göre fazladır. Resimlerin özellikleri aşağıdaki gibidir:

Birinci resim: Fotoğraf biçiminde renkli olarak oluşturulmuştur. Bu resimde farklı ten rengine sahip çocukların elleriyle gökyüzüne kaldırdıkları dünya küre maketi yer almaktadır. Süsleyici resimler grubuna giren resmin şiir ile içerik olarak doğrudan bir ilgisi yoktur.

İkinci resim: Siyah-beyaz fotoğraf biçiminde oluşturulmuştur. Resimde Atatürk’ün, 9 Ekim 1937 yılında İsmet İnönü ve yanındakiler ile beraber Nazilli Sümerbank Tekstil Kombinası’nı gezdiği görülmektedir.

Üçüncü resim: Siyah-beyaz fotoğraf üzerinden renklendirme yapılarak oluşturulan bu resimde bir tarla içinde Atatürk, çiftçiler ve tarım makineleri ile görülmektedir.

Dördüncü resim: Siyah-beyaz fotoğraf biçiminde oluşturulmuştur. Atatürk, havaalanında Türkiye Hava Postaları için alınmış olan Curtiss Wright şirketinin Kingbird model TC-KUŞ isimli uçak ve manevi kızı ülkü ile beraber görülmektedir.

Beşinci resim: Siyah-beyaz fotoğraf biçiminde oluşturulmuştur. Limanda Hollanda'dan alınan Karadeniz adlı gemi, yayalar ve arabalar görülmektedir.

İlk resim dışındaki tüm resimler, Cumhuriyet dönemi sonrası yenilikler doğrultusunda metinde anlatılan olay duygu ve durumları yansıtmaktadır. İkinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci resimler metinde anlatılanları somutlaştırması nedeniyle, işlevleri bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir.

Herhangi bir yazım, imla ve noktalama yanlışı bulunmayan metinde, nokta, virgül ve iki nokta olarak üç farklı noktalama işareti kullanılmıştır.

İçeriksel Nitelikler

Şiir türünde oluşturulan metin, “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” temasının altında yer almaktadır. “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” teması, Atatürk’ün ülkemize kazandırdığı modern ve teknolojik yenilikler konusuna odaklanmaktadır. Konu ve tema ilişkisi güçlü olan “Atatürk” şiiri, okuyucunun ülkesine dair tarihsel bilgi edinmesi ve devrimleri kökleştirme açısından ayrı bir öneme sahiptir. Yurt kapsamında yapılan yenilik ve gelişmeler, ayrıntılara inilmeden çocukların anlayacağı seviyede anlamsal ve mantıksal bakımdan tutarlı bir biçimde ele alınmıştır.

Dörtlükler hâlinde oluşturulan metnin her dörtlüğünde farklı bir konuya değinilmiştir. Birinci dörtlükte Atatürk’ün ülkemizi yeni baştan oluşturduğu; ikinci dörtlükte Atatürk’ün ülkemiz için tersane, fabrika gibi kalkınma yolunda yeni yapılar kurduğu; üçüncü dörtlükte Atatürk’ün yurdun her yerinde kendini hissettirdiği; dördüncü dörtlükte ise her Türk’ün önce Atatürk’ü tanıdığı, ülkemizin mutluluğunun ona borçlu olduğu anlatılmıştır. Metin sayfasındaki resimler, metinde anlatılanlar ile anlamsal bir bütünlük oluşturmaktadır.

Şiirin ana duygusu “ülkemize birçok yeniliği getiren Atatürk, Türk toplumunun gözünde çok değerlidir.” biçiminde ifade edilebilir. Metnin, ana duygu etrafında ve Atatürk’ün ülkemize yapmış olduğu katkılar bağlamında yurt ve millet sevgisini aşılması bakımından başarılı olduğu söylenebilir.

*“Babasından önce onun adını
Öğretir çocuğuna Türk kadını,
Ondan aldık yaşamanın tadını,
Bahtiyarız, bahtiyarsa Atatürk.”*

Metin kapsamında kullanılan görseller, belirlenmiş bir durumu ifade etmek için özenle seçilmiş metne dair uygun örneklerdir. İlk resim dışındaki diğer resimler döneminin sosyal, kültürel, ekonomik ve demografik durumu hakkında okuyucuya bilgi vermektedir. Şiirde metin dahilinde, resimlerde ise yansıtılan gerçek dünya üzerinden verilen bilgiler, birbirini tamamlayarak okurun iki bilgi kaynağını analiz etmesini sağlar. Hayal gücünün olanakları kapsamında anlatılan dönemi zihninde canlandıran çocuk, bilişsel süreçlerini de bu kapsamda harekete geçirir ve yorum yaparak anlatılanları yaşamla ilişkilendirir.

Tutarlı, ahenkli, akıcı ve sade bir biçimde ele alınan şiirde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.

Şiirde genel olarak günlük hayatta kullanılan kelimeler kullanılmıştır. Fakat çocukların sözcüklerini geliştirmek için “il, tersane, bahtiyar, tezgâh” gibi söz varlığına eklenmesi istenen sözcüklere yer verilmiştir. Bu kelimeler metnin bağlamından tahmin edilebilir düzeydedir. Örneğin, yurdumuzu aydınlatan yeniliklerden biri olarak belirtilen “tersaneler” kelimesi ülke adına yapılan bir yeniliktir. Bu kelimenin kullanıldığı bağlam okuyucunun çıkarım yapmasına, tahminde bulunmasına yardımcı olmaktadır.

Metin bütününde atasözü kullanılmazken “kafa yormak, kol germek, can vermek, göze çarpmak” gibi dört tane deyim örneği görmekteyiz. Yabancı dillerden alınmış kelimelere yer verilmemiştir.

Dört mısralı dört kıtadan oluşan şiirde 11’li hece ölçüsü kullanılmış ve şiir 4-4-4-4 düzeninde 4 kıta 16 dize olarak oluşturulmuştur.

Şiire bir bütün olarak baktığımızda her dördlüğün sonunda “-Atatürk” kelimesini görmekteyiz. Bu tarz kullanımla şiir içinde ahenk sağlanmıştır.

...

Kimdir diye sorarlarsa: Atatürk.

...

Göze çarpan her ne varsa: Atatürk.

...

Hangi yana göz dalarsa: Atatürk.

...

Bahtiyarız, bahtiyarsa Atatürk.

Şiirin dize sonlarında kullanılan redif unsurları aşağıdaki gibidir.

Birinci dörtlük: “-geren, -gösteren, -veren” -en sıfat fiil eki görevinde kullanılmış rediftir.

İkinci dörtlük: “-sabahlar, -silahlar, -tezgahlar” -lar çokluk eki görevinde kullanılmış rediftir.

Üçüncü dörtlük: “-yerde, -göklerde” -de bulunma hal eki görevinde kullanılmış rediftir.

Dördüncü dörtlük “-adını, -kadını, -tadını” -ı belirtme hal eki olarak kullanılmış rediftir.

Şiirde yer alan kafiye unsurları ve türleri şu şekildedir.

Birinci dörtlük:

“-geren, -gösteren, -veren”

İki ses benzerliği olduğundan “Tam Kafiye”

İkinci dörtlük:

“-sabahlar, -silahlar, -tezahlar”

İki ses benzerliği olduğundan “Tam Kafiye”

Üçüncü dörtlük:

“-yerde, -göklerde”

İki ses benzerliği olduğundan “Tam Kafiye”

Dördüncü dörtlük:

“-adını, -kadını, -tadını”

Üç ses benzerliği olduğundan “Zengin Kafiye”

Metinde kullanılan söz sanatları aşağıdaki gibidir.

“Üstümüze gece gündüz kol geren,” Atatürk, kol germek ve korumak gibi özellikleri ile bir baba veya anneye benzetilmiştir.

“Güneş gibi görünüyor her yerde” Atatürk, güneşe benzetilerek eserleriyle her yerde görüldüğü ifade edilmiştir.

“Topraklarda, denizlerde, göklerde:” Yeryüzüne dair üç kavramın bir arada verilmesi tenasüp sanatıdır.

Şiir türünde yazılan metinlerin okuyucunun zihninde kavramları somutlaştırırken bir yandan da duygu bütünlüğü sağlaması hedeflenir. Bu yüzden okuyucunun hayal dünyasının zenginleşmesi ve estetik değerlerinin gelişmesi için mecazlı anlatımın, imaj ve hayallerin yoğun olarak kullanıldığı bir tür olarak şiir karşımıza çıkar.

“-Güneş gibi görünüyor her yerde,

-Topraklarda, denizlerde, göklerde:”

Dizelerinde güneş gibi doğmanın hangi açılardan tasvir edildiği açıkça verilmese de şiirin bütününe değerlendiren okuyucu, hayal gücü, imaj ve hayallerin yoğunluğu ile somut anlatımdan bir başka somut anlatıma aktarım yapacaktır. Dizelerde güneşin ışık saçmasıyla yeryüzüne tesir eden ışınlar anlatılsa da aslında Atatürk, güneşe benzetilerek onun kara, hava ve denizlerde yapmış olduğu yenilikler ifade edilmiştir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "Lider" kime denir? Sizce bir liderde hangi özellikler bulunmalıdır?
2. Atatürk'ün sadece Türk toplumunda değil dünya toplumları arasında da değerli bir önder olmasının nedenleri nedir?
3. Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" sözünün ifade ettiği anlam sizce nedir?

ATATÜRK

ATATÜRK

Üstümüze gece gündüz kol geren,
Bize güzel iyi günler gösteren,
Türk iline yeni baştan can veren
Kimdir diye sorarlarsa: Atatürk.

Yurdumuzu aydınlatan sabahlar,
Düşmanlara korku veren silâhlar,
Tersaneler, fabrikalar, tezgâhlar
Göze çarpan her ne varsa: Atatürk.

Güneş gibi görünüyor her yerde
Topraklarda, denizlerde, göklerde:
Gönül tapar kendisinden geçer de
Hangi yana göz dalarsa: Atatürk.

Babasından önce onun adını
Öğretir çocuğuna Türk kadını,
Ondan aldık yaşamının tadını,
Bahtıyarız, bahtıyarsa Atatürk.

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL

4.1.2.3. Afrodit Memleketi Kıbrıs “Karpaz”

Biçimsel Nitelikler

Metin, düzyazı biçiminde iki yana yaslı ve tek sütunlu olarak iki sayfada yer almaktadır. Metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması bölümü, metin sonrasında ise altı sayfa metin çalışmaları bölümü yer almaktadır. İki sayfada sekiz paragraf ile oluşturulan metin, 6. sınıf öğrencileri için yeterli uzunlukta oluşturulmuştur.

Resim bakımından zengin olan metinde, dört resim kullanılmıştır. Bu resimlerin tümü hazırlık çalışmaları sayfasında yer almaktadır. Renkli fotoğraf biçiminde oluşturulan bu resimlerin özellikleri sırasıyla şu şekildedir:

Birinci resim: 6x9,75 cm boyutlarındadır. Bu resimde eşek ve koyun gibi hayvanların doğal bir ortamda otladığını göstermektedir.

İkinci resim, 6x10,5 cm boyutlarındadır ve uzun bir sahil hattını göstermektedir.

Üçüncü resim: 6,5x9 cm boyutlarındadır ve deniz kenarındaki kayalıkları göstermektedir.

Metinde bulunan resimlerin tamamı metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Aynı zamanda eşsiz ve özenle seçilmiş doğa fotoğraflarını yansıtan bu resimler, çocuğun doğal oluşumlar üzerinde yorumlama ve ilişkilendirme yapmasını sağlar.

Metinde “nokta, virgül, kesme işareti, noktalı virgül, yay ayraç” gibi noktalama işaretlerin kullanıldığı görülürken herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır. Diğer yandan metin sayfalarında baskı ve yazım hatası tespit edilmemiştir.

İçeriksel Nitelikler

Gezi yazısı türünde oluşturulan metin, “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” temasında altında yer almaktadır. Metin temasıyla güçlü bir bağ oluşturmaktadır. Gezi yazısı, çocuk okur için ilgi çekici ve merak uyandırıcı öğeleri taşıması nedeniyle Türkçe ders kitaplarında yoğun olarak kullanılan bir türdür. Oturduğu yerden sadece bir metin ve resimler vasıtasıyla yeni diyarlara seyahat eden okur, aktarılan iletiler ile de hayatına dair değerli iletileri edinir. Aynı zamanda bu tarz metinler hayal gücünün

sınırsız kullanım olanaklarını çocuğa sunarak okurun zihninde mekânlara yönelik tasvir gücünü geliştirir.

“Afrodit Memleketi Kıbrıs ‘Karpaz’” metni, KKTC’nin doğal güzelliklerinden “Karpaz” bölgesini konu edinirken “Karpaz bölgesi birçok tarihi, kültürel ve coğrafi özellikleriyle ve güzellikleriyle KKTC’nin ender bölgelerindendir.” ana düşüncesini aktarmayı amaçlamıştır. Metin bağlamında ele alınan konu ile çocuk okura öğüt verilmeden, onun Karpaz’ın doğal ve tarihî güzelliklerin farkında olması amaçlanmıştır. Yaşadığı ülkenin doğası ve tarihi konusunda bilgi ve bilince sahip olan çocuk, değerlerine karşı daha duyarlı olacaktır.

Anlatım bozukluğu bulunmayan metin, günlük konuşma diliyle ele alınmıştır.

6. sınıf düzeyi öğrencilerinin bilmedikleri varsayılan ve kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “yarımada, inziva, baron, tesis, ulusal park, kat etmek” gibi sözcük ve terimlere yer verilmiştir. Ayrıca “turist ve mitoloji” gibi yabancı dillerden alınmış fakat dilimize yerleşmiş iki kelime kullanımı da görülmektedir.

Atasözü kullanılmayan metinde “ev sahipliği yapmak” biçiminde bir deyim kullanılmıştır.

Genellikle kurallı cümlelerin kullanıldığı metinde anlaşılması zor cümlelere yer verilmemiştir. Ayrıca, metinde anlatım bozukluğu da bulunmamaktadır.

İki sayfada sekiz paragraf ile oluşturulan metinde giriş, gelişme ve sonuç bölümleri kolayca tespit edilebilmektedir. Giriş bölümünde Karpaz’ın konumu, uzunluğu ve önemi; gelişme bölümünde Karpaz’ın özellikleri; sonuç bölümünde ise, Karpaz’da bulunan tarihî binalar, yaşayan insanlar ve hayvanlar hakkında bilgiler verilmektedir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Değişik yerler görmek kişiye neler kazandırır?
2. "Çok okuyan mı çok gezen mi bilir?" sözünü tartışınız.
3. Ülkemize gelen turistler en çok nereleri gezmektedir?

AFRODİT MEMLEKETİ KIBRIS "KARPAZ"

AFRODİT MEMLEKETİ KIBRIS "KARPAZ"

Kıbrıs'ın en ıssız yerlerinden olan Karpaz Yarımadası, KKTC'nin İskele kentinden başlıyor ve kuzeydoğuya doğru uzanarak Zafer Burnu'nda sona eriyor. Doğal plajların çokluğuna rağmen, turistik tesislerin pek az olduğu bölgede birçok tarihi manastır ve kilise yer alıyor. Yaklaşık olarak 100 km uzunluğundaki yarımada'nın uç kesimi ULUSAL PARK ilan edilmiş.

Yarımadayı, Türkiye'ye bakan kuzey kıyılarından gezmeye başlayacak olursak ilk durağımız tarihi bir kalenin bulunduğu Kantara köyü olacaktır. Anayoldan 10 km içindeki Kantara köyünden sonra arabayla 3 km daha tırmandığımız Kantara Kalesi, Beşparmak Dağları üzerindeki üç kaleden biri. (Diğerleri Gıme yakınlarındaki St. Hilarion ve Buffavento Kaleleri) 700 metre yükseklikte bir tepe üzerine gözetleme amaçlı olarak kurulan kale, hem Mesarya ovasına hem Karpaz Yarımadası'na hakim, Arapçada köprü veya kemer anlamına gelen Kantara tarihi boyunca Aslan Yürekli Richard'dan başlayarak birçok prens, baron ve krala ev sahipliği yapmış.

Gıme'den bu tarafa gelen sahil yolu, Kantara'dan sonra güneye yönelerek Gazimağusa'dan gelen yolla birleşiyor ve yarımadayı baştan sona kat ederek Zafer Burnu'na kadar devam ediyor. Maki ve yabani zeytin ağaçlarından başka bir şeyin görünmediği bakir coğrafyada en büyük yerleşimler sırasıyla; Mehmetçik, Yenierenköy ve Dipkarpaz. Etrafta ayrıca eski Kilise ve şapellerin çokluğu dikkat çekiyor. Anayoldan biraz içeride kalan Mehmetçik'ten sonra ulaştığımız Yenierenköy, hemen hemen Karpaz Yarımadası'nın ortasında bulunuyor. Buralarda bu kadar çok dini yapı bulunmasının nedeni olarak; bir zamanlar Kudüs'ü terk etmek zorunda kalan Hristiyan din adamları için hem Karpaz'ın Kudüs'e çok yakın ve hem de bu kadar sakin bir coğrafyanın inziva için uygun olması ifade ediliyor.

Bu sakin coğrafya din adamları kadar deniz kaplumbağalarının da tercihi olmuş. Yarımada'nın kuzey ve güney kıyılarında yer alan kumsallardan bazıları Caretta Caretta ve Chelona Mydas (Yeşilbaş) adı verilen deniz kaplumbağalarının yumurtlama alanı olarak tanınıyor. Yumurtlama dönemi olan Mayıs ayı gibi yumurtaların açıldığı ve minik yavruların denize koştuğu Ağustos aylarına denk gelmek ve bu ilginç doğa olayını izlemek çok farklı bir gezi hatırası olacaktır.

Gıme yakınlarındaki Alagadi ve Karpaz Yarımadası'nın kuzey ve güney kumsalları en önemli yumurtlama alanları. Bu kumsallardan birinin ayrı bir özelliği daha var. Yunan Mitolojisi'ndeki Aşk ve Güzellik Tanrıçası Afrodit'in Kıbrıs sahillerine vuran dalgalardan doğduğu inancını pekiştiren güzellikteki Altınkum, kilometrelerce uzanan kumsalıyla Kıbrıs'ın en büyük doğal plajı.

Yarımada'nın az sayıdaki yerleşim yerlerinden üçüncüsü olan Dipkarpaz, 1980'de kurulmuş. Sahildeki antik Karpasia kentinin iç kesimlerinde kurulan Dipkarpaz, köy meydanındaki karşılıklı Türk ve Rum kahvelerinin birinde biraz yorgunluk attıktan sonra isteyenler anayoldan ayrılarak kuzey kesimde yer alan Ayios Philon Kilisesi ve Manastır'ını, Kıbrıs'ın en önemli altı antik kentinden biri olan ve MÖ 2. yy'a tarihlenen Aphendrika'yı görebilirler.

Dipkarpaz'dan sonra Karpaz Koruma Alanı başlıyor. Burada, önce birer ikiye daha sonra gruplar halinde dolaşan yabani Kıbrıs eşekleriyle karşılaşırız. Karpaz'da, doğal ortamda yaşamları sürdüren iri gözlü, beyaz burunlu siyah derili bu eşekler Kıbrıs'ın simgelerinden.

Koruma alanında yer alan Apostolos Andreas Manastırı dünya Ortodokslarının önemli ibadet yerlerinden. Hristiyan olmak için çıktığı

2. Tema

Ülkem ve Kültürel Değerlerim

Kudüs yolculuğu esnasında, bindiği geminin gözü görmeyen kaptanını iyileştiren Balıkçı Andreas'ın, suları biten mürettebatın ihtiyacı olan suyu bulduğu yerde kurulduğu rivayet edilen manastır bugün bile adak amaçlı olarak ziyaret ediliyor. Göz hastalıklarını iyileştirdiğine inanılan Balıkçı Andreas'ın adını taşıyan bu tarihi manastır sahiplenilen birkaç rahip ve rahibe burada yaşamını sürdürüyor.

Timur Özkan

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıda verilen sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını bulunuz.

Yarımada:

İnziva:

Baron:

Tesis:

Ulusal park:

Ev sahipliği yapmak:

Kat etmek:

Anlama ve Anlatım Çalışmaları

1. Okuduğunuz gezi yazısında yazarın ilgisini çeken unsurlar nelerdir?
2. Yazıda tanıtılan Karpaz bölgesinde çok sayıda dini yapı bulunmasının sebebi nedir?
3. Beşparmak Dağları üzerinde bulunan kalelerin isimlerini yazınız.
4. Karpaz Yarımadası'nın bitki örtüsüyle ilgili hangi bilgiler veriliyor?
5. Karpaz Yarımadası'nda Kıbrıs'ın sembolü olmuş hangi hayvanlardan bahsediliyor? Bu hayvanların hangi özellikleri belirtiliyor?
6. Metinde, Apostolos Andreas Manastırı ile ilgili hangi rivayet yer almıştır?
7. Metnin konusunu yazınız.

4.1.2.4. Başarıya Giden Yol

Biçimsel Nitelikler

Metin, ders kitabı içerisinde düzyazı, tek sütunlu ve kenarlara yaslı olarak iki sayfadan oluşmaktadır. İlk sayfanın tamamında resim bulunmakta iken ikinci sayfada iki paragraf olarak metin bölümü yer almaktadır. Metnin uzunluğu çocuk okuyucunun anlamasını kolaylaştıracak düzeydedir. Paragrafları oluşturan cümlelerin uzunluğu da genel anlamda 6. sınıf seviyesindeki öğrenciler için uygundur.

Hazırlık çalışmaları sayfasında, dört resim kullanılırken metin sayfasında resim bulunmamaktadır. On paragraf ile oluşturulan metinde, baskı ve yazım hatası yoktur.

Metnin hazırlık çalışması sayfasında 3,5x6,5 cm, 6.5x3,75 cm, 9x6.75 cm, 7,5x5.75 cm boyutlarında dört resim bulunmaktadır. Kullanılan resimler, konu ile uyumludur. Metin sayfalarında ise resim bulunmamaktadır. Bu nedenle metin, resim-yazı uyumu bakımından istenen niteliklere sahip değildir.

Metinde kullanılan tüm resimlerde Mete Adanır'ın farklı takımlarda giydiği üniformalar ile çekilmiş fotoğrafları yer almaktadır. Bunlar gerçek hayata dair renkli resimler olsalar da çözünürlüklerinin düşük olmaları dolayısıyla dikkat çekmemektedirler. Döneminin saç stilini ve futbolcu üniformasını gösteren bu resimler, işlevleri bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girerken çocuk okurun dönem hakkında tahminlerde bulunmasını da kolaylaştırmaktadır.

Herhangi bir yazım ve noktalama yanlışlığı bulunmayan metinde kesme işareti, virgül, nokta, tırnak işareti, yay ayraç, noktalı virgül olmak üzere altı farklı noktalama işareti kullanılmıştır.

İçeriksel Nitelikler

Biyografi türünde yazılan metin “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” temasının altında yer almaktadır. Metin, temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” teması metin içerisinde KKTC'nin yetiştirdiği başarılı sporculardan biri olan Mete Adanır etrafında geliştirilmiştir. Çocuk okuyucuya örnek kişi ve hayatlar sunması bakımından önemli olan metin, özellikle erkek çocukların futbola ilgi duymasından dolayı eğitim ortamında kullanılmaya uygun niteliktedir.

Metinde KKTC'nin yetiştirdiği başarılı bir sporcu olan Mete Adanır'ın hayatı konu edilmiştir. Konunun geliştirilmesi için herhangi bir çatışma unsuruna yer verilmemiştir.

Yazar, metnin ana düşüncesini “Mete Adanır, kendisi ve ülkesi için önemli başarılar elde etmiş başarılı bir sporcu, örnek bir insandır.” biçiminde metnin içerisine sindirmiştir. *“Kısacık yaşamında sabırlı, azimli çalışmalarıyla birçok başarıya imza atmış, insani yönleriyle takdir edilmiş biri olan Mete'nin anısını yaşatmak için ülkemizde Mete Adanır Vakfı kuruldu. Ölümünden sonra doğan nice çocuğa gerek yurdumuzda gerekse Türkiye'de Mete'nin ismi verilerek anısı yaşatıldı.”*

Eğitim-öğretim ortamında kullanılarak çocuklara çalışkanlığı, azmi ve başarıyı örnek bir kişi üzerinden gösteren metin, çocuklarda olumlu kişilik özelliklerinin geliştirilmesi için kullanılabilecek nitelikli bir yazıdır. Aynı zamanda bu olumlu kişilik özelliklerinin Doğrudan ve didaktik bir biçimde verilmeyerek aksine gerçek bir kişinin örnek hayatı üzerinden sunulması aktarılan değerlerin kalıcılığının artırılması bakımından uygundur.

İki sayfada konumlandırılan metin, on paragraftan oluşmaktadır. En uzun paragraf dokuz satır olarak görülmektedir. Bu uzunluk, çocuk okuyucu için oluşturulan bir metin için yeterlidir. Çocukların sözvarlığını geliştirmek için 6. sınıf öğrencilerinin bilmedikleri varsayılan “yetenek, macera, müsabaka, tahsil, transfer, deplasman, kafiye, mütevazı, şarapola” gibi sözcük, terimlere yer verilmiştir. Bunlar metnin içerisinde bulundukları bağlam dolayısıyla tahmin edilebilir ve anlamı çıkarılabilir sözcüklerdir. Örneğin; *“Sedat Simavi İlkokulunun takım kaptanı olarak katıldığı bu maçlarda gol kralı olan Mete, takımının da şampiyon olmasını sağladı.”* cümlesinde “şampiyon” kelimesi hem yabancı kökenli olması hem de Tahmin edilebilirliğinin zor olması düşünülse de cümlenin bağlamına baktığımızda “gol kralı olmak” ve “şampiyon olmak” tabirlerinin birbiriyle ilişkilendirilerek kelimenin anlamı tahmin edilebilir.

Metinde atasözü kullanımına rastlanmamakla beraber “içini kurt kemirmek, göz hapsine almak, gözden kaybolmak, iş işten geçmek, kısıvrak yakalamak” biçiminde beş farklı deyim kullanıldığını görmekteyiz.

Metinde, “şampiyon (İngilizce), profesyonel (İngilizce) orient (İngilizce), federasyon (İngilizce) gibi yabancı dillerden dilimize geçmiş sözcükler bulunmaktadır.

Anlatım bozukluğu bulunmayan metinde genellikle kurallı cümleler kullanılmıştır. Anlaşılması zor ve uzun cümlelere yer verilmemiştir. Dil ve anlatım öğelerinin özenle oluşturulduğunu gördüğümüz metin, çocukların dil gelişimine katkı sağlaması bakımından Türkçe ders kitabının içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Metin; giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle çocuk okuyucunun kavrayış gücüne uygun olarak oluşturulmuştur. Giriş bölümünde, Mete Adanır’ın doğumu ve ailesi; gelişme bölümünde, eğitim, spor hayatı ve başarıları; sonuç bölümünde ise sporcu ve insan olarak niteliklerinden söz edilmiştir. Gelişme bölümünde Mete Adanır’ın hayatı ile ilgili bilgiler kronolojik olarak ayrıntıya inilmeden başarılı bir şekilde verilmiştir. 6. sınıf öğrencilerine uygun olarak anlamsal ve mantıksal açıdan başarılı bir şekilde tasarlanan metin, çocuklara özdeşim kurabilecekleri başarılı bir insan örneği sunar.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. İnsanların hayatını konu alan filmler izlediniz mi? Bu filmlerde ilginizi çeken şeyler nelerdi?
2. Bir insanı tanımak için yüz yüze görüşmek mi yoksa hakkında yazılan yazılan okumak mı daha etkilidir?
3. Topluma mal olmuş kişilerin biyografilerini okumak kişiye neler kazandırır?

BAŞARIYA GİDEN YOL

BAŞARIYA GİDEN YOL

14 Kasım 1961 yılında Limasol'da doğan Mete Adanır, ailesinin ilk çocuğudur. Daha sonra bir erkek kardeşi olan Mete; çok hareketli, içi içine sığmayan bir çocuktur. Annesi ev hanımı babası da bankacı olan Mete'nin aileden gelen bir futbol kültürü vardı.

Babası ve büyük babası da futbol oynayan Mete, hareketliliğinin verdiği enerjiyle küçük yaşlarda mahallede futbola başladı ve kendini bu spora adanmış. Kısa boyunun avantajıyla çevik, kıvrak ve çok süratli bir oyuncu olması onu çok iyi bir golcü yaptı. İlkokul altıncı sınıfta Limasol İngiliz Üsler Bölgesi'nde düzenlenen müsabakalarda oynadığı oyun ve attığı gollerle hem Türklerin hem de İngilizlerin takdirini kazandı. Sedat Simavi İlkokulunun takım kaptanı olarak katıldığı bu maçlarda gol kralı olan Mete, takımının da şampiyon olmasını sağladı.

Liseye geldiği zaman futbol, yaşamının yine vazgeçilmeziydi. Futbol tutkusu onu lise ikiye kadar okuduğu Lefkoşa Türk Lisesinden alıp şampiyon olma olasılığı yüksek Anafartalar Lisesine götürdü. Lise üçüncü sınıfı Anafartalar Lisesinde okuyan Mete, amacına ulaştı ve şampiyon yapmak için gittiği Anafartalar Lisesini şampiyonluğa ulaştırdı. Daha lise yıllarında Kıbrıs Federe Devleti birinci liginin lisanslı futbolcuları arasında olmayı başaran Mete, lisanslı ilk şampiyonluğunu Doğan Türk Birliği A-Takımında attığı golle yaşadı.

1979 yılında yüksek tahsil için İngiltere'ye gitti. Futbola olan tutkusu burada da devam etti. Yüzlerce İngiliz arasından tek Kıbrıslı Türk olarak Orient takımının junior kadrosuna seçildi. Altıncı ay junior takımında oynayan Mete Adanır, ardından A Takım "Reserve" yedekler kadrosuna yükseldi. 1980 baharında Orient'le iki yıllık profesyonellik anlaşması yapan Mete Adanır futboldaki yeteneğini İngiltere'de de kanıtladı. Mete, özel izinle katıldığı dört lig maçında başarılı oldu.

İngiltere Futbol Federasyonu da Mete'nin buradaki takımlarda oynaması için girişimde bulunsa da çeşitli sebeplerden dolayı, bu konuda bir sonuca ulaşamadı. Bu arada 1980'de İzmir'de yapılan 1'inci İslam Oyunları'nda KTFD(Kıbrıs Türk Federe Devleti) A Millî Takımı kadrosunda yer aldı. İzmir'deki futbol karşılaşmalarında attığı gollerle dikkat çekti. Bu karşılaşmalar Mete'nin yaşamında bir dönüm noktası oldu. Türkiye birinci ligde yer alan Altay Spor Kulübü'nden aldığı teklifi kabul etti ve bu takımda oynamaya başladı. Dört yıl boyunca (1981-85) Altay'da attığı gollerle ön plana çıktı.

Mete Adanır 1985 yılında Konya Spor'a transfer oldu. Burada hayatının en başarılı futbolunu sergileyerek 1985-1986 sezonu Türkiye ikinci liginde yirmi beş gol atarak "Gol Kralı" oldu. Bu başarısıyla birlikte Konya'da "Yılın Sporcusu" seçildi.

1987 yılında Mete Adanır Samsunspor'a transfer oldu. Samsunspor'da başarılı iki yıl geçiren Mete, aynı zamanda tüm Türkiye'nin tanıdığı bir futbolcu oldu.

Çocukluğundan itibaren disiplinli çalışmasıyla, takdir edilen Mete insani yönleri ve mütevazı kişiliği ile tanındı. Ülkesini çok seven Mete tatil için Kıbrıs'a geldiğinde Kıbrıs liglerinin maçlarına gitmek, halkı ve dostlarıyla birlikte olmak ona büyük bir mutluluk verirdi. Bir yurt sevdalısı olan Mete Adanır'ın en büyük hayali; bir gün yurduna dönüp futbolcular yetiştirip onları yurtdışındaki liglere taşımaktır.

2. Tema

Ülkem ve Kültürel Değerlerim

1989-90 sezonu için Beşiktaş ve Galatasaray takımlarına transfer gündemde olduğu sırada Samsun'dan Malatya deplasmanına giderken 20 Ocak 1989 tarihinde Havza yakınlarında Samsunspor kafilesini taşıyan otobüsün şarampole yuvarlanması sonucu hayatını kaybetti.

Kısacık yaşamında sabırlı, azimli çalışmalarıyla birçok başarıya imza atmış, insani yönleriyle takdir edilmiş biri olan Mete'nin anısını yaşatmak için ülkemizde Mete Adanır Vakfı kuruldu. Ölümünden sonra doğan nice çocuğa gerek yurdumuzda gerekse Türkiye'de Mete'nin ismi verilerek anısı yaşatıldı.

(Komisyon)

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıda verilen sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını bulunuz.

Yetenek:.....

Macera:.....

Müşabaka:.....

Tahsil:.....

Transfer:.....

Deplasman:.....

Kafile:.....

Mütevazı:.....

Takdir edilmek:.....

Yurt sevdalısı:.....

Ön plana çıkmak:.....

Şarampol:.....

Anlama ve Anlatım Çalışmaları

1. Mete Adanır'ın futbol hayatı nasıl başlamıştır?
2. Okuduğunuz metinde Mete Adanır hangi yönleriyle ele alınmıştır?
3. Mete Adanır'ın fiziksel ve kişisel özellikleri nelerdir?
4. İngiltere'deki futbol hayatı onun yaşamında nasıl bir dönüm noktası olmuştur?
5. Mete Adanır hangi takımda gol kralı olmuştur?
6. Mete Adanır'ın ölümünden sonra onun anısına neler yapılmıştır? Neden?

4.1.2.5. Kaplumbağalar

Biçimsel Nitelikler

Metin, bir sayfada oluşturulmuştur. Üst yarısında metnin kendisi yer alırken alt yarısında sol köşeden sağ köşeye uzanmış bir adet resim konumlandırılmıştır. Yazı ve resim düzenlemesi uygundur. Sayfa kenarlarında okuma kolaylığı sağlayacak ölçüde kenar boşlukları bırakılmıştır. Hazırlık çalışması sayfası ve metin sayfasında birer tane olmak üzere, metinde toplam iki resim kullanılmıştır. Dört paragraftan oluşturulan metinde paragraflar anlaşılır bir şekilde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayrılmış ve paragrafların uzun tutulmamıştır.

Hazırlık çalışması sayfasında bulunan resimde, mavi tonların yoğun olduğu 10,5x15 cm boyutlarında renkli fotoğraf biçiminde deniz altında yüzen kaplumbağa ve balıklar tasvir edilmiştir. Metin bölümünde yer alan resimde ise, 9x15 cm boyutlarında, renkli fotoğraf niteliğinde ve boydan boya Girne'nin 15 km doğusunda yer alan Alagadi Plajı yer almaktadır. Bu plaj, metnin içerisinde “*Alagadi Plajı özel koruma alanı olarak ilan edilmiştir.*” cümlesi ile ifade edilmektedir. İçerik ve kullanılan resimler birbiriyle tutarlılık göstermektedir. Resimler ile ele alınan konunun okuyucu açısından kolayca kavranması amaçlandığı için, bu resimlerin işlev bakımından metni tamamlayıcı resimler grubuna girdiği görülmektedir.

Metinde herhangi bir noktalama yanlışı bulunmasa da yazım yanlışı içeren kullanımlara rastlanmaktadır.

1. Kullanım: “*Caretta Caretta*” olarak metinde verilen kaplumbağa isminin “*Caretta caretta*” olarak yazılması gerekirken metinde görüldüğü üzere büyük harf kullanımından kaynaklı imla hatası yapılmıştır.

2.Kullanım:

“Bunlardan biri **Yeşil Kaplumbağa**’dır (*Chelonia mydas*). Diğer kaplumbağa türü ise **Sini Kaplumbağa**’dır (*Caretta Caretta*).”

Metinde yazıldığı gibi yukarıda yer verilen bu cümlelerde “*Chelonia mydas*” ve “*Caretta caretta*” gibi aynı anlamsal yapıda olan iki farklı ifade bulunmaktadır. Fakat cümleler arasında yazım bakımından farklılıklar görülmemektedir. Bu doğrultuda ilk

cümlede, Yeşil Kaplumbağa'nın bilimsel adı (*Chelonia mydas*) biçiminde italik yazı ile kullanılırken ikinci cümlede Sini Kaplumbağa'sının bilimsel adını (*Caretta Caretta*) biçiminde dik yazı olarak görmekteyiz. Farklı kullanımlardan kaynaklanan bu yazım yanlışlarının doğru biçimi, iki kullanımın da italik şekilde yazılmasıyla düzeltilmelidir.

Metin bütününde “nokta, kesme işareti, virgül, kısa çizgi, parantez işareti” gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Metnin bulunduğu sayfalarda baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Makale türünde yazılan metin, “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” teması altında yer almaktadır ve temasıyla uyumlu bir yapı izlemektedir “Ülkem ve Kültürel Değerlerim” teması, metin içerisinde KKTC'nin doğal güzelliklerinden biri olan deniz kaplumbağaları konusu bağlamında geliştirilmiştir ve KKTC'de yaşayan kaplumbağa türlerinin ülkenin doğal değerleri olduğu ve onları korumak amacıyla ulusal ve uluslararası birçok çalışma yapıldığı aktarılmıştır. Metinde, “KKTC'nin doğal güzelliklerinden olan *Caretta Caretta* kaplumbağaları nesli tükenmekte olan türlerdendir. Onları önemsemeli ve onları korumalıyız” ana düşüncesi aktarılmaya çalışılmıştır. Bu konuda başarılı olan metin, dersin amaçlarını ve kazanımlarını geliştirmek için uygun niteliklere sahiptir. Bir yandan bilgi verilirken diğer yandan da okurun konu hakkında duyarlılık geliştirmesi için uygun bir üslup izlenmiştir. Didaktik ve bilgileri dayatıcı bir yöntem kullanılmamıştır. Aksine çocuk, bilgi verici ve bu bilgileri destekleyici üslupla yazılan makale sayesinde, soyu tükenmekte olan kaplumbağalar hakkında yorum yaparak aynı durumda olan diğer canlılara yönelik duyarlılığını geliştirecektir. Nitekim çocuğun çevresine dair duyarlılıklar oluşturmaya eğitim süreçlerinde istenen bir özelliktir.

Makale türünde akıcı bir tarzda yazılan metinde kesin bilgilere yer verilerek aktarılan düşünceler, anlamsal ve mantıksal açıdan tutarlı bir şekilde desteklenmiştir. Çocuk okur için uygun bir üslupta ele alınan metin, çocukta okuma zevki uyandıracak niteliktedir.

Metinde ağırlıklı olarak geniş zaman kipi kullanılmış ve genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Fakat çocukların sözcük varlığını

geliştirmek için bilmedikleri varsayılan “uydu alıcısı, bilimsel araştırma” gibi kelime gruplarına yer verilmiştir. Bu kelimeler, anlamları metin bağlamından çıkarılacak düzeydedir. “*Bu amaçla kaplumbağaların üzerine yerleştirilen uydu alıcıları kullanılmaktadır*” cümlesinde de görüleceği gibi “uydu alıcısı” kelimesinin kaplumbağaların üzerine takılan ve onların takip edilerek göç haritalarının çıkarılmasını sağlayan bir alet olduğu cümle bağlamında sezilebilmektedir. Yabancı dillerden alınmış “*Chelonia mydas*” gibi bilimsel anlam taşıyan kelimelere yer verilmiştir.

Atasözü ve deyim kullanımına rastlanmayan metinde, sanatlı söyleyiş içeren kullanımlara da yer verilmediği görülmektedir.

Kurallı cümle yapılarının yoğun olarak kullanıldığı metinde anlaşılması zor cümle yapıları bulunmamaktadır.

Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan makalenin ilk paragrafı giriş bölümü özelliğindedir ve ülkede yaşayan kaplumbağa türleri kısaca tanıtılmıştır. İkinci ve üçüncü paragraflar, gelişme bölümü olarak oluşturulmuştur. Kaplumbağaların yaşayışları ve özellikleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek onları korumak için yapılan çalışmalardan söz edilmiştir. Sonuç bölümü niteliğindeki son paragrafta ise kaplumbağaların göç haritalarını belirlemek için onların üzerine uydu alıcılarının takıldığı ve göç haritalarının çıkarılması hedeflendiği bu doğrultuda da kaplumbağaların korunmasının amaçladığı, aktarılmıştır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Doğru olduğunu düşündüğünüz şeylere karşınızdakini inandırmak için neler yaparsınız?
2. Caretta Caretta sözcüklerini daha önce duydunuz mu? Size ne çağrıştırmaktadır?
3. Sahip olduğumuz coğrafi ve kültürel değerler bizi biz yapan unsurlardır. Bunlara sahip çıkmak önemlidir? Nedenini tartışınız.

KAPLUMBAĞALAR

KAPLUMBAĞALAR

Kuzey Kıbrıs sahillerine yumurtlayan iki farklı kaplumbağa türü vardır. Bunlardan biri **Yeşil Kaplumbağa**'dır (*Chelonia mydas*). Yeşil Kaplumbağa'nın İngilizce ismi Green Turtle olup nesli tehlike altında olan bir canlı türüdür. Diğer kaplumbağa türü ise **Sini Kaplumbağa**'dır (*Caretta caretta*). Sini kaplumbağasının İngilizce ismi Loggerhead Turtle'dır.

Kaplumbağalar yaşamlarının büyük bir kısmını denizde geçirirler. Sadece yumurtlamak için kumsala çıkarlar ve yumurtalarını bırakacak temiz, güzel bir kumluk alan bulurlar. Tespit ettikleri yere büyük bir çukur açarak yumurtalarını bu çukur içerisine bırakırlar. Çukuru iyice kapattıktan sonra tekrar denize dönerler. Büyük dişi kaplumbağaların açtığı bu çukurlara kaplumbağa yuvası denilir. Yuvalara bırakılan kaplumbağa yumurtaları yaklaşık 50 gün sonra açılırlar ve ortaya çok güzel görünümdeki kaplumbağa yavruları çıkar. Yavrular denize doğru yönelirler ve olgunlaşmaya kadar denizde yaşarlar. Yaklaşık 25-30 yıl sonra büyümüş olan bu yavrular, yumurtadan çıktıkları aynı sahile geri dönerler.

Kaplumbağalar ülkemizde Çevre Koruma Dairesi tarafından yasa altında koruma altına alınmıştır. Alagadı Plajı özel koruma alanı olarak ilan edilmiştir. 1992 yılından beri, Çevre Koruma Dairesi ile Kaplumbağaları Koruma Derneği tarafından Kaplumbağaları Koruma Projesi yürütülmektedir. Projeye her yıl İngiltere, Almanya, Fransa ve İspanya'dan üniversite öğrencileri gelerek katkı koymakta ve araştırma yapmaktadırlar.

İngiltere Exeter Üniversitesinde Dr. Brendan Godley, Dr. Annette Broderick ve Araştırmacı Wayne Fuller Çevre Koruma Dairesi ve Kaplumbağaları Koruma Derneği ile ortak çalışarak Kuzey Kıbrıs kaplumbağalarıyla ilgili bilimsel araştırma yapmaktadırlar. Ülkemize gelen kaplumbağaların diğer yaşam alanlarının belirlenmesi için göç haritalarını çıkartmaya çalışmaktadırlar. Bu amaçla kaplumbağaların üzerine yerleştirilen uydu alıcıları kullanılmaktadır.

(Eğitim Vakfı Yayınları)

4.1.2.5. Lefkoşa- Mağusa Yolunda Yalnızlığın Notaları

Biçimsel Nitelikler

Metin, ders kitabının genel bütünlüğü içerisinde serbest okuma parçası olarak bir sayfadan oluşmaktadır. Sayfanın sol-üst köşesine yaslı ve 4x12 cm boyutlarında fotoğraf biçiminde bir resim konumlandırılmışken resmin altında tek sütunlu, iki yana yaslı ve açık kahverengi zemin üzerinde metin yerleştirilmiştir. Sayfa kullanımı ve paragraf uzunluğu bakımından uygun hazırlanan metinde çocuk okurun yaş ve gelişim düzeyine göre okuma rahatlığının sağlandığı görülmektedir.

Düzyazı olarak oluşturulan metinde baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

Metinde kullanılan resimde bölünmüş, çift şeritli ve üzerinde arabaların seyir halinde olduğu Lefkoşa-Mağusa karayolu gösterilmiştir. Bu bağlamda metin-resim uyumu güçlü bir şekilde sağlanmıştır. Diğer yandan metni açıklayıcı resimler grubuna giren bu türdeki görseller ile metinde anlatılanların desteklenmesi, okuyucunun gözünde canlandırılması amaçlanmıştır.

Çocuk okur için oluşturulan metinlerde kullanılan resimlerin sanatsal açıdan bir değer taşıması, çocuğun estetik algılarına hitap etmesi ve onun hayal gücünü geliştirici özellikte olması gerekmektedir. Bu açıdan baktığımızda kullanılan resmin metinde anlatılanları yansıttığı görülmektedir. Fakat fotoğraf biçiminde olan bu görselin sanatsal ve estetik açıdan desteklenmediği görülmektedir.

Metinde, noktalama ve yazım yanlışları içeren kullanımlar görülmektedir. *“Lefkoşa- Mağusa yolu bir ‘acı yol’dur.”* cümlesinde Lefkoşa ve Mağusa kelimelerini ayıran kısa çizgi işaretinden sonra bir boşluk bırakılması gerekirken iki birim boşluk bırakılması, yazım yanlışları oluştururken yine metin içinde aynı kullanımın doğrusunu ikinci paragrafın başında görmekteyiz. Diğer yandan, *“Bu ova, ne kadar güneşin altında, ne kadar sessiz, boş, terk edilmiş gibi. Ve bu ovanın şurasında burasında yaşamlarını sürdürebilmek için sabırla, gizemli bir gücün etkisiyle ayakta kalabilmek için rastlantıların kim bilir nasıl oluşumlarını bekleyen ağaçlar; yalnızlığın, sağa sola serpiştirilmiş ya da bir düzlemde unutulmuş notaları...”* cümle grubunda anlatımı zorlaştıran noktalama yanlışları dikkat çekmektedir. Doğru kullanım şekli ise şu şekilde olmalıdır: *“Bu ova; ne kadar güneşin altında, ne kadar sessiz, boş, terk edilmiş gibi ve bu ovanın şurasında burasında yaşamlarını sürdürebilmek için sabırla, gizemli*

bir gücün etkisiyle ayakta kalabilmek için rastlantıların kim bilir nasıl oluşumlarını bekleyen ağaçlar; yalnızlığın, sağa sola serpiştirilmiş ya da bir düzlemde unutulmuş notaları...”

Metinde “nokta, virgül, soru işareti, tırnak işareti, üç nokta, noktalı virgül, kesme işareti, kısa çizgi” gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.

İçeriksel Nitelikler

“Ülkem ve Kültürel Değerlerim” teması altında yer alan metin sohbet türünde yazılmış bir serbest okuma metnidir. Sohbet, çocuk okuyucunun düzeyine uygun olduğu oldukça etkili bir metin türü olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, “Lefkoşa- Mağusa Yolunda Yalnızlığın Notaları” adlı metin iletisi ve konusu itibarıyla altıncı sınıf öğrencilerine hitap etmektedir.

Sohbet türünde yazılan metin, “Lefkoşa- Mağusa yolunda yolculuk yapan yazarın duygu ve düşünceleri bağlamında doğaya karşı duyulan hassasiyeti” konu edinmektedir. Bu konu etrafında yazar, “doğaya zarar vermenin geri dönülemez sonuçlar ortaya çıkaracağını, bu yüzden doğaya karşı duyarlı olunması gerektiğini” ana fikir olarak açıkça aktarmıştır. Anlatımında öğüt vermekten kaçınan yazar, öznel düşüncelerini kesin ve sert bir şekilde savunsa da okurun yorum yapmasına engel olmak istemez, onların düşüncelerini geliştirmek ister. Bu çerçevede yazar, “*Yanan ağaçlar artık yanmıştır. Onların yerine utancımız açık havaya serpiştirilmiş siyahın çeşitli tonlarındaki ağırlı düzenlemeyi izliyoruz. Böylesine olağanüstü bir ‘günah’ı yaratanlar nerededirler ve bulunup günahlarını nasıl işlediklerini işitebilecek miyiz?*” cümlesinde de görüldüğü gibi olaylar üzerinden insan, doğa ve yaşama yönelik çıkarımlar yaparak okurun benliğinde duyarlılıklar oluşturmak ister. Neticede olumlu kişilik özellikleri gelişen çocukta çevre bilinci kazanılmış olacak ve çevresindeki sorunlara karşı çözüm odaklı fikirler geliştirebilecektir.

Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin açık bir şekilde yer aldığı metinde ilk paragraf, giriş bölümüdür ve Lefkoşa- Mağusa yolunda yapılan bir yolculuğu anlatmaktadır. Gelişme bölümü, ikinci paragraftan başlayarak dördüncü paragrafa kadar devam eder. Bu bölümde Lefkoşa- Mağusa yolunda seyir eden anlatıcının duyguları, anıları ve düşünceleri anlatılmıştır. Son üç paragraf ise sonuç bölümüdür ve insanların doğaya gerekli özeni göstermesi ve bundan duyulan üzüntü anlatılmıştır.

Metnin tüm bölümleri anlamsal ve mantıksal açıdan tutarlılık gösterirken bilgilerin veriliş sırası ise çocuk okurun kavrayış gücüne göre oluşturulmuştur.

6. sınıf düzeyi öğrencilerin bilmedikleri varsayılan fakat bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “olağanüstü, günah, yaratmak” gibi kelime, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir. Diğer yandan metinde yabancı dillerden dilimize geçmiş “molotof” kelimesi gibi kullanımlar da bulunmaktadır.

Atasözü bulunmayan metinde “boynunu bükme” biçiminde bir deyim kullanıldığı görülmektedir.

Metinde anlatım bozukluğu örnekleri görülmezken birbirine bağlı anlaşılması zor cümle yapıları da dikkat çekmektedir. Örneğin: *“Bu ova, ne kadar güneşin altında, ne kadar sessiz, boş, terk edilmiş gibi. Ve bu ovanın şurasında burasında yaşamlarını sürdürebilmek için sabırla, gizemli bir gücün etkisiyle ayakta kalabilmek için rastlantıların kim bilir nasıl oluşumlarını bekleyen ağaçlar; yalnızlığın, sağa sola serpiştirilmiş ya da bir düzlemde unutulmuş notaları...”* cümlelerinde birbiriyle ilgili birçok ifadenin bağlantılı bir biçimde verilmesi, okuma tekrarları yapma gereği doğurmaktadır.

Genellikle kurallı cümlelerin kullanıldığı metinde az da olsa devrik cümlelere yer verildiği görülmektedir. Örneğin: *“Ya da birileri yürüyüp durup küçük molotof kokteylleri fırlatıyordu, rüzgarı arkasına alarak.”* cümlesinde hem devrik hem de birleşik cümle örneği bir arada görülmektedir.

Lefkoşa- Mağusa Yolunda Yalnızlığın Notaları

27 Haziran 1995 sabahı, "bir iş için Mağusa'ya gidiyordum. Bana göre, "Lefkoşa- Mağusa yolu bir "Acı Yol"dur. Her gidiş-gelişimde üzüntüler sarıp sarmalar beni. Geniş, düz bir ovanın ortasında uzanan bir yolda kara düşüncelere dalarsınız; yazın sıcağında, kışın rüzgârında.

Lefkoşa- Mağusa arasını bir sıcakkanlı yılan gibi bağlayan bu yolun iki yanındaki ağaçlara; tek ağaçlara, birkaç bir arada olanlara, birbirlerine sokulup bekleyen kümeler bakarsınız, bu kocaman ovanın ortasına serpiştirilmiş ağaçlara. Bazıları kurumak üzere boyunları bükük; birbirlerine, bir güce yakarışın uzamları içinde, bazıları yalnızlıklarının, tek başına kalmalarının hüznlerini duyurma çabalarına durmuşlar, birçoğu kümeleşip beklemenin sonsuz tedirginliklerinde. Birileri mi geliyor uzaklardan eli baltalı ya da bıçaklı?

Bir yazının sözcüklerini yan yana getirmek istiyorum. Başlığını da düşündüm bu yazının: "Lefkoşa- Mağusa Yolunda Yalnızlığın Notaları". O gün hava ne kadar sıcak ve rüzgârlıydı. Minibüsün içindekilerden birileri pencereyi açıyor, içeriye dolan rüzgâr çoğunu rahatsız ediyor; birileri pencereyi kapatıyor. Bu kez minibüsün içi bir hamam gibi ısınıyor, yolcuların yüzlerinde, sıcaktan bunalmanın tedirginlik ve öfke karışımı gölgeleri dolasmaya başlıyor. Bu ova, ne kadar güneşin altında, ne kadar sessiz, boş, terk edilmiş gibi. Ve bu ovanın şurasında burasında yaşamlarını sürdürebilmek için sabırla, gizemli bir gücün etkisiyle ayakta kalabilmek için rastlantıların kim bilir nasıl oluşumlarını bekleyen ağaçlar; yalnızlığın, sağa sola serpiştirilmiş ya da bir düzlemde unutulmuş notaları...

Öğleden sonra, Girne'den yangın duyuruları gelmeye başladı. Sıradan gibi ulaşan bu duyuruların içlerinde saklı, gizli başka duyuruların da var olduğunu ve bu duyuruların her patlayışında insanların sarsılmaya başladıklarını; bu kez "işin ciddi" olduğunun soğukluğunu, korkusunu yaşamaya başladıklarının ayrımı gözlenmeye başladı.

GİRNE DAĞLARI YANIYORDU. Beşparmakların denize bakan yamaçlarında ne varsa ağaçlar, hayvanlar, evler yanıyor. Ya da birileri yürüyüp durup küçük molotof kokteylleri fırlatıyordu, rüzgârı arkasına alarak.

Kaç efsanenin tanıkları ağaçlar yanıyor, ağaç olmanın tüm mutluluklarını duyumsayan yeşil anıtlar oldukları yerlerde, bir kızılığın içinde tükeniyorlardı. Kuşlar, böcekler, sürüngenler, tavşanlar, keklikler canlarını kurtarmak için kaçmaya çalışıyor.

Yanan ağaçlar artık yanmıştır. Onların yerlerine utancımızın ağır havaya serpiştirilmiş siyahın çeşitli tonlarındaki ağırlı düzenlemeyi izliyoruz. Böylesine olağanüstü bir "günah"ı yaratanlar nerelerdedirler ve bulunup günahlarını nasıl işlediklerini işitebilecek miyiz?

Ben henüz Girne'ye gitmedim. Gidemedim, içimden gelmiyor gitmek. Bu utancı görmek istemiyorum.

Mehmet Kansu (2 Temmuz 1995)
(Düzenlenmiştir)

4.1.3. Üçüncü Tema: Duygularım

Tablo 12: Üçüncü Tema Metin Listesi

Metin Adı	Yazar Adı	Sayfa Numarası	Metnin Türü
Lise Defteri	Gönül ÖZGÜL	115-116	Günlük
Suda Kendini Gören Geyik	La Fontaine	123	Fabl
İhtiyar Balıkçı	Ernest HEMİNGWAY	131-132-133	Roman
Dost Bildiklerim	Ümit Yaşar OĞUZCAN	141	Şiir
Güleryüz	Şevket RADO	149-150	Sohbet
Doğru ile Yalan	Nurullah ATAÇ	158	Deneme

ÜÇÜNCÜ TEMA
İÇERİK İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 13: Duygularımız teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1. M	2. M	3. M	4. M	5. M	6. M	7. M	8. M	9. M	1 0. M	1 1. M	1 2. M	1 3. M	1 4. M	1 5. M	1 6. M	1 7. M	1 8. M	1 9. M	2 0. M	2 1. M	2 2. M	2 3. M	2 4. M	2 5. M	2 6. M	2 7. M	2 8. M	2 9. M	3 0. M
Lise Defteri	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X			X			X	X		X	X						X	X	
Suda Kendini Gören Geyik	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X			X			X			X				X		X	X	X	
İhtiyar Balıkçı		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X			X	X		X			X	X					X	X	X	
Dost Bildiklerim	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X			X			X			X	X						X		
Güler Yüz	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X			X			X			X	X			X			X		
Doğru ile Yalan	X	X	X	X		X	X	X		X	X				X			X				X			X			X		

Tablo 13 Devamı: Duygularımız teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61
	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M
Lise Defteri		X		X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Suda Kendini Gören Geyik		X		X	X	X		X				X		X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
İhtiyar Balıkçı		X		X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Dost Bildiklerim		X		X	X	X		X									X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Güler Yüz	X	X		X	X	X		X									X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	X	X
Doğru ile Yalan	X	X		X	X	X		X									X		X	X	X		X	X	X	X			X	X	X

ÜÇÜNCÜ TEMA
BİÇİM İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 14: Duygularımız teması metnlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1.M.	2.M.	3.M.	4.M.	5.M.	6.M.	7.M.	8.M.	9.M.	10.M.	11.M.	12.M.
Lise Defteri		X	X	X	X					X	X	X
Suda Kendini Gören Geyik	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
İhtiyar Balıkçı	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Dost Bildiklerim	X	X	X	X	X			X		X	X	X
Güler Yüz	X	X	X	X	X					X	X	X
Doğru ile Yalan	X	X	X	X	X					X	X	X

4.1.3.1. Lise Defteri

Biçimsel Nitelikler

Metin, kitabın genel bütünlüğü içerisinde iki sayfada beş farklı günü anlatan on paragraf hâlinde oluşturulmuştur. Bu bölümlerin sonuncusu ikinci sayfaya sarkarken diğer dördü ilk sayfada yer almaktadır. Düzyazı biçiminde iki yana yaslı ve tek sütunlu oluşturulan metin, okuma rahatlığı sağlarken resim sayısının sınırlı oluşu, olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Çünkü yazı düzenlemesi ve resim varlığı çocuk seviyesine uygun bir şekilde hazırlanan metinler okuyucunun ilgisini çekme, dikkatini yoğunlaştırma ve çıkarımlar yapmasını kolaylaştırma gibi zihinsel süreçlerini harekete geçirmektedir

Hazırlık çalışması sayfasında 8,3x15 cm boyutlarında fotoğraf biçiminde bir resim bulunmaktadır. Bu resimde, bir kız öğrencinin yeşil tahta önünde bulunan bir masada otururken kalem ile yazı yazdığı gösterilmektedir. Kullanılan resim, metin ile uyumluluk göstermektedir. Resim, metinde anlatılanlar çerçevesinde incelendiğinde, görselin anlatıcı kişiyi temsil ettiği görülmektedir. Kullanılan resim, metinde anlatılanları somutlaştırması dolayısıyla işlevi bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir.

Metin içerisinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmazken sayfa yapısında ise baskı ve yazım hatası görülmemektedir.

Metinde “nokta, üç nokta, tırnak işareti, iki nokta, soru işareti, kesme işareti” gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.

İçeriksel Nitelikler

Günlük türünde yazılan metin, “Duygularım” temasının altında yer alan ilk metindir. Metin, temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. “Duygularım” teması metin içerisinde lise öğrencisi bir kızın günlükleri bağlamında geliştirilmiştir.

Metin, 16 yaşındaki bir öğrencinin günlüğünde bulunan beş farklı günün “8 Ekim, 22 Nisan, 17 Ağustos, 26 Ağustos, 9 Eylül” alınmasıyla oluşturulmuştur.

“Lise Defteri” adlı günlük türündeki metinde ergenlik çağlarındaki bir kız çocuğunun çevreye bakış, sanat, arkadaş ortamı vb. hakkındaki duygu ve düşünceleri

aktarılmıştır. Yazar, tema bağlamında ve konu doğrultusunda çocuk okura aktarmak istediği kitap sevgisi, arkadaşlık vb. gibi olumlu davranışları, metin aracılığıyla kurgulanarak anlamsal ve mantıksal açıdan uygun bir tarzda öğüt vermeden aktarmıştır.

Günlük türünde yazılan metinler, kişinin hayatını gün gün kaleme almasıyla ön plana çıkar. Her yaşanılanı kaleme almaktan ziyade yaşanılanlara dair önemli olayları yazmak esastır. Bu nedenle günlükler hayata dair ilginç konuları içermesi, belli bir dünya görüşünü bünyesinde barındırması nedeniyle önemli bir kaynaktır. “Lise Defteri” adlı metin, bu açılardan değerlendirildiğinde yazarın hayatından önemli kesitleri okuyucuya sunmaktadır.

Metin, “lise öğrencisi bir genç kızın okul hayatı ve okumaya verdiği önem” konusunda “Hayatımızda birçok zorluk yaşasak da bize en büyük arkadaşlığı kitaplar yapar. Onlara sığındığımız zaman yalnızlığımızı unuturuz.” ana düşüncesini iletme amacıyla yazılmıştır. Diğer yandan metne dair yan iletiler şu şekilde ifade edilebilir:

- 1) Hayatta her zaman dürüst olmalıyız. Bazen veya çoğu zaman başarısız olsak da dürüstlük her zaman en büyük erdemlerdendir.
- 2) Çalışmak her zaman başarıyı getirmemektedir. Bu yüzden yılmamalıyız. Çalışmaya devam etmeliyiz.
- 3) Okul hayatın kendisidir. Orada yaşadığımız güzel anılar ve öğrendiğimiz kıymetli bilgiler, bir hayat boyu bizimle gelecektir.

Metinde genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilse de “şaheser, cebir, uydurma, kayıtsız, ideal” gibi çocukların anlamlarını çıkarmakta zorlanacakları kelimeler bulunmaktadır.

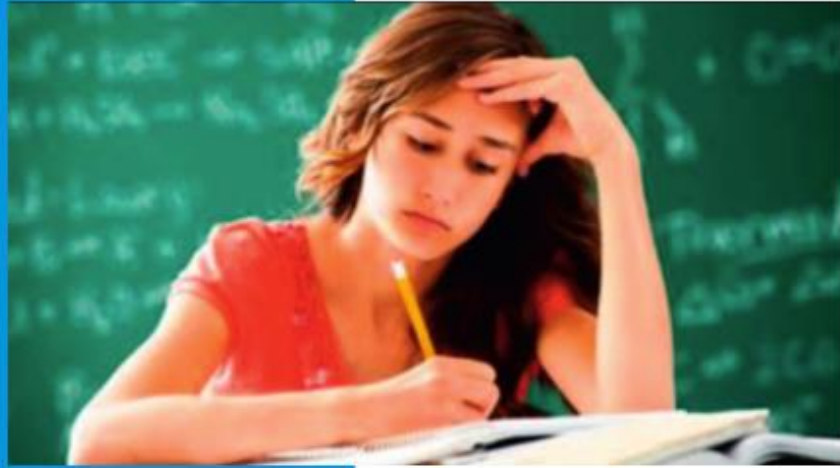
Atasözü kullanılmayan metinde “içi titremek, yürekler acısı, kendini beğenmek, ödü kopmak, göz göze gelmek” gibi deyim örnekleri kullanılmıştır.

Anlatım bozukluğu bulunmayan metinde kurallı cümlelerin sayısının devrik cümlelerden çok olduğu görülürken anlaşılması zor ve uzun cümlelere rastlanmamaktadır. Cümle yapıları ve dil özellikleri itibarıyla Türkçenin anlatım zenginlikleri metin bütününde görülmektedir.

Metnin uzunluğu çocuk okuyucunun anlamasını kolaylaştıracak düzeyde ve yeterli seviyededir. Paragrafları oluşturan cümlelerin uzunluğu da genel anlamda 6. sınıf seviyesindeki çocuk için uygundur. İki sayfada beş farklı günü anlatan günlükte her bölüm için paragrafın sağ üst köşesinde yazıldığı günün tarihi atılmıştır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Kişilerin yaşadıklarını ve gördüklerini, günü gününe yazma ihtiyacı duymalarının sebebi ne olabilir?
2. Ünlü kişilerin, siyasetçilerin, sanatçıların, bilim adamlarının günlükleri insanlığa neler kazandırır?
3. "Başarısızlık bir son değil, başarının başlangıcıdır." sözü size ne ifade etmektedir?

LİSE DEFTERİ

LİSE DEFTERİ

8 Ekim

Aynı sınıfa devam etmek yürekler acısıymış. Bugüne dek hiç yaşamadığım bir durum. Öyle sıkıntılı ve öyle utandırıcı ki... En arka sıraya geçtim. Geçen yılın öğretmenleriyle göz göze gelmemek için saklanıyorum.

Benim gibi iki yıllık olan dört kız daha var. Ne çok neşeliler. Hüzün onlara hiç uğramamışa benziyor. Öyle ki yenilerden fazla taşkınlık yapıyorlar. Bense olduğumdan daha da sessiz bir havaya büründüm. İki yıllık olduğumu öğrenecekler diye ödüm kopuyor. Neyse ki öğretmenlerin kimisi yeni. Geçen yıl geometri ve cebir derslerinde bol bol kopya çektiren Madamki Hanım bu yıl bize gelmiyor. Dersi anlatırken en çok "madamki" (mademki demek istiyor) sözcüğünü kullandığı için adını Madamki koymuştuk. Madamki Hanım bu yıl gelseydi bile ben kopya çekmeyi beceremiyordum. Becerebilseydim zaten sınıfta kalmazdım.

...

22 Nisan

Akşam saat sekiz evde tek başıma oturuyorum. Annemle babam Hasköy'e amcamlara gittiler. Kardeşlerim komşunun çocuklarıyla düğüne... Zorladıkları halde gitmedim ben. Radyoda, Sezen Cumhuriyet'in sunduğu programı dinliyorum. Bir ara şöyle dedi:

"Nişantaşı Kız Lisesinden 5 Fen sınıfı adına Oya Bilgin, gönderdiği mektupta şöyle diyor: 'Haftalardan beri Enrico Masias'ı dinleyemiyoruz.'"

Oya Bilgin ismi içimi titretti. Bu kız geçen yıl benim sınıftımdaydı. Çok çalışkandı. Şimdi Bahtıgül'ün sınıfında. Tam da onun arkasındaki sırada oturuyor. Severdim Oya'yı. İyi kızdı. Kimi çalışkanlar gibi kendini beğenmiş değildi. Ama neden geçmişti? Çok çalışıyor diye mi? Ben de çok çalışmışım ama sınıfta kalmışım hem de Bahtıgül'den ayrılmışım. Oysa biz, her zaman beraber olalım, demiştik.

Enrico Masias'ın şarkılarıyla ağlıyorum.

17 Ağustos

Sanki sınavlarım yokmuş gibi bugünlerde şliire ilgi duymaya başladım. Öyle çok şliir yazıyorum ki. Öyle gerçekçi ki benim şliirlerim. Sınavlarım başarılı geçerse romanıma başlayacağım artık. Balıkçı adını verdiğim kısa bir öykü de yazdım. Öykülerimle şliirimi Ye/paze dergisine gönderdim. Yayınladıklarını görürsem nasıl da mutlu olacağım. Yazarlığın ilk adımını attım, diyeceğim o zaman.

26 Ağustos

Bugün hayatımın sonuna dek unutamayacağım bir roman okudum. Sabah Yıldızı'nın kahramanlarını uydurma insanlar olarak düşünemiyorum. Hayata karşı kayıtsız, alaycı Paul ve onun tersine melek yüzlü, yardımsever bir Mary tipi var romanda. Genç yaşında alevler içinde kalıyor Mary ve Paul'ün kollarında ölüyor. Kızın ideallerini gerçekleştirmek isteyen Paul sonra Çin'e gidiyor. Oradaki insanlara yardım etmek istiyordu Mary çünkü.

Romanı bitirince gözlerim yaşardı. Şimdi böylesine etkileyici bir "şaheser" yazabilmeyi düşünüyorum. Haydi bol şanslar sana. Ama sınıfını mutlaka geç. Bahtıgül'le beraber ol. Bunlar olmayınca bir tek romanla mutlu olunmaz herhalde. Roman yazmayı istesem de okulsuz bir hayat düşünemiyorum. En mutlu günlerimin geçtiği okuluma kavuşturun, Tanrım.

3. Tema

Duygularımız

9 Eylül

On altı yaş, nasıl da geçti. Kolay değil insanın kendini yaşlı hissetmesi. Yaşlanmışım gibi duygulara kapılıyorum. On altı defa bile ne annemi babamı, ne de kendimi pek mutlu gördüm. Bu sözcüğün anlamını bildiğimizden de emin değilim. Ama sana bir şey söyleyeyim defterim: Değerli kitaplar okurken mutlu oluyorum. Okumanın zevkini, kahramanlarıyla birlikte yaşadığım kitaplar veriyor bana. Okumasaydım, kendimi insan(pardon herkes insan) BEN saymazdım. Romandaki tipler benim arkadaşım oluyor. Çevremdeki kalabalık bu dostlukları anlamıyor. Dostoyevski'nin ve daha birçok yazarın kahramanlarıyla arkadaşlık ediyorum okurken. Beni sakın yalnız bırakmayın sevgili roman kahramanları. Çünkü bu evde çok yalnızlık hissediyorum.

Gönül Özgül

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıda verilen sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını bulunuz.

Şaheser:

Cebir:

Uydurma:

Kayıtsız:

İdeal:

İçti titremek:

Anlama ve Anlatım Çalışmaları

1. Günlüğü yazan kızın utanıp öğretmenlerinden saklanma nedeni nedir?
2. "Madamki Hanım"ın özelliği nedir? Birine lakap takılması sizce doğru mudur? Neden?
3. "Sabah Yıldızı'nın kahramanlarını uydurma insanlar olarak düşünemiyorum." ifadesinde anlatılmak isteneni belirtiniz.
4. "Değerli kitaplar sözünden ne anlıyorsunuz? Sizce değerli kitaplar hangileridir? Neden?
5. "Okumasaydım kendimi insan BEN saymazdım." ifadesiyle günlüğü yazan kız ne anlatmak istiyor?
6. Kopya çekmek yanlıştır. Kopya çeken bir çocuğun başına neler gelebileceğini yazınız.

Tür Çalışması

Yazar başından geçen bir olayı mı yoksa farklı farklı günlerde yaşadıklarını mı anlattı?

1. Yukarıdaki soruya verdiğiniz cevaptan yola çıkarak günlüğün tanımını yazınız.

2. Düzyazı türlerinden anı ile günlüğü karşılaştırarak bu türlerin benzerliklerini ve farklılıklarını aşağıya yazınız.

BENZERLİKLER	FARKLILIKLAR

4.1.3.2. Suda Kendini Gören Geyik

Biçimsel Nitelikler

Metin, tek sütunlu ve sola yaslı olarak bir sayfadan oluşturulurken bir sayfa hazırlık çalışmaları, altı sayfa da metin çalışmaları bölümü ile desteklenmiştir. Kenar boşluklarının geniş bırakılması ve satır uzunluklarının kısa tutulması ile okuma rahatlığı sağlanan metinde, resim ve yazı birbirinden ayrı konumlandırılarak metnin okunabilirliği arttırılmıştır.

Metin içerisinde iki tane resim kullanılmıştır. Hazırlık çalışmaları sayfasında 8,5x13,6 cm boyutlarıyla fotoğraf biçiminde bulunan ilk resimde, orman içindeki bir nehirde su içen ve başını kaldırarak ileriye doğru bakan büyük boynuzlu bir geyik görülmektedir. Metin sayfasında bulunan 10x15 cm boyutlarındaki resimde ise, yine orman içindeki bir nehirde başını suya eğmiş bir şekilde su içen geyik bulunmaktadır. Metinde bulunan resimler, renkli fotoğraf niteliğindedir ve metin ile uyumludur. Resimler, çocuğun yaş ve gelişim itibariyle hayal gücüne hitap edebilecek nitelikte seçilmiştir. Kullanılan resimler, metinde anlatılanları somutlaştırmaları bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir.

Noktalama işaretleri bakımından zengin olan metinde “ünlem işareti, soru işareti, tırnak işareti, nokta, virgöl, iki nokta” ile ahenk ve sanatlı söyleyiş desteklenmiştir. Metinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Fabl türünde yazılan metin, “Duygularım” temasının altında temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. “Ormanda bir geyiğin başından geçen olaylar” konusu etrafında geliştirilen metin, “İnsanlar sahip olduklarından şikâyetçi olmamalıdır, onların kıymetini bilmelidir.” ana düşüncesini iletmeyi amaçlamaktadır.

Şiir gibi yazılan fakat duygu aktarımından çok, bir olay çerçevesinde farklı düşünceleri iletmeyi amaçlayan metin, okura doğrudan ders veya öğüt vermemekle beraber son dört mısraında aktarmak istediği düşüncüyü doğrudan sunmaktadır. Metni çocuk açısından daha çekici hâle getirecek olan bu yaklaşım ile hayvanlar üzerinden insanlara yönelik duyarlılık oluşturmak amaçlanmıştır.

Kendi fiziksel özelliklerini yadırgayan ve bazılarını beğenmediğini bazılarını da çok beğendiğini ifade eden geyik, metinde açık ve durağan karakter olarak yer almaktadır. Ayrıca, konuşma yoluyla karakter geliştirme metodu kullanılmıştır.

Çocukların bilmediği ve kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “berrak, nihayet, bilakis” gibi kelimelere yer verilmiştir.

Metinde atasözü kullanımına rastlanmazken, “gözü ilişmek” biçiminde bir deyim kullanıldığı görülmektedir. Deyim ve atasözü kullanımı yeterli düzeyde değildir.

Metinde genellikle devrik cümle kullanılmıştır. Bu şekilde şiirsel bir etki yaratarak ahenkli bir anlatım sağlanmak istenmiştir. Diğer yandan metinde anlatım bozukluğu yoktur.

Söz sanatları bakımından zengin olan metinde, teşhis ve intak gibi söz sanatlarının kullanımı dikkat çekmektedir. Geyiğe insana has özellikler verilerek konuşturulması ile teşhis ve intak sanatı yapılmıştır. Diğer yandan betimlemelerin çok oluşu, metnin sanatlı söylemini arttırmaktadır. Anlatımda kullanılan dallı boynuz, kuru ve sıska ayak gibi betimleme öğeleri karakterlerin fiziksel ve ruhsal özelliklerini açıkça yansıtmaktadır. Kullanılan söz sanatları çocukların gelişim özelliklerine göre uygun bir tarzda ele alınmıştır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Fiziksel görünüş yaşamımızda ne kadar önemlidir? Neden?
2. "İnsanların dış güzelliğine değil iç güzelliğine bakalım." sözünden ne anlıyorsunuz?
3. Fabllarda anlatılanlar insan hayatıyla benzerlik gösterir mi? Örnek veriniz.

SUDA KENDİNİ GÖREN GEYİK

SUDA KENDİNİ GÖREN GEYİK

Berrak bir su kaynağından
 Su içiyordu bir geyik
 Suda dallı boynuzunu gördü önce
 Dedi: "Tanrım ne güzellik!"
 Sonra gözü aşağıya ilişince
 Pek utandı kuru, sıska ayağından:
 "Ne uygunluk ayaklarım ve başım arasında?"
 Diye acı acı söylenirken
 Pek yakında göründü bir sürü köpek ve bir avcı.
 Geyik hemen koşup daldı ormana.
 Sevmediği ayakları birer kanat oldu ona
 Fakat pek çok beğendiği boynuzları,
 Takılarak sağa, sola ve yukarı,
 Her adımda verdi ona eziyet.
 Ve yakalandı nihayet.

Çok kereler en faydasız şeylere biz,
 Güzel diye kapılır, zarar ederiz.
 Ve bilakis en faydalı
 Şeylere değersiz deriz.

La Fontaine
(Çeviri: Orhan Veli)

4.1.3.3. İhtiyar Balıkçı

Biçimsel Nitelikler

Metin, düzyazı biçiminde tek sütunlu ve iki köşeye yaslı olarak ders kitabının içerisinde konumlandırılmıştır. Üç sayfada yirmi paragraf olarak oluşturulan metin, bir sayfa hazırlık çalışmaları ve altı sayfa metin çalışmaları bölümleri ile desteklenmiştir. 6.sınıf öğrencileri için uygun yapıda ve yeterli uzunlukta hazırlanan metinde okumayı olumsuz etkileyecek bir durum bulunmamaktadır. Resimler ve yazılar, birbirinden ayrı sade ve anlaşılır olarak bir şekilde kullanılmıştır.

“İhtiyar Balıkçı” metninde hazırlık çalışması ve metin sayfalarında birer tane olmak üzere toplamda iki resim bulunmaktadır. İlk resim, 11,2x15 cm, ikinci resim ise 7x12,8 cm boyutlarındadır. Metinde anlatılan olaylar ile kullanılan resimler birbirini tamamlarken resim-metin uyumu bakımından ¼ kuralına da uyulmuştur.

Yağlı boya yöntemiyle çocuk okurun sanatsal gelişimine ve estetik algısına uygun olarak hazırlanmış olan resimler, gerçek hayata dair durumları tasvir etmektedir. İlk resimde, teknesiyle dalgalı bir okyanus ortasında zıpkınla balık avlayan yaşlı balıkçı ve avladığı balık gösterilmiştir. İkinci resimde ise, durgun okyanusta sakince kürek çeken yaşlı balıkçı ve uçan bir martı bulunmaktadır. Sade, açık ve anlaşılır özellikte olan resimler, çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını, okuduktan sonra da kavramasını kolaylaştırması bakımından önemlidir. Çocuk, metni okuduktan sonra resimleri incelediğinde romanda aktarılan olayları zihninde görselleştirme ve bütünleştirme imkânı bulur.

Kullanılan iki resim de metin ile doğrudan ilgilidir. İlk resim, “*Tamam dedi ve bütün dikkatini artık oltaya verdi. Oltasına vuran balık, büyük kılıç balığıydı.*” cümleleri ile metin içerisinde ifade edilirken, İkinci resim “*Kuzeyden gelen küçük bir kuş sandala yanaştı. Çok alçaktan uçan bir çalı bülbülüydü. Yaşlı adamın başının çevresinde birkaç kez dolandı ve oltaya kondu.*” biçiminde anlatılmıştır. Metinde söz edilen durumları birebir tasvir eden bu resimler, metinle doğrudan uyumluluk göstermektedir. Bu nedenle metinde yer verilen resimler, işlevleri bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Bu grupta ele alınan resimler ile hikâyede ele alınan olay, yer ve kavramların okuyucu için kolayca kavranması amaçlanmıştır.

Metinde imla ve noktalama yanlış bulunmamakla beraber yazım yanlış örnekleri görmekteyiz. *Talihsiz ancak yılmayan İhtiyar Santiago, Havana açıklarında, Golf Stream’de seksen dört gündür bir tek balık bile yakalayamamıştır.*” cümlesinde “*Golf Stream*” biçiminde yanlış yazılan ve bir tür okyanus akıntısını ifade eden doğa olayının doğru yazılış biçimi “*Gulf Stream*” şeklinde olmalıdır. Fakat metnin bir başka cümlesinde bu kelimenin doğru kullanımını “*Oltaya sarı yosunların takıldığına gören yaşlı adam mutluydu. Karanlıkta ne denli çok yakamoz yapmışlardı bu sarı Gulf yosunları*” biçiminde görmekteyiz. Aynı kavramın iki farklı cümlede farklı biçimlerde kullanılmıştır. Yazımı yanlış olan diğer kelime ise “*Marlin balığı*” adı ile bilinen bir balık türüdür. Bu balık türüne ait metinde farklı kullanım örnekleri görmekteyiz. Bu kullanım bazı cümlelerde yanlış yazım “...bir marinin Kuzey Atlantik’te bulunan ve kılıç balığına benzeyen bir tür balık- iki yüz metre kadar derinlikteki yemi almaya çalıştığını hisseder.” biçiminde iken bazılarında ikinci anlamı “*Kılıç balığı pes etmiyor saatlerdir zıplıyordu.*” ile kullanılmaktadır.

Noktalama işaretleri bakımından zengin bir kullanıma sahip olan metinde nokta, virgöl, tırnak işareti, ünlem, iki nokta, soru işareti, kesme işareti, kısa çizgi olarak çok sayıda kullanım tespit edilmiştir. Noktalama işaretlerinde herhangi bir yanlış kullanım bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

“İhtiyar Balıkçı” adlı roman Ernest Hemingway tarafından 1952 yılında Küba’da yazılmıştır. Döneminde dikkatleri çeken eser, Pulitzer ve Nobel Edebiyat Ödüllerini alarak edebiyat dünyasında büyük beğeni toplamıştır.

Roman türünde yazılan metin “Duygularımız” temasının altında yer almaktadır. Metin, temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. Tema, ihtiyar bir balıkçının denizin ortasında başından geçen olaylar sonucunda oluşan duygu ve düşünceleri bağlamında geliştirilmiştir. Anlamsal açıdan tutarlı olan olaylar, aynı zamanda kendi içinde ve gerçek dünya ile tutarlı bir şekilde geliştirilmiştir.

Metnin ana düşüncesi “İnsan, hedefleri doğrultusunda yılmamalı ve mücadelesini bırakmamalıdır. Azim ve kararlılık başarıyı getirecektir.” olarak metnin içerisine sindirilmiştir. İletilmek istenen mesajlar, okura doğrudan verilmemiştir.

Okur, metnin iç dünyasına girerek doğru iletiyi kendisi bulur. Metin, bu doğrultuda öğüt ve ders vermemiş, iletmek istediği duygu, düşünce ve yargıları okurun yorum yaparak yaşamla ilişkilendirmesini hedeflemiştir. Metinden çıkarılabilecek yardımcı düşünceler ise şu şekilde ifade edilebilir:

- 1) İnsanlara karşı güvenimizi yitirmemeliyiz, azimli ve iradeli insanlar en sonunda başarılı olacaklardır.
- 2) Hayatta verdiğimiz mücadelelerde elde edeceğimiz kazançları da göz önünde bulundurmalıyız.
- 3) Çok ıssız bir ortamda dahi beklemediğimiz güzelliklerle karşılaşabiliriz. Bu yüzden zor ve kötü şartlarda yalnızlık ve karamsarlığa kapılmamalıyız.

Metin, “İhtiyar bir balıkçının yaşadığı tüm zorluklara ve talihsizliklere rağmen umudunu yitirmeyişi ve zorluklara karşı hep mücadeleci olması.” konusunda yazılmıştır. Metnin konusu, insan yaşamına yönelik duyarlılık kazandırmaya ve olumlu kişilik özelliklerini sezdirmeye uygun bir şekilde ele alınmıştır. 6.sınıf öğrencisi için ilginç denilebilecek yaşam deneyimleri sunan metin, çocuğun yaşama ve insanlara dair değişik fikirler edinmesi açısından da önemlidir.

Konuyu geliştirmek için kişi-doğa ve kişi-toplum gibi çatışma unsurlarından yararlanılmıştır. Santiago’nun en büyük hayali büyük bir balık yakalamaktır. Bu amaç doğrultusunda günlerce denize açılır ve en büyük balığı tutma ümidiyle dolaşır. Kendisine en büyük zorluğu deniz, büyük kılıç balığı ve köpek balıkları yaşatır. Bunlar onun doğa ile çatıştığı tabiat öğeleridir. Diğer yandan Manolin’in ailesiyle girmiş olduğu çatışma, kişi-toplum çatışması örneğidir. Aile toplumu temsil ederken küçük bir çocuk olan Manolin, kendi kararlarını veremez ve ailesinin onun adına vermiş olduğu kararları beğenmese de uygular. Metinde yer alan bu çatışma unsurları, 6.sınıf öğrencilerinin anlama ve algılama düzeyine uygun olarak yapılandırılmıştır. Konunun yapılandırılmasını zayıflatan öğeler bakımından herhangi bir örneğe rastlanmamıştır.

Metin, karakter özellikleri açısından incelendiğinde İhtiyar Balıkçı Santiago kurgu içerisinde kişilik özellikleri, davranışları ve içsel konuşmaları ile okuyucuya ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Bu nedenle Santiago açık karakter özelliği taşımaktadır. Diğer yandan Manolin’in de kişilik ve davranışları iyi tanıtıldığından açık karakter

özelliği göstermektedir. Kapalı karakter olarak Manolin'in ailesi dışında fazla örneğe rastlanmamaktadır. Karakterlerin bir diğer özelliği ise açık ve durağan olmasıdır. Metinde yer alan karakterlerden Santiago ve Manolin, baştan sona kadar geçen olay kurgusunda kişilik özellikleri bakımından değişime uğramadığından durağan karakter özellikleriyle karşımıza çıkarlar.

Karakterler tanıtılıp geliştirilirken davranış ve eylemlerinden faydalanılmıştır. Balıkçı Santiago'nun mücadeleci ruhu, kararlılığı ve kendisine inancı ile sergilemiş olduğu davranışlar, çocuk okurun örnek alabileceği özelliklerdir. Eser, bu bağlamda geliştirilmiş ve kahramanın kişilik özellikleri bakımından olaylar şekillendirilmiştir. Metnin başından sonuna kadar mücadelesini, düşünce tarzını, duygularını ve eylemlerini gördüğümüz Santiago, çocuk okuyucu için azmi, kararlılığı ve cesareti ile örnek alınması istenen özellikleri taşımaktadır.

Metninde günlük konuşma dili kullanılmış, akıcı ve sade bir anlatım tarzı izlenmiştir. Dil çocuğun düzeyine uygun niteliktedir. Sık sık içsel konuşmalara yer verilirken karşılıklı konuşma cümleleri azdır.

“Talihsiz, gereksiz, mücadele, yüzükoyun, menzil, muazzam, azmetmek, küpeşte” gibi okurun bilmediği varsayılan kelime, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir.

Atasözü bulunmayan metinde “hakkından gelmek, cesaret vermek” gibi iki deyim kullanılmıştır.

Metinde genellikle kurallı cümlelere yer verilmiş olsa da “*Karanlıkta ne denli yakamoz yapmışlardı bu Golf yosunları.*” gibi devrik cümle kullanımı örneği de görülmektedir. Ayrıca anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.

Yabancı dillere ait birtakım kelimelere yer verilmiş olsa da bu kelimeler dilimize yerleşmişlerdir. Örnek olarak, Coğrafya terimi olan Golf Stream (Almanca- Bir tür okyanus akıntısı), bir spor dalı olan beyzbol (İngilizce- Spor dalı), hastalık ismi olarak ise kramp (Fransızca- Kasıncı)” verilebilir.

Metin planı giriş, gelişme, sonuç bölümleri ile anlaşılır bir şekilde oluşturulmuştur. Giriş bölümünde ihtiyar balıkçı Santiago'nun nasıl biri olduğundan ve balık tutma konusunda geçirdiği zor zamanlardan söz edilmektedir. Yanına verilen

yardımcı çocukların bile onu bıraktıkları anlatılmıştır. Gelişme bölümünde, Santiago'nun denize açılması ve oltasına takılan bir kılıç balığı ile mücadelesi YER almaktadır. Sonuç bölümüne gelindiğinde ise Santiago'nun yakaladığı büyük balığı köpek balıkları yemiştir. Fakat birçok balıkçının hayallerini süsleyen bir balığı ağlarına almış olmanın şöhreti ona kalmıştır. Büyük balığa yenilmemiştir ama diğer balıklar onun yakaladığı balığı yemiştir. Santiago, yakaladığı balığı kaybetse de cesaret ve azmiyle büyük bir özgüven kazanmıştır.

Metnin uzunluğu 6.sınıf düzeyi öğrenciler için yeterli düzeyde tutulmuştur. Bir sayfada yirmi paragraf ile oluşturulan metin, çocuk okuyucunun ilgisini dağıtmaması ve anlamasını kolaylaştırması bakımından uygun seviyede oluşturulmuştur. Paragrafları oluşturan cümlelerin uzunluğu da genel anlamda 6.sınıf seviyesindeki çocuklar için yeterlidir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "Bir defa değil yüzlerce defa yenilseniz de mücadeleyi bırakmayınız." George Washington'un sözüyle ilgili siz ne düşünüyorsunuz?
2. Küba, Golf Stream akıntısı nerededir? Araştırınız.
3. "Pulitzer Ödülü", "Nobel Ödülü" hakkında araştırma yapınız. Bilgilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İHTİYAR BALIKÇI

İHTİYAR BALIKÇI

Talihsiz ancak yılmayan ihtiyar Santiago, Havana açıklarında, Golf Stream'de seksen dört gündür bir tek balık bile yakalayamamıştır. İlk kırk günde Manolin adındaki bir çocuk da onunla beraberdir. Ne var ki çocuğun anne ve babası, ihtiyar balıkçının balık yakalama yeteneği kalmadığı gerekçesi ile Manolin'i başka bir kayığa vermişlerdi. Buna rağmen çocuk yine de yiyeceğini, içeceğini, balıkların yemini getirmek ve ağını taşımak suretiyle bu ihtiyar balıkçıya yardıma devam eder. İhtiyar balıkçının kulübesinde beyboldan, büyük beybolcu Di Maggio'dan, eskiden yakaladıkları büyük balıklardan konuşurlar. Çocuk gittikten sonra yalnız kalan ihtiyar yatar ve rüyasında, gençliğinde gittiği Afrika'yı ve sahillerde oynayan aslanları görür.

Seksen beşinci günün sabah karanlığında Santiago tekrar denize açılır, bir kadın gibi sevdiği denizde bu kez büyük bir av yakalayacağına emindir. Sıcak su akıntısının çok ötelerine gider, ağını ve oltalarını derin denize bırakır ve beklemeye başlar. Bu arada uçan balıkları kovalayan yunus balıklarını seyrederek ve yakınında sürüklenen çok iri bir deniz anasına küfrederek. Küçük bir ton balığı yakalar ve bunun verdiği sevinçle büyük balığı da yakalayacağını umar. Sonunda beklediği an gelir, her ne kadar olta ipi hafifçe sallanmışsa da Santiago, bir marinin-Kuzey Atlantik'te bulunan ve kılıç balığına benzeyen bir tür balık- iki yüz metre kadar derinlikteki yemi almaya çalıştığını hisseder. Yüksek sesle konuşmaya başlayan ihtiyar balıkçı, marlin balığına yemin hepsini almasını söyler. Sonunda zamanın geldiğini anlayan balıkçı ipi hızla çeker ve kancayı takar. Şimdi uzun bir savaş başlamıştır.

Bir anda ipinin altında olan ve küpeşteye dayadığı tahta çubuklardan birisi aniden düştü. Büyükçe balığın zoka yuttuğu belliydi. İp öyle bir gerildi ki balığın ne kadar büyük olduğunu tahmin bile edemedi. Fakat şunu anladı ki her zaman hayal ettiği büyük balık bu balıktı.

"Tamam" dedi ve bütün dikkatini artık oltaya verdi. Oltasına vuran balık, büyük kılıç balığıydı. Yaklaşık yüz kulaç derinliğindeki oltanın ucundaki yemlerini yakaladı, oltasının iplerini kuvvetlice çekiyordu. Oltasının iplerini yavaş yavaş gevşetti. Böylece, balık yemi rahatlıkla yiyebilecek ve oltaya düşecekti. "Haydi biraz daha ye!" diye yine konuştu. İhtiyar büyük bir uğraştan sonra oltanın hakimiyetini tamamen sağladı. Ama balık öylesine güçlüydü ki tekneyi sürüklemeye başladı, oltanın ipi de gittikçe boşalıyordu.

"Tanrım, sıçrasın artık!" dedi yaşlı adam. "Yakalamak için yeterince oltam var, nasıl olsa." Oltayı biraz daha gerebilsem canı acır da sıçrar belki! Ortalık aydınlandığına göre sıçrasa iyi olur. Böylece belkemiğinin iki yanındaki keseler havayla dolup balığın derinlerde ölmesini engeller, diye düşündü.

Balıkçı oltayı biraz daha germeye çalıştı. Ancak olta kopacak derecede gergindi. Artık zorlamaması gerekirdi. Bir daha balığı sarsmamalıyım! Çünkü her sarsış kancanın açtığı kesiği büyütecek, böylece balık sıçrarken kancadan kurtulabilecekti. Her neyse güneş doğdu ya şimdi daha iyiyim, diye düşündü.

Öğle güneşinin kızgın saatleridir. Santiago, tekneyi kuzeybatı yönünde karadan uzaklaştıran marlinin daha fazla ipe gereksinimi olduğunu düşünerek ipleri koyuverir. Santiago için balığın yorulup mücadeleyi bırakacağı zamana kadar beklemekten başka yapacak bir şey yoktur. Bu arada nasırlı elleriyle tuttuğu ağır ipleri çıplak omuzlarına sarar.

3. Tema Duygularımız

Balık bütün gün ve güneş battıktan sonra da gecenin hafif soğuşunda tekneyi çeker. Yine oltanın ucundaki balığı ve başka zamanlarda yakaladığı diğer büyük balıkları düşünür. Balık geceleyin sandalı sallamaya başlar. Yüzükoyun düşen Santiago, yüzünden yaralanır. Fakat ihtiyar balıkçı, elindekini bırakmamaya azmetmiştir.

Oltaya sarı yosunların takıldığını gören yaşlı adam mutluydu. Karanlıkta ne denli çok yakamaz yapmışlardı bu sarı Gulf yosunları.

"Balık!" dedi yaşlı adam denize dalgın dalgın bakarak: "Seni çok seviyorum ve sana saygı duyuyorum. Buna karşın akşam olmadan seni öldürecekim." diye düşündü.

Sabah olduğunda ihtiyar balıkçı yorgun ve açtır. Yine de balığın oltayı kirmaması için ipli çekemez. Balık tekrar kayığı salları ve ipleri ihtiyar balıkçının elini keser. Çektiği acıya rağmen Santiago avının yorulmaya başladığını hissederek sevinir. Balığın ne yapacağını ve kendisinin de kardeşi saydığı bu balıkla nasıl baş edeceğini düşünür fakat balığın hakkından gelecekse kendisinin ondan kuvvetli olduğunu da kanıtlaması gerektiğini de bilir. Bu arada sol elini hissiz bırakan kramp da Santiago'yu endişelendirmeye başlar.

Kuzeyden gelen küçük bir kuş sandala yaklaştı. Çok alçaktan uçan bir çalı bülbülüydü. Yaşlı adamın başının çevresinde birkaç kez dolandı ve oltaya kondu. Yaşlı adam artık rahatlamıştı: "Kaç yaşındasın?" diye sordu kuşa. "Bu senin ilk yolculuğun mu yoksa?"

Balıkçı konuşurken kuş ona bakıyordu. Yorgunluktan oltanın üzerinde dengesini güçlüklerle koruyabiliyordu. "Oltam çok gergin, tasalanma." dedi yaşlı adam. Böyle durgun bir geceden sonra bu denli yorgun olmamalıydın. Ne tür kuşlarla karşılaşacağını biliyor musun? atmacalarla, doğanlarla diye düşündü. Onlar sizin için denize çıkarlar. Ama bunları kuşa anlatmadı. Nasıl olsa anlamayacaktı. Hem birazdan bu yırtıcı kuşları tanıyacaktı.

"İyice dinlen, küçük kuş." dedi. "Sonra uç, git ve her insan, her kuş ya da balık gibi sen de yaşama savaşına katıl." Konuşmak yaşlı adamı yoreklendiriyordu. Geceleyin sırtı tutulmuş, şimdi de iyice ağrımaya başlamıştı.

"İstersen benimle kal, küçük kuş." dedi. "Yelken açıp meltem yardımıyla seni kıyıya götürmek isterdim. Ama yapamam, üzgünüm. Çünkü yalnız değilim, bir arkadaşım var." Tam o sırada balık öyle bir çekti ki yaşlı adam baş tarafa kapaklandı. Eğer hemen biraz olta salmasaydı denize düşecekti. Olta sarsılınca kuş uçmuştu ve yaşlı adam onun gittiğini görmemişti. Sağ eliyle oltayı dikkatle tuttu ve elinin kanadığını gördü.

"Canı yanmış olmalı." dedi ve balığı çekebilir umuduyla oltaya asıldı. Ama olta elindeki kesiğe dokunup acıtınca caydı. "Artık canın yanmaya başladı, arkadaşım." dedi. "Tanrı bilir ya benim de canım yanıyor." Çevresine bakınıp kuşu aradı. Arkadaşlığından hoşlanmıştı. Ama kuş uçmuştu. Benimle çok az kaldı, diye düşündü. Kıyıya ulaşana dek çok güçlükle karşılaşacak. Balığın birden çekip beni yaralamasına nasıl oldu da izin verdim. Aptallaşmaya mı başladım ne? Belki de küçük kuşa bakıyor ya da onu düşünüyordum. Şimdi dikkatimi tümüyle işime vermeliyim. Biraz sonra da orkinosu yemeliyim ki gücümü yitirmeyeyim.

Birdenbire ip gevşer; su üstüne çıkan balık sıçramaya başlar. Bu Santiago'nun şimdiye kadar gördüğü en büyük hatta teknesinden bile büyük bir marlındı. Santiago zaferi kazanmak için dua eder.

Üçüncü sabah güneş doğarken bir dizi sıçramaya girişen balık, hemen hemen Santiago'nun elinin tamamının parçalanmasına yol açar.

İhtiyar adam, eli çok sızlamasına rağmen ipli çekmeye başlar. Eminim o da direnecek, diye düşünür. Anlaşılan oydu ki balık son kozunu oynuyordu.

Yaşlı denizcinin de balıktan farkı yoktu. "Sonuna gelmişken yenilmemeliyim." diye sürekli kendisine cesaret ve güç veriyordu. "Onu öldürmek zorundayım, iriliğine ve güzelliğine rağmen bunu yapmalıyım." dedi. İhtiyar zorlukla su üstüne çıkardığı balığa mızrağını fırlatarak öldürmeyi istiyordu. Kılıç balığı pes etmiyor saatlerdir zıplıyordu. Saatlerce gitti, geldi. Pes etmek üzereydi ki balığın yaklaştığı anda zıpkınını sapladı. Zıpkını yiyen dev balık birden canlandı ve hızla uzaklaştı. Yaşlı adamın gözleri karardı, başı döndü. Yine de oltanın ipini yavaşça gevşetmeyi becerebildi. Bir müddet sonra balığın suyun üstünde kıvıldamadan durduğunu fark etti. Balık artık yenilmişti.

Bir saat sonra başlayan Havana'ya dönüş yolculuğu bir kabus olur. Bir Mako köpek balığı, ölü marline saldırır. Tekneyi çevreleyen köpek balıkları ile zor bir mücadeleye girişen ihtiyar adam sadece kazandığı zaferi savunmaz, ölü marlinin onurunu da korumak ister. Balığı öldürmekle günah işleyip işlemediğini de düşünür ise de insanın yenilmemek için tabiata karşı mücadele etmesi gerektiğine de inanmaktadır. Köpek balıklarıyla mücadelesini sürdürür ise de bu mücadele boşunadır. Aç köpek balıkları marlini iskeletine kadar yerken ihtiyar balıkçının yapabileceği tek şey teknesini limana doğru sürmektir. Santiago kendi kendisine çok uzaklara açıldığını ve bunun için de yenildiğini söyler.

Kıyıya vardığında avının sadece baş ve kuyruk kısmının kaldığını görür. İhtiyar balıkçı bu iskeleti sırtlar ve tepedeki kulübesine doğru tırmanmaya başlar. Yüzükoyun yatağına uzanır ve uyur. Ertesi sabah Manolin gelir ve ihtiyar balıkçıyı iyi etmeye çalışır.

Santiago bir kederle Manolin'e seslenerek: "Yendiler beni Manolin, yendiler beni." Çocuk: "Seni büyük balık değil ötekiler yendi." dedi. Yaşlı adam yorgun argın yeniden uykuya daldı. Ama çocuk başındaydı. İhtiyar balıkçı yine rüyasında Afrika'daki aslanları gördü. Manolin, artık ne olursa olsun balık avına hep ihtiyar balıkçıyla çıkacaktı. Çünkü usta balıkçıdan öğrenecek çok şey vardı.

-Ernest Hemingway-

4.1.3.4. Dost Bildiklerim

Biçimsel Nitelikler

Metin bir sayfada yer almaktadır. Manzum (şiir) biçimde dörder dizeli beş kıtadan oluşan metin, sayfanın üst yarısına ortalanmış ve beyaz zemine sola yaslı olarak tek sütunlu hizalanmıştır. Sayfanın alt yarısında ise geniş bir resim yerleştirilmiştir. Resim ve metin bölümleri, birbirinden ayrı konumlandırılarak sayfanın tamamında geniş kenar boşlukları bırakılmıştır.

Metinde 9,7x15 cm ve 10,5x15 cm boyutlarında iki resim kullanılmıştır. Bu resimlerin ikisi de gerçek hayata dair fotoğraf niteliğindedir. Aynı zamanda, bir olay veya durumu tasvir etmekten öte derin anlamlar içeren, hayal gücü ve düşünsel becerilerin işletilmesini sağlayan bu resimler konu ile uyumlu seçilmiştir.

Giriş sayfasının alt bölümünde bulunan ilk resim 9,7x15 cm boyutlarındadır ve kalabalık bir sokakta yalnız başına bankta oturan bir kızı göstermektedir. Resim, siyah beyaz oluşturulmuş olsa da resimde bulunan genç kız, renkli olarak belirginleştirilmiştir. Metin sayfasında alt köşeye yaslanmış olan resim ise 10,5x15 cm boyutlarındadır ve sahilde bulunan bir bankta yalnız başına oturarak denize karşı uzaklara bakan bir adam gösterilmiştir. Bu resim, gerçek hayata dair görüntü sunan siyah beyaz fotoğraf niteliğindedir. İki resim de bulundukları sayfanın iki yanına yaslanmış ve sayfaya ortalanmıştır. Metinde bulunan resimler, metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Bu grupta ele alınan resimler ile metinde işlenen olay, yer ve kavramların okuyucu için kolayca anlaşılması amaçlanmıştır.

Metinde kullanılan noktalama işaretleri “nokta, virgül, noktalı virgül, soru işareti, tırnak işareti” olarak tespit edilmiştir.

Metin içerisinde yazım ve noktalama yanlışı bulunmazken sayfa düzeninde baskı ve yazım hatalarına da rastlanmamıştır.

İçeriksel Nitelikler

Şiir türünde ve temasıyla uyumlu bir şekilde yazılan metin, “Duygularım” temasının altında dördüncü sırada yer almaktadır. Şiirde, ayrılık ve yalnızlık konu edilmiştir. Dostları tarafından hayal kırıklığına uğratılan bir kişi ağzından yapılan

anlatım ile şiirin kurgusu oluşturulmuştur. 6. sınıf düzeyi öğrenciler için şiir türündeki metinler özenle seçilmelidir. Karamsarlık, yalnızlık, umutsuzluk içeren metinler çocuğu olumsuz duygulara sevk edecektir. Bu yüzden “Dost Bildiklerim” şiiri türünün başarılı örneklerinden biri olsa da konusu itibariyle çocuklar için uygun değildir. Çocuk için neşeli, eğlenceli, doğruyu öğütleyen, yardımseverlik, hoşgörü, sevgi gibi konular içeren metinler ele alınmalıdır.

“Dost olarak nitelendirdiğimiz insanları iyi tanımalıyız. Yeterince tanımadan, gereğinden fazla önem verip dost gibi bir değer yüklediğimiz insanlar bizi hayal kırıklığına uğratabilir” ifadesi metnin ana duygusunu oluşturur.

“Dost Bildiklerim” şiiri, ana duygusu itibariyle farklı insan karakterlerini tanıtmak için seçilmiş uygun bir metindir. Şiirde ele alınan soyut duygular, okurun düşünsel gelişimini destekleyici niteliktedir. Diğer yandan duygular üzerinden çeşitli yaşantılar sunan metin, okurun yaşam deneyimlerini zenginleştirici özelliktedir.

Akıcı ve sade bir anlatım tarzında günlük konuşma diliyle ele alınan metinde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır. Yalnızlık üzerine duygusal iletiler aktarmak amacıyla yazılan metin, anlamsal ve mantıksal açıdan tutarlı bir yapı sergilemektedir. Şair tarafından iletilen duygular, açık bir şekilde verilmemiş, okuyucunun kavrayışına bırakılmıştır. İletiyi kavrayan okuyucu, yorum ve değerlendirme yaparak yaşamla ilişkilendirme yapar ve hayata yönelik duyarlılık geliştirir.

“Kahrolmak, cihan, çehre” gibi 6. sınıf öğrencilerinin kelime dağarcıklarına eklenmesi istenen kelimelere yer verilmiştir. Bu kelimelerin anlamları metnin bağlamından yola çıkarak tahmin edilebilir düzeydedir. Diğer yandan yabancı dillerden alınmış kelimelere yer verilmediği görülmektedir.

Metinde, “canına yetmek, eser kalmamak, meydana çıkmak” biçiminde üç deyim kullanılırken atasözüne yer verilmemiştir.

Şiir türünde hece ölçüsü ve uyaklı bir biçimde ele alınan metin, ahenkli ve akıcı bir dille yazılmıştır. Cümle uzunlukları anlatımı zorlaştırmayacak biçimde yeterli düzeyde tutulmuştur. Dörtlükleri oluşturan dizelerin uzunluğu da genel anlamda 6. sınıf seviyesindeki çocuk için yeterlidir. Bazı yerlerde birkaç dizede birbirini

tamamlayan cümleler kullanılmışsa da bunlar çocuk okuyucunun metni anlama ve kavramasını güçleştirecek düzeyde değildir.

“Dost Bildiklerim” adlı şiir 4-4-4-4-4’lü dizeler halinde beş dördlükten oluşturulmuştur. Nazım birimi dördlüktür. Nazım biçimi ise şarkıdır. 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Şiirde ahenk sağlamak için kafiye ve redif kullanılmıştır. Aynı zamanda ilk dördlüğün son dizesi diğer dördlüklerin son dizesinde tekrar eder. Buna nakarat denir. Bu şarkı nazım biçiminin bir özelliğidir.

Şiirin kafiye şeması aaaa, bbba, ccca, ddda, eeea biçimindedir.

(a) -*gecem*

(a) -*bildiklerim*

(a) -*düştüysem*

(a) -*dost bildiklerim*

Kafiye: -*m* (yarım kafiye)

(b) -*yazımda*

(b) -*ağzımda*

(b) -*gözümde*

(a) -*dost bildiklerim*

Redif: -*mda*

Kafiye: -*zı* (tam kafiye)

(c) -*kandığım günler*

(c) -*sandığım günler*

(c) -*yandığım günler*

(a) -*dost bildiklerim*

Redif: -*dığım günler*

Kafiye: -*an* (tam kafiye)

(d) -*çehreler*

(d) -geceler

(d) -maskeler

(a) -dost bildiklerim

Redif: -ler

Kafiye: -e (yarım kafiye)

(d) -diyenden

(d) -yiyenden

(d) -benden

(a) -bildiklerim

Redif: -den

Kafiye: -en (tam kafiye)

Şiirde kullanılan söz sanatları okurun yaş ve gelişim düzeyine göre uygun seçilmiş örneklerdir. Şiirde kullanılan söz sanatları şu şekildedir:

Sanırdım gündüzdü onlarla gecem

Gündüz ve gece kelimeleri bir arada kullanılarak “Tezat” sanatı yapılmıştır.

Ne zaman yıkılıp yere düştüysem

Yıkılmak ve yere düşmek kelimelerinin aynı dizede kullanılması ile “Tenasüp” sanatı yapılmıştır

Hepsi varken baharımda, yazımda

Bahar ve yaz kelimelerinin aynı dizede kullanılması ile “Tenasüp” sanatı yapılmıştır.

Nerede o sözlere kandiğim günler?

Şairin cevabını bildiği halde duygularını daha etkili aktarabilmek için kendi kendine soru sorması “İstifham” sanatına örnektir.

Acıdan kahrolup yandığım günler

Acı ve kahrolmak ve yanmak kelimelerinin aynı dizede kullanılması ile “Tenasüp” sanatı yapılmıştır.

Yalanlar tükendi, indi maskeler

Yalan ve maske kelimelerinin aynı dizede kullanılması ile “Tenasüp” sanatı yapılmıştır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "Dost" sizce kime denir? Dostlarınızın size nasıl davranmasını beklersiniz?
2. "Kalabalık içinde yalnız olmak." ifadesinden ne anlıyorsunuz?
3. İhtiyaç duyduğunuz bir anda arkadaşlarınızdan beklediğiniz desteği görmezseniz neler hissedersiniz?
4. "Felaketiniz dostlarınızı sizden uzaklaştırır." sözüne katılıyor musunuz?

DOST BİLDİKLERİM

DOST BİLDİKLERİM

Sanırdım gündüzdü onlarla gecem
İçimde ümitti dost bildiklerim.
Ne zaman yıkılıp yere düştüysem
Bırakıp da gitti dost bildiklerim.

Hepsi varken baharımda, yazımda;
Kışın bir burukluk kaldı ağızımda,
Seneler senesi oysa gözümde
Cihana eşitti dost bildiklerim.

Nerede o sözlere kandiğim günler?
Her gülen yüzü dost sandığım günler;
Acıdan kahrolup yandığım günler
Ta canıma yetti dost bildiklerim.

Meydana çıkalı asıl çehreler
Aydınlanmaz oldu artık geceler
Yalanlar tükendi, indi maskeler
Birir birer bitti dost bildiklerim.

Korkar oldum bana "dostum" diyenden
Yoksa yok olandan, varsa yiyenden
Ne onlardan eser kaldı ne benden
Beni benden etti dost bildiklerim.

Ümit Yaşar Oğuzcan

4.1.3.5. Güler Yüz

Biçimsel Nitelikler

Metin, düzyazı biçiminde iki köşeye yaslanmış ve tek sütunlu olarak iki sayfada oluşturulmuştur. On bir paragraftan oluşan metin bölümü, paragraf ve cümle uzunlukları bakımından çocuk okuyucunun düzeyine uygun olarak hazırlanmıştır. Metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması sayfası yer alırken metin sonrasında da sekiz sayfa metin çalışmaları bölümü bulunmaktadır. Sayfalar bütününde, yazı düzeni okunabilirliği destekleyici bir şekilde sağlanırken herhangi bir görsele yer verilmeyişi metnin dış yapısını zayıflatmaktadır.

Metin, giriş sayfasında olmak üzere 8x12,5 cm boyutunda bir resim içermektedir. Fotoğraf niteliğinde olan bu resimde anne, baba ve biri kız biri erkek olmak üzere iki çocuğun gülümseyen hâldeki fotoğrafları yer almaktadır. Aile ortamı içerisinde çekilmiş bir fotoğraf örneği oluşturan bu resim, samimi ve sıcak bir aile görüntüsü çizmektedir. Metinde anlatılanlar ile kullanılan resimler ilgili olsa da doğrudan resme dair metinde değinilen bir bölüm yoktur. Bu nedenle metinde yer verilen resim, işlevi bakımından süsleyici resimler grubuna girmektedir. Bu grupta ele alınan resimler ile sohbet türündeki “Güler Yüz” metninde iletilen duygu ve düşüncelerin kolayca kavranması amaçlanmıştır.

Noktalama işaretleri bakımından zengin olan metinde “nokta, virgöl, tırnak işareti, ünlem, iki nokta, soru işareti, kesme işareti, parantez işareti, üç nokta” olmak üzere dokuz farklı türde noktalama işareti kullanılmıştır.

Metinde noktalama yanlışı bulunmamaktadır.

Yazım yanlışı içeren sözcük kullanımları bulunmaktadır. Metinde “*Güleriz ağlanacak halimize*” cümlesi içerisinde bulunan “*halimize*” kelimesinde “a” harfinin yumuşatılmamasından kaynaklanan yazım yanlışı yazılmıştır. Doğru yazılış biçimi “*hâlimize*” biçiminde olmalıdır.

Metnin bulunduğu sayfalarda baskı ve yazım hatası yoktur.

İçeriksel Nitelikler

Sohbet (Söyleşi), türünde yazılan metin “Duygularım” temasının altında bulunmaktadır. Metin, temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. “Duygularım” teması, “Güler Yüz” adlı sohbet yazısında, “Güler yüzlü olmanın hayatımıza kattığı güzellikler” çerçevesinde geliştirilmiştir. Metinde, “Güler yüzlü olmanın hayatımıza kattıkları” konu edilmiştir. Metnin ana düşüncesi ise, “Hayatta her zaman güler yüzlü olmalıyız. Yaşadığımız en güzel anlar mutlu olduğumuz güldüğümüz zamanlardır.” olarak verilmiştir. Duygular üzerinden güler yüzlü olmanın önemi anlatılmış ve sosyal ortamda pozitif iletişim sergilemenin. insanlar arası ilişkileri geliştirdiğine değinilmiştir. Ayrıca çocuk üzerinde olumlu iletişim özellikleri ve insana yönelik farkındalık oluşturularak onun kişilik özelliklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Metninde akıcı ve sade bir anlatım tarzı izlenirken, metnin bütünündeki iletiler. tutarlı bir şekilde ele alınarak anlamsal ve mantıksal bir zeminde sistemli bir şekilde aktarılmıştır. Günlük konuşma dili kullanılırken öğüt vericilikten kaçınılmıştır. Metinde kullanılan dil ve üslup, çocuk okurun yaş ve gelişim düzeyine uygun bir biçimde oluşturulmuştur.

Anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.

Çocuk okur tarafından bilinmediği varsayılan veya bilinmesi istenen “layık, laubali, hikmet, hiddet, külfet, çetin, filozof, heves, kasavet” gibi kelimelere yer verilen metinde “filozof” kelimesi Fransızcadan dilimize geçmiştir.

Metinde, “Senli benli olmak, kaşlarını çatmak, yüzüne gülmek” gibi üç deyim kullanılırken atasözüne yer verilmemiştir.

Metinde genellikle kurallı cümlelere yer verildiği görülürken az da olsa “*Güleriz ağlanacak halimize*” gibi devrik cümlelere de rastlamaktayız.

Metin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Yazar, giriş bölümünde asık suratlı insanların çok makbul olmadığını ve güler yüzlü insanların çevreleri tarafından sevildiğini söyleyerek başlar. Gelişme bölümünde ise güler yüzlü olmanın insana cesaret kazandırdığını, çatık kaşlı olmanın ve kalp kırmanın iyi bir davranış olmadığı, insanların diğer canlılardan farkının konuşmak ve gülmek olduğu, hiddetli olmanın bir hastalık olduğu gibi konulardan söz eder. Bu şekilde konu

geliştirildikten sonra sonuç bölümüne gelindiğinde güler yüzlü olmanın insanın hayatına kattığı güzelliklere vurgu yapılarak “*Yüzünüzden tebessüm eksik olmasın*” şeklinde metin bitirilir. Bu bölümler içerisinde bulunan cümle uzunlukları da çocuk okuyucunun metni anlamasını kolaylaştıracak düzeydedir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Sizce mutluluk nedir?
2. Sizce mutluluk kişinin elinde olan bir durum mudur? Neden?
3. Hayata gülerek bakmak insana neler kazandırır?
4. Asık suratlı olmak bir kişilik özelliği midir?
5. İnsanlar asık suratlı mutsuz kişilerden neden uzak dururlar?

GÜLER YÜZ

GÜLER YÜZ

"Asık suratlı insanlardan hoşlanırmısınız?" desem tabii bana gülersiniz. Zaten ben de biraz gülmeniz için söze böyle başladım. Güler yüze ve gülmeye dair olan bu konuşmayı asık suratla dinlemenizi istemem tabii. Konuşurken söze başladığınız sırada karşınızdakinin kaşlarını çatıldığını, asık bir suratla sizi dinlediğini görürseniz konuşma hevesiniz kırılır. Lafı kısa kesip bu tatsız sohbeti bir an önce bitirmeye bakarsınız. Bir de karşınızdakinin sizi güler yüzle dinlediğini, hatta araya biraz da tatlı söz karıştırarak sohbete renk verdiğini göreceksiniz konuşmakta konuşacağınız gelir.

Zaten öyledir. Güler yüz her şeyden önce insana cesaret verir. Çünkü güler yüzlü insanlar her kusuru hoş gören, affeden insanlardır. Dünyada ilk adımlarını yeni atmaya başlamış bir çocuğa herkes güler yüzle bakar. Onun her kusuru yapabileceğini ve bütün kusurların affedilmeye layık olduğunu önceden kabul ettiğimiz için çocuk karşısında gülümser bir yüz takınır. Olgun insanlar yalnız çocuklara değil, herkese affedicidir, kusura pek aldırmayıcı bir yüzle bakarlar. Bu dünya öyle çabuk kaşla dolaşmaya, şunun bunun kalbini kırmaya değer bir dünya değildir. Onun için güler yüzlü insanlar arasında yaşayanların hayatı daha tatlı geçer.

Bazı kimseler vardır, sanki gülme yasak edilmiştir. Gülümsemeyi aklı başında adamın ciddiliğini bozan bir hâl sayarlar. Yüzgöz olmasınlar diye çocuklarına gülmezler; laubali demesinler diye komşularına gülmezler. Kaşları sanki kudretten çatılmıştır. Çalışırken çabuk, konuşurken çabuklar. Hatta kendilerine ettikleri zulüm yetmiyormuş gibi gülünlere de kızarlar.

Hayatı böyle saymak çok yanlıştır. Unutmayalım ki biz insanların hayvanlardan bir farkımız konuşmaksa öteki farkımız da gülmektir. Hiç siz ömrünüzde gülen, kahkahalar savuran bir hayvan gördünüz mü? Zavalılar kim bilir ne kadar gülmek istiyorlardı! Hatta insan kardeşlerinin öyle bazı tuhafıkları vardır ki onların karşısında herhalde kahkahalarla gülmek için can atıyorlardı. Ama ne hikmetse, yüzleri gülmeye elverişli bir şekilde yaratılmamıştır. Kendilerini ne kadar zorlasalar gülemezler. Halbuki insanlar, çok şükür, gülebiliyorlar. Bu imkanı niçin kullanmamalı?

Alain (filozof) hiddetin bir hastalık olduğunu söyler. Hem de hiddeti öksürüğe benzetir. Nasıl öksürük bir gıcıkla gelirse hiddet de öyledir. Bir kere başladı mı bir kere ile kalmaz; ikide bir öksürdünüz gibi ikide bir de hiddetlenir, sağa sola çatarsınız. Bu hastalığın bir tek tedavisi vardır. O da gülmeye alışmaktır.

Soğuğa dayanmanın en emin çaresi soğuğu sevmektir, derler. Gerçekten insan soğuğu aradığı zaman, ne kadar şiddetli olursa olsun, etkilenmez. Sıcacık şehir dururken karlı dağlara çıkanlar, vaktinden önce kışı arayanlar vardır. Karların içinde, gömleklerini de çıkıp sadece bir pantolonla kalırlar ve yarı çıplak gezerler. Soğuk, sıfırın çok altında olduğu halde onları üşütmez. Soğuğu sevdikleri için ona seve seve dayanırlar. Hayata dayanmanın en emin çaresi de hayatı sevmektir. İnsan bir kere hayatı sevince onun bütün külfetlerine katlanır; hiçbirini ağır gelmez. Sizi çok seven anneniz nasıl sizin yüzünüze hep gülerek bakarsa siz de hayata güler yüzle bakar, etrafınızdaki insanlara da neşe verir, hayatın bir kat daha güzelleşmesine hizmet edersiniz.

"Güleriz ağlanacak halimize." diyen şair, emin olunuz ki hata ediyor. Ağlanacak bir hal karşısında ağlamaya kalkan adamdan hiçbir fayda gelmez. Fakat gülümseyen adamda, ümit vardır. Bu halin bir çaresini bulacak demektir.

3. Tema

Duygularımız

Güler yüzün çözemeyeceği hiçbir mesele yoktur. Buzlar güneş karşısında nasıl erirse çetin meseleler de işe güler yüzle başlayan ve böylece devam eden insanların elinde çözülür. Asık surata kapanan kapılar güler yüze açılır.

Bektaşî'nin hikâyesini bilirsiniz: Seksen yaşında öldüğü hâlde mezar taşına "Beş sene yaşadım." diye yazdırmış. Bu beş sene onun hayatta güler yüzle neşe içinde yaşadığı, gam kasavet nedir bilmeden hoşça geçirdiği senelermiş. Hayatınızı yaşadığınız yıllar boyunca uzatabilmek için her anınızı güler yüzle geçirmeniz gerekir.

Gene bizim bir şairimiz bir dostuna hediye ettiği resmin altına "Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz!" diye yazmıştır. Bu da güzel bir sözdür. Çünkü en iyi hatıra güler yüzle geçen günlerin hatırasıdır. Hayatta o günlerin sayısı az olursa insan bir gün gelir: "Ne etmişim de gülmemişim!" diye ağlayabilir.

Yüzünüzden tebessüm eksik olmasın.

"Eşref Saati" Şevket Rado

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıdaki sözcüklerin anlamlarını araştırarak yazınız.

Layık:

Laubali:

Hikmet:

Hiddet:

Külfet:

Çetin:

Filozof:

Heves:

Kasavet:

2. Aşağıda anlamları verilen sözcük gruplarını metinden bularak tabloya uygun şekilde yazınız.

Öfkeli görünmek:.....

Küstürece kadar üzme:.....

Senli benli olmak:.....

Bir şeyi çok istemek:.....

4.1.3.6. Doğru ile Yalan

Biçimsel Nitelikler

Metin iki köşeye yaslı, tek sütunlu ve dört paragraf ile düzyazı biçiminde serbest okuma parçası olarak oluşturulmuştur. Metin ve paragraf uzunlukları 6. sınıf öğrencilerin algı ve dikkat bütünlüğünü bozmayacak düzeyde tutulmuştur. Ders kitabındaki diğer metinlerinin aksine serbest okuma metinlerinde hazırlık çalışmaları ve metin çalışmaları bölümleri bulunmamaktadır.

Sayfanın orta alt bölümüne 5x7 cm boyutunda metnin yazarı Nurullah Ataç'ın siyah-beyaz fotoğrafı konumlandırılmıştır. Bu resim; sade, anlaşılır ve metnin bağlamına uygun bir şekilde seçilmiştir. Bu bağlamda kullanılan bu görsel, hayal gücü ve yaratıcılık bakımından çocuğa hitap edecek seviyede olmasa da işlevi bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir.

Metin sayfası bütününde bir tane resim kullanılmıştır. Bu kullanım her ne kadar metin-resim sayısı bakımından yetersizlik gösterse de metin-resim oranı bakımından makul düzeyde olduğu görülmektedir.

Metinde noktalama ve yazım yanlışı bulunmazken kullanılan noktalama işaretleri “nokta, virgül, soru işareti, tırnak işareti, kesme işareti” ile sınırlıdır.

Sayfa düzeninde baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

“Duygularımız” temasının altında deneme türünde yazılan metin, temasına dair iletileri başarılı bir şekilde yansıtmaktadır. “Bilerek yalan söylemeyi davranış hâline getirmiş insanlara itibar edilmemesi” konusu etrafında “Her zaman doğru olanı konuşmalıyız. Yalan söylemenin kimseye faydası yoktur.” ana düşüncesi okura iletilmek istenmiştir. Metin; konu, ana düşünce ve tema doğrultusunda çocuk okuyucunun yaş ve gelişim özellikleri de dikkate alınarak oluşturulmuştur.

İletmek istediği duygu ve düşünceler bağlamında çocuklara kazandırmak istediği karakter özelliklerini doğrudan sunan metin, anlamsal olarak olumlu kişilik özelliklerini destekleyerek tutarlılık göstermektedir. Bir okur olarak çocuk, kendi anlam evrenine sunulan yazınsal materyalleri anladığı ve dikkatini yoğunlaştırabildiği

ölçüde değerlendirir. Bu yüzden ona sunulan eserler onun ilgisini çekebilmeli, hayatında karşılık bulabilmeli ve onda merak uyandırabilmelidir. Nitekim bu esnada öğüt verici bir üslup ile oluşturulmuş eserler pek başarılı olamamaktadır. Bu doğrultuda deneme türünde yazılan metin, çocuğun yaşamla ilişkilendirebileceği iletileri taşımaktadır. Nihayetinde insana ve topluma yönelik ahlaki ve evrensel konulara ilişkin duyarlılık oluşturmayı başarabilen metin, bir yandan da toplum içerisinde kabul gören, onaylanan veya karşı çıkılan insan karakterlerin olabileceğini sezdirmektedir.

Metinde akıcı ve sade bir anlatım tarzı izlenirken günlük konuşma dili samimi bir havada kullanılmıştır. Genellikle kurallı cümlelere yer verilirken anlatım bozukluğu içeren kullanımlar bulunmamaktadır.

Metin, 6. Sınıf seviyesi öğrencilerin bilmediği varsayılan ve bilmeleri istenen “kamu, bağdaşmak, acun, aristokrat, türemek, layık olmak, asillik, kalıntı” gibi sözcükler içermektedir.

Metinde yabancı dillerden alınmış, anlamının bilinmesi zor ve kullanıldığı bağlamdan anlamının çıkarılamayacağı sözcüklere yer verilmemiştir.

Metin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, yalan söylemeyi bir sistem hâline getiren kişiler olduğundan söz edilerek bu davranışın yanlış olduğu anlatılır. Gelişme bölümünde, yalan söylemenin tarihî süreçte seyri anlatılarak yanlış bir davranış tarzı olduğu üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümünde ise, her doğruyu saklamadan söylememiz gerektiği aksi hâlde yalan söylemeyi yaydığımız anlatılmıştır.

SERBEST OKUMA

DOĞRU İLE YALAN

Her doğruyu söylemeye gelmezmiş, birtakım doğruları yaymamak, çokluktan, kamudan gizlemek gerekmiş. Peki ama bir doğruyu söylememek, gizlemek, yayılmasını önlemeye çalışmak o doğrunun yerinde duran yalanı sürdürmek demektir. Yalanın yalan olduğunu bilerek sürmesine bırakmaya hakkınız var mıdır? Bu yalanlar kutsalmiş, onlara dokunmaya gelmezmiş. Bir şeyin yalan olduğunu anladık mı kutsallığına inanmıyoruz demektir; bunun için "kutsal yalan" sözü bir şeyin hem köşeli hem de yuvarlak, hem katı hem de biçimsiz olduğunu söylemek gibi saçmadır. Ama duygularını birer düşünce saymaktan çekinmeyenler böyle saçmalarla kolayca bağdaşabiliyor.

Birtakım doğruların gizlenmesi gerektiğini ileri sürmek eski kibarlık, asillik -aristokrat- düşüncesinin bir kalıntısıdır. Bir yanda büyükler, kibarlar, damarlarında mavi kan akanlar var, onlar doğruları bilirler, onların bilmesinden bir kötülük gelmez ama küçüklere, kibar olmayanlara, kölelere sakın açmayın! Öyledir kişiöğlü, kendisi için ille birtakım ayrıcalıklar ister. Eski acunun kibarlığı, aristokratlığı yıkıldı ama onun yerine aydınlar türedi.

Bir kişi olarak ilk ödevimiz, yalan olduğunu anladığımız düşüncelerden benzerlerimizi, yani bütün kişileri kurtarmaya çalışmaktır. "Ben bunun yalan olduğunu biliyorum, ben buna inanmıyorum ama kamunun bu bağlar altında kalması, onun anlamaması daha iyi olur." diyen kimse, öğrendiği anladığı doğrulara layık olmayan kimsedir. İnandığı bir şey yoktur onun. Bir şeyin ne doğru olduğunu düşünür ne de yalan olduğunu. Ancak kendisini düşünür, kendini diğer insanlardan üstün görmek için bir yol arar.

Her doğru söylenebilir, her doğru söylenmelidir, yoksa çevremizi aldatıyoruz, çevremize yalan yayıyoruz demektir.

Nurullah Ataç

4.1.4. Dördüncü Tema: İletişim

Tablo 15: Dördüncü Tema Metin Listesi

Metin Adı	Yazar Adı	Sayfa Numarası	Metnin Türü
Yaşamda Küçük Şeyler	Üstün DÖKMEN	11	Deneme
Sen Islık Çalmayı Bilir Misin?	Necdet NEYDİM	19	Şiir
İlan-ı Aşk	Nazım HİKMET	27-28	Hikâye
Karagöz ile Hacivat	Ahmet ÖZDEMİR	35-36	Tiyatro
Beni Dinleyin	Atalay YÖRÜKOĞLU	43-44	Mektup
Çocuk Küçük İnsan	Doğan CÜCELOĞLU	51	Anı

DÖRDÜNCÜ TEMA
İÇERİK İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 16: İletişim teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1. M	2. M	3. M	4. M	5. M	6. M	7. M	8. M	9. M	10. M	11. M	12. M	13. M	14. M	15. M	16. M	17. M	18. M	19. M	20. M	21. M	22. M	23. M	24. M	25. M	26. M	27. M	28. M	29. M	30. M
Yaşamdan Küçük Şeyler	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X		X		X	X			X	X	X		X					X	
Sen Işık Çalmayı Bilir Misin?	X	X	X			X	X	X		X	X	X		X			X				X							X	X	
İlan-ı Aşk	X			X		X	X	X		X	X	X		X	X		X	X	X	X		X		X		X			X	
Karagöz ve Hacivat	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X		X			X			X	X						X	X	
Beni Dinleyin	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X		X				X	
Çocuk Küçük İnsan	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X		X			X	X	X		X						X		X	

Tablo 16 Devamı: İletişim teması metnlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61
	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M
Yaşamdan Küçük Şeyler	X	X	X	X	X	X											X		X	X	X		X	X		X		X		X	X
Sen Isık Çalmayı Bilir Misin?		X		X	X	X											X	X	X		X			X	X	X		X	X	X	X
İlan-1 Aşk		X		X	X	X		X	X	X		X		X	X	X	X		X		X		X	X		X		X		X	X
Karagöz ve Hacivat		X	X	X	X	X						X			X	X	X	X	X		X		X	X	X	X		X		X	X
Beni Dinleyin		X		X	X	X											X		X		X		X	X		X		X		X	X
Çocuk Küçük İnsan	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X		X		X		X	X		X		X	X	X	X

DÖRDÜNCÜ TEMA
BİÇİM İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 16: İletişim teması metinlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1.M.	2.M.	3.M.	4.M.	5.M.	6.M.	7.M.	8.M.	9.M.	10.M.	11.M.	12.M.
Yaşamdan Küçük Şeyler	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
Sen Işık Çalmayı Bilir Misin?	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
İlan-ı Aşk	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
Karagöz ve Hacivat	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Beni Dinleyin	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X
Çocuk Küçük İnsan	X	X	X	X	X	X		X		X	X	X

4.1.4.1. Yaşamdan Küçük Şeyler

B biçimsel Nitelikler

Metin, bir sayfa içerisinde iki yana yaslı ve düzyazı biçiminde yedi paragraf olarak yer almaktadır. Metin sayfasına ek olarak bir sayfa hazırlık çalışması altı sayfa da metin çalışmaları bölümü bulunmaktadır. Bu sayfalar da dâhil olmak üzere metne dair bir resim bulunmaktadır. Resim varlığı bakımından yeterli olmayan metin, resim dışında herhangi bir görsel öge ile de desteklenmemiştir.

Metinde yedi paragraf yer almaktadır ve her paragrafta çocuk okuyucunun algı ve ilgi düzeyi dikkate alınarak yaşama dair farklı konulara değinilmiştir.

Metnin giriş sayfasında 10x15 cm boyutunda fotoğraf niteliğinde bir resim yer almaktadır. Gerçek hayata dair bir görüntü yansıtan resimde, asfalt yol üzerinde oluşan çatlakta sarı ve kırmızı tonlarda renkli çiçeğin açtığı gösterilmiştir. Metnin bağlamına uygun olarak kullanılan bu resim “yaşamda küçük şeylerin bazen çok büyük anlamlar ifade ettiğini” göstermektedir. Kullanılan bu resim, sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahiptir. Çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını, okuduktan sonra da kavramasını kolaylaştırır. Bu nedenle metinde yer verilen resim, işlevi bakımından açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Bu grupta yer alan resimler ile deneme yazısında aktarılan duygu, düşünce ve kavramların okuyucu için kolayca anlaşılması amaçlanmıştır.

Metinde nokta, virgül, kesme işareti, tırnak işareti, ünlem, kısa çizgi gibi noktalama işaretleri kullanılırken herhangi bir noktalama ve yazım yanlışı bulunmamaktadır.

Sayfa yapısında baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Deneme, türünde yazılan metin, “İletişim” temasının altında yer almaktadır.

Metinde, “Küçük şeylerin doğa-insan etkileşiminde ve insanlar arası ilişkilerde çok önemli olduğu” konu edilmiştir. Yazar, konu çerçevesinde “Hayatta her şeyin küçük de olsa bir sebebi vardır. Bu nedenle karşılaştığımız her olay ve duruma çok

yönlü bakmalıyız.” ana düşüncesini vermeye çalışmıştır. Bu çerçevede tema ile metnin uyumlu olduğu görülmektedir.

Metin, akıcı ve sade bir anlatım tarzıyla günlük konuşma dilinde çocuğun gelişim düzeyine uygun olarak ele alınmıştır. Anlamsal ve mantıksal açıdan tutarlılık görülmektedir. Tema bağlamında, ele alınan konu ile çocuklarda yaşama dair farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir. Didaktik bir tarzı tercih etmeyen yazar, yaşama dair deneyim örnekleri üzerinden çocuğun düşünerek hayata dair tespitler yapmasını amaçlamıştır. Bu bağlamda çocuk, hayata dair konularda doğruyu ve yanlış kendisi bulacaktır

Deneme türünde yazılan metin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri ile anlaşılır bir şekilde yer almaktadır. Yazar, giriş bölümünde küçük şeylerin öneminden bahsederek başlar ve somut örneklerle bunu destekler. Gelişme bölümünde ise hayata tesir eden küçük şeylere daha ayrıntılı örnekler verilir. Örneğin; canlılar arasındaki çok küçük gen farklılıkları, milletlerin doğayı ve yaşamı anlamlandırmada kullandıkları ufak ayrıntılar vb. gibi. Sonuç bölümünde ise küçük şeylerin doğa-insan etkileşiminde olduğu gibi insanlar arasındaki ilişkilerde de çok önemli bir yeri olduğu ifade edilir.

Metin içerisinde “göze, gen, sağanak, harman, devasa, çanak, atom, element, mih, mimik” çocuklarının bilmedikleri varsayılan kelimeler, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir. Bu kelimelerin metin bağlamında kullanıldıkları yere göre anlamları tahmin edilebilir düzeydedir. Örneğin, göze kelimesi metin içerisinde “*Bütün büyük ırmaklar, dağlardaki sızıntılarla, çanak büyüklüğündeki gözelerle gözlerini dünyaya açarlar.*” cümlesinde kullanılmıştır. Göze kelimesi cümle bağlamında değerlendirildiğinde, ırmakların dağlardaki sızıntılardan ve gözelerden yeryüzüne çıktıklarından söz edilmiştir. Bu çıkarım ile kelimenin anlamı sezilebilmektedir.

Metinde “iz sürmek” biçiminde bir deyim; “Bir mih bir nal kurtarır, bir nal bir süvari kurtarır” biçiminde de bir atasözü kullanımına rastlanmaktadır.

Metin içerisinde “pratik (İngilizce), dedektif (İngilizce), fiziksel (İngilizce), biyolojik (İngilizce)” gibi yabancı dillere ait birtakım kelimelere yer verilmiş olsa da bu kelimeler dilimize yerleşmişlerdir. Dikkat çekmemektedirler.

Anlatım bozukluğu bulunmayan metinde genellikle kurallı cümlelerin kullanıldığı görülmektedir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. İnsanlar yaşamlarında küçük şeylerden mutlu olabilirler. Sizi mutlu eden küçük şeyler nelerdir?
2. Havanın kararması, bulutlanması yağmurun yağacağını; yaprakların sararıp dökülmesi sonbaharın habercisidir. Siz de bunlara benzer örnekler veriniz.

YAŞAMDA KÜÇÜK ŞEYLER

YAŞAMDA KÜÇÜK ŞEYLER

Bizler genellikle büyük şeylere değer veririz. Ancak büyük şeylere ulaşabilmek için küçük şeylere, küçük adımlara ihtiyacımız vardı. Devasa büyüklükteki çığları ortaya çıkaran şey, başlangıçtaki ufacık kar parçacıklarıdır. Bütün büyük ırmaklar, dağlardaki sızıntılarla, çanak büyüklüğündeki gözelerle gözlerini dünyaya açarlar.

Akiro Kurosava'nın çevirdiği *Dersu Uzala* adlı bir film vardı. Sibirya'daki ormanlara uyum sağlamış bir adamı anlatıyordu. Dersu Uzala, ormanda bir ayak izi gördüğünde, bu izin sahibinin genç bir insan mı yoksa yaşlı mı olduğunu anlayabiliyordu. Gençlerin ayak izlerinin arkası, yaşlıların ise ön tarafı daha derin oluyordu. Çünkü gençler dik, yaşlılara öne doğru hafifçe eğilerek yürürlermiş. Benzeri şekilde iz süren Kızıldereliler de alışık olmayanların asla fark edemeyecekleri küçük ipuçlarından yararlanarak örneğin genç sürgünlerin hangi tarafa eğildiğine bakarak avın gittiği yönü bilirlermiş.

Yaşar Kemal'in İnce Memed'indeki Topal Ali doğadaki küçük ipuçlarını okuma konusunda efsanevi bir güce sahiptir.

Hayvanlarda belli bir türün üyeleri birbirinin tamamen benzeri olamaz. Aralarında çok küçük farklılıklar bulunur. Bu farklılıklar türlerin zaman içinde değişime uğramasına ve günümüzdeki tür zenginliğine yol açmıştır. Bununla ilişkili olarak genlerdeki diziliş farklılıkları da yaşamda vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Birbirlerinden çok farklı gözükken iki hayvanın genlerinin dizilişi arasında genelde çok az farklılık vardır. Başka bir deyişle çok farklı türlerin ortaya çıkmasına yol açan şey, genlerin sıralanışındaki küçük farklılıklardır. Benzer şekilde atomları oluşturan parçacıklarda ortaya çıkan -bize göre- küçük farklılıklar, bambaşka elementlerin, maddelerin oluşmasına yol açmıştır.

Fiziksel, biyolojik evrendeki küçük şeylerin büyük etkileri, yaşamın her alanında, doğada, insanda, Kızılderiliden Hintliye, Eskimo'dan Türk'e, topraktan iklime, hemen her yerde, her toplumda karşımıza çıkar. Hintliler alışık olamayan gözlerin göremeyeceği ufacık bir bulut kümesine bakıp muson yağmurunun başlayacağını bilirlermiş. Anadolu köylüsü de bir zamanlar belirli bir yönden çıkan küçük bulutları görür görmez "sağanak geliyor" diye harmanı toplardı.

Hekimler en küçük belirtileri, dedektifler ulaşabildikleri bütün ipuçlarını değerlendirirler. Sonuçta, ister bir ormanda ister bir muayenehanede olalım yaşamdaki küçük ipuçlarını fark ettiğimizde, doğaya uyum sağlamamız, yarına kalmamız kolaylaşır. Aslında bizler bu durumun farkındayızdır. Küçük şeylerin önemi geleneksel kültürümüzde "Bir mih bir nal kurtarır, bir nal bir süvari kurtarır." özdeyişiyle ifade edilir. Ancak pratikte küçük şeylere ne ölçüde önem verdiğimiz ve özellikle küçük şeylerden mutlu olmayı ne ölçüde becerdiğimiz tartışmaya açık bir konudur.

Küçük şeyler, doğa-insan etkileşiminde olduğu kadar, insanlar arasındaki iletişimlerde de önemlidir. Konuşurken tek bir kelimeye alınırsınız veya tek bir kelimeye sevinirsiniz. Birbirimizin yüz ifadelerinden, en küçük mimiklerinden sürekli anlam çıkarmaya çalışırız. Karşımızdakinin sözleri ile mimikleri arasındaki küçük çelişkiler bizi çok ilgilendirir. Örneğin birisi bizi evine davet ettiğinde bu daveti yürekten mi, yoksa usulen mi yaptığı konusunda ipucu yakalamak için onun yüz ifadesini inceleriz. Genelde davette bulunan gözlerini aç-a aç ve hafif yalvarır bir ifadeyle "Allah aşkına gel bak gelmezsen ölümü gör!" diyorsa gitmemiz gerektiğine gönül rahatlığıyla karar veririz.

Üstün DÖKMEN

4.1.4.2. Sen ıslık Çalmayı Bilir Misin?

Biçimsel Nitelikler

Metin, manzum (şiiir) biçiminde dört bentten oluşmaktadır. İlk üç bentte altı dize, dördüncü bentte ise sekiz dize yer almaktadır. Ders kitabı bütünlüğü içerisinde sola yaslı ve tek sütunlu olarak bir sayfada yer alan metinde iki veya üç kelimelik kısa dizelere yer verilmiştir. Sayfanın üst bölümünde sol bölüme metin yerleştirilirken, sayfanın orta alt bölümüne de bir resim yerleştirilmiştir. Resim metinden bağımsız olarak konumlandırılmıştır.

Metnin hazırlık çalışması sayfasında, 9x15 cm ve metin sayfasında 8,5x15 cm boyutunda olmak üzere iki resim yer almaktadır. Hazırlık çalışması sayfasında bulunan resimde ıslık çalan bir adamın burun, çene ve eli gösterilmektedir. Metin sayfasındaki resim de ise, KKTC’de bulunan doğası ile uyumu ve çevresine güzel bir görüntü katan “Kırmızı Liman” görülmektedir. Metinde kullanılan resimler, gerçek hayata dair görüntüler içeren renkli fotoğraf biçiminde oluşturulmuştur.

Metin bağlamında kullanılan resimler sade, açık ve anlaşılır özelliğe sahiptir. Yazı ve resim bakımından uygun hazırlanmış olan şiirde birinci resim, metnin başlığı ile doğrudan ilgiliyken metnin altında konumlandırılan ikinci resim, metnin üçüncü kıtasında bulunan “-Korkularından kaçıp -Sığındığın limandır” dizesini görselleştirmek için kullanılmıştır. İki resim de metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Çocuklar için oluşturulan görseller çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını, okuduktan sonra da kavramasını kolaylaştırır nitelikte olmalıdır. Çocuk, metni okurken ve okuduktan sonra resimleri incelediğinde metinde aktarılan olay ve duyguları zihninde görselleştirme ve bütünleştirme imkânı bulur. Fakat metindeki resimlerin ikisi de yeterli düzeyde bu özelliğe sahip değildir.

Metinde herhangi bir yazım yanlışlığı bulunmasa da noktalama yanlışlığına dair örnekler görülmektedir. İlk iki bentte “*Sen ıslık çalmayı, Bilir misin arkadaş?*” dizeleri yer alırken üçüncü ve dördüncü bentlerde ise “*Sen ıslık çalmayı, Bilir misin arkadaş*” dizeleri kullanılmıştır. Aynı cümle, dört farklı bentte aynı işlevde kullanılmış olsa da son iki kullanımda soru işareti kullanılmamasından kaynaklanan noktalama yanlışlığı bulunmaktadır.

Noktalama işareti bakımından zayıf olan metinde sadece soru işaretine yer verilmiştir.

Metin ile ilgili sayfalarda baskı ve yazım hatası yoktur.

İçeriksel Nitelikler

“Sen ıslık Çalmayı Bilir Misin?” adlı şiir aynı zamanda 2007 yılında basılmış Necdet Neydim’e ait şiir kitabının da adıdır. Bu kitapta aynı isimli şiir ile birlikte 47 şiir bulunmaktadır. Şair, “Sen ıslık Çalmayı Bilir Misin?” adlı şiirinde çocukluk arkadaşı Ahmet’i anarak aralarındaki arkadaşlık ilişkisini, ıslıkla haberleşmelerini, ıslıkların şekline göre farklı anlamlara geldiğini aktarmıştır. Bu bağlamda “Sen ıslık Çalmayı Bilir Misin?” şiiriyle ıslık sesi üzerinden arkadaşlık ilişkilerine yönelik duygu ve düşünceler anlatılır.

Şiir türünde yazılan “Sen ıslık Çalmayı Bilir Misin?” metni, “İletişim” temasının altında ikinci sırada yer almaktadır. Şiir, temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. “İletişim” teması, “İletişim tarzı olarak ıslık çalmak ve ıslık çalmanın anlamsal zenginliği” bağlamında geliştirilmiştir. Yazı türü olarak değerlendirildiğinde, 6. sınıf öğrencilerinin duygu düşünce ve hayallerini estetik yapıda ahenkli cümlelerle aktaran şiir, bu açılarından, ders kitapları için uygun bir metindir.

“Islık çalmanın insanın ruh hâli ile ilişkisi” konu edilen metinde ana duygu olarak “Islık, sıradan bir ses olarak görülse de bazen parola, bazen liman, bazen şarkı, bazen ise bir arkadaş olur bize.” düşüncesini iletilmek istenmiştir. Şiirde birçok kavrama benzetilen ıslık, bu betimlemeler ile çocuğun hayal gücüne hitap ederek yaratıcı düşünme becerisinin sınırları genişletmektedir. Günümüz dünyasında farklı coğrafyalarda ıslık çalarak sistemli iletişim tarzları geliştiren birçok insan topluluğu görmekteyiz. Hatta ıslık çalmak bazı toplumlarda kültürel bir öge olarak yerini almıştır.

Metin, şiir türünde akıcı ve sade bir anlatım tarzı ile işlenmiştir. Genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilirken 6. sınıf düzeyi öğrencilerinin metin dâhilinde bilmedikleri fakat bilmeleri istenen “gam, keder, sıkıntı, ıslık, parola, hüzn, neşe, liman” gibi kelimelere de kullanılmıştır. Diğer yandan şiirde deyim ve atasözü kullanılmamıştır.

Şiir, ahenkli ve uyaklı bir söyleyişle 6-6-6-8’li dizeler halinde beş bent olarak oluşturulmuştur. Her bendin ilk iki dizesi “-*Sen ıslık çalmayı, -Bilir misin Arkadaş?*” tüm bentlerde tekrar etmektedir. Bu şekilde şiirde ahenk sağlanmıştır. Kafiye ve redif kullanımına rastlanmamıştır. Serbest nazım birimiyle ve serbest nazım biçimiyle yazılan şiir, serbest ölçü ile kaleme alınmıştır.

Metin, birbirini tamamlayan kısa dizeler hâlinde ahenkli bir biçimde yazılmıştır. Aynı zamanda çok sayıda hayal ögesine yer verilen şiirin ilk üç dizesinde, ıslık çalmanın ne gibi anlamlara geldiğinden söz edilirken son dizede ıslık çalarak yalnızlığın yok olduğu, korkuların bittiği, güneşin doğduğu anlatılmıştır. Islık çalmanın sadece sestten ibaret olmadığı, birçok duygusal anlamı barındırdığı sezdirilmeye çalışılmıştır.

Şiirde söz sanatı olarak çok sayıda benzetmeye yer verilmiştir. Çocuk okuyucunun yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak anlaşılması zor söz sanatları kullanılmamıştır. Bu benzetmeler yoğun olarak ıslık çalmanın nelere benzetildiği ile ilgilidir. Islık çalmak; ilk bentte parolaya “-*Hani paroladır*”, ikinci bentte şarkılara “-*Şarkılar söylersin*”, üçüncü bentte limana “-*Sığındığın limandır*” ve dördüncü bentte ise dostu “-*Dostum gelmiş diyeyim*” benzetilmiştir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Arkadaşlarınızla iletişim kurarken kullandığınız parolalar ya da simgelere örnek veriniz.
2. Kendinizi yalnız hissettiğiniz anlarda ne yaparsınız?
3. İnsanlar hangi durumlarda ve hangi amaçla ıslık çalar?

SEN ISLIK ÇALMAYI BİLİR MİSİN?

SEN ISLIK ÇALMAYI BİLİR MİSİN?

Sen ıslık çalmayı
Bilir misin arkadaş?
Hani paroladır
Arkadaşını çağırırken
Zili çalmak yerine
Islık çalarsın

Sen ıslık çalmayı
Bilir misin arkadaş?
Yalnızlığını unutturan
Şarkılar söylersin
Kimi hüznü
Kimi neşeli

Sen ıslık çalmayı
Bilir misin arkadaş
Korkularından kaçıp
Sığındığın limandır
Gece karanlığında
İssiz sokaklarda

Sen ıslık çalmayı
Bilir misin arkadaş
Çal öyleyse
Dostum gelmiş diyeyim
Yalnızlığım yok olsun
Korkularım bitsin
Güneş doğsun
Gece yüklü ıssız sokaklarıma

Necdet NEYDİM

4.1.4.3. İlan-ı Aşk

Biçimsel Nitelikler

Metin düzyazı, iki yana yaslı ve tek sütun olarak iki sayfada sekiz paragraftan oluşturulmuştur. Sayfa düzeni ve okuma rahatlığı bakımından belli bir düzen dâhilinde hazırlanmış olan metin, resim-yazı uyumu bakımından eksiklikler taşımaktadır.

Metin içerisinde bir tane resim kullanılmıştır. Hazırlık çalışması sayfasında bulunan bu resim, 8,5x13 cm boyutlarındadır ve gerçek hayata dair görüntü sunan renkli fotoğraf niteliğindedir. Resim, uzun bir kaldırımda simit dolu arabasıyla ilerleyen orta yaş üstü bir simitçiye göstermektedir. Metnin bağlamında incelendiğinde tasvir edilen simitçinin resimdekiyle aynı olmadığı görülmektedir. Çünkü metinde belirtilen simitçi mahalle aralarında dolaşmaktadır. Resimde ise simitçi otoyolun kenarında bir kaldırımda ilerlerken görülmektedir.

Tema ve konu arasında metin aracılığıyla güçlü bir ilişki kurulsa da bunu destekleyecek yeterli görsellerin bulunmaması, metne şekil bakımından zayıflık katmaktadır.

Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan resim, işlevi bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Bu resimler, okurun metni okumadan önce yazılanlar hakkında çıkarımda bulunmasını ve anlatılanların okurun zihninde somutlaştırılmasını sağlamaktadır. Sanatsal ve estetik açıdan yetersiz olan resim, metinde anlatılan bir durumu somutlaştırmak amacıyla kullanılmıştır.

Metinde “nokta, virgül, kesme işareti, tırnak işareti, ünlem, iki nokta, soru işareti, üç nokta, konuşma çizgisi” gibi noktalama işaretleri kullanılırken herhangi bir yazım ve noktalama yanlışlığı yer almamaktadır. Metin ile ilgili sayfalarda baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Hikâye türünde yazılan metin, “İletişim” temasının altında yer almaktadır. Metin ve tema anlamsal olarak uyumluluk göstermektedir. Metin, “Simitçinin sesinden rahatsız olarak ona kötü davranan birinin vicdan azabı duyması” konusunda

ve “Bizim rahatsız olduğumuz şeyler başkaları için çok önemli olabilir. Öfke ve kızgınlıkla hareket etmemeliyiz.” ana düşüncesi etrafında oluşturulmuştur. Çocukta, insana ve sosyal çevreye karşı duyarlılık kazandırma yönünde başarılı olan metin, işlenen konu itibarıyla de mantıklı ve inandırıcı özelliktedir. Ayrıca, sosyal ilişkilerde meydana gelebilecek çatışma ve uyuşmazlıklar karşısında iletişim kurarak sorunları çözmenin mümkün olduğu sezdirilmeye çalışılmıştır.

“İlan-ı Aşk” adlı hikâyede yaşama dair değişik yaşantılar sunularak çocukların yaşam deneyimlerinin zenginleştirilmesi ve farklı bakış açılarının öneminin gösterilmesi amaçlanmıştır. Sadece yaşama dair durumlar değil aynı zamanda sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük gibi olumlu ve evrensel insan özellikleri de metinde aktarılmaya çalışılmıştır.

Metinde anlatıcı, simitçi, hizmetçi kız ve anlatıcının annesi etrafında gelişen bir kurgu oluşturulmuştur. Anlatıcı kişi, hikâyenin kahramanıdır ve metnin başından sonuna kadar olayı yaşayarak davranışlarıyla süreci şekillendirmektedir. Anlatıcı, açık ve devingen karakter özelliği taşımaktadır.

Metinde davranışlarıyla ve eylemleriyle karakter geliştirme metodu kullanılmıştır. Bu doğrultuda olayların kurgusunda sık sık içsel konuşmalara yer verilmiştir.

Genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilen metinde, çocukların bilmedikleri veya sözcüklerine eklemeleri istenen “cumba, muhalif, mübarek, asalet, sual, ünlemek, melül, ayaz” gibi kelimelere verilmiştir. Bu kelimelerin anlamları bulundukları bağlamdan çıkarılabilir düzeydedir.

Yabancı dillerden dilimize geçmiş kelimelere kullanılmamıştır. Diğer yandan, atasözü varlığına rastlanmayan metinde “yataklara düşmek, halt yemek, boynunu bükmek, kalbi yufka olmak, kaşları çatmak” gibi çocukların anlama seviyelerine uygun beş deyim kullanılmıştır.

Metinde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.

Hikâye türünde yazılan metinde giriş, gelişme, sonuç bölümleri anlaşılır bir şekilde yer almaktadır. Metinde bilgilerin veriliş sırası ve olayların gelişim süreci çocuk okuyucunun kavrayış düzeyine uygun ve mantıksal açıdan tutarlı olarak ele

alınmıştır. Giriş bölümünde, anlatıcının uyuyamaması ve onun uyumasına engel olan durumlar anlatılmıştır. Gelişme bölümünde ise, anlatıcının uyumasına engel olan simitçi ve olayların gelişmesi ön plana çıkmaktadır. Sonuç bölümüne gelindiğinde pişman olan anlatıcının hatasını anlaması ve bunu telafi etmesi anlatılır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Sizi kızdıran bir olay karşısında nasıl tepki verirsiniz?
2. "Sabrın sonu selamettir." sözüne katılıyor musunuz? Neden?
3. Her sabah odanızın yanında birileri bağırıp sizi uyandırса ne yaparsınız?

İLAN-I AŞK

İLAN-I AŞK

Artık illallah dedim kardeşim. Her sabah çekilmez bu artık! Tam da benim yattığım odanın cumbası altında avaz avaz bağıyor adam. Daha kargalar kahvaltı etmeden, tramvaylar işlemeye başlamadan, pencerenin altına dikilir mübarek adam, başlar ünlemeye:

-Simit sıcak... Pamuk gibi!... Simit!...

İllallah be iki gözüm, bu simitçiden.

Zaten sabaha kadar tahtakurusu, sivrisinekten uyuyabilirsen uyu. Muhalifler gibi mübarekler, ince ince vızıdayıp kaşıdırırlar.

Tam uykuya dalacağım, şafak söktü. Simitçi başlar bağırıma:

-Simit!... Sabah simidi, sıcak sıcak...

Adamın da hanı bir sesi var!... Ses mi ses! Ayaz görmemiş bilmem necl...

Bir gün sabrettim. İki gün sabrettim. Bir ay sabrettim. İki ay sabrettim.

Sabırın sonu selamettir, dedim. Ne gezer! Sabrın sonu felakettir, kardeşim...

İşte motrası meydanda. Ben sabredip sesimi çıkarmadıkça simitçi feryadı basıyor. Sabah sabah tam benim yattığım odanın cumbası altında, kargalar zıkkımlanmadan:

-Simit!...

Sabrım tükendi artık. Fakat gene kibarlığı, asaleti elden bırakmadım. Bir hafta evvel, tam simitçi feryadı basarken yataktan fırladım. Pencereyi açtım. Belime kadar aşağıya sarktım. Kaşlarımı çattım. Aksi aksi baktım, tepeden simitçinin sıfatına. Adam bana baktı.

-Eh artık anlamıştır, dedim içimden. Küt diye camı kapattım. Girdim tekrar yatağa.

İki gün simitçinin sesi duyulmadı. İki gün sabah uykusu uyuyabildim.

Üçüncü sabah, tekrar:

-Sıcak simit! baskınıyla uyandım.

Dördüncü gün gene bir şey yok.

Beşinci gün tekrar geldi.

Altıncı gün akşamdan kalmaydım biraz, iki gözüm kardeşim. Adam tekrar cumbanın altında feryada başlayınca lastik top gibi fırladım yataktan. Sokak kapısını açtım. Sorgu sual sormadan, ne oldu, ne oluyor demeye fırsat vermeden, ya Allah! deyip simitçinin mübarek suratına aşkettim silleyi.

Adam hiç ses etmedi. Melül melül büktü boynunu. Yüzüme şöyle bir baktı ve gitti.

Vay sen misin, efendim, koca adamın bu halini gören. Bu hal, kardeşim, bir dokundu, bir dokundu içime...

Ben de ağlamaklı oldum adeta.

Ertesi sabahı dar ettim. Bütün gece uyuyamadım. Velakin sabahleyin simitçi geçmedi. Bir hafta geçmedi. İşte bir aydır ki geçmiyor.

O geçmiyor ama ben verem oluyorum, kardeşim. Yediğim haltın mahcupluğundan yataklara düşeceğim, anacığım.

Başladım fırın fırın dolaşıp simitçiyi aramaya. Nihayet buldum adamı. Beni tanımadı, belki de tanımazlıktan geldi. Ahbap oldum adamla. Bir hafta yedik içtik beraber. Bir de ne öğreneyim? Meğerse adamcağız tam bizim kapı komşumuzun hizmetçisine aşıkmiş. Her sabah, daha kargalar kahvaltı etmeden yanık yanık simit satarak sevdiğine ilan-ı aşk edermiş meğer.

Vay efendim, demek ben iki gönlü birbirinden ayırmışım ha! Yüreğimin başı parçalandı. Gittim borç ettim, harc ettim, annemi görücü gönderdim komşunun hizmetçi kızına, sevdalıları düğün dernek kavuşturdum birbirine.

4.1.4.4. Karagöz ile Hacivat

Bîçimsel Nitelikler

Metin, iki sayfa içerisinde sola yaslı ve düzyazı olarak yer almaktadır. İlk sayfaya metin tam sayfa sığdırılmışken ikinci sayfada on beş satırlık metin bölüm konumlandırılmıştır. İki sayfa içerisinde kırk sekiz karşılıklı konuşma bölümü bulunurken paragraf ve cümle uzunluklarının 6. sınıf düzeyi öğrenciler için yeterli düzeyde tutulduğu görülmektedir.

Metnin hazırlık çalışması sayfasında bulunan resim, 11x9 cm boyutlarındadır ve yağlı boya ile oluşturulmuştur. Bu resimde, Hacivat ve Karagöz karakterlerinin karşılıklı atışmalarını görmekteyiz. Resim ile metinde anlatılan olaylar birbiriyle ilgili olsa da kullanılan resim sayısının bir tane ile sınırlı oluşu ve onun da metin bölümünde yer almaması, sayfaların görsel durumu açısından metni zayıf kılmaktadır.

Çocuk, metni okuduktan sonra resimleri incelediğinde, metinde aktarılan olayı zihninde görselleştirme ve bütünleştirme imkânı bulur. Bu nedenle metinde yer verilen resim işlevi bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Bu grupta ele alınan resimler ile metinde ele alınan olay, yer ve kavramların okuyucu için kolayca kavranması amaçlanmıştır.

Metinde herhangi bir yazım noktalama yanlışı bulunmamaktadır. “Nokta, virgül, kesme işareti, ünlem, soru işareti, kısa çizgi, iki nokta, tırnak işareti, kesme işareti” gibi birçok noktalama işaretine yer verilen metinde özellikle konuşma çizgileri dikkat çekmektedir.

Metne dair sayfalarda baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Tiyatro türünde yazılan metin, “İletişim” temasının altında yer almaktadır. “Hacivat ve Karagöz” adlı metin, birbirine zıt iki karakterin sözlü olarak atışmasıyla oluşturulmuştur.

“Hacivat ve Karagöz’ün mektup hakkındaki konuşmaları” konusunda gelişen metinde “Yazınsal bir tür olan mektup, kendine has kuralları olan önemli bir türdür.” ana düşüncesi aktarılacak istenmiştir.

Tema, konu ve ana düşünce bağlamında çocuk okurda geliştirilmek istenen davranışlar ve edinmesi amaçlanan bilgiler açıkça verilmiştir. Örneğin, “*Pekâlâ mektup yazmasını biliyor musun?*” cümlesinde olduğu gibi diyaloglarla mektup türünün öneminin sezdirilmesi amaçlanmıştır.

Metin bağlamında Hacivat ve Karagöz iki karakter olarak karşımıza çıkar. Karakter özellikleri incelendiğinde, Hacivat ve Karagöz’ün açık ve devingen karakter özellikleri taşıdığını görmekteyiz. İki karakterin de kişilik özellikleri bilinirken metnin başından sonuna duygu ve düşüncelerin de yanlış anlamalar ile değiştiği görülmektedir.

Karakterler, konuşmalarıyla geliştirilerek metindeki olaylara yön verilmiş ve kurgu bu şekilde sağlanmıştır. Bu yöntem, karşılıklı atışmaya dayanan metinlerde sık karşılaşılan bir özelliktir. Tiyatro türünde yazılan metinlerin özelliklerinden biri olan “izleyiciye/okuyucuya farklı insan karakterlerini tanıtarak onların yaşam deneyimlerini geliştirme” işlevini başarılı bir şekilde yerine getiren metin, farklı bakış açılarıyla olayları ve karakterleri ele alır.

Çocuklar için oluşturulan metinlerde sözlü ve fiili olarak şiddet öğelerine yer verilmemesi gerekmektedir. Fakat “Hacivat ve Karagöz” metninde “*Köftehor*” ve “*Pataklarım ha!*”, “*Keçi suratlı*” gibi ifadelerin oluşu, metnin olumsuz yanlarındandır.

Diyaloglar vasıtasıyla geliştirilen metinde, işlenen bilgilerin veriliş sırası çocuk okuyucunun algılama ve kavrama düzeyine uygundur. Metnin iletisini doğru şekilde kavrayan çocuk, yorum yapma ve hayatla ilişkilendirme gibi zihinsel süreçlere geçecektir.

Metin, anlatım özellikleri bakımından tutarlı bir şekilde ele alınmamıştır. Atasözü kullanımına rastlanmayan metinde “yataklara düşmek, halt yemek, boynunu bükme, kalbi yufka olmak” gibi dört deyim tespit edilmektedir.

Hacivat ve Karagöz, çocukların ilgisini çekmek için sıklıkla kullanılan metin örneklerindendir. Bu metinlerde yanlış anlamalar, kavgalar ve şakalar bolca geçer. Çocuk okurun bu şekilde ilgisini çeken metin, iletildiği duygu ve düşünceler ile çocuğun mizah duygusuna da hitap eder.

Metinde akıcı ve sade bir anlatım tarzı izlenmiştir ve sık sık karşılıklı konuşmalara yer verilmiştir. Günlük konuşma dilinin anlatım olanaklarından yoğun olarak faydalanılmıştır.

“Köftehor, hücum, talih, pataklamak” gibi 6. sınıf öğrencilerine dair bilinmeyen veya bilinmesi istenen kelimelere yer verilmiştir. Bu kelimelerin anlamlarına bakıldığında “köftehor” ve “pataklamak” kelimelerinin metinde kullanımının uygun olmadığı görülmektedir. Her ne kadar günlük hayatta kullanımı olan kelimeler olduğunu değerlendiresek de 6. sınıf düzeyi çocuk için bu tarz kelime kullanımı uygun değildir. Yabancı dillerden alınmış kelimelere yer verilmemiştir.

Metinde genellikle kurallı cümlelere yer verilmiştir ve anlatım bozukluğu içeren kullanıma rastlanmamaktadır.

Hikâye türünde yazılan metinde giriş, gelişme ve sonuç bölümleri anlaşılır bir şekilde yer almaktadır. Giriş bölümünde Hacivat, Karagöz ile karşılaşır ve selamlaşır. Karagöz, çocuğuna okuma-yazma öğrettiğini söyler. Bu şekilde yanlış anlamalarla başlayan bir diyalog ortamına girilir. Gelişme bölümünde mektubun özelliklerinden söz edilir. Sonuç bölümünde ise yine yanlış anlaşılmalara başlar ve konuşma bitirilir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. İnsanların yanlış anlaşılmaları neye sebep olabilir?
2. Yanlış anlaşıldığınız herhangi bir olayla karşılaştınız mı? Neler yaşadınız?
3. Karagöz oyunu izlediniz mi? Bu konudaki izlenimleriniz nelerdir?

KARAGÖZ VE HACİVAT

KARAGÖZ VE HACİVAT

HACİVAT - Hoş geldin sevgili Karagöz'üm!
 KARAGÖZ - Hoş bulduk kel kafalı kara üzüm!
 HACİVAT - Nereden gelip nereye gidiyorsun bakalım?
 KARAGÖZ - Bir yere gittiğim yok da oğlumla kaç saattir okuma-yazma çalıştık. Biraz gezeyim dedim.
 HACİVAT - Tabii iyi yaptın efendim kafan balon olmuştur.
 KARAGÖZ - Hay hay kafam balon oldu da uçmasın diye boynuma yapıştırdım.
 HACİVAT - Hemen yanlış anlama yani uzun zaman ders çalışmaktan kafan şişmiştir.
 KARAGÖZ - Kafam pişti de soğutmaya çıktım.
 HACİVAT - Allah iyiliğini versin! Neyse çalışmalar iyi gidiyor mu?
 KARAGÖZ - Hem de nasıl iyi gidiyor bilemezsin Hacı Cavcav! Sen söyle de müdür benim ilkokul diplomamı hazırlasın.
 HACİVAT - Efendim sen hele hepsini iyi öğren de diploma işi kolay.
 KARAGÖZ - Şey okuma yazma öğrenirsem diploma başka ne işime yarayacak?
 HACİVAT - Bak meselâ artık mühre lüzum kalmayacak.
 KARAGÖZ - Yerine kimse bakmayacak mı?
 HACİVAT - Kimin yerine Karagöz'üm?
 KARAGÖZ - "Artık müdüre lüzum kalmayacak." dedin ya!
 HACİVAT - Efendim müdür değil mühür! Hani imza yerine bastığın damga yok mu?
 KARAGÖZ - Öyle söylesene köftehor!
 HACİVAT - Pekâlâ mektup yazmasını biliyor musun?
 KARAGÖZ - Biliyorum Hacı Cavcav çok kolay!
 HACİVAT - Aferin demek bilgini o kadar ilerlettin? O halde söyle bakalım mektup nasıl yazılır?
 KARAGÖZ - Oğlum "Hazır Mektuplar" diye bir kitap getirmiş. Onun içinden seçip seçip yazılır.
 HACİVAT - Allah iyiliğini versin desene oğlun da senin kafada yetiştiriyor. Hiç kitaptan kopya edilerek mektup yazılır mı?
 KARAGÖZ - Niye yazılmasın? Bir kere yazdım oldu.
 HACİVAT - Pekâlâ cevap geldi mi?
 KARAGÖZ - Cevap gelmedi mektubun kendisi geri geldi.
 HACİVAT - Neyse, o zaman seninle biraz mektup üzerine konuşalım. Örnek ister misin?
 KARAGÖZ - Parasız olursa isterim Hacı Cavcav! Pişirip akşama yeriz.
 HACİVAT - Yine ne anladın mektup pişirilip yenir mi?
 KARAGÖZ - Köftehor "Ördek ister misin?" dedin ya!
 HACİVAT - Aklın yine başka yerlere gitti. Sen şimdi beni iyi dinle! Bir defa tarihsiz mektup olmaz.
 KARAGÖZ - Anladım talihsiz mektup olmaz.
 HACİVAT - Talih değil tarih! Yani mektup kâğıdının üst-sağ köşesine o günün tarihi yazılır.
 KARAGÖZ - Hay hay yazılır!
 HACİVAT - Mektubu kime göndereceksin Karagöz'üm?
 KARAGÖZ - Yabancıya gitmesin kendime gönderirim. Hem de çabuk gelir.
 HACİVAT - Saçmalama insan kendine mektup göndermez. Diyelim ki babana yazacaksın!
 KARAGÖZ - Pataklarım ha! Babam mezarda postacı mektubu ona nasıl

4. Tema İletişim

verecek?

HACİVAT - Allah Allah! Pekâlâ mektubu bana yazıyorsun nasıl başlıyorsun?

KARAGÖZ - "Keçi suratlı Hacı Cavcav çabuk yanıma gel canım seni pataklamak istiyor!" diye yazanm.

HACİVAT - Efendim olur mu? "Çok sevgili arkadaşım Hacivat Çelebi Beyefendi" diye yazılır.

KARAGÖZ - Ben sana öyle yazamam çok istiyorsan otur kendin yaz!

HACİVAT - Pekâlâ bana yazma! Oğluna yazıyorsun "Çok sevgili oğlum!" diye başlıyorsun.

KARAGÖZ - Gerisini biliyorum. Mektup bitince zarfa koyar üstüne de adres yazarım.

HACİVAT - Aferin Karagöz'üm sonra?

KARAGÖZ - Sonra da oğluma telefon edip mektubu okurum.

HACİVAT - Yine sinirlerim oynamaya başladı.

(Karagöz Hacivat'ın sözü üzerine, onu pataklar ve sahneden ayırırlar.)

Ahmet Özdemir

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıdaki sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını bulup karşılarına yazınız.

Köftehor:

Hücum:

Talih:

Pataklamak:

Kafası şişmek:

Keçi suratlı:

Sinirlerim oynadı:

4.1.4.5. Beni Dinleyin

BİÇİMSSEL NİTELİKLER

Kitabın genel bütünlüğü içerisinde iki sayfada on üç paragraf ile oluşturulan metin, düzyazı, iki yana yaslı ve tek sütunlu bir şekilde oluşturulmuştur. İlk sayfa tamamen metinden oluşmakta iken, ikinci sayfada metnin yedi satırı ve metin çalışmaları bölümü bulunmaktadır. Paragraf ve cümle uzunlukları, çocuk okur için yeterli ölçüdeyken sayfa düzeni okuma kolaylığını destekleyici biçimde oluşturulmuştur.

Metin bütününde hazırlık çalışmaları sayfasında olmak üzere, sadece bir resim kullanılmıştır. Resim ile içerik anlamsal açıdan ilgili olsa da sayfa düzeni bakımından uygun bir şekilde konumlandırılmamıştır.

Hazırlık çalışmaları sayfasında bulunan resim, 10x15 cm boyutlarındadır ve gerçek hayata dair görüntü sunan renkli fotoğraf niteliğindedir. Bu resimde küçük bir çocuğun elinde bulunan kalemle yazı yazdığı görülmektedir. Metnin bağlamında ise bir çocuğun ailesine yazdığı mektup anlatılmaktadır. Resim ve mektupta anlatılanlar anlamsal açıdan birbiri ile uyumluluk göstermektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan resim, işlevi bakımından metni açıklayıcı resimler grubunda yer almaktadır. Bu grupta ele alınan resimler ile mektupta ele alınan olay, yer ve kavramların okuyucu için somutlaştırılarak kolayca kavranması amaçlanmıştır.

Noktalama ve yazım yanlışları bulunmayan metinde “nokta, virgül, kesme işareti, tırnak işareti, ünlem, iki nokta, soru işareti, üç nokta, konuşma çizgisi” gibi çeşitli noktalama işaretleri kullanılmıştır

Metin sayfalarında baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İÇERİKSEL NİTELİKLER

Mektup türünde yazılan metin, “İletişim” temasının altında yer almaktadır ve temasıyla uyumlu bir şekilde çocukların anlama ve kavrama evrenine uygun ifadelerle oluşturulmuştur. Tema bağlamında aktarılmak istenen duygu ve düşünceler, metin üzerinden başarılı bir şekilde verilerek çocuğun anlama evrenine sunulmuştur. Öğüt vericilikten uzak olan metin, okurun yorum yapmasını, hayata dair ilişkiler kurmasını

destekleyici niteliktedir. Bir çocuğun duygu ve düşüncelerini ifade eden metin, çocuklara yönelik hassasiyet gösterilmesi gereken hususları sergilemektedir.

Metin, “ailesinin kendisine davranış tarzlarını değerlendiren bir çocuğun duygu ve düşünceleri” konusunda geliştirilmiştir. Aynı zamanda bu duygu ve düşüncelerle tüm ailelere seslenilmektedir. Metnin ana düşüncesi ise, “Çocuklarımızın iyi birer insan olmasını istiyorsak onlardan bunu sözlü olarak istemek yerine, onlara karşı sevecen ve anlayışlı olarak örnek olmalıyız” olarak ifade edilebilir.

Metinde karakter ve kahraman kadrosu bulunmamakla beraber çocuk anlatıcının varlığı belirgin olarak görülmektedir. İnsan gerçekliğine uygun duygu ve düşünceleriyle öne çıkan bu anlatıcı, çocuğun özdeşim kurabileceği olumlu özellikleriyle insan gerçekliğine ilişkin bilgiler sunmaktadır. Çocuk gerçekliği yine bir çocuk anlatıcı üzerinden verilerek okuyucu kitlesinin dünyasına kolayca girmek amaçlanmıştır.

Mektupta bilinmeyen veya bilinmesi istenen kelimeler “tedirgin, yatkın, yanılgı, bocalamak” olarak tespit edilmiştir. Ayrıca yabancı dillerden alınmış kelimeler bulunmamaktadır.

Atasözü kullanımına rastlanmayan metinde “ayak uydurmak, başına kakmak, köşeye sıkıştırmak, soğukkanlılığını yitirmek” gibi dört tane deyim kullanıldığı görülmektedir.

Metin günlük konuşma diliyle çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak oluşturulmuştur.

Genellikle kurallı cümleler kullanılan metinde anlatım bozukluğu bulunmamaktadır.

Mektup türünde yazılan metin, gönderilmek için değil okunmak için yazılmıştır ve planı oldukça sadedir. Metnin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri anlaşılır bir şekilde görülmektedir. Giriş bölümünde yazar, öncelikle hitap ettiği kişileri belirtir. “*Sevgili anneciğim, babacığım,*” şeklinde başlayan mektupta “*Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim:*” ifadesiyle gelişme bölümüne geçilir. Yazar, gelişme bölümünde anne ve babasının kendisine nasıl davranmasını istediğini, hayal ettiği aile profilini birtakım olumlu ve olumsuz örnekler

vererek anlatmıştır. Sonuç bölümün gelindiğinde ise yazar asıl iletmek istediği duygu ve düşüncesini dile getirir; “*Benden “örnek çocuk” olmamı istemezseniz, ben de sizden kusursuz ana-baba olmanızı beklemem. Sevecen ve anlayışlı olmanız bana yeter.*” Metnin sonunda ise mektubu yazan kişi olarak “*Sevgiler, Çocuğunuz*” şeklinde belirtilmiştir.

Metnin uzunluğu çocuk okuyucunun anlamasını kolaylaştıracak biçimde ve yeterli düzeyde tutulmuştur.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "Ben senin yaşındayken" diye başlayan cümleleri kim kurar, neler söyler? Siz bu şekilde başlayan konuşmalarla ilgili ne düşünür, ne hissedersiniz?
2. "Aile içi demokrasi" sizin için ne ifade eder? Aile içi iletişimde bunun önemi nedir?

BENİ DİNLEYİN

BENİ DİNLEYİN

Sevgili anneciğim, babacığim,
Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim:

Sürekli bir büyüme ve değişme içindeyim. Sizin çocuğunuz olsam da sizden ayrı bir kişilik geliştiriyorum. Beni tanımaya ve anlamaya çalışın.

Deneme ile öğrenirim. Bana ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz. Oyunda, arkadaşlıkta ve uğraşlarımda özgürlük tanıyın. Beni her yerde, her zaman koruyup kollamayın.

Davranışlarımdan sonuçlarını kendim görürsem daha iyi öğrenirim. Bırakın kendi işimi kendim göreyim. Büyüdüğümü başka nasıl anlarım? Büyümeyi çok istiyorsam da ara sıra yaşımdan küçük davranmaktan kendimi alamıyorum. Bunu önemsemeyin. Ama siz beni şımartmayın. Hep çocuk kalmak isterim sonra. Her istediğimi elde edemeyeceğimi biliyorum. Ancak siz verdikçe almadan edemiyorum. Bana yerli yersiz söz de vermeyin. Sözünüzü tutamayınca sizlere güvenim azalıyor.

Bana kesin ve kararlı davranmaktan çekinmeyin. Yoldan saptığımı görünce beni sınırlayın. Koyduğunuz kurallar ve yasakların hepsini beğendiğimi söyleyemem. Ancak, hiç kısıtlanmayınca ne yapacağımı şaşıyorum. Tutarsız davrandığınızı görünce hem bocalıyor, hem de bundan yararlanmadan edemiyorum.

Öğütlerinizden çok davranışlarımdan etkilendiğimi unutmayın. Beni eğitirken ara sıra yanlışlar yapabilirsiniz. Bunları çabuk unuturum. Ancak birbirinize saygı ve sevginizin azaldığını görmek beni yaralar ve sürekli tedirgin eder.

Çok konuşup çok bağırmayın. Yüksek sesle söylenenleri pek duymam. Yumuşak ve kesin sözler bende daha iyi iz bırakır. "Ben senin yaşında iken..." diye başlayan söylevleri hep kulak ardına atarım. Küçük yanlışlarımla büyük suçmuş gibi başıma kakmayın. Bana yanlış payı bırakın. Beni korkutup sindirerek suçluluk duygusu aşılayarak uslandırmaya çalışmayın. Yaramazlıklarım için beni kötü çocukmuşum gibi yargılamayın. Yanlış davranışım üzerinde durup düzeltin. Ceza vermeden önce beni dinleyin. Suçumu aşmadığı sürece cezama katlanabilirim.

Beni dinleyin. Öğrenmeye en yatkın olduğum anlar, soru sorduğum anlardır. Açıklamalarınız kısa ve özlü olsun. Beni yeteneklerimin üstünde işlere zorlamayın. Ama başarabileceğim işleri yapmamı bekleyin. Bana güvendiğinizi belli edin. Beni destekleyin; hiç değilse çabamı övün. Beni başkalarıyla karşılaştırmayın; umutsuzluğa kapılırim.

Benden yaşımın üstünde olgunluk beklemeyin. Bütün kuralları birden öğretmeye kalkmayın; bana süre tanıyın. Yüzde yüz dürüst davranmadığımı görünce ürkmeyin. Beni köşeye sıkıştırmayın; yalana sığınmak zorunda kalırım. Sizi çok bunaltsam bile soğukkanlılığınızı yitirmeyin. Kızgınlığınızı haklı görebilirim ama beni aşağılamayın. Hele başkalarının yanında onurumu kırmayın. Unutmayın ki ben de sizi yabancıların önünde güç durumlara düşürebilirim.

Bana haksızlık ettiğinizi anlayınca açıklamaktan çekinmeyin. Özür dileyişiniz size olan sevgimi azaltmaz; tersine, beni size daha çok yaklaştırır. Aslında ben sizleri olduğunuzdan daha iyi görüyorum. Bana kendinizi yanıltmaz ve erişilmez göstermeye çabalamayın. Yanıldığınızı görünce üzüntüm büyük olur.

Biliyorum, ara sıra sizi üzüyor, belki de düş kırıklığına uğratiyorum. Bana verdikleriniz yanında benden istediklerinizin çok olmadığını da biliyorum.

4. Tema İletişim

Yukarıda sıraladığım istekler size çok geldiyse birçoğundan vazgeçebilirim; yeter ki beni ben olarak seveceğinize olan inancım sarsılmasın.

Benden "Örnek çocuk" olmamı istemezseniz, ben de sizden kusursuz ana-baba olmanızı beklemem. Sevecen ve anlayışlı olmanız bana yeter. Sizin çocuğunuz olarak doğmak elimde değildi. Ama seçme hakkım olsaydı, sizden başka kimsenin çocuğu olmak istemezdim.

Sevgiler,
Çocuğunuz

Atalay YÖRÜKOĞLU

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıdaki deyimlerin anlamlarını bulunuz.

Ayak uydurmak:

Başına kakmak:

Köşeye sıkıştırmak:

Soğukkanlılığını yitirmek:

2. "Tedirgin, yatkın, yanılgı, bocalamak" sözcüklerini anlamlarına uygun olarak birer cümlede kullanınız.

Tedirgin:

Yatkın:

Yanılgı:

Bocalamak:

Anlama ve Anlatım Çalışmaları

1. Okuduğunuz mektubu kim, kime, neden yazmıştır?
2. Çocuk ailesinden kendisine nasıl davranmasını istiyor?
3. "Öğrenmeye en yatkın olduğum anlar soru sorduğum anlardır." cümlesi ile anlatılmak istenen nedir?
4. Çocuğun yaralandığı ve tedirgin olduğu durumlar nelerdir?
5. Metne göre özür dilemek neden önemlidir?
6. Çocuğun "Beni ben olarak seviniz." derken anlatmak istediği nedir?
7. Metnin konusu ve ana düşüncesini yazınız.

4.1.4.6. Çocuk Küçük İnsan

B biçimsel Nitelikler

Metin iki köşeye yaslı, tek sütunlu ve üç paragraf ile düzyazı biçiminde serbest okuma parçası olarak 6. sınıf öğrencilerin algı ve dikkat düzeylerine uygun biçimde oluşturulmuştur. Ders kitabındaki diğer metinlerinin aksine serbest okuma metinlerinde hazırlık çalışmaları ve metin çalışmaları bölümleri bulunmamaktadır.

Metin, yazı bölümünün altında sayfaya ortalanmış olarak 7,5x9 cm boyutunda renkli fotoğraf niteliğinde bir resim ile desteklenmektedir. Bu resimde dört farklı türde köpek görülmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan görsel, metinde anlatılan olay, olgu ve durumlara yönelik bir anlam taşımaktan ziyade, metinde geçen canlıya dair estetik değer taşıyan görsel sunulması amacıyla kullanıldığı için işlevi bakımından metni süsleyici resimler grubuna girmektedir.

Noktalama işaretleri bakımından, “virgül, nokta, kesme işareti, noktalı virgül, kesme işareti,” gibi örneklerin kullanıldığı görülen metinde noktalama ve yazım yanlışları bulunmamaktadır.

Sayfa düzeninde baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Anı türünde yazılan metin, “İletişim” temasının altında yer almaktadır ve temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. Bir babanın anlatımıyla kızının altı yaşındayken başından geçen bir olayın aktarıldığı metinde, “Küçük bir kızın ailesiyle yaptığı seyahat esnasında üç yavrusu olan bir anne köpekle karşılaşması ve onlara yardım edememesinden dolayı duyduğu üzüntü” konu edilmektedir. Bu konu bağlamında ana düşünce olarak “Çocukların küçük bir birey olduklarını, onların da yetişkinler gibi bir kişiliklerinin olduğunu ve bazen yetişkinlerden daha duyarlı olabileceklerini” aktarılmıştır.

Metin, çocuk okurun yaş ve gelişim düzeyine uygun bir tarzda ele alınırken hayvanları konu edinmesi nedeniyle de çocuğun ilgisini ve dikkatini çekecektir. Doğaya ve hayvanlara karşı duyarlılık ön plana çıkartılırken, bu doğrultuda çocuk okura yaşanmış bir olay üzerinden olumlu kişilik özellikleri kazandırılmak istenmiştir.

Çevre bilincinin ön plana çıkarıldığı metinde sevgi, saygı, hoşgörü gibi evrensel ve ahlaki erdemler de sezdirilmektedir.

Akıcı ve sade bir anlatım tarzı ile oluşturulan metin, günlük konuşma dili ile samimi bir havada yazılmıştır. Anlatım bozukluğu bulunmayan metinde genellikle kurallı cümleler kullanılmıştır

Metinde, okur tarafından bilinmediği varsayılan ve bilinmesi istenen “seyahat, mola, bakakalmak” gibi kelime ve kelime gruplarına yer verildiği görülürken, atasözü ve deyim kullanılmamıştır. Yabancı dillerden alınmış kelimelere de yer verilmemiştir.

Metinde genellikle kurallı cümleler kullanılsa da “*Zamanla öğrendim, çocukların da birer şahsiyet olduğunu.*” cümlesinde olduğu gibi devrik cümle örneği de görülmektedir.

Metnin uzunluğu yeterli düzeyde tutulmuştur ve çocuk okuyucunun anlamasını zorlaştıracak bir kullanıma rastlanmamaktadır.

Üç paragraf ile sistemli bir şekilde oluşturulan metin, her paragraf özelinde giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle düzenli bir yapı oluşturmaktadır. Örneğin, giriş bölümü olarak karşımıza çıkan ilk paragrafta yazarın kızını ziyaret etmesi anlatılırken ikinci paragrafta olayların gelişim aşamasını açıkça görebilmekteyiz. Sonuç bölümü olan üçüncü paragrafta ise yazar tarafından ana düşüncenin doğrudan iletildiğini görmekteyiz.

SERBEST OKUMA

ÇOCUK KÜÇÜK İNSAN

Kızım Ayşen şimdi kırk sekiz yaşında, ABD'nin Seattle kentinde yaşıyor. Nisan 2014'te dört günlüğüne onu ziyaret ettim. Bir ara baş başa kaldığımızda benimle bir çocukluk anısını paylaştı.

Baba, sanırım ben henüz altı yaşındaydım; arabayla seyahat ediyorduk, kardeşim Elif henüz bir yaşında falandı. Çamlık bir bölgede mola verdik; arabadan indik, bir şeyler yedik, su içtik. Ağaçların arasında bir köpek gördüm, bana bakıyordu. Annem ve sen Elif ile ilgileniyordunuz; sanki köpek bana bir şey söylemek istiyordu. Köpeğin yanına gittim, beni bir yere götürmek istiyordu sanki, yüzüme öyle dercesine bakıyordu. Onu takip ettim ve bir süre sonra bir yere vardık, orada sakladığı üç yavrusunu gördüm. Üç yavrusu vardı ve anne köpek bana yardım istercesine bakıyordu; açlardı, benden yardım istiyordu. Sizin yanınıza dönüp yiyecek almak, ona götürmek istedim ama sen gergindin, seyahat telaşı vardı, bana kızacağınızı düşündüm. Ne yapacağımı bilemedim ve hiç sesimi çıkarmadım. Biliyor musun baba, o anne köpeği ve onun üç yavrusunu hiç unutamadım.

İçim burkuldu; öylece yüzüne bakakaldım. Evet, haklıydı, ben çocuklarının gözüyle olaylara bakan ve değerlendiren bir baba değildim. Çocuklarım konuştuğu zaman susup onların 'küçük insan' olduğunu bilerek onları 'adam yerine koyarak' dediklerini dinleyip değerlendiren bir baba değildim. Zamanla öğrendim, çocukların da birer şahsiyet olduğunu. Ayşen'e sanıldım. Özür diledim. Yıllar önce o gün kaderleriyle baş başa bırakıp ayrıldığımız o aç anne köpek ve üç yavrusu için gözlerimizde yaşlar birbirimize sarıldık.

Doğan Cüceloğlu

4.1.5. Beşinci Tema: Sanat ve Hayallerimiz

Tablo 17: Dördüncü Tema Metin Listesi

Metin Adı	Yazar Adı	Sayfa Numarası	Metnin Türü
Arjantin	Gülten DAYIĞOLU	59-60	Gezi Yazısı
Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk	Christine NÖSTLİNGER	67-69	Roman
Güneş Ülkesi	Salah BİRSEL	76	Şiir
Esin Perisi	Ayla ÇINAROĞLU	84-86	Tiyatro
Leonardo Da Vinci	Antonio TELLO/ Johanna A. BOCCARDO	94-95	Biyografi
Sanat ve Halk	Victor Hugo	101	Şiir

BEŞİNCİ TEMA
İÇERİK İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 18: Sanat ve Hayallerimiz teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1. M	2. M	3. M	4. M	5. M	6. M	7. M	8. M	9. M	10. M	11. M	12. M	13. M	14. M	15. M	16. M	17. M	18. M	19. M	20. M	21. M	22. M	23. M	24. M	25. M	26. M	27. M	28. M	29. M	30. M
Arjantin	X	X				X	X	X		X	X						X		X		X					X	X	X		
Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk	X	X		X		X	X	X		X		X	X	X	X		X		X	X		X			X	X	X	X		
Güneş Ülkesi	X	X	X	X		X	X	X		X							X		X		X						X	X		
Esin Perisi	X	X	X	X		X	X	X		X			X			X		X	X						X	X	X			
Leonardo Da Vinci	X	X				X	X	X		X	X	X		X			X		X	X						X	X			
Sanat ve Halk	X	X		X		X	X	X		X							X		X						X	X				

BEŞİNCİ TEMA
BİÇİM İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 19: Sanat ve Hayallerimiz teması metinlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1.M.	2.M.	3.M.	4.M.	5.M.	6.M.	7.M.	8.M.	9.M.	10. M.	11. M.	12. M.
Arjantin	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Güneş Ülkesi	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Esin Perisi	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Leonardo Da Vinci	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Sanat ve Halk	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X

4.1.5.1. Arjantin

Biçimsel Nitelikler

Metin, kitabın genel bütünlüğü içerisinde düzyazı, iki yana yaslı ve tek sütunlu olarak iki sayfadan oluşmaktadır. İlk sayfaya metin tam sayfa sığdırılmışken diğer sayfaya metne dair dört paragrafta on sekiz satır yerleştirilmiştir. Düzyazı biçiminde yazılan metin, iki sayfa içerisinde on dört paragraftan oluşmaktadır. Bu uzunluk ders kitabının hitap ettiği yaş kitlesine göre uygun oluşturulmuştur.

Metinde altı tane resim kullanılırken bu resimlerin sayfa yapısına uygun bir şekilde konumlandırılmadığı görülmektedir. Zira resimlerin tamamı hazırlık çalışması sayfasında yer alırken metin içerisinde herhangi bir görsel ögenin konumlandırılmadığı görülmektedir.

Metindeki ilk resim, 3,2x4,5 cm boyutlarında ve renkli tablo niteliğindedir. Arjantin eski devlet başkanının eşini göstermektedir. İçerik ve resim tutarlı bir şekilde ele alınırken “*Kent gezisinin ilginç bir bölümü de Eva Peron’un mezarı. Eva Peron, Arjantin eski devlet başkanının eşidir. Kendisi halk tarafından çok sevilirmiştir.*” cümleleri ile resim, metin içerisinde ifade edilmiştir. İkinci resim, 4,4x4,5cm boyutlarında ve siyah beyaz fotoğraf niteliğindedir. Arjantin’in ünlü dansı tango görsellerini içeren bu resim “*Bir gece gerçek tango dansçılarından, kurallara uygun, gerçek bir tango gösterisi izlemeye gittik. Gösteri herkesi büyüledi.*” cümleleri ile metnin bağlamında ilgili ve tutarlı bir şekilde ele alınmıştır. Üçüncü resim, 7,1x4,4 cm boyutlarında ve renkli bayrak görseli niteliğindedir. Arjantin devlet bayrağını gösteren bu resim, metnin bağlamı ile ilgili ve tutarlı bir şekilde ele alınmıştır. Dördüncü resim, 7,5x5 cm boyutlarında ve renkli fotoğraf niteliğindedir. Resimde İguazu şelaleleri ve izlemeye gelen insanlar gösterilmiştir. Arjantin’in İguazu Şelale’lerini gösteren bu resim, metnin bağlamı ile tutarlı olsa da metinde söz edilen bir yer değildir. Beşinci resim, 7,5x5 cm boyutlarında ve renkli fotoğraf niteliğindedir. Arjantin’in Mendoza şehrindeki Lujan de Cuyo kasabasında bulunan ünlü üzüm bağları göstermektedir. Bu resim, metnin bağlamı ile tutarlı olsa da metinde söz edilen bir yer değildir. Son ve altıncı resim ise, 2,8x15 cm boyutlarında renkli fotoğraf niteliğindedir. Arjantin’in River Plate futbol takımının Antonio Vespucio Liberti Stadyumu bir müsabaka esnasında ve seyirciler ile dolu hâlde gösterilmektedir. Bu resim metnin bağlamı ile

ilgili ve tutarlı bir şekilde ele alınmıştır. Metinde “*Arjantin’in stadyumları da çok görkemli.*” cümlesi bu resimden söz edilmiştir.

Kullanılan resimler, işlev bakımından metni tamamlayıcı resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan resimler, çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını, okuduktan sonra da yorumlamasını kolaylaştırır.

Noktalama işaretleri bakımından zengin olan metinde “nokta, virgül, kesme işareti, ünlem, soru işareti, konuşma çizgisi, iki nokta, üç nokta” kullanılmıştır.

Metinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır. Metin sayfalarında ise baskı ve yazım hatası yer almamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Gezi yazısı türünde yazılan metin “Sanat ve Hayallerimiz” temasının altında yer almaktadır ve temasıyla uyumlu bir yapı izlemektedir. “Sanat ve Hayaller” teması bağlamında “Arjantin’in doğal, tarihi, kültürel ve sanatsal güzellikleri” konu edilmektedir. Yazarın okuyucuya aktarmak istediği ana düşünce ise, “Arjantin birçok yönüyle gidilmesi ve gezilmesi gereken bir ülkedir.” cümlesi ile ifade edilebilir. Yazınsal bir tür olarak gezi yazısı, çocukların hayal gücünü geliştirmesi için önemli bir işleve sahiptir. Dünyanın güzelliklerini metinler üzerinden gören çocuk, bu aşamada zihinsel süreçlerini de kullanarak muhayyilesinde yeni fikirler, hayaller oluşturacaktır.

Metninde günlük konuşma dili kullanılarak akıcı ve sade bir anlatım tarzı izlenmiştir.

Çocukların sözcüklerini geliştirmek için 6. sınıf çocuklarının bilmedikleri varsayılan fakat bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklenmesi istenen “delta, batıl inanç, çeşni, kıta, besi, nazar, tetikte olmak, tango” gibi kelimeler, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir.

Metinde atasözü kullanılmazken “kol gezmek, ayak basmak” gibi iki deyim kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan bu deyimler metnin türü ve temasıyla anlamsal açıdan tutarlılık göstermektedir.

Gezi yazısı türünde yazılan metinde serim (giriş), düğüm (gelişme), sonuç (çözüm) bölümleri anlaşılır bir şekilde yer almaktadır. Yazar, giriş bölümünde ilkokul zamanlarından itibaren Arjantin'i merak ettiğini anlatır. Gelişme bölümünde ise Arjantin'in coğrafi bilgileri, nüfusu, tarihi, ulaşım olanakları, gezilecek yerleri, sosyal yaşamı, kültürel özellikleri aktarmıştır. Sonuç bölümü ise kesin ifadelerle çizilmemekle birlikte Arjantin'in önemli danslarından tangodan bahsederek çok eğlenceli bir dans türü olduğu ifade edilmiş ve metin bitirilmiştir.

Söz sanatları kullanımını bakımından çeşitliliğin olmadığı metinde, gezilen yerleri tasvir etmek için başarılı şekilde oluşturulmuş “görmekli stadyumlar, engin bir su, kirli kuşun karnı” gibi çok sayıda betimleme yer almaktadır.

Genellikle kurallı cümlelere yer aldığı metinde anlatım bozukluğu içeren bir kullanım görülmemektedir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Kendi ülkeniz dışında nereleri gördünüz?
2. Arjantin deyince aklınıza neler gelmektedir?
3. Gezilmek istenen yerlerin kişiden kişiye değişmesinin sebebi ne olabilir?
4. Geziye çıkacak olsanız nasıl bir yeri gezmeyi tercih edersiniz?

ARJANTİN

ARJANTİN

İlkokulda öğrenciyken Arjantin'in başkenti, Buenos Aires'e bir türlü dilim dönmezdi. Buenos Aires sokaklarında gezerken belleğimde o günler dirildi. Öğretmenim, bu sözleri birçok kez defterime yazdırmıştı. İşte şimdi oraya gidiyoruz.

Arjantin, Güney Amerika kıtasının güneydoğusunda. Gerçekten görülmeye değer bir ülke. Buraya ilk olarak Macellan gelmiş. Sonra İspanyollar akin etmiş. Yerliler, nice direndilerse topraklarını beyazlardan kurtaramamışlar. Buenos Aires'i Mendoza kurmuş. Otuz milyonluk nüfusun yansı Buenos Aires'te yaşıyor. Arjantin'in yüzölçümü 2 milyon 180 bin 992 km.

Lima'dan Buenos Aires'e varış uçakla yedi buçuk saat sürüyor. Güney Amerika kıtasının batı kıyılarından doğu kıyılarına uçulacak. Başka bir deyişle kıtayı bir baştan öteki başa uçakla geçmemiz gerekiyor.

Peru uçakları bakımsız. Koltuklar arasındaki koridorlar, tahta döşeme gibi bastıkça gıcırıyor. Koltuklar bozuk. Yaylar gevşemiş, temizlik kurallarına kulak asan yok. Başka çaremiz olmadığından bu kocaman kirli kuşun karnına doluyoruz. Buenos Aires yolu uzun olduğundan uçak Şili'nin başkenti Santiago'ya iniyor. Yakıt alıyor. O arada bizleri de 'uçak temizlenecek' diye dışarı çıkarıyorlar. Sonra tekrar uçuyoruz.

Buenos Aires'teki otelimiz pek güzel. Önümüzde engin bir su uzanıyor. Önce deniz sandım. Sonradan, bu uçsuz bucaksız suyun, El Pazo nehrinin deltası olduğu anlaşıldı. Hiç böylesine geniş bir delta görmemiştım. Nehrin ulaştığı deniz, yüz yetmiş beş kilometre uzaktaymış. Rehberimiz bu deltada bir gezi yapacağımızı söyledi. Herkes sevindi.

Otele yerleşir yerleşmez kent gezisine çıkıldı. Simon Bolivar Anıtı burada da çıktı karşımıza. Ayrıca kenti süsleyen çok güzel anıtlar, müzeler var. Ama bu tür yapıtlar, her zaman her yerde görülebilir. Fazla etkileyici bir görünümde değiller.

Kent gezisinin ilginç bir bölümü de Eva Peron'un mezarı. Eva Peron, Arjantin eski devlet başkanının eşidir. Kendisi halk tarafından çok sevilirmiş. Büyük bir mezarlığın özel bölümünde yer alan kabrini turistlerle birlikte halk da ziyaret ediyor. Ne var ki rehberimiz mezar gezisine katılmaktan kaçındı. Nedenini sordum. Gülererek şu açıklamayı yaptı: Arjantinlilerin pek çok batıl inancı var. Belli günlerde mezara gitmek onlara uğursuzluk getiriyormuş. Arjantinliler nazara da inanıyorlar. Bizde nazara karşı mavi boncuk takılır ya! Arjantin'de nazardan korunmak için insanın üstünde kırmızı bir şey taşıması gerekiyor. Ayrıca kara kediye uğursuz sayıyorlar. Onlara göre sayıların da uğurlusu ve uğursuzu var.

Arjantin'in stadyumları da çok görkemli. Hele dondurmalarının çeşnisine diyecek yok. Arjantin'de hayvan besiciliği çok önemli bir uğraşı dalı. Burada çok et yeniyor. Büfelerdeki sandviçler, salam ya da sosisle değil, biftek ya da bonfile ile yapılıyor. Restoranlarda verilen et porsiyonları öylesine büyük ki! İki parmak kalınlığında yarım kilo ağırlığında biftekler sunuluyor insanlara. Yerliler bu pabuç kadar eti bir solukta yalayıp yutuyorlar. Ama bizden sadece bir kişi tabağındaki etin tümünü yiyebildi. O da bizlerden iyi bir alkış aldı.

Florida Caddesi, Buenos Aires'in en ünlü alışveriş yeri. Bu cadde trafiğe kapalı. İnsanlar birkaç kilometre uzayıp giden bu cadde üzerinde rahat rahat alışverişlerini yapıyorlar.

Vitrinler pek zengin. Özellikle Arjantin işi deri giysiler, kunduralar, çantalar çok ucuz. Hırsızlar burada kol geziyor soyulma korkusundan hep tetikteyiz.

5. Tema Sanat ve Hayallerimiz

Öteki Güney Amerika ülkelerinde olduğu gibi burada da göz kamaştırıcı villalarla bezeli zengin semtleri var. Sokaklar İtalyan, Fransız, İspanyol kentlerinin kanşımından oluşmaktadır. Genelde oldukça temiz bir ülke. Halkın % 97'si İspanyol kökenli.

Bildiğiniz gibi Arjantin baş döndürücü, yürek titretici tangoları ve uçsuz bucaksız çiftlikleriyle ünlü. Tango müziği ve dansı, ilk kez yüzyılın başlarında, Buenos Aires'te başlamış. Gemiciler mahallesinden kente yayılmış. Ama kadınla erkeğin dans sırasında birbirlerine çok yakın durmaları, din adamlarına ters gelmiş. Tango yasaklanmış. Daha sonra Avrupa'da benimsenince Arjantin'de yeniden moda olmuş.

Tangonun doğduğu yer olan gemiciler mahallesine gidiyoruz. Burası geçen yüzyıldan kalma, iki üç katlı evlerden oluşuyor. Hepsinin de dış duvarları değişik renkte boyanmış. İnsan kendini tiyatro dekoru içinde sanıyor. Sokaklarda ünlü tangocuların heykelleri var. Kimi evlerden hâlâ tango sesleri yayılıyor. Kimi balkonlarda tango yapıyor.

Bir gece gerçek tango dansçılarından, kurallara uygun, gerçek bir tango gösterisi izlemeye gittik. Gösteri herkesi büyüledi. Müzik ayrı güzel ve etkileyici, dansları ayrı güzel. Doğrusu unutulmaz bir gece yaşadık.

...

Okyanuslar Ötesine Yolculuk

Gülten Dayıoğlu

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıdaki sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını sözlükten bulup yazınız.

Delta:

Batıl inanç:

Çeşni:

Kıta:

Besi:

Nazar:

Kol gezmek:

Ayak basmak:

Tetikte olmak:

4.1.5.2. Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk

Biçimsel Nitelikler

Metin, ders kitabı içerisinde düzyazı, tek sütun ve iki yana yaslı olarak üç sayfadan oluşmaktadır. Uygulanan tasarım düzeni okuyucu için okuma rahatlığı sağlamaktadır. Metnin ilk sayfasında on dört satırlık özet bölümü yer almaktadır. Bu bölümde kitap hakkında kısaca bilgi verilerek okuyucunun metin hakkında bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması bölümü, metin sonrasında ise beş sayfalık metin çalışmaları bölümü konumlandırılmıştır. İlk iki sayfada sadece metin bulunurken üçüncü sayfanın alt bölümüne ise iki resim konumlandırılmıştır. Yazı ve resim düzeni sayfadaki konumları itibariyle uygun düzenlenirken kenar boşlukları okumayı zorlaştırmayacak biçimde geniş bırakılmıştır.

“Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk” adlı eser, 174 sayfadan oluşan bir çocuk romanıdır. Bu eser, “KKTC 6. sınıf Türkçe Ders Kitabı Cilt 2” içerisinde kısaltılmış olarak yer almaktadır.

Hazırlık çalışması sayfasında bir, metin sayfasında ise iki olmak üzere toplamda üç resim kullanılan metin, sayfalardaki resim-metin oranı bakımından yeterli değildir. İlk resim 15x10,9 cm boyutlarında ve renkli kalem çizimi niteliğindedir. Christine Nöstlinger’e ait “Konrad ya da Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk” kitabının ön ve arka kapağı ile sırt bölümünü gösteren bu resim, metnin bağlamıyla ilgili ve tutarlı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci resim 5x7 cm boyutlarında ve renkli kalem çizim niteliğindedir. Kitapta bulunan bir görseli içeren bu resimde Bayan Bartolotti evde Konrad’a kıyafet seçmektedir. Bu resim metnin bağlamı ile tutarlıdır. Fakat resimde gösterilen duruma metnin içinde rastlamamaktayız. Üçüncü ve son resim ise 5x7 cm boyutlarında ve renkli kalem çizim resim niteliğindedir. Kitapta bulunan bir görseli içeren bu resimde Konrad, elinde bir hediye kutusu ile kapı önünde beklemektedir. Kullanılan üç resim de metin bağlamında anlatılan olayı yansıtmaktadır.

Metinde kullanılan tüm resimler, metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan görseller, çocuğun anlamlandırmasını ve kavramasını kolaylaştırır. 6. sınıf seviyesi öğrencilerin sanatsal

gelişim düzeyi ve estetik algı durumu değerlendirildiğinde, renkli çizim olarak hazırlanan görsellerin onlar için oldukça ilgi çekici olduğu söylenebilir. Ayrıca çizim olarak meydana getirilen bu resimler, biriciktir ve çizerinin eşsiz sanatsal tasarımının örneğidir. Bu nedenle metinde kullanılan resimler, çocuk okur için doğru ve nitelikli seçilmiş resim örnekleridir. Çizim olarak hazırlanan resimlerin bir diğer özelliği de öznel ve ilgi çekici olmalarıdır. Ressamın duygusal dünyası, kaleminin yaratıcılığıyla buluşunca oluşan görseller aynı zamanda çocuk okurun hayal gücünü etkin bir biçimde kullanmasını mümkün kılacaktır.

Metinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmamaktadır. Noktalama işaretlerinin yoğun olarak kullanıldığı metinde, özellikle tırnak işaretinin fazlalığı dikkat çekmektedir. Tırnak işareti metin içinde genellikle konuşma çizgisini yerine kullanılmıştır. Kullanılan noktalama işaretleri ise, “nokta, virgül, kesme işareti, tırnak işareti, ünlem, iki nokta, soru işareti, üç nokta, kısa çizgi, noktalı virgül, parantez” olarak tespit edilmektedir.

Metin sayfalarında baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

“Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk” adlı roman Avusturyalı çocuk edebiyatı yazarı Christine Nöstlinger tarafından 2003 yılında kaleme alınmıştır. Nöstlinger, ideal çocuk anlayışına robottan yapılmış bir çocuk üzerinden değinmiş ve çocukların çevreleri tarafından programlanacak varlıklar olmadıklarını ifade etmeye çalışmıştır.

Roman türünde yazılan metin, “Sanat ve Hayallerimiz” temasının altında ikinci sırada yer almaktadır. Metin içerik ve anlam bakımından temasıyla uyumludur. “Sanat ve Hayallerimiz” teması bağlamında “Yaşlı Bayan Bartolotti’ye yanlışıyla gönderilen Konrad isimli robot çocukla yaşadıkları, onu geri almak isteyen firma yetkilileriyle girdiği mücadele ve Bayan Bartolotti’nin hayal ettiği çocuk karakterini oluşturmak istemesi anlatılmıştır.” Metin, çocuk romanı olmasından dolayı biçim, içerik ve iletiler bakımından hassas bir şekilde hazırlanmıştır. İletilmek istenen duygu ve düşünceler doğrudan verilmeyerek olay örgüsü bağlamında okurun çıkarım yapmasına uygun kurgulanmıştır.

Metnin ana düşüncesi, “kendini korumaya gücü olmayan, emek verdiğimiz, bir şeyler paylaştığımız ve bize güvenen insanları koruyup kollamalıyız. Onların zarar görmemesi için elimizden geleni yapmalıyız.” olarak verilmiştir. Ana düşünce kapsamında 6. sınıf kademesindeki öğrencilerde arkadaşlık, yardımlaşma, aile, dayanışma ve birlikte mücadele etme gibi olumlu özellik ve davranışlar geliştirilmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda metinde kullanılan karakterler iyi kurgulanmış ve Konrad, kahraman özellikleri ile donatılmıştır. Çocuk kahramanın üzerinden yapılan bu aktarımın çocuk okuyucu üzerinde daha etkili olacağı düşünülmüştür. Bu bağlamda metin kapsamında konu, karakter ve kahramanlar iyi seçilmiştir.

Konu çerçevesinde olayların geliştirilmesi için kişi-kişi çatışmasından faydalanılmıştır. Çocuk romanı olarak oluşturulan metinde Bayan Bartolotti ve Konrad’ın firma yetkilisi ile yaptığı mücadele ele alınmıştır. Konrad’ın yanlışlıkla da olsa gönderildiği evde tanıştığı insanlar, onu sahiplenmişlerdir. Bir bakıma mağdur olan ve duyguları görmezden gelinen birine karşı gösterilen bu duyarlılık, iletilmek istenen duygu aktarımını da ifade eder.

Metinde yer alan karakterler: Bayan Bartolotti, Konrad, Kitty, Bay Egon, Gök mavisi adam olarak karşımıza çıkmaktadır. Bayan Bartolotti’nin yaşlı ve uçuk bir kadın olarak tanıtıldığı eserde, metnin akışı içerisinde gelişen olaylar ile mücadelecilik ve yenilikçi kişiliği öne çıkar. Diğer yandan Bayan Bartolotti’nin yaşlı bir birey olmasından dolayı, çocuk okuyucu tarafından doğrudan özdeşim kurma tercihi olamayabilir. Fakat diğer bir karakter Konrad, bu konuda çocuk okuyucu için uygun bir örnektir. Metinde Konrad’a dair; “Ancak fabrikanın dağıtım bölümü terbiyeli, uslu, söz dinleyen, uysal bir hazır-çocuk peşinde.” özellikleri yer almaktadır. Bu özellikler, çocuk okuyucu üzerinde özdeşim kurmada etkili olacaktır.

Karakter özellikleri itibariyle bakıldığında, Konrad ve Bayan Bartolotti’yi açık karakterler olduğu görülmektedir. Bu karakterlerin özellikleri okuyucuya açıkça verilirken davranış tarzlarındaki gelişme ve bu doğrultuda oluşan değişim de açıkça görülmektedir. Konrad robot olarak oluşturulsa da insansı özellikler kazanmaya başlaması ise onun devingen karakter özellikleri sergilediğini göstermektedir.

Davranışlarıyla-eylemleriyle ve karakterlerin konuşması yoluyla karakter geliştirme yöntemleri kullanılan metinde Bayan Bartolotti’nin davranışları ve kararları

olaylara yön vermektedir. Diğer yandan metinde çok sayıda konuşma cümlesi yer almaktadır. Karakterlerin konuşmaları ile olayların belirginleştirilmesi, çocuk okuyucunun metni daha kolay kavramasını sağlamaktadır.

Metinde genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Fakat çocukların sözcüklerini geliştirmek için bilmedikleri varsayılan ve bilmeleri istenen kelimeler, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir. Bunlar; “eda, hamle, tiz, dayatmak, yankı, büzülmek, dik başlı, dehşetle bağırarak, rahat nefes almak, tulum” olarak sıralanabilir. Yabancı dillere ait kelimelere rastlanmamaktadır. Atasözü bulunmayan metinde “ateş püskürmek” deyiminin kullanıldığı görülmektedir.

Genellikle kurallı cümlelerin kullanıldığı görülen metinde “*Yine gelecekler kesin!*” gibi devrik cümle örnekleri de görülürken anlatım bozukluğu içeren bir kullanım bulunmamaktadır.

Romandan uyarlanan metinde eserde giriş, gelişme ve sonuç bölümleri belirgin bir şekilde yer almaktadır. Giriş bölümünde özet kısmı ile kitabın içeriği hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Bu bölümün başında Nazan ve Zehra İpşiroğlu’nun “Yaratıcı Okuma” kitabından alınan ve italik olarak yazılmış on dört satırlık özet bölümüne yer verilmiştir. Gelişme bölümünde Bayan Bartolotti ile Konrad’ın ilişkileri ve Konrad’ı almaya gelen görevli ile mücadeleleri anlatılmaktadır. Sonuç bölümünde ise Bayan Bartolotti ve Konrad’ın görevliler ile girdikleri mücadeleyi kazandıkları ama görevlilerin yine geleceği anlatılarak roman bitirilmiştir. “*Gök mavisi adamın kocaman konserve kutusuyla apartmandan çıkıp gök mavisi bir minibüse binerek uzaklaştığını gördü.*”

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Hiç bilim kurgu filmi izlediniz mi? İzlediyseniz üzerinizde nasıl bir etki bırakmıştır?
2. Robotların gelecekte insanların yerini tutacağını düşünüyor musunuz?
3. Aileler çocuklarından nasıl birer çocuk olmalarını istemektedir; siz ise nasıl bir çocukluk yaşamak istiyorsunuz?

KONSERVE KUTUSUNDAN ÇIKAN ÇOCUK

KONSERVE KUTUSUNDAN ÇIKAN ÇOCUK

Özet

Nöstlinger'in "Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk" adlı kitabında, Konrad adlı model çocuğun yaşadıkları konu edilir. Bayan Bartolotti geçimini hali dokuyarak sağlayan, yaşlı ve uçuk bir kadındır. Günlerden bir gün postacı, Bartolotti'ye yanlışlıkla bir paket getirir. Paketten çıkan konserve kutusunu açtığı anda Bartolotti'nin karşısına bir erkek çocuk çıkar. Konrad adlı çocuk üretildiği firma tarafından programlanmış, bilmesi gereken tüm bilgilerle donatılmıştır. Konrad, Bartolotti'nin sözünü dinleyen, disiplinli, akıllı, çalışkan, düzenli kısaca ideal bir çocuktur. Öyle ki büyümüş de küçülmüş gibidir. Ancak, firma yetkilileri Konrad'ı yanlışlıkla Bayan Bartolotti'ye gönderdiklerini anlayınca onu geri isterler. Bayan Bartolotti ve Konrad'ın kız arkadaşı Kitti, Konrad'ı geri vermemek için ona normal çocuk olmayı öğretirler. Böylece değişikliğe uğrayan Konrad'la karşılaşan firma yetkilileri, onu "defo"lu olarak niteleyip geri almaktan vazgeçerler. Böylece Bartolotti ve Kitti'nin planı işe yarar.

(Özet, Nazan ve Zehra İpşiroğlu'nun Yaratıcı Okuma kitabından alınmıştır.)

...

"Seni bulamayacaklar." dedi Bayan Bartolotti "çünkü seni bulmaları için belli bir zamana ihtiyaçları var; bulduklarında da artık sen, sen olmayacaksın zaten!"

"Bu da ne demek?" Bay Egon koltuğundan fırladı.

"Lütfen, otur da beni dinle!" diye dayattı Bayan Bartolotti.

Bay Egon yeniden koltuğuna oturdu ve Berti Bartolotti konuşmasını sürdürdü: "Olağanüstü durumlar, olağanüstü önlemler alınmasını gerektirir." Bay Egon ve Konrad onaylayarak başını salladılar. "Ancak?" Bayan Bartolotti bir zafer edasıyla sağ işaret parmağını havaya kaldırıp salladı. "Ancak fabrikanın dağıtım bölümü terbiyeli, uslu, söz dinleyen, uysal bir Hazır-Çocuk peşinde. Yani, kendi gönderdikleri türden bir ürünün."

Bay Egon ve Konrad yine başlarıyla onayladılar. "Yani?" Bayan Bartolotti sağ elinin işaret parmağını büyük bir heyecanla salladı yine. "Yani, bu durumda ürünü öylesine değiştirmeliyiz ki adamlar kendi ürünlerini tanıyamaz olsunlar!"

"Onun saçlarını mı boyayacaksın?" diye sordu Bay Egon.

"Kafasız!" Bayan Bartolotti başını sallayarak Bay Egon'a bir bakış fırlatıp Konrad'a döndü: "Uslunun karşısı nedir?"

"Yaramaz." dedi Konrad.

"Peki, uyumlunun karşısı nedir?"

"Uyumsuz."

"Sakinin karşısı?"

"Gürültücü."

"Terbiyelinin karşısı?"

"Terbiyesiz."

"Peki, söz dinleyenin?"

"Dik başlı."

5. Tema Sanat ve Hayallerimiz

"Gördün mü?" dedi Bayan Bartolotti, Bay Egon'a. "İşte böyle olması gerekiyor; o zaman onu tanıyamazlar artık."

"Olmaz!" diye haykırdı Bay Egon dehşetle.

"Peki, onu alıp götürmelerini mi istiyorsun?"

"Hayır!" diye daha büyük bir dehşetle bağırды Bay Egon.

"O zaman ürünün tümüyle değişmesini onaylaman gerekiyor."

"Bu gerçekten zorunlu mu? diye sordu Bay Egon üzgün bir sesle.

Konrad kıpırdandı. "Affedersiniz!" dedi yavaşça "Plan gerçekten çok iyi ama anne, sen de biliyorsun, ben başka türlü olamam ki. Daha önce de denedim. Kitti'nin hatırı için denedim ama yapamadım."

"Saçmalığın son derecesi!" diye homurdandı Bayan Bartolotti. Kitti'yle bu konuyu ayrıntılı olarak konuştuklarını anlattı Konrad'a. "Başka türlü olamazsınız diye bir saçmalık yok." dedi. "Sen böyle yaratılmadın, yalnızca böyle eğitildin, Ürün Tamamlama Bölümü'nde. Şimdi de Kitti sana öğrendiklerini unutturacak! Bütün bunları alışkanlık edinmek üzere eğitildin, Kitti de seni bu alışkanlıklarından kurtaracak!"

"Bunun olabileceğine inanıyor musun gerçekten?" diye sordu Konrad.

"Deneyeceğiz." dedi Bayan Bartolotti ve sonra da Egon ve Konrad'la vedalaştı. Konrad'ı belki uzun süre göremeyeceği için, her iki yanğından üçer kez öptü.

Bayan Bartolotti geceyi çok huzursuz geçirdi. Korkunç rüyalar gördü. Dev gibi iki adam gelip Konrad'ı almak istiyor; Konrad kaçmaya çalışırken adamlar onu yakalıyor ve yerleri de tamamen yapış yapış sakızla kaplı olduğu anlaşıyordu. Konrad sakıza yapışıp kaldığından bir türlü kaçamıyordu. Bayan Bartolotti ona yardım etmek için hamle yapmak istiyor ama o da sakıza yapışıp yerinden kıpırdıyamıyordu.

Bayan Bartolotti bu korkunç rüyayı arka arkaya on kez gördükten sonra yataktan kalkmaya karar verdi. Sabahlığını üstüne geçirip banyoya girdi. Dışarı karanlıktı henüz. Bayan Bartolotti yüzünü boyadı. Rengarenk olmuştu. Renklerin onu neşelendirmesini umuyordu. Sonra kendine bolca kahve yaptı, sonra da mutfak masasına oturup beklemeye başladı. Mutfak penceresinden dışarıya bakarak gökyüzünün yavaş yavaş ağarmasını izledi. Aşağıdaki sokak önce son derece sessizken gökyüzü ağarıp da pembe ve elma yeşili çizgilerle kaplandıkça otomobil gürültüleri, korna sesleri ve köşeyi dönen arabaların çıkardıkları tekerlek gıcırtilarıyla doldu.

Berti Bartolotti apartmanın merdivenlerinde yankılanan ayak sesleriyle yerinde büzülüyor, adımlar kendi kapısının önünde durmadan geçince de rahat bir nefes alıyordu.

Tam yedinci fincan kahvesini içiyordu ki dışardan ayak sesleri duyuldu. Ancak bu kez adımlar geçip gitmedi, kapısının önünde durdu ve zil tiz tiz çaldı. Bayan Bartolotti'nin içinden saklanıp yok olmak geliyordu. Masanın altına ya da buzdolabının yanındaki köşeye. Ama cesaretini topladı ve şimdi kapiya gitmezsem nasılsa sonra yine gelir, diye düşündü.

Kapının önünde duran ufak tefek, zayıf biriydi. Açık mavi bir iş tulumunun içinde kaybolmuştu. Adamın yanında, paspasın üstünde, gümüş renkli, vidalı kapaklı, kocaman bir konserve kutusu duruyordu.

Konrad'ımı bunu içine tıkıp götürcekti, diye düşündü Bayan Bartolotti. Bu düşünce onu öylesine öfkelenirdi ki tüm korkusu uçup gitti. "Ne istemiştiniz?" diye sordu. Gök mavisi adamdan epeyce uzun olduğu için öfkeyle tepesinden bakıyordu.

"Yanlışlıkla gönderilen ürünü almam gerekiyor." dedi gök mavisi ufaklık.

"Üzgünüm." dedi Bayan Bartolotti "Yanlışlıkla gönderilen ürün üç gün önce kaçtı, hiçbir iz bırakmadan yok oldu. Dünyanın öbür ucuna gitti herhalde."

"Nereye?"

"Dünyanın öbür ucuna! Doğum belgesinde geçen adı geçen babası orada yaşıyor çünkü."

Gök mavisi ufaklık diklendi ama yine de boyunun uzamasını sağlayamadı. "Buna izin vermeyecektiniz!" diye bağırdı. "O benim şirketimin malıydı!"

"İzin mi? Ne izin vermesi?" diye ateş püskürdü Bayan Bartolotti. "Dalga mı geçiyorsunuz? Önce bana hiç ihtiyacım olmayan, hiç istemediğim bir ürün yolluyor, sonra da gelip kızılıyorsunuz."

"Polise kayıp duyurusu yaptınız mı?" diye sordu gök mavisi ufaklık.

"Bana baksana sen, gök mavisi cüce!" diyerek ufak tefek adamın üstüne yürüdü Bayan Bartolotti. "Kim hiç istemediği bir şeyin kaybını polise bildirir ki? Şimdi defolun! Fabrika mıdır nedir, oraya gidin! Sizi cüce sizi!"

Gök mavisi adam bir adım geri çekildi, parlak konserve kutusunu kapıp merdivenlere doğru koştu.

"Bizden kurtulduğunuzu sanıyorsanız yanıyorsunuz. Sizinle yine görüşeceğiz!" diye bağıran merdivenlerden aşağıya indi.

Bayan Bartolotti dairenin kapısını kapatıp oturma odasının penceresine gitti ve sokağa baktı. Gök mavisi adamın kocaman konserve kutusuyla apartmandan çıkıp gök mavisi bir minibüse binerek uzaklaştığını gördü.

"Ama yine gelecekler, yavrucuğum." dedi Bayan Bartolotti kendi kendine. "Yine gelecekler kesin!"

Christine Nöstlinger

4.1.5.3. Güneş Ülkesi

“Güneş Ülkesi” adlı şiir Salah Birsell tarafından kaleme alınmıştır.

Biçimsel Nitelikler

“Güneş Ülkesi” metni, kitabın genel bütünlüğü içerisinde bir sayfada yer almaktadır. Sayfanın üst bölümünde metin, alt bölümünde ise resim konumlandırılmıştır. Yazı ve resim düzenlemesi uygun olan sayfa, sade bir düzende oluşturulmuştur. Metin, sol üst bölümde sola yaslı olarak konumlandırılmışken alt bölümdeki resim, kenarlardan eşit boşluklar bırakılarak sayfaya ortalanmıştır.

Şiir türündeki metin tek sütunlu ve kısa dizelerle beş dörtlük olarak oluşturulmuştur. Bu durum okuma kolaylığı sağlaması bakımından önemlidir.

Metin sayfalarında baskı ve yazım hatası yoktur.

Dörder dizeli dörtlüklerden oluşturulmuş olan metin, hazırlık çalışması sayfasında ve metin sayfasında birer tane olmak üzere toplamda iki resim ile desteklenmiştir. Hazırlık çalışması sayfasındaki ilk resim 10,6x15 cm boyutlarındadır ve gerçek hayata dair görüntü sunan renkli fotoğraf niteliğindedir. Resimde iki çocuğa ait dört el bulunmaktadır ve bu eller farklı renklerde boyanmıştır. Çocukların yapmış olduğu sanatsal bir boyama etkinliğini göstermektedir. Metnin bağlamı göz önüne alındığında doğrudan resim ile ilgili metinde değinilen bir yer bulunmamaktadır. Resim, metin ile tutarlı olsa da doğrudan ilgili değildir. Metin sayfasında bulunan ikinci resim ise 10x15 cm boyutlarındadır ve gerçek hayata dair görüntü sunan renkli fotoğraf niteliğindedir. Resimde güneşin ufukta battığı esnada deniz üzerinde uçan kuşlar gösterilmektedir. Metnin bağlamına bakıldığında doğrudan resim ile ilgili değinilen bir husus bulunmamaktadır. Resim, metin ile tutarlı olsa da doğrudan ilgili değildir. Metne yönelik verilen resimler, anlatılan olay ve duyguları yansıtmalıdır. Bu bağlamda, kullanılan iki resim de işlevleri bakımından süsleyici resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan resimler, çocuğun metni okumadan önce ilgisini çekmesini sağlar. Sonuç olarak, metinde yer verilen resimler, aktarılan duygu ve düşünceleri simgesel yönden destekleyerek çocuk okurda hayal gücünün gelişmesini ve sanatsal kimliğin oluşmasını destekleyecektir.

Noktalama işareti kullanılmayan metinde, herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı da bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Şiir türünde yazılan metin, “Sanat ve Hayallerimiz” teması altında üçüncü sırada yer almaktadır. Yapı ve anlam bakımından şiir türünün özelliklerini açıkça gördüğümüz metin, temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. Sanat ve hayal kavramları, yazınsal bir tür olarak şiir ve şiir sevgisi bağlamında ele alınmıştır. Gerek tema gerekse metin türü olarak şiir, 6. sınıf düzeyi öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyi için uygundur.

“Şiirin güzellikleri ve şiir sevgisi” konusunda yazılan metin, “Şiir, birçok güzelliği bünyesinde barındırır. Şiiri seven insan mutlu, duyarlı, neşeli ve sevgi dolu olur.” ana duygusunu iletmektedir. Ana duygu, metnin her dördüğünden sezilebilmektedir. Okur, şiirin anlam ve duygu varlığını kavrayıp içselleştirdiğinde iletilmek istenen duyguları sezecektir. Bu tarz bir sunum şekli, doğrudan öğüt verilmesine kıyasla, duygu aktarımının kalıcılığını ve tesirini arttırmaktadır.

Şiirde iletilmek istenen duygular anlamsal açıdan tutarlı bir şekilde işlenmiştir. Akıcı, anlaşılır ve sade anlatım tarzı ile oluşturulan metinde genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Fakat çocukların bilmedikleri düşünülen, kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “umut, ürpermek, ısıldamak, kollarına atlamak, dörde katlamak, lokma saymak” gibi kelimeler, kelime grupları ve terimler de bulunmaktadır. Şiirde bulunan “-*Tilki ufaklarıyla uğraşmazsın*” dizesinde “tilki ufakları” kelime grubunun anlamı dördlükten doğrudan çıkarılamamaktadır. Günlük yaşamda pek kullanılmayan bu tabir deyim ve tamlama olarak tilkinin küçük hâli veya tilki yavrusu dışında özel bir anlam ifade etmemektedir. Diğer yandan “lokma saymak” ve “tilki ufağı olmak” arasında bağlantı kurulduğunda olumsuz bir anlam taşıdığı çıkarımı yapılabilmektedir. Bu kullanım 6. sınıf seviyesi öğrenciler için uygun değildir. Çünkü, günlük hayatta pek kullanılmayan kelimeler ve kelime grupları metinde açıklanmalı veya anlamları sezdirilebilmelidir.

Yabancı kelimelere yer verilmeyen metinde atasözü kullanımına rastlanmazken “lokmasını saymak” ve “dörde katlamak” şeklinde iki deyim kullanıldığı görülmektedir.

Metinde, “Güzellik şiirdedir” duygusu etrafında, her dörtlükte farklı iletiler verilmeye çalışılmıştır. İlk dörtlükte mutluluk ve umut, ikinci dörtlükte olgunluk ve duyarlılık, üçüncü dörtlükte şiirin insanları yakınlaştırdığı, dördüncü dörtlükte anlayışlı ve cömert olmayı, beşinci dörtlükte ise şiirin insanı her daim değerli kıldığı gibi duygusal iletilere değinilmiştir.

4-4-4-4-4’lü dizeler hâlinde beş dörtlükten oluşan şiir, serbest nazım biçiminde ve serbest ölçü ile yazılmıştır. Bu ölçü ile yazılan şiirlerde ahenk sağlamak için uyak, redif, kafiye şeması, noktalama işareti vb. ahenk unsurları aranmaz belli bir kalıba bağlı kalmak gibi bir şart yoktur. Fakat “Güneş Ülkesi” şiirini incelediğimizde her dörtlüğün kendi içinde ahenk sağladığı görülmektedir.

-şiirdedir

-olursun

-katlar

-kavuşursun

-r’ler yarım kafiye, -ursun’lar redif

-seversen

-büyür

-dokunmaz

-öldürmezsin

-n’ler yarım kafiye

-seversen

-olur

-tutar

-ürperir

-r'ler yarım kafiye

-seversen

-eğilirs**in**

-sayanlara

-dolaşmaz**sın**

-sin, -sın 'lar redif (ek hâlinde redif)

-seversen

-atlar

-yerleşir

-ışıldarsın

-n'ler yarım kafiye, -ar, -ir ekleri redif (ek halinde redif)

“Güneş Ülkesi” adlı şiirde kullanılan söz sanatı örnekleri aşağıdaki gibidir.

“-Uzak dağlar yakın olur”

Yukarıdaki dizede uzak ve yakın sözcükleri ile tezat sanatı yapılmıştır.

“-Gece gündüz ışıldarsın”

Yukarıdaki dizede gece ve gündüz sözcükleri ile tezat sanatı yapılmıştır.

“-Yıldızlar kollarına atlar

-Güneş bahçene yerleşir”

Yıldızlar ve güneş kelimeleri gök bilim alanına ilişkin iki terim örneğidir. Bu kelimelerin bir arada kullanımı tenasüp sanatına örnektir.

Şiirde ahenk sağlamak amacıyla “-Şiiri seversen” dizesi ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci dörtlüklerde de kullanılmıştır. Bu kullanım ile şiir içi duygu bütünlüğü sağlanarak aynı ileti kapsamında metin geliştirilmiştir. Ayrıca, şiirde kullanılan betimleme unsurlarının, çocuk okurun yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak

ele alındığını görmekteyiz. Örneğin; dağlar, güller, laleler, yıldızlar, güneş, gece, gündüz gibi varlıklar çocuğun dünyasında var olan ve bildiği öğelerdir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. **"Güneşin çiçekleri renklendirmesi gibi sanat da hayata renk verir."** sözüyle sanatın hangi yönü vurgulanmak istenmektedir?
2. Sizce insanlar mutluluklarını, üzüntülerini neden şiir aracılığıyla dile getirmeyi tercih etmektedirler?

GÜNEŞ ÜLKESİ

5. Tema Sanat ve Hayallerimiz

GÜNEŞ ÜLKESİ

Güzellik şiiirdedir
Şiiri seversen mutlu olursun
İçini dörde katlar
Umutuna kavuşursun

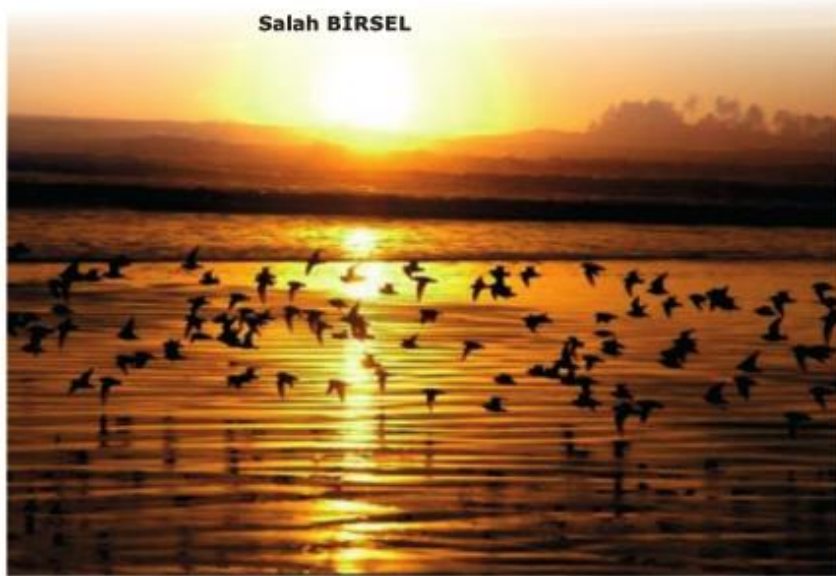
Şiiri seversen
Zeka yaşın büyür
Kimselere dokunmaz
Hayvanları öldürmezsin

Şiiri seversen
Uzak dağlar yakın olur
Yalnızlar alkış tutar
Güller laleler ürperir

Şiiri seversen
Yoksullara eğilirsın
Herkesin lokmasını sayanlarla
Tilki ufaklarıyla dolaşmazsın

Şiiri seversen
Yıldızlar kollanna atlar
Güneş bahçene yerleşir
Gece gündüz ışıldarsın

Salah BİRSEL

4.1.5.4. Esin Perisi

Biçimsel Nitelikler

Metin, üç sayfada iki yana yaslı ve tek sütunlu olarak düzyazı biçiminde oluşturulmuştur. Yazar ve Esin Perisi arasında geçen yirmi dokuz karşılıklı konuşma bölümünün yer aldığı metinde, paragraf ve cümle uzunlukları anlam bütünlüğünü koruması ve okuma rahatlığı sağlaması yönünden uygun bir biçimde hazırlanmıştır. Metne ek olarak bir sayfa hazırlık çalışmaları bölümü ve altı sayfa metin çalışmaları bölümü yer almaktadır.

Metin sayfası, italik olarak yazılmış üç paragraflık özet bölümü ile başlamaktadır. Eserin sadece bir bölümü kitaba alınırken metne alınmayan bölümler hakkında bilgi verilmesi amacıyla özet bölümü eklenmiştir.

Görsel öğeler bakımından zayıf kalan metinde, bir resim bulunmaktadır ve yazı-resim uyumu gözetilmemiştir. Bu resim, 11,2x15 cm boyutlarında ve gerçekliğe yakın seviyede çizilmiş, renkli yağlı boya niteliğindedir. Biçim ve içerik bakımından özenle hazırlanmış olan bu görsel, çocuk okuyucunun estetik algısına hitap ederek sanatsal gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlanmıştır.

“Pelerinini divanın bir kenarına bırakır. Streç bir pantolon üstüne çok canlı renklerle bezeli bir tunik giymiştir. Başında gene parlak, aykırı renkli, kıvrıkcık bir peruk vardır. Hem çok çarpıcı modern hem de çocuksu bir görünümü vardır.” Esin Perisi hakkında oluşturulan bu fiziksel betimleme, resimde gösterilen ile uyuşmamaktadır. Resimdeki Esin Perisi’nin üzerinde ne streç bir pantolon ne renklerle bezeli bir tunik ne de kıvrıkcık bir peruk vardır. Bu nedenle yazı-resim uyumu tutarlı olsa da resim ile anlatılan uyuşmamaktadır.

Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan resim, çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını, okuduktan sonra da kavramasını kolaylaştırır. Çocuk, metni okuduktan sonra resimleri incelediğinde, metinde aktarılan olayı zihninde canlandırma imkânı bulur. Bu nedenle metinde yer verilen resimler, işlevleri bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Bu resimler ile metinde anlatılanların somutlaştırması amaçlanmıştır.

Yazım ve noktalama yanlışlarına dair örnekler çarpmaktadır.

Yazım yanlışına dair örnekler:

“Özellikle de nedin çekip gitmiyorum” şeklinde metinde yer alan bu kullanım, kelimenin yanlış yazılmasından dolayı kaynaklanmaktadır. “Özellikle de neden çekip gitmiyorum” cümlesindeki gibi yazılmalıdır.

Noktalama yanlışlarına dair örnekler:

“Eee kapı arkasında beklemiyoruz herhalde.” (Yanlış)

“Eee! Kapı arkasında beklemiyoruz herhalde.” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Patlamadın ya be oğlum, geliyoruz, geliyoruz işte.” (Yanlış)

“Patlamadın ya be oğlum! Geliyoruz, geliyoruz işte!” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Ah, evet evet, kesinlikle doğru yere geldim.” (Yanlış)

“Ah! evet evet! Kesinlikle doğru yere geldim.” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Aaa, tabii ki seni arıyorum.” (Yanlış)

“Aaa! Tabii ki seni arıyorum.” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“A, evet, tabii ki evet...” (Yanlış)

“A! Evet, tabii ki evet...” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Heyy, hey, ne oluyor?” (Yanlış)

“Heyy! Hey! Ne oluyor?” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“A, korkma canım, soyguncu filan değilim.” (Yanlış)

“A!Kkorkma canım, soyguncu filan değilim.” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Aaa, bak bak bak bir de ben çağırmadım diyor.” (Yanlış)

“Aaa! Bak bak bak bir de ben çağırmadım diyor.” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Oo, yazar olduğun besbelli canım.” (Yanlış)

“Oo! Yazar olduğun besbelli canım.” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Yoo, biri bana şaka yapıyor olmalı ama kim?” (Yanlış)

“Yoo! Biri bana şaka yapıyor olmalı ama kim?” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

“Aah, anlıyorum seni.” (Yanlış)

“Aah! Anlıyorum seni.” (Doğru, ünlem işareti eklenmiştir.)

Metinde “nokta, virgül, kısa çizgi, üç nokta, tırnak işareti, soru işareti, ünlem işareti, yay ayraç” gibi çok sayıda noktalama işareti kullanılmıştır.

İçeriksel Nitelikler

Tiyatro türünde yazılan *Esin Perisi*”, “Sanat ve Hayallerimiz” temasının altında yer alan dördüncü metindir. Tema ve metin uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. Kitap yazmakta zorlanan bir yazarın, *Esin Perisi* ile tanışması konu edilmiştir. Eserin ana düşüncesi ise “Edebî bir ürün ortaya koymak kolay değildir. Sanatsal faaliyetler zengin bir hayal gücü ile beslenir.” cümleleri ile ifade edilebilir.

Tiyatro, yazınsal bir tür olarak çocuğun ilgisini çeken, onu eğlendiren ve aktarılmak istenen iletileri, doğrudan yaşam deneyimleri üzerinden sunan önemli bir türdür. Bu bağlamda değerlendirildiğinde “*Esin Perisi*” adlı tiyatro metni, çocuk okurun yaş ve gelişim düzeyine uygun bir biçimde oluşturulmuştur.

Metinde yer alan karakterler; Metin Esengiloğlu (Yazar), Semih Bey (Yayımcı), Funda (Metin Esengiloğlu’nun kız kardeşi), *Esin Perisi* isimleriyle kurgulanmıştır. Hikâyenin kahramanı, olayların başından sonuna kadar davranışlarıyla süreci şekillendiren Metin Esengiloğlu’dur. Karakter özellikleri incelendiğinde Metin Esengiloğlu’nun açık ve durağan, *Esin Perisi*’nin ise açık ve devingen karakter

özellikleri taşıdığını görmekteyiz. Karakterlerin davranışlarıyla konuşması yoluyla karakter geliştirme metodu kullanılmıştır.

Metin içerisinde 6. sınıf öğrencilerinin bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklenmesi istenen “delifişek, esin, yankı, serinkanlı, hoşgörülü, reverans, senli benli, sitem” gibi sözcüklere yer verilirken Yabancı sözcük kullanılmamıştır.

Metinde atasözü kullanılmazken, “yerden göğe kadar haklı olmak, numara yapmak, nalları dikmek, tasını tırağını toplamak” gibi deyimlere yer verildiği görülmektedir.

Tiyatro türünde yazılan metin giriş, gelişme ve sonuç bölümleri ile düzenli bir yapıda oluşturulmuştur. Kısaltılmış olarak ders kitabına alınan metin, yirmi sekiz satırdan oluşan üç paragraflık özet ile desteklenmiştir. Giriş bölümünde, Metin Esengiloğulları ile Esin Perisi’nin tanışması yer alırken gelişme bölümünde, Esengiloğulları’nın Esin Perisi’ne inanmaması ve bu nedenle girdikleri tartışma işlenmiştir. Sonuç bölümünde ise Esin Perisi’nin evi terk etmesi yer almaktadır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. "Suflör-mimik-perde-senaryo-kostüm-dekor" kelimeleri size ne ifade etmektedir?
2. Sizce oyunculuk bir yetenek işi midir? Neden?
3. "İlham" kelimesinden ne anlıyorsunuz? Sizce sanat için önemi nedir?

ESİN PERİSİ

5. Tema Sanat ve Hayallerimiz

ESİN PERİSİ

Özet

"Hoş Geldin Esin Perisi" adlı oyunun kahramanı, kıt kanaat geçinen, kendi halinde ve yalnız yaşayan Metin Esengiloğulları adlı bir yazardır. Oyunda, Metin Esengiloğulları'nın başından geçen bir gün konu edilmiştir. Semih Bey adlı yayıncının yazar Metin Bey'in evine gelerek ona bir iş teklifinde bulunması ve bir çocuk öyküsü yazmasını istemesi ile olaylar başlar. Çocuk öyküsü yazmak, yazar için bir ilk olur çünkü o, önceden yalnızca yetişkinlere yönelik romanlar yazmaktadır.

Oyun, hayal gücü ile gerçekliği aynı anda ele alır. Oyundaki yazar karakterinin, bir çocuk öyküsü yazmaya başlaması ile olaylar gelişir. Bu bağlamda Esin Perisi adlı hayali kahraman yazarın evine gelir ve ona farklı öyküler anlatarak ilham vermeye çalışır ancak yazar bunların hiçbirini sevmeyiz. Oyundaki düğüm noktası Esin Perisi'nin herkese görünmemesidir. Esin Perisini görmek bir ayrıcalıktır; hayal gücünü harekete geçirmek ve yaratıcılık Esin Perisini görmekle ilişkilendirilmiştir. Daha sonra, Esin Perisi evdeyken yazarın kız kardeşi ve yeğeni Funda, yazarın evine gelir. Küçük Funda'nın anlattığı öyküler yazarın hoşuna gider ve yazar kolayca kaçarak bunları aynen yazmaya başlar. Yazarın esas amacı yaşamını sürdürürebilmek için para kazanmaktır sadece. Bu nedenle çocuklar için yazmanın ne denli sorumluluk gerektirdiğini ve önemli olduğunu önemsemez. Oyunun sonunda Esin Perisi, yazara görünmekten vazgeçerek Funda'ya görünmeye başlar ve yazarı cezalandırır.

Oyunda, okura birçok ileti sunulur. Her şeyden önce, çocuk öyküsü yazmakla yetişkinlere yönelik yazmanın arasında farklılıklar olduğu üzerinde durulur. Edebi bir ürün ortaya koymak içinse çok çaba harcanması gerektiği ve bu işin hiç de kolay olmadığı hissettirilir. Sonuçta, bazen insanların işin kolayına kaçarak başkalarının düşüncelerini çaldığı ve para uğruna her şeyi yapabilecekleri gibi konular üzerinde durulur ve elbette tüm bunlar eleştirilir.

(Kapı çalınır)

Yazar- Eee kapı arkasında beklemiyoruz herhalde.

(Kapı gene çalınır)

Yazar- Patlamadın ya be oğlum, geliyoruz, geliyoruz işte.

Yazar- (Şaşırmış) Buyrun?

Esin Perisi- Sanırım doğru yere geldim.

Yazar- Kimi aramıştınız acaba?

Esin Perisi- Ah, evet evet, kesinlikle doğru yere geldim. (Elindeki küçük kağıda bakar) Zaten adres de tamam, tam burası.

Yazar- (Sinirlenmeye başlar) İyi de, hanımefendi, siz kimi arıyorsunuz?

Esin Perisi- Aaa, tabii ki seni arıyorum. (Gene elindeki kağıttan okuyarak) Yazar, Metin Esengiloğulları.

Yazar- Evet?

Esin Perisi- A, evet, tabii ki evet... İzin ver de içeri gireyim bari. Burada böyle bekleyip duracak değiliz herhalde. (Arkasından, büyük, içi oyunda gereken aksesuarla dolu bir süpermarket arabasını çekerek içeri girer.)

Yazar- Heey, hey, ne oluyor?

Esin Perisi- A, korkma canım, soyguncu filan değilim. *(Şöyle bir bakar çevresine)* Yaa, tabii ya, beni göndermekte yerden göğe kadar hakları varmış. Baksana ortalığın şu haline. Vah, zavallılık, nasıl sıkıntıda olduğun hemen belli oluyor. Hep söylerim, zor, zor doğrusu, yazarlık zor meslek. *(İlerleyerek süpermarket arabasını sağ köşeye doğru götürür. Yazar, kararsız, ne yapacağını bilmez, sonra kapıyı kapatır, yanına gider.)*

Yazar- Bakın, özür dilerim küçük hanım, yanlış yere geldiğinizi söylemek zorundayım, ben temizlikçi falan istemedim. Kimseyi de çağırmadım.

Esin Perisi- Temizlikçi çağırmadın elbet canım, bunu biliyoruz. Ne yapacaksın şimdi temizlikçiyi filan. Önce şöyle otur da öykü mü, masal mı ne yazacaksın onu yaz bitir, sonra, yani parayı alınca yayınevinden, çağırırsın temizlikçiyi. Şöyle güzelce bir...

Yazar- *(Keser)* İyi de siz kim oluyorsunuz? Ben çağırmadığıma göre kim gönderdi sizi? Niye geldiniz?

Esin Perisi- Aaa, bak bak bak bir de ben çağırmadım diyor. *(Pelerinini çıkartırken)* Sen çağırmışsın ya canım, sen çağırmışsın. Anında ulaştı haber ve hemen gönderdiler beni. Bak, hiç oyalanmadım, vjjjt, bir saniyede geldim işte, daha ne istiyorsun. *(Pelerinini divanın kenarında bırakır. Streç bir pantolon üstüne çok canlı renklerle bezeli bir tunik giymiştir. Başında gene parlak, aykırı renkli, kıvrıkcık bir peruk vardır. Hem çok çarpıcı modern, hem de çocuksu bir görünümü vardır. Konuşması ve davranışlarıyla da öyle, çok rahat, deli fişek, şımarıklığa kaçmayan bir çocuksuluk sergiler.)*

Yazar - *(Soğukkanlı olmaya çalışarak, giderek yükselen bir gerilimle)* Bir dakika, bir dakika lütfen. Durun bakalım. Evet, adım Metin, soyadım Esengiloğulları. Evet, yazarım, o da doğru. Peki ya siz kimsiniz? Nereden ve neden geldiniz? Kim gönderdi sizi ve neden böyle hiç tanışmadığımız halde senli benlisiniz, lütfen açıkça söyler misiniz?

Esin Perisi- Oo, yazar olduğun besbelli canım. Bana gelince, *(Reverans yaparak, abartılı)* hay haay, sevinerek söyleyebilirim. Efendim, beni periler başkanı gönderdi. *(Yazar sinirlili, gülmeye başlar)* Evet, periler başkanı. Çok acil olarak esin perinizi istemişsiniz. Yani bu demek oluyor ki karşınızda hazır efendim esin periniz. İsterseniz efendim pek tabii ki böyle sizli bizli konuşmayı sürdürebiliriz. *(Birden eski rahat havasına döner)* Ama bana kalırsa sizli benli daha iyi. Yo, en iyisi gene senli benli. Sen sensin, ben de ben. Senin siz, benim de biz olmamızın ne anlamı var ki? Daha doğal, daha içten değil mi böyle? Hem canım, yabancı değiliz zaten. Yani şu anda senin esin perin olduğuma göre öyle havalara girmeye de gerek yok, değil mi?

Yazar - Yoo, biri bana şaka yapıyor olmalı ama kim? *(Üstüne yürüyerek)* Bak, doğru söyle, yoksa seni Semih Bey mi gönderdi?

Esin Perisi- Semih Bey de kim oluyor? Benim Semih Bey'le filan işim yok. Benim işim seninle. Hem bak, ben de şakayı çok severim ama akıllıca, zekice olmalı şaka. *(Yazarın üstüne yürüyüp hafifçe göğsünden iterek)* Öyle eşek şakası gibi şakalardan hiç hoşlanmam.

Yazar - Şaka olmalı mutlaka. Az önce şurada kendi kendime düşünürken "İlham gelmiyor" diye söylenmişim. Biraz yüksek sesle konuştuğum herhalde, biri duydu ve...

Esin Perisi- Mmm, bak bak, çağırdığını itiraf ettin işte. Sesin de sesmiş

5. Tema Sanat ve Hayallerimiz

hani. Yazar olacağına pop şarkıcısı olsaymışın keşke. Sesini taa periler başkanına duyurduğuna göre. Ama bak, birazcık yanlış yöne seslenmişsin. Neyse ki taa nerelerden yankılandı da sesin, gelip doğru yönü buldu. Senin seslendiğin o ilham perileri, ohoo, çoktan yaşlandı. Kendi köşelerine çekildiler, pek ortalarda dolaşmıyorlar artık. Birbirlerine anılarını anlatarak örgü örüp dedikodu yaparak zaman geçiriyorlar. Şimdi biz gençlerin adı "Esin Perisi" oldu. Eh ama daha güzel değil mi? Bir daha çağırmak istersen "Nerdesin Esin Perim" diye seslen. Yoksa bak hiç karışmam, yanlışlıkla o yaşlı dedikoducu perilerden birini buluverirsin karşında.

Yazar – Bana bak, her şeyin bir sınırı var. Şakaysa şaka, anladık. Ama yeter artık.

Esin Perisi – Ne yani, hâlâ inanmıyor musun benim...

Yazar– (Keser) İnanmıyorum, neden inanacaktım ki? (Sinirli, gülerek) Hıh, "esin perisi"... Böyle, senin gibi...

Esin Perisi – Aah, anlıyorum seni. Biliyorum, o eski ilham perilerinden birini bekliyordun. Hani o uzuuun saçlı, uzuuun etekli, uuuuuk ipekler, uçuk pembe tüller içinde... hı? Bak iyi anlatamadım galiba, onlar eskidendi canım, söyledim ya, onların modası çoktan geçti. Onlar çalışmıyor artık, emekli oldular. Şimdi moda böyle. Olabildiğince özgür, rahat. Ama sen zaten bütünüyle çağın dışındasın anlaşılan. Baksana, güzelim bilgisayar varken böyle tık tık daktilo makinesi kullanılır mı hiç?

Yazar – İyi, iyi pekâlâ, anlaşıldı. Demek bilgisayar satıcısıydın. Bayan "Çağdaş Esin Perisi" sen gene de topla tasını tarağını, git mallarını başkasına sat. Ben daktilo makinemden çok memnunum. Hadi bakalım, hadi artık git. Yoksa sabrım taşacak.

Esin Perisi – Ay çok kabaşın ama çok kaba... İnce, duygusal bir yazara hiç de yakışmıyor. Üstelik de Esin Perini kovuyorsun. Esin Perisini kovan bir yazar... Olacak şey mi bu? Yazıklar olsun sana. Senin o eski romantik ilham perilerinden biri olsaydı, bir an bile durmaz, çeker giderdi. Bir daha da asla gelmezdi. Anlıyor musun? Asla! Ondan sonra da otur, istediğin kadar düşün dur, istediğin kadar ıkın sıkın, bir satırcık bile yazamazdın. Şükret ki ben gerçekçi bir esin perisiyim. Serinkanlıyım, hoşgörülüym, anlayışlıyım. "Olur böyle şeyler" diyorum, aldırmiyorum, alınmiyorum söylediklerimden. Özellikle de nedin çekip gitmiyorum, biliyor musun? Bilemezsin ki. Nereden bileceksin? Çocuklar... Evet, çocuklar için... Anlamadın mı? Çocuklar için yazacaksın ya, işte o yüzden çekip gitmiyorum. (Aşağılarcasına) Yani yardımım olmadan yazman biraz zor, olanaksız gibi görünüyor da... olabildiğince özgür ve sınırsız bir düşgücü içinde olman gerekir çocuklar için yazarken. Sana yardım etmek istiyorum, anlasana. Sana yardım edebilmek için bak, bir sürü şeyi toplayıp getirdim yanımda.

Yazar – (Yazar kızgın, sabırsız, glider, Esin Perisinin çıkması için ardına kadar açar. Kapının önünde bakkalın çırağı, kolunda sepetiyle kapıyı çalmak üzere, kapı açılınca şaşkın, eli havada bakakalır.) Ama artık gidebilirsiniz. Bu şakayı kim düzenlediyse ona da selam söyleyin, kendisine başka bir eğlence bulsun.

...
Ayla Çınaroğlu

4.1.5.5. Leonardo Da Vinci

Biçimsel Nitelikler

Metin, kitabın genel bütünlüğü içerisinde düzyazı, iki yana yaslı ve tek sütunlu olarak iki sayfada dokuz paragraf ile oluşturulmuştur. Paragraf ve cümle uzunlukları sunulduğu sınıf düzeyine uygun olarak tasarlanmış ve kenar boşlukları, metnin düzeni açısından yeterli ölçüde bırakılmıştır. Metin sayfasına ek olarak bir sayfa hazırlık çalışması ve altı sayfa da metin çalışmaları bölümleri oluşturulmuştur.

Metnin uzunluğu, yeterli düzeydedir ve çocuk okuyucunun anlamasını ve dikkatini muhafaza etmesini kolaylaştıracak seviyededir. Paragrafları oluşturan cümlelerin uzunluğu da genel anlamda 6. sınıf seviyesindeki çocuk için yeterlidir.

Hazırlık çalışması sayfasında, sarı kâğıt üzerine karakalem çizim yöntemiyle oluşturulmuş beş resim bulunmaktadır. Metne dair kullanılan bu resimler, başarılı bir şekilde seçilmiş çocuk okurun yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak tasarlanmıştır. Öte yandan öznel tasarım öğeleri örneği olan bu resimler, çocuk okurun hayal gücünü ve yaratıcılığını destekleyici niteliktedir. Ayrıca, “Leonardo Da Vinci” gibi bilimsel dayanağı olan metinlerin Türkçe dersinde kullanılarak nitelikli resimlerle desteklenmesi, disiplinler arası aktarımın başarılı bir örneği olarak karşımıza çıkar.

Metinde kullanılan resimlerin özellikleri aşağıdaki gibidir:

Birinci resim, 4,6x6,4 cm boyutlarındadır ve Leonardo Da Vinci’nin uzun saçlı ve sakallı tasvirini göstermektedir. Kullanılan bu resmin aktarılan içerik ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. İkinci resim, 5x6,4 cm boyutlarındadır. Bu resim, Leonardo Da Vinci’nin insan bedeninin oranlarını ve fiziksel yapısını incelediği bir çalışmayı göstermektedir. Metin içerisindeki anlatım doğrultusunda “*Yıldızları gözlemlemekle kalmayıp insan bedenini de inceledim.*” cümlesi bağlamında, resmin metin ile tutarlı ve ilgili olduğu görülmektedir. Üçüncü resim, 5x6,4 cm boyutlarındadır. Leonardo Da Vinci’nin insanın iç organlarını incelediği bir çalışmasını gösteren bu resim, metin ile tutarlı bir şekilde oluşturulmuştur. Dördüncü resim 5,8x6,8 cm boyutlarındadır. Leonardo Da Vinci’nin yapmış olduğu araç tasarımlarından Ornithopter’i göstermektedir. Bu resim, metindeki “*Kuşlar kanatları ile gemiler de yelkenle yol alabildiğine göre, neden insanlar da aynı şeyi yapmasınlar,*

diye sordum kendime. Böylece kuşların ve böceklerin uçuşunu gözlemlemeye başladım. Yapay kanatları olan bir makine, bir de pervaneli uçuş makinesi icat ettim.” cümlesi ile doğrudan ilgilidir. Beşinci ve son resim ise 5,8x8 cm boyutlarındadır. Resim, Leonardo Da Vinci’nin yapmış olduğu uçan makine resmini göstermektedir. Bu resim metindeki “*Kuşlar kanatları ile gemiler de yelkenle yol alabildiğine göre, neden insanlar da aynı şeyi yapmasınlar, diye sordum kendime*” cümlesi ile doğrudan ilgilidir. Metinde kullanılan resimler, işlev bakımından açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan resimler, metinde aktarılanları somutlaştırmak amacıyla kullanılmıştır.

Noktalama işaretleri bakımından çeşitlilik görülmeyen metinde nokta, virgöl, noktalı virgöl, kesme işareti gibi noktalama işareti kullanılmıştır. Diğer yandan metin içerisinde yazım ve noktalama yanlışları içeren bir kullanım bulunmazken metnin sayfa yapısında ise baskı ve yazım hatası görülmemektedir.

İçeriksel Nitelikler

Biyografi türünde oluşturulan metin, “Sanat ve Hayallerimiz” temasının altında yer almaktadır. “Sanat ve Hayallerimiz” teması, “Leonardo Da Vinci” adlı metinde, Leonardo Da Vinci’nin kişiliği, sanat anlayışı, eserleri ve icatları bağlamında geliştirilmiştir. Tema ve konu ilişkisi, metin bağlamında güçlü bir şekilde işlenmiştir.

Metin, 6. sınıf düzeyi öğrencilerinin gelişim düzeyleri ve bilişsel durumları göz önünde bulundurularak çocuk gerçekliğine uygun bir üslupta işlenmiştir.

Metin, “Leonardo Da Vinci’nin kişiliği, sanat anlayışı, eserleri ve icatları” konusu etrafında “İnsan dünyayı görmek, hayatın tadını çıkarmak ve kendi eserlerini oluşturmak için kendini özgür hissetmeli” ana düşüncesini iletme amacıyla oluşturulmuştur.

Metinde birçok bilimsel bilgi verilirken çocuk okuyucunun aktarılanlara yönelik yorum yapması ve yaşama dair çıkarımlarda bulunması kolaylaştırılmaktadır. Bu bağlamda çocuğun doğaya ve insana karşı bilgi ve deneyimler edinmesi sağlanmış olur.

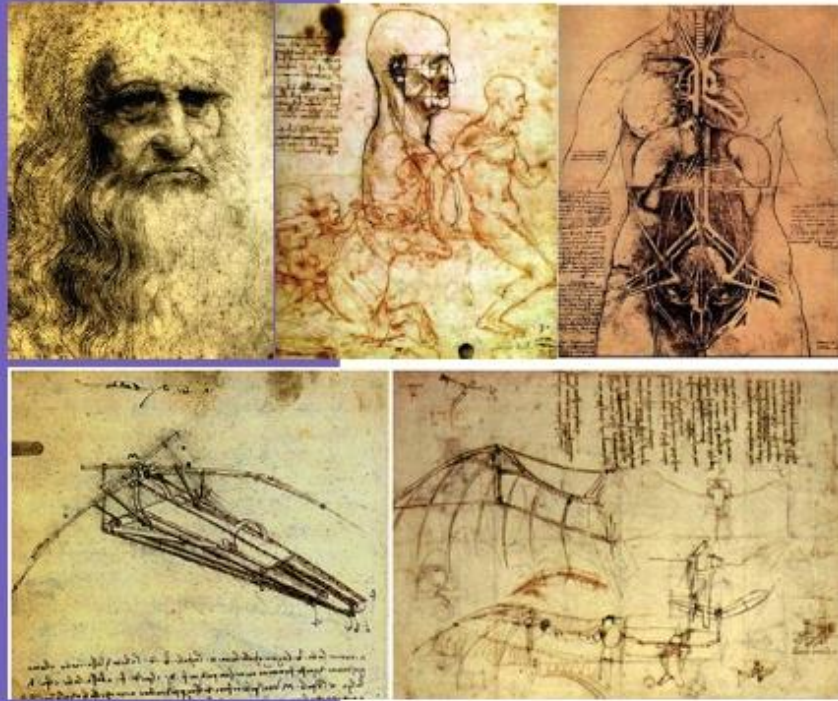
Bilimsel anlam taşıyan kelimelere sıklıkla yer verilen metinde, “Rönesans, imparatorluk, papa, cihaz, portre, lavta, ziyafet, tablo, esrarlı” gibi okurun bilmesi istenen kelimeler, kelime grupları ve terimler kullanılmıştır.

Metinde atasözü ve deyim kullanılmamıştır. Genellikle kurallı cümlelerin yer aldığı metinde, anlatım bozukluğu içeren bir kullanım bulunmamaktadır.

Biyografi türünde yazılan metin serim (giriş), düğüm (gelişme), sonuç (çözüm) bölümleri ile anlaşılır bir şekilde geliştirilmiştir. Giriş bölümü Leonardo Da Vinci’nin kendini kısaca tanıtmayı ve yaşadığı dönemi anlatması ile başlar. Gelişme bölümünde sanat anlayışını, fikirlerini, sanatsal eserlerini ve icatlarını dile getirmiştir. Sonuç bölümünde ise yaratıcı fikirlerinin nasıl oluştuğunu ve öğrenmesi gereken çok şey olduğunu aktarır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Sanatçı kime denir? Bir sanatçıda olması gereken nitelikler nelerdir?
2. Leonardo da Vinci hakkında ne biliyorsunuz?
3. Bir ressam olsaydın neler çizerdin? Neden?

LEONARDO DA VINCI

5. Tema Sanat ve Hayallerimiz

Leonardo Da Vinci

Ben, 15. yüzyılın ikinci yarısında ve 16. yüzyılın başlarında yaşadım. Bu döneme Rönesans adı verilir çünkü bu dönemde Avrupa'da kültür, sanat ve bilim yeniden doğuşunu yaşamıştır. Roma İmparatorluğu'ndan sonra ilk defa Rönesans'ta insanlığı ilgilendiren her konu çok önemli bir ilerleme ve gelişme yaşıyor.

Düşünürlerden şairlere, mimarlardan ressamalara, krallardan papalara ve hatta sıradan insanlara hepimiz dünyayı değiştirebileceğimize inandık. Ben bu harika dönemde doğmuş biri olarak böyle bir fırsatı kaçıracak değildim. Bu nedenle kendimi resme, heykel yapmaya, kale ve savaş makineleri tasarlamaya adanmıştım. Ayrıca insanlığın işlerini kolaylaştıracak ufak tefek cihazlar ve uçan makineler de çizdim.

Yıldızları gözlemlemekle kalmayıp insan bedenini de inceledim. Müziğe de zaman ayırdım, lavta çalmayı çok severdim. Ayrıca yemek yapmak ve ziyafet sofraları hazırlamak da ilgi alanıma girerdi. Hatta saraylı hanımları eğlendirmek için bulmacalar bile hazırladım. Çünkü bir Rönesans insanı, bu dünyayı daha rahat yaşanılacak bir hale getirmek için pek çok gözlem ve deney yapmalıydı.

Bir Rönesans sanatçısı için en önemli şey, kendini özgür hissetmesiydi. Ben dünyayı görmek, hayatın tadını çıkarmak ve kendi eserlerimi yaratmak için özgür olmayı istiyordum. Ancak öğrenmem gereken çok şey vardı ve ben de çok sabırsızdım çünkü her şeyi bilmek istiyordum.

Mona Lisa en ünlü tablomdur. Resimden bize bakıp esrarlı bir şekilde gülümseyen bu kız hakkında çok şey söylendi. Sanki bizimle eğlenir ya da bilmediğimiz bir şeyi bilir gibi görünüyordu. Bazıları onun bir köylü kızı olduğunu söylediler, bazılarıysa onun aslında bir erkek olduğunu ve hatta benim kendi portremi yaptığımı söyleyenler bile çıktı.

Bu resimdeki kadın, Lisa del Gioconda'dır. Floransalı zengin bir tüccar olan Francesco del Gioconda'nın eşi. Madona Lisa, Mona Lisa ya da Gioconda diye bilinir. Her neyse, La Gioconda'yı 1503 yılının ilkbaharında çizmeye başladım. Doğrusu bu tabloyu bana sipariş veren kişiye asla teslim etmedim. Yıllarca üzerinde düzeltmeler yaptım. Bu portrede doğanın gerçekliğine bağlı kalmak ve yüzdeki değişik ifadeleri yakalayabilmek için türlü yöntemler uyguladım. Hem canlı bir ifade hem de bir gizem olsun istiyordum.

Tabloda, keskin ve çok belirgin çizgilerden kaçınarak insan yüzlerini sanki bulutların arasında kayboluyormuş gibi biraz daha yumuşak çizgilerle resmetmeye başladım. Bu teknik, daha sonra sisli teknik adını aldı ve sonradan gözlerle dudaklardaki ifadeyi belirlemek için kullanıldı. Tabi başka şeyler de var ama onlar izleyicinin hayal gücü ve hassaslığı sayesinde ortaya çıkacaktır. Rafael benim atölyeme gelir ve bu resme hayranlıkla bakardı. Çok hassas bir genç ve çok da iyi bir sanatçıydı. Benim ise asıl hayranlık duyduğum sanatçı, Mikelanj'dı.

Resim dışında birçok uğraşım olduğunu yukarıda söylemiştim. Örneğin makinelerle tutkuluydum çünkü tüm bu cihazların insan hayatını kolaylaştıracağına inanıyordum. Sonsuz sayıda ve işe yarar makine

tasarladım. Bazıları çalışmadı, bunun nedeni malzeme ve teknik bilgi eksikliğiydi. Tasarladığım iki tekerlekli taşıta daha sonraları bisiklet adı verildi. Dahası bir gemi ve denizin altına dalmak için özel bir kıyafet düşünmüştüm.

Kuşlar kanatları ile gemiler de yelkenle yol alabildiğine göre, neden insanlar da aynı şeyi yapmasınlar, diye sordum kendime. Böylece kuşların ve böceklerin uçuşunu gözlemlemeye başladım. Yapay kanatları olan bir makine, bir de pervaneli uçuş makinesi icat ettim. Dahası ev işlerini kolaylaştırıp vakit kazanmaya yarayacak daha pek çok cihaz geliştirdim. Bu amaçla biber değirmeni, spagetti makinesi, bulaşık makinesi, sıcak hava ile çalışan otomatik ızgara ve daha pek çok şey ürettim.

AntonioTello
Johanna A. Boccardo

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıdaki sözcüklerin sözlük anlamlarını sözlükten bulup yazınız.

Rönesans:.....

İmparatorluk:.....

Papa:.....

Cihaz:.....

Portre:.....

Lavta:.....

Ziyafet:.....

Tablo:.....

Esrarlı:.....

2. Aşağıdaki sözcüklerin eş anlamlılarını okuduğunuz metinde yer almaktadır. Sözü edilen sözcükleri bulup yazınız.

Hür		Asır	
Sır		Meşhur	
İşlik		Düş	

4.1.5.6. Sanat ve Halk

BİÇİMSSEL NİTELİKLER

6-6-6'lı mısralar halinde üç bentten oluşan şiir türündeki metin, bir sayfada sola yaslı ve sayfaya ortalanmış olarak konumlandırılmıştır. Sayfanın üst yarısında şiirin kendisi yer alırken alt yarısında ise sayfaya ortalanmış olarak 9x16cm boyutunda grafik tasarımı yöntemiyle oluşturulan bir resim bulunmaktadır. Bu resimde siyah arka plan kullanılarak farklı renklerdeki şişelerden boyaların sıçrayışı gösterilmiştir. Resim ile ilgili, şiir içinde herhangi bir anlatım yer almamaktadır. Bu nedenle işlev bakımından metni süsleyici resimler grubuna giren bu resim, metne estetik değer katmak ve dikkat çekmek için kullanılmıştır. Diğer yandan serbest okuma metni olarak ders kitabına alınan metinde hazırlık ve metin çalışmaları bölümlerine yer verilmemiştir.

Metinde “nokta, virgül, noktalı virgül, üç nokta, ünlem” gibi noktalama işaretlerine yer verilirken metin içerisinde noktalama ve yazım yanlışları içeren kullanımlara rastlanmamıştır. Metin sayfasında da baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İÇERİKSEL NİTELİKLER

Şiir türünde yazılan metin, “Sanat ve Hayallerimiz” teması altında yer almaktadır. Metin, “Sanat ve halkın karşılaştırılması, sanatın yüceliği” konusu etrafında “Sanat, insana değer katarken toplumları da yüceltir.” ana duygusunu okuyucuya iletme amacıyla yazılmıştır. Konu ile tema birbirini tamamlar nitelikte olsa da sanat kavramının çeviri bir eser üzerinden aktarılması iletilerin başarısını zayıflatmaktadır. Zira Victor Hugo’nun aktarmak istedikleri ile çevirmen Tozan Alkan’ın aktardıkları iki farklı ileti kanalını ifade etmektedir.

“Sanat ve Halk” şiiri, kendi içinde birbiri ile bütünlük sağlayan üç bentten oluşmaktadır. İlk bentte; sanatın mutluluk getirdiği, insanlığı aydınlattığı, halkın umut kaynağı olduğu, ilahi bir gücü temsil ettiği gibi iletiler yer alırken ikinci bentte; barışı ve kardeşliği yayan eşsiz bir şarkı olduğu, bütün insanları birbirine bağlayan bir güç olduğu ifade edilmiştir. Son bentte ise insanları özgürleştiren, tüm dünyada kendini gösteren eşsiz bir üretim olduğu aktarılmıştır. Tüm bentlere genel olarak bakıldığında

ise sanatın mutluluk ve gurur kaynağı olduğu, halkı aydınlatarak insanlığı hep ileri götürdüğü, İnsanlığa barış getirdiği ve özgürleştirdiği ifade edilmiştir.

Metin içerisinde anlamı bilinmeyen veya bilinmesi istenen “kıvanç, ezgi, pranga, Tibet, ren, gönen” gibi kelimelere yer verilmiştir. Bu kelimelerin anlamları kullanıldıkları bağlamdan tahmin edilebilmektedir. Örneğin: “*Kıvançtır sanat, sevinç kaynağıdır,*” dizesinde kullanılan kıvanç kelimesinin anlamı kullanıldığı bağlamdan kolayca tahmin edilebilmektedir.

Şiirde atasözü ve deyim kullanımına rastlanmamaktadır. Yabancı kelime ve kelime gruplarının da kullanılmadığı görülmektedir.

Fransızcadan Türkçeye çevrilen şiir, 6-6-6’lı dizeli üç bentten oluşturularak 11’li hece ölçüsüyle hazırlanmıştır.

Şiirde yoğun olarak benzetme sanatı kullanılmıştır. Bu durum neredeyse her dizede göze çarpmaktadır. Örneğin, sanat kavramı şiir bütününde ateş, kıvılcım, yıldız, şarkı, ezgi, düşünce gibi birçok kavrama benzetilmiştir. Diğer yandan; ışık-aydınlık-kıvılcım- yıldız, şarkı- ezgi- fısıldama, pranga- zincir- kırmak- köle- özgür kavramlarının bir arada kullanılması ile de tenasüp sanatının yapıldığı görülmektedir.

SERBEST OKUMA

SANAT VE HALK

Kıvançtır sanat, sevinç kaynağıdır,
Fırtınada alev alev tutuşur,
Işığı, aydınlatır mavi göğü,
Sanat görkemidir tüm insanlığın
Gözlerindeki kıvılcımdır halkın,
Tann'ının alındaki yıldız gibi.

Bir şarkıdır sanat, eşsiz bir ezgi!
Gönendirir banşçı yürekleri,
Erkekler kadınlarına fısıldar,
Ağaçlara doğru yükselir kentten,
Bütün insanlar hep bir ağızdan,
Uyum içinde o şarkıyı söyler.

Sanat; insanlığın düşüncesi!
Kırar prangaları, zincirleri,
O tatlı diliyle ele geçirir,
Onundur Tibet, onundur Ren nehri.
Sanat özgür kılar köle halkları,
Özgür halkları ise devleştirir.

VICTOR HUGO
Çeviren: Tozan ALKAN

4.1.6. Altıncı Tema: Bilim ve Teknoloji

Tablo 20: Altıncı Tema Metin Listesi

Metin Adı	Yazar Adı	Sayfa Numarası	Metnin Türü
Google	Komisyon	109-110	Hikâye
Dinozor Ülkesi	Bilim ve Çocuk Dergisi	119-120	Makale
Küçük Su Damlasının Dünya Turu	Sara Gürbüz ÖZEREN	129-130	Roman
Albert Einstein Kimdir?	Komisyon (Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji Eki)	137-138	Röportaj
Bilim ve Teknoloji	Naim YALNIZ	145	Şiir
Hayvanlar Alemi- Bunları Biliyor Musunuz?	Katie Daynes	152	-

Tablo 21 Devamı: Bilim ve Teknoloji teması metinlerinin içerik değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61
	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M	M
Google				X	X	X											X		X		X		X	X			X			X	X
Dinozor Ülkesi				X	X	X								X		X	X		X		X		X	X			X			X	X
Küçük Su Damlasının Dünya Turu		X		X	X	X								X	X	X	X		X		X		X	X			X			X	X
Albert Einstein Kimdir?		X		X	X	X	X	X	X				X	X	X	X	X		X		X		X	X			X			X	X
Bilim ve Teknoloji				X	X	X											X	X	X		X			X			X	X		X	X
Hayvanlar Alemi- Bunları Biliyor Musunuz?				X	X	X											X		X		X		X	X			X			X	X

ALTINCI TEMA
BİÇİM İLE İLGİLİ MADDELER

Tablo 22: Bilim ve Teknoloji teması metinlerinin biçim değerlendirmesine ait veriler

METİNLER	1.M.	2.M.	3.M.	4.M.	5.M.	6.M.	7.M.	8.M.	9.M.	10.M.	11.M.	12.M.
Google	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Dinozor Ülkesi	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Küçük Su Damlasının Dünya Turu	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Albert Einstein Kimdir?	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Bilim ve Teknoloji	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X
Hayvanlar Alemi- Bunları Biliyor Musunuz?	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X

4.1.6.1. Google

Biçimsel Nitelikler

Düzyazı biçiminde yazılan metin, iki yana yaslı, tek sütunlu ve yedi paragraf hâlinde ders kitabında yer almaktadır. Okuma kolaylığı bakımından uygun bir düzende hazırlanan metinde, diyalog bölümlerinin çokluğu dikkat çekmektedir. Diğer yandan paragraflar çok uzun oluşturulmamış olsa da kısa çizgi ile oluşturulan paragraf ve satır başları düzensiz bir görüntü oluşturmaktadır.

Metinde bir adet resim kullanılmıştır. Farklı renklerdeki harfleriyle “Google” şirketinin logosu hazırlık çalışmaları bölümünde yer almaktadır. Sanat değeri açısından değerlendirildiğinde, şirket logosu oluşturulurken özgün bir tasarım sergilendiği görülmektedir. Günümüzde birçok kurum ve kuruluş, isimlerini özgün tasarım eseri amblem ve logolarla hazırlamaktadır. Çocuk okurun da bu tarz çalışmalara merak duymasını sağlayacak olan metindeki görsel, özgün tasarım sergilemesinden dolayı estetik ve sanatsal bakımdan uygun bir örnektir.

Hazırlık çalışması sayfasında bulunan resim, 4,8x14,8 cm boyutlarında ve renkli sembollerden oluşmaktadır. Bu resim, Google adlı arama sitesinin resmî logosudur. Resimde bulunan ilk iki harfin arka planında turuncu renk bulunurken diğer harflerin arka planında beyaz renk kullanılmıştır. Harfler ise “mavi G, kırmızı O, sarı O, mavi G, yeşil L, kırmızı E” gibi farklı renkler ile oluşturulmuştur. Kullanılan resim ve metin tutarlıdır. Fakat metinde fotoğraftaki renklendirmeden söz edilmemiştir.

Metinde kullanılan resim, işlevi bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan bu resim, okuyucunun metinde anlatılanları kavramasını kolaylaştırır özelliktedir.

Noktalama işaretlerinin bazı yanlış kullanımlarına rastlanmıştır.

Bazı örneklerde konuşma cümleleri çift tırnak içinde gösterilirken (“*Bize kim yardımcı olur?*”) bazı cümlelerde bu kullanım tercih edilmemiştir. (*Ona projemizi anlatalım, şansımızı deneyelim; anlatmakla ne kaybederiz.*)

Metindeki kullanım aşağıdaki gibidir:

İki dahi kafadar: “Bize kim yardımcı olur?” diye konuşurken kendileri gibi Stanford mezunu Amerikalı iş adamı bilişim sektörünün önde gelen isimlerinden Andy Bechtolsheim’e gitmenin parlak bir fikir olduğuna karar verdiler. Ona projemizi anlatalım, şansımızı deneyelim; anlatmakla ne kaybederiz, diye kendi aralarında fikir yürüten iki arkadaş soluğu ünlü iş adamının şirketinde aldı.

Doğru kullanım ise şu şekilde olmalıdır:

İki dahi kafadar: “Bize kim yardımcı olur?” diye konuşurken kendileri gibi Stanford mezunu Amerikalı iş adamı bilişim sektörünün önde gelen isimlerinden Andy Bechtolsheim’e gitmenin parlak bir fikir olduğuna karar verdiler. “Ona projemizi anlatalım, şansımızı deneyelim; anlatmakla ne kaybederiz”, diye kendi aralarında fikir yürüten iki arkadaş soluğu ünlü iş adamının şirketinde aldı.”

Diğer bir noktalama yanlışı ise kısa çizginin (konuşma çizgisi) kullanımında görülmektedir.

-Söyle bakalım ...

...

-Googol dedi. ...

...

-Biliyor musun ...

...

-Haklısın Lary ...

...

-Buyurun ...

...

-Bitti mi? ...

...

-Evet efendim, ...

...

-Konuşmalarınız ...

...

Diğer noktalama yanlışı ise soru işaretinin kullanılmamasından dolayı yapılmıştır. Metinde kullanılan “*anlatmakla ne kaybederiz,*” cümlesi bir soru ifade ettiğinden doğru kullanımının “*anlatmakla ne kaybederiz?*” şekilde olması gerekirdi.

Metinde “nokta, virgül, noktalı virgül, kesme, kısa çizgi, soru işareti, iki nokta” gibi noktalama işaretleri kullanılırken noktalama ve yazım ile ilgili yanlış bir kullanıma rastlanmamaktadır. Metin sayfasında ise baskı ve yazım hatası yoktur.

İçeriksel Nitelikler

Hikâye türünde yazılan metin, “Bilim ve Teknoloji” temasıyla uyumlu bir şekilde, bir sayfada dokuz paragraftan oluşturulmuştur. “Google adlı internet arama motorunun doğuşu” konusu etrafında gelişen ve gerçek olayları konu alan metinde, abartılmış ve gerçeküstü öğelere yer verilmezken akla yatkın ve inandırıcı anlatım tarzıyla olaylara yön verilmiştir. Ana düşünce olarak “İnsan, en umutsuz anlarında bile cesaretli ve azimli olmalıdır” iletisini verilirken hitap edilen okur kitlesinde cesaret, azim, kararlılık ve çalışkanlık gibi olumlu kişilik özelliklerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Okura kazandırılmak istenen insana dair erdemler, öğüt vericilikten uzak bir üslupta okurun sezgisine bırakmıştır.

Metinde ele alınan olay ve durumlar çerçevesinde çocuk okura insana dair değişik yaşantılar sunulurken birlikte çalışma, takım çalışması, ekip ruhu vb. gibi sosyal becerilerin kazanılmasına yönelik aktarımlarda bulunulur.

Şahıs kadrosu bakımından geniş olan metinde Edward Kasner, onun dokuz yaşındaki yeğeni, Sergy Brin, Larry Page, Andy Bechtolsheim gibi isimler yer almaktadır. Açık ve durağan karakter özellikleri ile Sergy Brin, Larry Page kahraman kişiler olarak karşımıza çıkar. Ayrıca, davranışlarıyla ve karakterlerin konuşmasıyla karakter geliştirme yolları kullanılarak olay akışı şekillendirilmiştir.

Akıcı ve sade bir anlatım tarzıyla oluşturulan metinde, genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Ayrıca “şefkat, grafik, sektör, arama motoru, finans, bilişim, akla parlak bir fikir gelmek” gibi okurun bilmediği varsayılan kelimeler, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir. Bu sözcüklere ek olarak “finans, sektör, grafik” gibi yabancı dillerden dilimize geçen fakat dilimizde kullanılmakta olan kelime örneklerini de görmekteyiz.

Hikâyede atasözü kullanımına rastlanmazken “eli boş dönmek, fikir yürütmek” gibi iki deyim kullanılmıştır. Bu deyimlerin anlamları bağlam içerisindeki kullanım alanlarına bakıldığında kolayca tahmin edilebilir düzeydedir.

Hikâye türünde yazılan metinde giriş, gelişme, sonuç bölümleri birbirleriyle tutarlı bir şekilde işlenmiştir. Giriş bölümünde, Edward Kasner anlatılmış ve Google kelimesinin ilk nereden çıktığı ifade edilmiştir. Gelişme bölümünde, Sergey Brin ve Lary Page adlı iki girişimcinin arama motoru oluşturmak için yaptıkları çalışmalar anlatılmıştır. Sonuç bölümünde ise cesaret ve umudu yitirmeden çalışmanın büyük başarılar getirdiğine değinilmiştir.

Metin, genellikle kurallı cümlelerden oluşmaktadır. Anlatım bozukluğu içeren bir kullanım bulunmamaktadır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Günümüzde ansiklopedilerin yerini neler almıştır?
2. Araştırmak istediğiniz bir konu hakkında bilgiye nasıl ulaşıyorsunuz?
3. Başarılı olmada cesaretin ve girişimciliğin önemini tartışınız.

GOOGLEThe Google logo is displayed in its characteristic multi-colored font (blue, red, yellow, green, red) against a white background.

GOOGLE

Edward Kasner, birden saatin farkına vardı. Yine çalışmaya dalmış, saatin nasıl da ilerlediğini fark edememişti. Bugünlük matematik mesaisi yeter diye düşündü. Eve gitmeliydi. Evdekiler onu yemeğe bekliyordu. Sandalyesini geri itip ayağa kalktı ve ışığı kapatarak ofisinden çıktı. Mesai arkadaşlarının çoğu evinin yolunu çoktan tutmuşlardı. O yine her zamanki gibi çalışmaya dalmış ve geç kalmıştı. Zaten onun Amerika'nın en tanınmış matematikçilerinden biri haline gelmesinin sebebi de bu bitmez enerjisi, çalışkanlığı değil miydi?

Evine vardığında onu, uzun zamandır görmediği dokuz yaşındaki yeğeninin karşıladığını görünce Edward Kasner yorgunluğunu bir anda unuttu. Bütün sevgi ve şefkatiyle yeğenine sarıldı. Aile bireyleri yine bir araya gelmiş hep birlikte keyifli bir akşam yemeği yemişti. Yemekten sonra oturma odasına geçtiler. Yeğenini kucağına alıp şakalaşan Edward bir anda küçük çocuğa şu soruyu sordu:

- Söyle bakalım, sana çok büyük bir rakam versem, onu tanımlayan bir kelime uydur desem; buna ne dersin?

Yeğeni, biraz düşündükten sonra haylaz bir şekilde gülümseyip sol gözünü kırparak:

- Googol, dedi.

Edward Kasner bu sözcüğü bir anda çok sempatik buldu. Ve böylece 10 üssü 100'e googol adını verdi. Uzun bir zaman sonra başka bir matematikçi googol yerine gooplex demenin daha hoş ve mantıklı geldiğini söyledi. Zamanla bu isim çoğu kişi tarafından benimsenince kullanılmaya başlandı.

Aradan seneler geçti. Stanford Üniversitesi matematik bölümünde okuyan Sergey Brin ve Larry Pagele tanışıp kısa zamanda birbirleriyle anlaşarak çok yakın iki arkadaş oldular. Aldıkları not grafiğinin yüksekliğinden dolayı arkadaşları bu ayrılmaz ikiliye "iki kafadar dahi" diyordu. Her zamanki gibi kafeteryada oturup yine konuşurken Larry:

- Biliyor musun Sergey ne düşünüyorum? Okul bittiğinde birlikte bir iş kuralım. Beraberce birçok şeyi başanırız, ne dersin? diye sordu.

Sergey'in de aslında zaman zaman kafasından bu konu geçmişti. Larry'den bunu duymak onu heyecanlandırmıştı.

- Haklısın Larry, seninle aynı fikirdeyim. İkimiz birlikte olunca çok büyük işler başaracağımıza ben de inanıyorum, dedi.

Nihayet okul bitmişti. Yeni mezun iki matematik mühendisi ortaklıklarının heyecanı ile herhangi bir sektörde boşluk olan bir iş yapmaya karar verdiler. İnternette o sıralar arama motorları çok yetersizdi. Sergey ve Larry için bu alan oldukça cazipti. Ancak bir sorun vardı. O da alana finans sağlayacak birikimleri yoktu.

İki dahi kafadar: "Bize kim yardımcı olur?" diye konuşurken kendileri gibi Stanford mezunu Amerikalı iş adamı bilişim sektörünün önde gelen isimlerinden Andy Bechtolsheim'e gitmenin parlak bir fikir olduğuna karar verdiler. Ona projemizi anlatalım, şansımızı deneyelim; anlatmakla ne kaybederiz, diye kendi aralarında fikir yürüten iki arkadaş soluğu ünlü iş adamının şirketinde aldı. Fakat işler düşündükleri gibi olmadı ve Andy Bechtolsheim ile görüşmeyi başaramadılar. Sonraki günlerde bu durum defalarca tekrarlandı. Giderek umutsuzluğa kapılan iki genç bir gün yine şirkete gidip Andy Bechtolsheim'i sorarken arkalarından gelen bir ses:

-Buyurun, benim! dedi.

6. Tema

Bilim ve Teknoloji

Büyük bir şaşkınlıkla arkalarına dönen Sergey ve Larry günlerdir konuşmak için aradıkları adamın bir anda karşılarında durduğunu gördüler. Bu fırsatı kaçırmamak için ikisi birden hiç nefes almadan heyecanla projelerini anlatmaya başladılar.

Andy Bechtolsheim:

- Bitti mi? diye sordu.

Sergey ve Larry bu soru üzerine elleri boş döneceklerini düşünerek üzgün bir yüz ifadesiyle:

- Evet efendim, bitti, dediler.

Mr. Bechtolsheim sözü aldı:

- Konuşmalarınız bana çok inandırıcı geldi. Şimdi size tam yüz bin dolarlık çek imzalıyorum. Haydi gerçekleştiriniz söylediklerinizi, dedi.

Andy'nin sözlerini yürekleri kırır kırır ederek dinleyen iki genç çok sevindi ve hemen işe koyuldu.

Her iki genç de kuracakları siteye çarpıcı bir isim koymaları gerektiğinin farkındaydılar. Uykusuz geçen gecelerden uzun arayışlardan sonra kendileri de birer matematikçi oldukları için yine kendileri gibi dahi bir matematikçi olan Edward Kasner'in yıllar önce matematik dünyasına kazandırdığı "Googol" isminde karar kıldılar da sonrasında siteyi Goolplex diye adlandırmak daha hoş ve mantıklı geldi. Bir süre sonra telaffuzu zor olduğu için sitenin adını "Google" olarak değiştirdiler.

1938'de tamamen farklı bir amaçla kullanılan bu ad altmış yıl sonra 1998'de başlayan bu serüvenin adlandırılmasında ilham kaynağı olmuş ve günümüzde efsane bir isim olmayı başarmıştır.

Sergey ve Larry adlı iki zeki ve girişimci gencin cesaretleri ve en umutsuz anlarda dahi şanslarını zorlamaları büyük bir başarı hikayesine dönüşmüştür.

(Düzenlenmiştir)
Komisyon

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıda verilen sözcüklerin ve sözcük gruplarının anlamlarını karşısına yazınız.

Şefkat:

Grafik:

Sektör:

Arama motoru:

Finans:

Akla parlak bir fikir gelmek:

Bilişim:

2. Aşağıda verilen sözcükleri birer cümlede kullanınız.

Mesai:	
Dahi:	
Cazip:	
Kafadar:	

4.1.6.2. Dinozor Ülkesi

Biçimsel Nitelikler

Metin, iki sayfa ve on iki paragraftan oluşmaktadır. İlk sayfaya, metin tam sayfa sığdırılmışken ikinci sayfada metne dâhil üç satırlık bir paragraf ve dört adet düşünme sorusu konumlandırılmıştır. Metnin ve paragrafların uzunluğu, 6. sınıf öğrencileri için uygun hazırlanmıştır. Hazırlık çalışmaları ve metin sayfasında birer adet olmak üzere toplamda iki resim kullanılan metin düzyazı, iki yana yaslı ve tek sütun olarak on iki paragraftan oluşturulmuştur. Sayfa düzeni, yazı ve resim oranı bakımından zengin bir şekilde oluşturulmuşken ders kitabındaki diğer metinlere kıyasla resim oranının çokluğuyla dikkat çekmektedir.

Hazırlık çalışması sayfasında bulunan resim, 8,5x15 cm boyutlarındadır ve tarih öncesi çağlara ait görüntü sunan renkli resim niteliğindedir. Bu resimde ormanlık alanda bulunan bir su kaynağı etrafında toplanan farklı türlere ait birçok dinozorun su içmesi gösterilmiştir. Görsel, metinle tutarlı bir şekilde oluşturulmuştur. Fakat resim ile ilgili metnin iç bağlamında doğrudan değinilen bir ifade yoktur. Metnin altında konumlandırılan resim ise, 10x15 cm boyutlarındadır. Bu resimde ise tarih öncesi çağlara ait birçok dinozor türü gösterilmiştir. Kullanılan iki resim ile metin tutarlı bir yapıda oluşturulmuştur. Fakat bu resimler ile ilgili metnin iç bağlamında doğrudan değinilen bir ifade yoktur. Diğer yandan kullanılan resimler işlev bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır özelliğe sahip olan bu resimler, çocuk okurun hayal gücüne hitap eder özelliktedir.

Metin içerisinde noktalama ve yazım yanlışları içeren kullanımlar yer almamakla beraber, metnin bulunduğu sayfalarda baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

Makale türündeki metin, “Bilim ve Teknoloji” temasıyla uyumlu bir şekilde oluşturulmuştur. “Bilimsel çalışmalar ışığında tarih öncesinde yaşayan dinozorların tanınabilmesi” konu edilen metnin ana düşüncesi; “Bilimsel çalışmalar, geleceğe yön verdiği kadar geçmişimizi keşfetmemize yardımcı olmaktadır. Tarih öncesi çağlarda yaşamış olan dinozorları bilimsel çalışmalar sayesinde tanımaktayız.” olarak ifade edilebilir. Yazar, tema bağlamında çocuk okuyucuya doğrudan bilgi vermeden ve

didaktizme düşmeden bilim ve teknolojinin gelmiş olduğu seviyeyi göstermiştir. Ayrıca, onun yorum yapmasını ve yaşamla ilişki kurmasını da amaçlayarak çevre, tarih ve bilim farkındalığının oluşmasını hedeflemiştir.

Metin kurgusunda çok sayıda bilimsel veriye yer verilmiştir. Zira makale türündeki metinler genellikle bilimsel konularda yazılan ve terimsel ifadelerle donatılan bir yazı türü olmasıyla çocuk okuyucular tarafından pek ilgi çekmez. Fakat eğitim-öğretim ortamında çocuğun düzeyine uygun oluşturulmuş makale türündeki metinlerin kullanılması da yerinde olacaktır.

Metinde, “fossil, göktaşı, yapboz, hâkim, keşif” gibi çocukların bilmesi istenen kelime, kelime grupları ve terimlere yer verilmiştir. Bunların anlamları, metnin bağlamından anlaşılabilir veya sezilebilir düzeydedir. Örneğin; “*Fosiller geçmişte yaşamış canlıların kalıntıları ya da izleridir.*” cümlesinde fossil kelimesinin anlamı kullanıldığı cümle içinde verilmiştir. Yabancı dillere ait kelimelerin bulunmadığı metinde deyim ve atasözü kullanımına rastlanmamıştır.

Çoğunlukla kurallı cümlelerden oluşan metinde anlatım bozukluğuna, anlaşılması güç ve uzun cümlelere yer verilmese de devrik cümlelerin veya birbirini birden fazla cümlede tamamlayan yargıların varlığı dikkat çekmektedir. Örneğin: “*Dünyanın en büyük dinazor fosilini bulduğunuzu düşleyin. Ya da dinazorlarla ilgili daha önceden bilinmeyen çok önemli bir gerçeği ortaya çıkardığınızı... Hatta yepyeni bir dinazor türü keşfettiğinizi...*”, “*Fosiller geçmişte yaşamın canlıların kalıntıları ya da izleridir. Kafatası, omurga, kol ve bacak kemikler, dişler, boynuzlar gibi iskelet parçaları, ayak izi, dışkı, yumurta ve yuva alanları gibi.*”

Makale türünde yazılan metinde giriş, gelişme ve sonuç bölümleri anlamsal ve mantıksal açıdan tutarlı bir şekilde oluşturulmuştur. Bölümler içerisinde bilgilerin veriliş sırası, çocukların kavrayış düzeyine uygun olarak hazırlanmıştır. Giriş bölümünde, dinazorlar hakkında tarihî bilgi verilmiş ve nasıl yok oldukları anlatılmıştır. Gelişme bölümünde, dinazorların özellikleri anlatılarak yapılan bilimsel çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Sonuç bölümünde ise metne dair düşünceleri geliştirmesi için, dört adet soruya yer verilmiştir.

Metin, çocuk okuyucunun ilgisini daşıtmaması ve kavramasını kolaylaştırması bakımından uygun uzunlukta ve nitelikli resimler ile oluşturulmuştur. Paragraf ve cümle uzunlukları da 6. sınıf seviyesindeki çocuklar için uygun düzeydedir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Son zamanlarda dinazorlarla ilgili bir belgesel veya film izlediniz mi? İzlediğinizde neler hissettiniz?
2. Dinazorların nesli tükenmemiş olsaydı insanoğlunun dünyadaki durumu nasıl olurdu?
3. Dinazorları sever misiniz? Neden?

DİNOZOR ÜLKESİ

DİNOZOR ÜLKESİ

Dinozorlar bir zamanlar yeryüzünün tek hakimiydi. Günümüzden 230 milyon yıl önce ortaya çıktılar ve 65 milyon yıl önce de yok oldular. Dinozorların dev bir göktaşının gezegenimize düşmesi sonucunda yok oldukları düşünülüyor.

Bilim insanları bugüne değin yaklaşık 700 dinozor türünü tanımlamışlar. Ancak hala keşfedilmemiş türler olduğu tahmin ediliyor. Dinozorların, güvercin ya da kedi büyüklüğünden yaklaşık 14 fil büyüklüğüne kadar farklı boyutlarda olanları var.

Fosiller geçmişte yaşamış canlıların kalıntıları ya da izleridir. Kafatası, omurga, kol ve bacak kemikleri, dişler, boynuzlar gibi iskelet parçaları, ayak izi, dışkı, yumurta ve yuva alanları gibi.

Uçan dinozorlar da vardı. Archopteryx gibi. Ancak yüzen dinozorlar olduğuna ilişkin henüz sağlam bir kanıt yoktur.

Dinozorların dış görünüşleri, örneğin derilerinin rengi tam olarak bilinmiyor. Bilim insanları, fosillerden elde ettikleri bulgulara dayanarak onların nasıl göründüklerini bulmaya çalışıyor.

Bazı dinozorlar otçuldu, bazıları etçildi, bazıları da hepçildi yani hem ot hem de etle besleniyordu.

Dinozorların bazıları iki ayak, bazıları da dört ayak üzerinde yürüyordu. Bazı etçil dinozorlar ön ayaklarını kol gibi de kullanabiliyorlardı. Bazı dinozorların boynuzları, bazıların sırtlarında dikenleri, bazıların da upuzun kuyrukları vardı.

Dinozorlar yeryüzünün pek çok yerinde, farklı coğrafya ve iklimlerde yaşamlarını sürdürdüler. Dinozorların yaşadığı dönemde insanlar yeryüzünde yoktu.

Dinozor sözcüğü Eski Yunancadaki "deinos" ve "sauros" sözcüklerden türetilmiş. Deinos "korkunç" sauros da "kertenkele" anlamına geliyor.

Dinozorların yaşam sürelerinin 10-100 yıl arasında değiştiği düşünülüyor.

Dinozor Fosillerini Kimler İnceler?

Dünyanın en büyük dinozor fosilini bulduğunuzu düşünün. Ya da dinozorlarla ilgili daha önceden bilinmeyen çok önemli bir gerçeği ortaya çıkardığınızı... Hatta yepyeni bir dinozor türü keşfettiğinizi...

Bu heyecan verici şeyler paleontologların yani fosil bilimcilerin işlerinin bir parçası.

Paleontologlar, tarih öncesi çağlarda yaşamış canlıları inceler. Genellikle açık havada çalışır, kazı yapar ve fosil ararlar. Buldukları ipuçlarını bir araya getirir ve çeşitli çıkarımlarda bulunurlar. Yaptıkları bu işler bir yapbozun parçalarını birleştirmeye benzer. Paleontologlar, araştırma yaparken yön bulma ya da görüntüleme aygıtlarından da yararlanırlar. Örneğin, bilgisayarla üç boyutlu görüntüleme sistemleri sayesinde fosillerin üç boyutlu görüntülerini elde edebilirler.

Paleontologlar, buldukları fosilleri dikkatle inceler, çeşitli ölçümler yapar. Bir yandan da pek çok soruya yanıt bulmaya çalışırlar. "Bu fosil hangi dinozora ait olabilir?" "Bu dinozor nasıl yaşardı?", "Bu dinozor neyle beslenirdi?" gibi. Fosiller, paleontologların çalışmaları tamamlandıktan sonra genellikle müzelerde sergilenir.

6. Tema

Bilim ve Teknoloji

Dışkılar da fosilleşebilir. Bunlara koprolit denir. Dinozorların koprolitlerinin özellikleri türlerine göre farklılık gösterebilir. Bu nedenle koprolitleri incelemek de dinozorlarla ilgili bilgi sahibi olmaya yarayabilir.

Biraz da düşünelim:

1. Diyelim ki paleontolog oldunuz ve yeni dinozor türleri bulabileceğiniz bir yere gitmek istiyorsunuz.
 - a. Nerelere giderdiniz?
 - b. Yanınıza hangi malzemeleri alırdınız?
2. Sizce yavru dinozorlar oyun oynar mıydı? Neden?
3. Sizce dinozorlar horlar mıydı? Neden ?
4. Sizce etçil bir dinozorun kaç dişi olabilir?

Bilim ve Çocuk Dergisi

4.1.6.3. Küçük Su Damlasının Dünya Turu

Bîçimsel Nitelikler

Metin, düzyazı biçiminde, tek sütunlu ve iki sayfaya yaslı olarak on üç paragraftan oluşmaktadır. Metnin tek sütunlu olarak hazırlanması okuma rahatlığını olumlu anlamda doğrudan etkilemektedir. Diğer yandan metin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışması bölümü yer alırken metin sonrasında ise beş sayfa metin çalışmaları bölümü bulunmaktadır. Metne dair ilk sayfanın tamamında yazı bulunurken ikinci sayfanın üst ortasında yazı, alt ortasında ise fotoğraf ve dört paragraflık metin çalışmaları konumlandırılmıştır. Kenar boşlukları geniş bırakılarak içeriğin kenarlara taşması ve ciltlemeden kaynaklanan kayıpların engellenmesi sağlanmıştır. Sayfa düzenine genel olarak bakıldığında içerik (yazı ve resim) düzenlemesinin uygun olduğu görülmektedir.

Kısaltma olarak ders kitabına alınan metnin başında on bir satırlık özet bölümü yer alırken beraberinde iki sayfada on dört paragraf olarak metin bulunmaktadır. Cümle ve paragraflar uzun tutulmayarak yaş düzeyine uygun hazırlanmıştır.

Metin sayfalarında baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

Hazırlık çalışması ve metin sayfalarında bir olmak üzere kitapta toplam iki resim bulunmaktadır. Hazırlık çalışması sayfasında bulunan ilk resim 13,5x11,5 cm boyutlarındadır ve su döngüsünü gösteren renkli çizim niteliğindedir. Bu resimde, çocukların ilgisini çekebilecek canlı renklerle doğadaki su döngüsü gösterilmiştir. Düşünsel gelişimin sağlanmasına yönelik oldukça nitelikli biçimde hazırlanan görsel, metinde anlatılan olayı yansıtır ve okuyucuda merak uyandırarak kitaba bağlayıcı bir muhteviyat içerir. İkinci resim ise 3x13cm boyutlarında ve gerçek hayatı gösteren renkli fotoğraf biçiminde kirli ve çöp dolu bir atık su birikintisi gösterilmiştir. Resim-yazı oranı bakımından yaş düzeyine göre uygun olmayan metinde, resim kullanım oranının düşük olduğu görülmektedir.

Metinde kullanılan resimler işlev bakımından açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan bu resimler, çocuğun metni kavramasını kolaylaştırır. Okuyucu, metinde aktarılan olayı zihninde görselleştirme ve bütünleştirme imkânı bulur. İlk resim, renklendirme ve oluşturulma özellikleri

bakımından çocuğun ilgisini ve beğenisini çekebilecek ve onun hayal gücüne seslenebilecek özelliكتedir. Su döngüsünün çocuk beğenisine hitap edecek şekilde bilimsel bir şemayla sanatsal ve estetik anlam yüklenerek aktarılması metnin aktardığı düşünce ve duyguların başarısını doğrudan etkilemektedir. İkinci resim ise metinde ele alınan konu çerçevesinde doğrudan gerçek hayata dair görüntüleri yansıtmaktadır. Estetik bir değere sahip olma kaygısı güdülmeyen bu görsel, metne dair konuları bir resimde barındırması ve çok daha anlamlı olarak görsele sığdırması bakımından ayrı bir öneme sahiptir.

Metinde devrik cümle örneği “*Kıyı boyunca sıralanan dükkanlardan çıkanlar, kül tablalarını, yemek artıklarını, meyve kabuklarını hiç düşünmeden atıverdiler nehre.*” görülse de genel olarak kurallı cümleler kullanılmıştır.

“Nokta, virgül, yay ayraç, iki nokta, tırnak işareti, ünlem, noktalı virgül, ünlem, soru işareti, kısa çizgi gibi noktalama işaretlerine yer verilen metinde herhangi bir yazım yanlışı bulunmazken aşağıdaki gibi noktalama yanlışları tespit edilmiştir.

“-Dikkat edin, sessiz olun, bizi görmesinler, diyordu.” (Mevcut kullanım)

“-Dikkat edin, sessiz olun! bizi görmesinler! diyordu.” (Doğru kullanım)

“-Arabanın farlarını kapat, diye birini ikaz etti.” (Mevcut kullanım)

“-Arabanın farlarını kapat! diye birini ikaz etti”.” (Mevcut kullanım)

İçeriksel Nitelikler

“Küçük Su Damlasının Dünya Turu” adlı eser, Sara Gürbüz Özeren tarafından 2010 yılında kaleme alınmış 151 sayfadan oluşan bir çocuk romanıdır.

Çocuk romanı türünde yazılan metin, “Bilim ve Teknoloji” temasının altında yer almaktadır. Kullanılan yazı türü çocuk okuyucunun düzeyine uygun olarak oluşturulmuştur. Anlam bakımından teması ile güçlü bir ilişki içerisinde olan metin, küçük bir su damlasının doğal su döngüsündeki dolaşımını konu edinirken “Suyun tüm canlılar için hayat kaynağı olduğu, onu korumak ve temiz tutmak insanoğlunun kendisine yapacağı en büyük iyilik olduğu” ana düşüncesi etrafında oluşturulmuştur. Bu ileti etrafında, küçük bir su damlasına insansı özellikler verilerek onun ağzından çevre duyarlılığına dair duygu ve düşünceler aktarılmıştır. Farklı coğrafya ve kültürleri değişik tarihi süreçlerde yaşayarak seyahatlerini gerçekleştiren bu su damlası ağzından

çevre duyarlılığı adına çocuk okuyucuya birçok bilgiler sunmuştur. Bilimsel ve sosyal durumları aktarmak isteyen yazar çocuk okuyucuda duyarlılık ve sorumluluk bilincinin oluşmasını hedeflemiştir. Bu yüzden metnini çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun bir şekilde oluşturarak okuyucunun anlama ve algı düzeyine hitap etmiş ve eserinin etkili olmasını istemiştir. Yazar, tema bağlamında çocuklara aktarmak istediği ve onlarda geliştirmeyi hedeflediği davranışları açık bir şekilde belirtmiştir. Anlatımda öğüt verici yaklaşımdan uzak durularak okuyucunun ders çıkarabileceği, yaşamla ilişki kurabileceği bir yöntem izlenmiştir.

KKTC 2019-2020 eğitim öğretim döneminde okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki “Küçük Su Damlasının Dünya Turu” adlı çocuk romanı türünde yazılan metin, KKTC’de 2019-2020 eğitim öğretim döneminde okutulan 6. sınıf Fen ve Teknoloji ders kitabındaki “Madde ve Isı” ünitesi ile birbirini tamamlamaktadır. Bu bağlamda disiplinler arası ilişki kurularak aynı dönem ve sınıf seviyesinde farklı derslerde aynı konu ele alınmıştır. Bu durum eğitim programının başarılı bir şekilde disiplinler arası yaklaşımla uygulandığını göstermektedir. Aynı konu Fen ve Teknoloji dersinde işlenerek hedef kitle öğrencilerde bilimsel bilginin edinimi amaçlanırken Türkçe dersinde işlenerek doğaya karşı duyarlılık edinilmesi ve çevre bilincinin kazanılması hedeflenmiştir.

Anlamsal ve kurgusal açıdan tutarlı olan metin, mantıksal zeminini bilimsel bilgiye oturtmuştur. Bu doğrultuda bilimselliğin terim ve kavramlarına girilmemiş, aktarılanlar bir olay sırasına sokulmuş ve çocuk okuyucunun kavrayabileceği düzeyde hikâyeye edici bir anlatımla kurgulanmıştır.

Metnin kahramanı küçük bir su damlasıdır. Başından olaylar geçen, birçok farklı diyara seyahat gerçekleştiren bu damlanın, duygularını ve düşüncelerini bildiğimiz için açık karakter özelliği gösterir. Diğer yandan kişilik özellikleri metnin başından sonuna değişmediği için ise durağan karakter olarak metinde karşımıza çıkar. Kahraman kişi özellikleri ile bezenen Küçük Su Damlası, çocuğun özdeşim kurabileceği özellikler ve kişilik yapısıyla anlatılmıştır.

Karakter geliştirme yollarından karakterlerin konuşması yoluyla karakter geliştirme yöntemi kullanılmıştır. Metnin kahramanı olan Küçük Su Damlasının söylemleri üzerinden tutarlı bir şekilde aktarılan bilgiler dünyadaki su döngüsüne dair

okuyucuya ayrıntılılar sunmaktadır. Tarihi süreçlerde, farklı coğrafyalarda ve değişik kültürlerde seyahat eden Küçük Su Damlası, dünyanın olumsuz yönde değişimini gözlemlemiş ve okuyucuda çevre bilincinin oluşabileceği konuşmalarıyla olay örgüsünü oluşturmuştur.

Metinde günlük yaşamda kullanılan kelimelere yer verilse de çocukların bilmediği kelime kullanımlarına rastlanmaktadır. Bu kelimeler “bulamaç, su bendi, bel, körpe, yalak, karık, ikaz, ırgat etmek” olarak sıralanabilir. Metinde kullanılan ve günlük yaşamda sık kullanılmayan sözcüklerin anlamları metin bağlamından çıkarılabilir düzeydedir. Örneğin, metinde geçen “ırgat” kelimesi günümüzde “yevmiyeci, inşaat işçisi, tarım işçisi, amele” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Anlamı itibariyle “ırgat” kelimesi kendi özelinde günlük yaşamda çok kullanılmamaktadır. Fakat kullanıldığı bağlama bakıldığında kelimenin anlamı üzerine çıkarımlar yapılabilir. Metinde, “*Irgatlar ellerinde bellerle bize yön veriyorlardı. Bahçeleri, bostanları sulayacaklardı.*”, “*Ne yazık ki çiftçiler, bunu bile bile bizi arklara alıp tarlalarını suladılar.*” gibi örneklerle kullanımını gördüğümüz “ırgat” kelimesinin anlamı, metinde yer alan iki farklı cümle örneğiyle tahmin edilebilir düzeydedir. Ayrıca metin içerisinde yabancı dillere ait kelimeler ve kelime grupları kullanılmamıştır.

Metin içerisinde “Bindiği dalı kesmek” biçiminde bir deyim kullanımını görürken atasözü kullanımına yer verilmemiştir.

Genellikle kurallı cümleler ile oluşturulan metin, anlatım bozukluğu içeren bir kullanım barındırmamaktadır.

Metnin planı sade bir şekilde oluşturulmuştur. Roman türünde yazılan metin giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle anlaşılır bir şekilde ele alınmıştır. Metnin başında on bir satırlık özet bölümüne yer verilmiştir. Giriş bölümünde Küçük Su Damlasının bir akarsuda seyrederken etrafını tasvir etmesi anlatılır. Gelişme bölümüne gelindiğinde Küçük Su Damla’sının seyahatlerinde gördükleri ayrıntılarıyla anlatılır. İnsanların çevreye verdiği zararlardan söz edilir. Sonuç bölümünde ise Küçük Su Damlasının insanoğluna sitemi anlatılarak çaresizlik dile getirilir.

Metnin uzunluğu okurun ilgisini ve dikkatini dağıtmayacak biçimde yeterli düzeyde tutulmuştur ve çocuk okuyucunun anlamasını kolaylaştıracak bir üslup izlenmiştir. Paragrafları oluşturan cümlelerin uzunluğu da genel anlamda 6. sınıf seviyesindeki çocuk için yeterlidir.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Teknolojik gelişmeler doğayı nasıl etkilemiştir?
2. Ülkemizdeki insanların çevreye karşı duyarlılığını nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. "Titanik" sözcüğü size ne çağırıştırıyor?
4. Su döngüsü nedir?

KÜÇÜK SU DAMLASININ DÜNYA TURU

KÜÇÜK SU DAMLASININ DÜNYA TURU

(Buz dağı içerisindeki bir su damlacığı 1912 yılında Titanik gemisinin buz dağına çarpması sonucunda serbest kalır. Böylelikle su damlacığının tüm dünyayı gezeceği macera da başlamış olur. Kaza sonrası güneye doğru ilerleyen su damlası; Golfstreem sıcak su akıntısını, Yengeç dönenesini, Afrika'yı, Balkanları, birçok yeri gezer sonra Palandöken dağına kar olarak düşer. Bu romanda; "Küçük Su Damlasının" buzdan su damlacığı, su damlacığından su buharı, su buharından kar olup yeryüzüne inmesi, bir ilkbahar günü karların erimesiyle dağdan aşağıya su damlası olarak akması ve nehirlerle karışması (su döngüsü) anlatılıyor.

Bir sabah, uzakta siyah dumanların yüksek bacalardan fışkırıp gökyüzünü kapladığını gördük. Düz bir arazide, durgun durgun akıyorduk. Yatağımız bir hayli genişlemişti. Dik bir tepenin eteğini döner dönmez dev yapılarla karşılaştık. Ova boyunca ilerliyorlardı. Hepsinin bacasından koyu dumanlar tütüyor, etrafa keskin bir koku yayıyorlardı. Çevredeki cılız ağaçların yaprakları küllerle kaplanmıştı.

Ben ağaçların hallerine acırken kendi başıma geleceklerden habersiz olarak akıyordum. Daha ilk binayı geride bırakmadan koyu kahverengi bir su, köpüklerle kendini gizleyerek içimize kanıştı. Çok kötü kokuyordu. İlerledikçe böyle kirli ve zehirli su kanallarıyla sık sık karşılaştık. Döküldükleri yerden keskin kokulu bir buhar tabakası havaya kanşıyor, çevredeki bitkilerin yapraklarını kavurarak uzaklaşıyordu.

Gecenin karanlığında kıyıya birkaç adam sokuldu. İçlerinden biri:

-Dikkat edin, sessiz olun, bizi görmesinler, diyordu.

Bir başkası:

- Arabanın farlarını kapat, diye birini ikaz etti.

İki adam, koca koca varilleri yuvarlayarak kıyıya taşıdılar. Birisi uzunca bir sapı olan anahtarla varillere pek yaklaşmadan ağızlarını açtı ve içindeki zehirli atıkları suya boşalttı. Adamlar başlarına maske glymişler, ellerine eldiven takmışlardı. Varillerden dökülen atıklar, su ile kanşınca "cız" diye bir ses çıkıyor, havaya sarı bir duman yükseliyordu. Nehri kirleten adamlar, işlerini bir an önce bitirmek için telaşa gidip geliyor, boş varilleri, kıyıda bir yere gömüyorlardı.

Fabrikaları geride bıraktık. Kurtulduğumuzu sanıyordum. Yanılmışım. Nehir kıyısındaki evlerde, çöp dolu plastik torbalar içimize atıldı. Başka bir yerde lağım suları kanıştı içimize. Kıyı boyunca sıralanan dükkânlardan çıkanlar, kül tablalarını, yemek artıklarını, meyve kabuklarını hiç düşünmeden atıverdiler nehre.

Durmadan akıyorduk ama o eski güzelliğimizden eser kalmamış, rengimiz bulanmıştı. Pis kokuyorduk. En kötüsü de artık içimizde ne bir kurbağa, ne bir balık kalmış olmasıydı. Zehirlenmiştik!

Üzerimize kurulan köprülerden gürültülerle arabalar geçiyordu. Gece şehir, elektrik lambalarıyla ısıllı ısıllı aydınlatılıyordu. Hiç kimse, o elektriği bizim ürettiğimizi düşünmüyor; evlerdeki, fabrikalardaki, büyük küçük her türlü atölyelerdeki atıkları içimize boşaltmaktan çekinmiyordu.

Şehri arkada bıraktığımız zaman, yatağımızda akan su değil; kirli, zehirli, pis kokulu bir bulamaçtı. Ağırlaşmıştık. Köpüklerimiz bile beyazlığını kaybetmiş, sarıdan mora doğru değişik renklere bürünmüştü.

Yeniden tarlaların, bahçelerin ve bostanların arasından akmaya başladık. Yer yer su bentleri yapılmış, nehir kollara ayrılmıştı. Bir su kanalının içinde akıyordum. Önümde sebze bahçeleri uzanıyordu.

6. Tema

Bilim ve Teknoloji

Kanalın kapağı aralandı ve ben tarlalara doğru akan suyun içinde yuvarlandım. İrgatlar ellerinde bellerle bize yön veriyorlardı. Bahçeleri, bostanları sulayacaklardı. Oysa biz zehir taşıyorduk. İçimizde ağır metaller, erimiş bir hâlde bizimle birlikte akıyordu. Ne yazık ki çiftçiler, bunu bile bile bizi arklara alıp tarlalarını suladılar. Suladığımız bitkiler, kim bilir kaç sofrada, kaç körpe çocuğun kaşığına gelecek ve bizim zehrimiz, kaç körpe bebeciğin vücuduna girecekti!

Bununla birlikte öfkelenmiyordum. Bu hâlde gelmemize sebep olan insanlardı. Antılmamış fabrika sulanını, lağımları, içimize boşaltırken durup düşünmeleri gerekmez miydi? Hayatlarını borçlu oldukları sulan böylesine pervasızca kirliletmek hangi medeniyetin eseri olabilirdi? Gece içimize varillerden boşaltılan zehirler, günün birinde onu boşaltanların içtikleri bir bardak suyun içine dolmayacak da nereye gidecekti?

Günlerce o tarla senin, bu bahçe benim gezinip durdum. Bazen küçük bir havuzun fışkiyesinden fışkırdım, bazen bir oluktan akıp yalaklara döküldüm. Aynı ovada, tarlaların arasında bir sağa bir sola dolaşırken birden hava karardı. Batıda kabaaran bulutlardan şimşekler çaktı. Gök gürültüsü, rüzgânın hırçın sesini bastırdı. Çok geçmeden en küçüğü fındık tanesi büyüklüğünde dolu yağmaya başladı. Dallarda meyveler yara bere içinde kaldı. Sararmış ekin başakları olgunlaşmadan kırıldı.

Dolunun arkasından, bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı ve dereleri coşturdu. Tarlalar arasındaki kanklar, ince uzun derecikler haline geldi. Yağmur sularına karışarak geniş bir kanalın içine sürüklendim. Hızla akarak güneş batmak üzereyken nehre kavuştum. Yağmur suları beni yıkamış, zehirli atıklardan temizlemişti. Fakat ben ayrılalı beri nehir bir kat daha kirlenmişti. Geçtiği yerlerden, maden ocaklarına rastlamış, yüklendiği atıklarla iyice bulanmıştı. İçinde tek bir canlı yoktu.

SARA GÜRBÜZ ÖZEREN

Sözcük ve Sözcük Grubu Çalışmaları

1. Aşağıda geçen sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını karşlarına yazınız.

Bulamaç:

Su bendi:

Bel:

Körpe:

Yalak:

Kank:

İkaz etmek:

4.1.6.4. Albert Einstein Kimdir?

BİÇİMSSEL NİTELİKLER

“Albert Einstein Kimdir?” adlı eser, iki yazıdan oluşmaktadır. İlk sayfada bulunan yazı, Einstein’a ait kısa bir biyografiyken ikinci sayfada bulunan metin Einstein ile yapılmış bir röportajdır. Bunlara dâhil olarak metnin öncesinde bir sayfa hazırlık çalışmaları bölümü, metin sonrasında ise beş sayfa metin çalışmaları bölümü yer almaktadır. Çocuk okur için uygun yapıda ve uzunlukta hazırlanmış olan bu metinlerde okuma eylemini olumsuz etkileyecek bir kullanım bulunmazken sayfaların yazı ve resim düzenlemesi birbiriyle uyumlu bir hâlde oluşturulmuştur.

Metin, düzyazı ve tek sütunlu olarak iki sayfada bulunmaktadır. Birinci metin, üç paragraf ile sayfaya ortalı olarak oluşturulmuşken metin altında bir resim konumlandırılmıştır. İkinci metinde ise, sola yaslı olarak dokuz soru cevap bölümü bulunurken sayfanın sağ üst bölümünde Einstein’a ait vesikalık fotoğraf yer almaktadır. Resim-yazı uyumu bakımından birbiriyle uyumlu bir şekilde hazırlanan metin, okuma rahatlığı sağlayıcı niteliktedir. Paragrafların uzunlukları, 6. sınıf düzeyi öğrencilerinin dikkatlerini dağıtmadan ve anlam bütünlüğünü kaybetmeden okumalarını destekleyici uzunluktadır.

Metnin hazırlık çalışması sayfasında bir, metin sayfalarında da ise iki olmak üzere toplam üç resim bulunmaktadır. Hazırlık çalışması sayfasında bulunan ilk resim, 11,1x15 cm boyutlarında renkli çizim ve boyama ile oluşturulmuştur. Bu resim Albert Einstein’ı formüllerinin yazılı olduğu kara tahta önünde dururken göstermektedir. Metnin bağlamı göz önüne alındığında, kullanılan resmin metin ile ilgili olduğu görülmektedir. İkinci resim 7,6x15 cm boyutlarındadır ve renkli çizim ve boyama ile oluşturulmuştur. Bu, Albert Einstein’ı ve bulduğu formülü göstermektedir. Fakat metin içinde resim ile ilgili bir anlatım yoktur. Son olarak üçüncü resim ise, 6,4x5,5 cm boyutlarındadır ve siyah beyaz fotoğraf niteliğindedir. Bu resim Albert Einstein’ın vesikalık fotoğrafını göstermektedir.

Metinde kullanılan resimler, işlevleri bakımından metni açıklayıcı resimler grubuna girmektedir. Sade, açık ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan bu resimler, çocuğun metni okuduktan sonra resimleri incelediğinde metinde aktarılan olayı zihninde görselleştirme ve bütünleştirme imkânı sunar.

Herhangi bir yazım, imla ve noktalama yanlışı bulunmayan metinde, “nokta, virgül, kesme işareti, yay ayraç, kısa çizgi, soru işareti, eşittir işareti, artı işareti, iki nokta” gibi noktalama işaretlerinin kullanımı tespit edilmiştir.

Metin sayfalarında baskı ve yazım hatası bulunmamaktadır.

İçeriksel Nitelikler

“Albert Einstein Kimdir?” adlı röportaj metni, Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji Eki’nden alınmıştır.

Röportaj türünde yazılan metin, “Bilim ve Teknoloji” temasının altında yer almaktadır. Röportaj, çocuk okuyucunun anlama ve kavrama düzeyine seslenecek biçimde oluşturulmuştur. Tema-konu-metin ilişkisi güçlü biçimde kurulan metin, çocuğa bilim ve teknoloji dünyasına büyük katkılar sunan Einstein gibi başarılı bir insanı tanıma olanağı verir. Bu doğrultuda çocukların bilimsel yenilikleri tanınması, bilim adamlarının da sıradan insanlardan, normal hayat süreçlerinden geldiği sezdirilmeye çalışılmıştır.

Metinde, “Albert Einstein’ın hayatı, görüşleri ve bilim dünyasına katkıları” konu edilmiştir. Yazarın iletmek istediği ana düşünce ise, “Albert Einstein, bilim dünyası için önemli bir kişidir.” olarak ifade edilebilir. Yan iletiler ise şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Kötülükler, kötü insanlar tarafından değil, kötülöklere Sessiz kalanlardan dolayı artmaktadır.
- 2- Başarının formülü; çalışmak, işini oyun gibi görmek ve konuşmak yerine üretmektir.
- 3- Çocukların mutsuz olduğu bir dünya ilerleyemez.
- 4- Bir ülkenin geleceğı eğitimli insanların varlığına bağlıdır.
- 5- İnsanlar, teknolojiyi iyi niyetli kullanırlarsa fayda görürler.

Metinler üzerinden verilen iletiler, çocuğun yaşamla ilişki kurmasını sağlayarak olay ve durumları birbiriyle ilişkilendirmesini kolaylaştırmaktadır. Örneğin, atom konusundaki bilimsel çalışmaların hayatı kolaylaştırdığının ve birçok

bilimsel yeniliği getirdiğinin farkına varan okur, aynı zamanda çevresinde meydana gelen bu tarz bilimsel çalışmaları yorumlayabilir.

6. sınıf öğrencilerinin bilmedikleri varsayılan ve öğrenmeleri istenen kelimeler “silsile, atom, icat, dâhili, mutlak, muhalefet” olarak tespit edilmiştir. Bu kelimelerin anlamları metnin bağlamından çıkarılabilir durumdadır. Çocuk okurun anlamasını zorlaştıracak kelimelere metinde yer verilmemiştir. Metinde yabancı kelimelere yer verilmezken atasözü ve deyim de kullanılmamıştır.

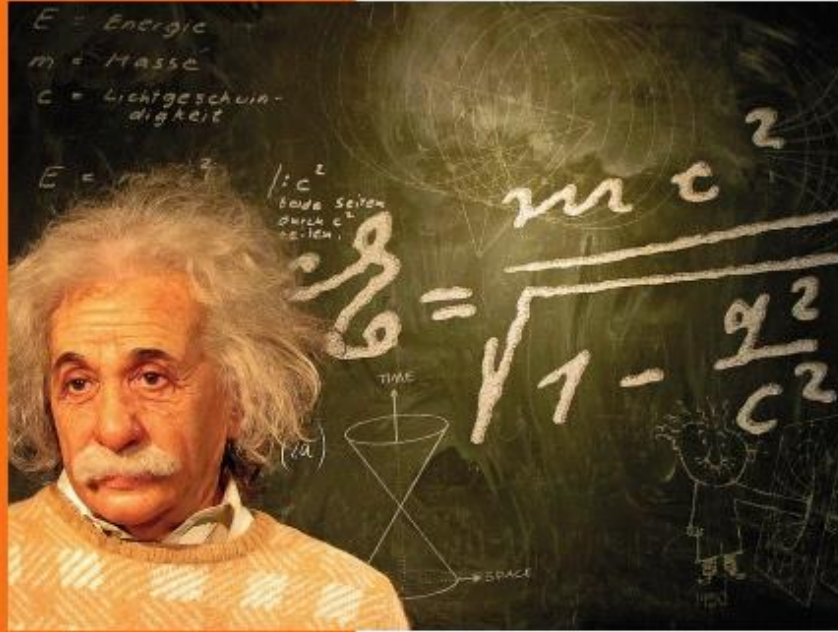
Metinde genellikle kurallı cümlelere yer verilirken anlaşılması zor ve uzun cümleler kullanılmamıştır. Anlatım bozukluğuna da rastlanmamıştır.

İki farklı yazı türünün bir araya getirilmesiyle oluşturulan metin, anlaşılır ve sade bir planla oluşturulmuştur. Anlatılanlar, anlamsal ve mantıksal açıdan tutarlı kurgulanmıştır. Birinci metinde Einstein hakkında kısa bir özgeçmiş verilirken ikinci metinde onunla yapılan bir röportaj sunulmuştur. Bu röportaj, Einstein öldükten sonra mektuplarından edinilen bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Einstein adını daha önce duydunuz mu? Einstein ile ilgili bildiklerinizi sınıfta paylaşınız.
2. Sizce başarının formülü nedir? Başarısız olmak hayatın sonu mudur?
3. Hiroşima ve Nagazaki sözcükleri size neyi çağrıştırır?

ALBERT EINSTEIN KİMDİR?

ALBERT EINSTEIN KİMDİR?

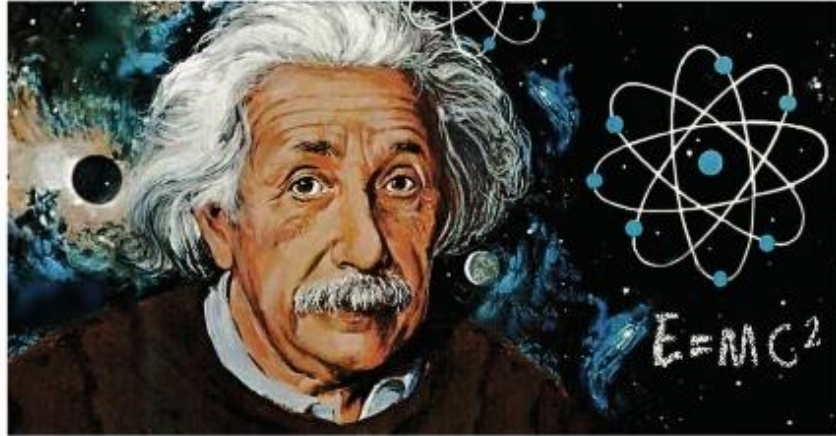
1. METİN

Einstein, 1879 yılında Güney Almanya'nın Ulm kentinde dünyaya geldi. Babası küçük bir elektrokimya fabrikasının sahibi, annesi ise klasik müziğe meraklı, eğitilmiş bir ev hanımıydı. Konuşmaya geç başlaması ve içine kapanık bir çocuk olması ailesini tedirginliğe düşürmüştü de sonraki yıllarda bu korkularının gereksizliği anlaşılacaktı. Giderek meraklı, hayal gücü zengin bir çocuk olarak büyüyordu.

Çocukluğunu Münih'te geçirdi ve ilköğrenimini burada yaptı. Lise öğrenimini 1894'te İsviçre'de tamamladı ve 1896'da Zürih Politeknik Enstitüsü'ne (ETH) girdi, Sırp asıllı bir kız öğrenci ile evlendi. Atomun yapısı ve Max Planck'ın kuantum teorisi ile ilgilendi. Brown hareketine ihtimaller hesabını uygulayarak bunun teorisini kurdu ve Avogadro sayısının değerini hesaplayarak teorisini test etti. 1921 Nobel Fizik Ödülü'ne layık görüldü.

Yabancı ülkelere birçok gezi yapmakla birlikte 1933'e kadar Berlin'de yaşadı. Son olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek Princeton Üniversitesinde araştırmalarına devam etti. 1955'te Princeton'da yaşamını yitirdi. Üvey kızı Margot Einstein, bilim adamının kişisel mektuplarını özenle herkesten saklamış ve Einstein'ın ölümünden 20 yıl sonra daha saklı kalmasını vasiyet etmişti. Günümüzde Princeton Üniversitesi tarafından basılan bu mektuplar bilim adamının gizli kalmış özel yaşamı hakkında ilginç bilgiler sundu.

Komisyon

6. Tema

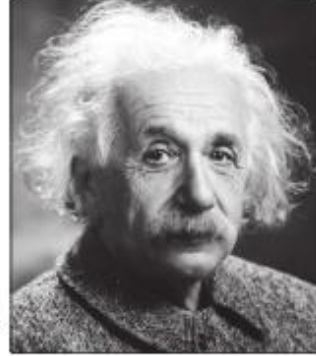
Bilim ve Teknoloji

2. METİN
EINSTEIN İLE RÖPORTAJ**- Dünya neden kaoslar silsilesi yaşıyor?**

Dünya kaosları, kötü kişiler ve kararlardan dolayı değil olanları durup seyreden ve onlara ses çıkarmayanlar yüzünden yaşıyor.

- Dünya nereye gidiyor?

III. Dünya Savaşı doğal kaynak eksikliğinden çıkacaktır. O savaşta hangi silahların kullanılacağını bilmiyorum ama IV. Dünya Savaşı'nda taş ve sopalar olacağını biliyorum.

- Siz atomu keşfettiniz, Hiroşima ve Nagazaki'nin tepesinde atom bombası patlattılar. Ne düşünüyorsunuz?

Her savaş insanlığın ilerlemesini engelleyen kötülük zincirine bir halka ekler. Ben atomu insanlığın yararı için keşfettim ama insanlar atomla birbirlerini öldürüyorlar. Böyle olacağını bilseydim bir ayakkabı tamircisi olurum.

- Başarının formülü nedir?

$A=X+Y+Z$ (A: Başarı, X: Çalışmak, Y: Çalıştığı konuyu oyun gibi görmek Z: Konuşmak yerine üretmek)

- Bilimin en son ulaşabileceği nokta ne olmalı?

Dünyada tek bir çocuk dahi mutsuz olduğu sürece, büyük icatlar ve ilerlemeler yoktur.

- Ne zaman dünyanın sırrına ereceğiz?

Bir kum tanesinin sırrını çözmemi başarsaydık bütün dünyanın sırrını öğrenmiş olurduk.

- Bir ülkenin geleceği neye bağlıdır?

O ülkenin insanların göreceği eğitime bağlıdır.

- Sizin zarif bir kişi olmadığınızdan bahsediyorlar...

Yüksek ruhlar, her zaman sıradan akılların şiddetli muhalefetiyle karşılaşır. Eğer bilim adamı olarak gerçeği açıklamak istiyorsan, zarafeti terziye bırakmalısın. Diğer yandan şunu da söylemeliyim ki bu dünyada beni birkaç kişi anladı, onlar da yanlış anladı.

- Tüm dünyaya tek bir mesaj vermek isteseniz o mesaj ne olurdu?

Yeryüzündeki şartların düzelmesi, sadece bilimsel buluşlara değil çok ahlaklı bir yaşama düzeninin gerçekleşmesine bağlıdır.

Kaynak: Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji Eki

4.1.6.5. Bilim ve Teknoloji

BİÇİMSSEL NİTELİKLER

Dörtlüklerden oluşan şiir türündeki metin, kitabın genel bütünlüğü içerisinde tek sütunlu olarak bir sayfada bulunmaktadır.

Sayfanın üst bölümünde sola hizalanmış ve yaslanmış olarak tek sütun hâlinde metin bulunurken alt bölümünde sayfanın yarısını kapsayacak şekilde resim yer almaktadır. Resim ve metin, sayfa içerisinde alt ve üst olarak belirgin şekilde ayrılmıştır. Hazırlık çalışması sayfasında bulunan dört resim ise köşelerden birbirine hizalı olarak bir bütün hâlinde kare biçiminde biri üstte üçü yan yana altta konumlandırılmıştır. Yazı ve resim, sayfada uyumlu bir şekilde kullanılmıştır.

Hazırlık çalışması sayfasında dört, metin sayfasında bir olmak üzere metne dair toplam beş resim bulunmaktadır. Kullanılan resimler, çocuklar açısından ilgi çekici, düşündürücü ve yorumlayıcı özelliklere sahiptir. Hayal gücünü geliştirici resimler olarak da değerlendirebileceğimiz bu görseller, metni, çocuk okur için çekici kılacaktır.

Hazırlık çalışması sayfasında bulunan ilk resim, 9,5x15 cm boyutlarındadır ve gerçek hayata dair görüntü sunan renkli fotoğraf niteliğindedir. Bu resim, laboratuvar sınıfında deney yapan bir öğrenciyi göstermektedir. Metnin bağlamı göz önüne alındığında resme dair doğrudan değinilen bir ifade olmadığı için, metin-resim arasında anlamsal bir bağ görülmektedir. İkinci resim, 3,5x4,5 cm boyutlarında gerçek hayata dair görüntü sunan renkli fotoğraf niteliğindedir. Bu resimde kapsüllü bakteri gösterilmektedir. Resmin metinle tutarlı olduğu görülürken metinde resme dair doğrudan değinilen bir ifade olmadığı dikkat çekmektedir. Üçüncü resim, 3,5x4 cm boyutlarındadır ve dijital çizim şeklinde oluşturulmuş resim niteliğindedir. Bu resim, insan beynindeki elektromanyetik dalgaları tasvir etmektedir. Metnin bağlamı göz önüne alındığında, resmin metinle tutarlı olduğu görülmektedir. Dördüncü resim, 3,5x6 cm boyutlarındadır ve dijital çizim şeklinde oluşturulmuş görsel niteliğindedir. Bu resim, dünya üzerindeki manyetik haberleşme ağını tasvir etmektedir. Metnin bağlamı göz önüne alındığında metinde resme dair doğrudan değinilen bir ifade bulunmamaktadır. Metinde kullanılan resimler işlevleri bakımından metni açıklayıcı

resimler grubuna girmektedir. Bu resimler, çocuğun metni okumadan önce anlamlandırmasını, okuduktan sonra da kavramasını kolaylaştırır.

Şiirde kullanılan cümleler kurallı, kısa ve anlaşılır yapıdadır. Anlatım, tek özne ve yüklem ile kısa cümleler biçiminde oluşturulmuştur.

Metinde “nokta, virgül, noktalı virgül, tırnak işareti” gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Metin içerisinde herhangi bir yazım ve noktalama yanlışı bulunmazken metin sayfasında baskı ve yazım hatası görülmemektedir.

İçeriksel Nitelikler

Şiir türünde yazılan metin, “Bilim ve Teknoloji” teması altında yer alan beşinci metindir. Şiir, “Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin ülkemize ve insanlığa katkıları” konusu etrafında geliştirilmiştir. Yazarın iletmek istediği ana duygu ise “Bilimsel ve teknolojik gelişmeler insanların doğayı tanımasında, medeniyetlerin gelişmesinde, teknolojik çalışmalarda, ülkemizin kalkınmasında önemli bir yere sahiptir.” biçiminde metinden çıkarılabilir.

Çocuk okur için oluşturulan metinlerin önemli özelliklerinden birisi de onlarda millî ve manevî değerlere yönelik duyarlılık oluşmaktadır. Bu amaçla kullanılacak en nitelikli eğitim materyallerinden birisi de ders kitaplarıdır. Aile, yurt ve millet sevgisi gibi değerlerin oluşturulması başarılı yazarların nitelikli eserleriyle sağlanmaktadır. Bu bağlamda “Bilim ve Teknoloji” şiiri değerlendirildiğinde, son dördlük şairin aktarmak istediği duygu ve düşünceleri doğrudan vermektedir.

Şiirin birinci dördlüğü, giriş bölümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde insanların doğa olaylarının sebeplerini bilmedikleri için korktuklarını, bu konu üzerinde çok düşündüklerini ve buldukları sonuçlardan bilgiler edindikleri aktarılmıştır. Bu dördükte insan yaşamına dair farkındalık oluşturulmuştur. İlk dördükte, ele alınan duygu ve düşünceler diğer dördüklerde geliştirilmiştir. İkinci dördükte, insanların doğa hakkında topladıkları bilgileri zamanla geliştirerek bilimsel bir zemine oturttukları ve bu şekilde tüm insanlığın bilgilendiği zamanla da medeniyetlerin gelişmesi için bilimsel bir temel atıldığı anlatılmıştır. Üçüncü dördükte, gelişen bilimin artık bir şekle girerek teknolojiye dönüştürüldüğü, doğru

kullanılırsa insanoğlu için çok faydalı bir araç olduğu anlatılmıştır. Son dördlükte ise yeni nesillerin iyi yetiştirilmesi gerektiği belirtilerek anlatılan düşünceler duyguya yansıtılmıştır. Vatan sevgisi ve muasır medeniyete ulaşma isteği, duygu yoğunluğuyla aktarılmıştır.

Metin, anlatım özellikleri bakımından ardışık ve tutarlı bir şekilde ele alınmış, akıcı ve sade bir anlatım tarzıyla duyguların aktarımı sağlanmıştır. Şiir dilinin anlatım olanaklarının kullanıldığı metinde ağırlıklı olarak “duyulan geçmiş zaman” ve “istek kipi” kullanılmıştır.

Metin, genel olarak günlük yaşamda kullanılan kelimelerden oluşmaktadır. Çocukların sözcüklerini geliştirmek için bilmeleri ve kelime dağarcıklarına eklemeleri istenen “ürpermek, irdelemek, derlemek, kuşak, ışık tutmak, temel atmak” gibi kelimelere, kelime gruplarına ve terimlere yer verilmiştir. Şiirde atasözü kullanılmazken “ışık tutmak” ve “temel atmak” gibi iki deyim kullanılmıştır. Kullanılan bu deyim örnekleri çocukların seviyesine uygun olarak mısra içinde kullanılmıştır.

Şiirde yabancı dilden alınmış kelime ve kelime gruplarına yer verilmemiştir. Sade, anlaşılır ve akıcı bir tarzda dördlüklerle oluşturulan şiirde, anlatım bozukluğu bulunmamaktadır. Dördlükleri oluşturan dizelerin uzunluğu 6. sınıf seviyesindeki çocuklar için uygun düzeydedir.

Şiirde 11’li hece ölçüsü ve dördlük nazım birimi kullanılmıştır. Mısra sonlarında redif ile ahenk sağlanırken kafiye bulunmamaktadır. 4-4-4-4’lü dizeler hâlinde dördlüklerden oluşan şiirde, kafiye düzeni aaaa-bbbb-cccc-dddd şeklindedir. Metinde sanatsal söyleyiş şiirsel anlatım olanaklarıyla harmanlanmış ve çocuk okura dilinin anlatım olanaklarını sezdirilmiştir. Bu kapsamda öğrencinin dile yönelik farkındalığının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Şiirde bulunan redifler aşağıdaki gibidir.

-ürper*miş*,

-ver*miş*;

-irdele*miş*

-derle*miş*.

-miş'ler redif

-olmuşlar,

-tutmuşlar;

-katmışlar

-atmışlar.

-muşlar ve *muşlar* redif

-aracı,

-kullanıcı;

-tacı

-ilacı.

-cı'lar redif

-öğretelim,

-bilelim;

-yüceltelim

-erişelim.

-elim'ler redif

Söz sanatları bakımından fazla örnek bulunmayan şiirde “Tenasüp” söz sanatı örneklerine rastlanmaktadır. Kullanılan söz sanatı örnekleri, 6. sınıf öğrencilerinin yaş ve gelişim düzeyleri uygun olarak oluşturulmuştur.

Aylarca, yıllarca hep irdelemiş

Aynı dizede kullanılan ay ve yıl kelimeleri zamansal anlamlar ifade etmektedir. Bu nedenle bu kullanım tenasüp sanatı örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

...

Bilgiler, zamanla bilim olmuşlar,

Aynı dizede kullanılan bilgi ve bilim kelimeleri anlam olarak birbiriyle uygunluk ifade etmektedir. Bu nedenle bu kullanım tenasüp sanatı örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

...

Teknoloji, ilmin hizmet aracı,

Teknoloji ve ilim sözcüklerinin birlikte kullanılmasıyla tenasüp sanatı yapılmıştır.

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1. Geçmişten günümüze "bilgiye ulaşma" konusunda ne gibi gelişmeler olmuştur?
2. Aristoteles "Bilim gerçeğe giden yolları aydınlatan ışıktır." diyerek sizce neyi anlatmak istemiştir?
3. "Bilim korkuları yok eder." düşüncesine katılıyor musunuz? Neden?

BİLİM VE TEKNOLOJİ

BİLİM VE TEKNOLOJİ

Her doğal olayda, insan ürpermiş,
Bütün dikkatini onlara vermiş;
Aylarca, yıllarca hep irdelemiş
Bulduğu sonuçtan bilgi derlemiş.

Bilgiler, zamanla bilim olmuşlar,
Bütün insanlığa, ışık tutmuşlar;
Her kuşak, kendinden bir şey katmışlar
Uygarlığa sağlam, temel atmışlar.

Teknoloji, ilmin hizmet aracı,
Zamandan kazanır, her kullanıcı;
Doğru kullananın, başının tacı
Hedefe varmanın, teknik ilacı.

Yeni kuşaklara tez öğretelim,
"Bilgi Çağı"ndayız, bunu bilelim;
Aziz yurdumuzu, hep yüceltelim
Çağdaş uygarlığa, tez erişelim.

Naim YALNIZ

4.1.6.5. Hayvanlar Âlemi- Bunları Biliyor Musunuz?

Biçimsel Nitelikler

“Hayvanlar Âlemi- Bunları Biliyor Musunuz?” adlı metin, sola yaslı ve düzyazı biçiminde dokuz soru-cevap cümlesi olarak hazırlanmıştır. Soru cümleleri ile cevap cümleleri birbirinin altında yer alırken soru cümleleri kalın olarak yazılmıştır.

Metin sayfasında resim kullanılmamıştır. Bu yüzden sayfa bütününde resim ve yazı düzenlemesi bulunmamaktadır. Diğer yandan metindeki serbest okuma metinleri gibi bu metinde de hazırlık ve metin çalışmaları bölümleri yer almamaktadır.

Metinde yazım, noktalama yanlışları içeren bir kullanım görülmezken Metne dair sayfalarda ise basım ve yazım hatası bulunmamaktadır.

Metinde: soru işareti, kısa çizgi, nokta, virgül, ünlem, iki nokta olmak üzere altı farklı noktalama işareti kullanılmıştır.

İçeriksel Nitelikler

Soru cevap şeklinde oluşturulan metin “Bilim ve Teknoloji” teması altında altıncı metin olarak yer alırken alışılmış metinlerin aksine sanatsal bir özellik taşımaktan çok bilim ve doğa çerçevesinde bilgi aktarmayı amaçlamaktadır. Soru-cevap metinleri, çocukların ilgi ve merak yeteneklerinin güçlü olmasından dolayı eğitim ortamında çok kullanılırken onların hayal güçlerini geliştirmede de etkili olmaktadır. Ayrıca çocuklar, bilişsel ve gelişimsel yapıları gereği çevreyi ve doğayı tanımaya eğilimlidirler. Bu evrede eğitim ortamında kullanılan merak giderici ve doğayı tanıtıcı materyaller, çocukların yorum ve çıkarım yapmalarını destekleme konusunda oldukça etkilidir.

Metnin konusu “Hayvanların ilginç özellikleri” çerçevesinde geliştirilmişken metnin ana düşüncesi ise “Hayvanlar, kendilerine has yetenekleri ile doğanın ilginç ve eşsiz birer parçasıdır. Bu yüzden her hayvan doğal sistem için değerlidir.” olarak ifade edilebilir.

Metin, Türkiye İş Bankası Yayınları’ndan çıkan ve Katie Daynes tarafından yazılan “Hayvanlar Hakkında Sorular ve Cevaplar” adlı kitaptan alınmıştır. Çocuk okuyucuya hayvanların yaşamlarına dair farklı ve ilginç bilgiler sunulurken onların

doğaya karşı duyarlılık kazanması amaçlanmıştır. Bu nedenle metin çerçevesinde çocukların ilgisini çekebilecek düzeyde kutup ayısı, arı, timsah, zürafa, çekirge, örümcek, flamingo, balina, zebra gibi hayvanlar ile ilgili sorular ve cevaplar oluşturulmuştur.

Metin içerisinde anlamı bilinmeyen veya tahmin edilmesi zor kelimelere ve kelime gruplarına yer verilmezken anlatım bozukluğu içeren bir kullanıma da rastlanmamıştır.

SERBEST OKUMA

HAYVANLAR ALEMİ- BUNLARI BİLİYOR MUSUNUZ?

***Kutup ayıları yazın nereye gider?**

Kutup ayıları yazın buzlar eriyince daha kuzeye, buzlu bölgelere gider.

***Arılar nasıl vızıldar?**

Kanatlarıyla. Ses, saniyede 230 defa çırptıkları kanatlarından gelir.

***Timsahlar dişlerini nasıl temizler?**

Temizlemezler! Aslında timsahların dişlerinin temizlenmesine gerek yoktur. Bir diş yıprandığında düşer ve yerine yenisi çıkar.

***Bir zürafanın boyu ne kadardır?**

Yetişkin bir zürafanın boyu 5-6 metreye ulaşır.

***Çekirge ne kadar uzağa atlayabilir?**

Kendi boyunun 20 katı uzaklığa atlayabilir.

***Örümcek ağını nasıl örer?**

Vücudunda üretilen salgıladığı yapışkan ipeksi salgıyla... İpeksi salgı havayla temas ettiğinde kurur ve incecik bir ipe dönüşür.

***Flamingolar neden pembedir?**

Yedikleri şeyler yüzünden! Flamingolar pembe doğmaz. Yavru flamingolar beyaz ve pofuduktur. Yedikleri bitkiler ve kırmızı-turuncu pigmentler içeren karidesler, tüylerinin rengini pembeye dönüştürür.

***Balinalar neden su püskürtür?**

Balinalar kafalarındaki hava deliğinden nefes alırlar, sıcak nefeslerini verirlerken de hava deliğinden su püskürtürler.

***Bütün zebralar aynı mı? Zebraların çizgileri ne işe yarar?**

Hayır! Her zebranın başkasına benzemeyen, eşsiz bir deseni vardır. Zebraların çizgileri otların arasında saklanmalarına yardım eder. Postlarının desenleri aynı zamanda düşmanlarının kafasını karıştırır. Yırtıcı hayvanlar bir sürünün peşinden koşarken bir zebra nerede bitiyor, diğeri nerede başlıyor anlayamazlar.

Türkiye İş Bankası Yayınları- Hayvanlar Hakkında Sorular ve Cevaplar -

Yazan: Katie Daynes

V. BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde incelenen metinlerden elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmada KKTC’de okutulan ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinler, çocuk edebiyatı ürünlerinin dayanması gereken temel ilkeler kapsamında biçim ve içerik açısından incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan otuz altı metin, ilgili alan yazın ve tarama sonuçları belirlenen inceleme ölçütleri göz önünde bulundurularak betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir.

İncelenen ders kitabında hikâye, şiir, masal, roman, gezi yazısı, biyografi, deneme, mektup, anı, makale, günlük, fabl, tiyatro, röportaj türlerinde, toplam otuz altı metne yer verilmiştir. Söz konusu metinlerin bazılarının öğrencilerin düzeyi ve dersin amacı gibi kısıtlardan dolayı kısmen sadeleştirildiği, kısaltıldığı ve yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu metinler; *Zengin Adam* (düzenlenmiştir), *Oduncunun Kızı* (düzenlenmiştir), *Atatürk Orman Çiftliği* (açıklanmıştır), *Lise Defteri* (kısaltılmıştır), *İhtiyar Balıkçı* (kısaltılmıştır), *Güler Yüz* (kısaltılmıştır), *Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk* (kısaltılmıştır), *Esin Perisi* (kısaltılmıştır), *Google* (düzenlenmiştir), *Küçük Su Damlasının Dünya Yolculuğu* (açıklanmıştır) şeklinde sıralanabilir. Türkçe ders kitapları, dilimizin eşsiz kullanım olanaklarını ve özelliklerini yansıtan metinleri bünyesinde barındırmalıdır. Bu açıdan bakıldığında kısaltma, derleme ve düzenleme ile oluşturulan metinlerin taşıdıkları anlamsal zenginlikleri tam anlamıyla yansıtamayacağı bir gerçektir. Bu kapsamda incelediğimiz ders kitabının yaklaşık üçte bir oranında müdahale edilmiş metin içerdiği görülmektedir. Yapısal olarak değişime uğrayan her metin, yazarının özgün aktarım gücünden taviz vereceği gibi aynı zamanda anlamsal özellikleri bakımından da kayıplara uğrar. Nitekim ders kitabı içerisinde tamamen özgün ve orijinal metinlere yer verilerek çeviri metinlerin göz ardı edilmesi de mümkün ve mantıklı değildir. Doğrusu bu faaliyeti belli bir sistem dâhilinde planlı ve kabul edilebilir düzeyde yapmaktır. Bu çıkarımlar doğrultusunda ders kitabıma baktığımızda *Konserve*

Kutusundan Çıkan Çocuk, Esin Perisi, Küçük Su Damlasının Dünya Turu ve İhtiyar Balıkçı gibi roman türünde yazılmış olan eserlerin kısaltma ve açıklama ile metinde yer aldığı görülmektedir. Açıklama bölümü, metinde kısaltma yapılmış olmasından dolayı bir gereklilik olarak da karşımıza çıkmaktadır. Roman türünde uzun ve yoğun bir anlatım muhteviyatına sahip eserlerin birkaç sayfaya sığdırılarak tema ve yazarın amacına ulaşmak için öğrencilere sunulması, metinlerin, öz değerlerini kaybetmesine neden olmaktadır.

Araştırmada ulaşılan bulgular doğrultusunda incelenen metinlerin genellikle tek sütun halinde, okunaklı yazı stilleriyle, normal satır aralığında, iki yana yaslanmış metin biçiminde hazırlandığı görülmektedir. Şiir türünde yazılmış metinler (*Bebeklerin Ulusu Yok, Atatürk, Kendini Suda Gören Geyik, Dost Bildiklerin, Sen Islık Çalmayı Bilir Misin?, Güneş Ülkesi, Bilim ve Teknoloji*) ise diğer metinlere kıyasla sayfanın sol köşesine ve sola yaslı olarak konumlandırılmıştır. Ders kitabına bütüncül olarak baktığımızda metin, paragraf ve cümle uzunluklarının 6. sınıf düzeyine uygun olduğu; yazı ve resim düzenlemesinin iyi yapıldığı; metinlerin normal aralıklı satırlardan oluştuğu; sayfa kenarlarında geniş marjlar bırakıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda incelenen metinlerin, çocuk edebiyatı metinlerinin taşıması gereken sayfa düzenine ilişkin nitelikleri taşıdığı söylenebilir.

İnceleme nesnesini oluşturan metinlerin verdana yazı stili ile 11 punto büyüklüğünde oluşturulduğu ve bu şekilde okunaklı metinler elde edildiği görülmektedir. Başlıkların kalın harflerle ve normal yazı boyutundan daha büyük oluşturulması da okunurluk açısından olumludur. İncelenen metinlerin genellikle çocuk edebiyatı metinlerinin taşıması gereken uygun harf özelliklerine sahip olduğu söylenebilir.

İncelenen metinlerde yer verilen resimlerin tamamının metnin içeriği ile ilgili olduğu söylenebilir. Metin sayfalarında düzenli bir resim varlığı görülse de *Afrodite Memleketi Kıbrıs* “*Karpaz, Başarıya Giden Yol, İlan-ı Aşk, Beni Dinleyin, Hacivat ile Karagöz, Arjantin, Esin Perisi, Leonardo Da Vinci, Google*” gibi bazı metinlerde sayfada resim kullanılmayışı, sayfa düzeni açısından basit ve zayıf bir görünüme neden olmaktadır. İncelenen kimi metinlerde gereğinden fazla, kimilerinde oldukça sınırlı sayıda resme yer verilirken bazılarında ise bir veya iki resmin yer almadığı

görülmektedir. Örneğin; *Oduncunun Kızı* adlı masalda iki resim kullanılmıştır. Hâlbuki masal türünde yazılan metinler ile beraber resim kullanılması çocuğun ilgisini çekme, hayal gücünü harekete geçirme ve farklı olaylar, metinler arasında bağlantılar kurmasına yardımcı olacaktır. Resim ve yazı varlığının yeterli ve uyumlu olduğu metinler ders kitabında çoğunlukta yer almaktadır.

İncelenen metinlerde çok sayıda ve farklı noktalama işaretinin kullanıldığı görülmektedir. Yanlış noktalama kullanımına ve imla hatasına pek rastlanmasa da bazı noktalama işaretlerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; konuşma çizgisi olarak da adlandırılan kısa çizgi birçok metinde fazlaca kullanılmıştır. Bununla beraber noktalama işaretleri açısından metinlerin zayıf kaldığını görmekteyiz. Metinlerde sıklıkla nokta, virgül, soru işareti, iki nokta, noktalı virgül kullanılmıştır. Özellikle şiir türünde yazılan bazı metinlerin (*Bebeklerin Ulusu Yok, Sen Islık Çalmayı Bilir Misin?, Güneş Ülkesi*) az sayıda noktalama işaretine sahip olduğu tespit edilmiştir. İncelenen metinlerin çoğunun yazım ve noktalama bakımından çocuk edebiyatı ürünlerinin taşıması gereken niteliklere uygun olduğu görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ders kitabındaki metinlerin hepsinin temasıyla uyumlu olduğu görülmüştür. Örneğin; Ben ve Çevrem teması altında *Sokak*, Ülkem ve Kültürel Değerlerim teması altında, *Afrodite Memleketi Kıbrıs "Karpaz"*, Duygularım teması altında *Güler Yüz*, İletişim teması altında *Sen Islık Çalmayı Bilir Misin?*, Sanat ve Hayallerimiz teması altında *Leonardo Da Vinci*, Bilim ve Teknoloji teması altında *Google* adlı metinler temalarının nitelikli örneklerini yansıtmaktadırlar.

İncelenen metinlerde ana düşünce ve ana duygu gibi iletilerin metnin bağlamından kolayca sezilebilir olduğu görülmektedir. Hikâye edici metinlerde verilmek istenen ana düşünceler, kahraman ve karakterlerin davranışlarıyla doğrudan ilişkilidir. Örneğin; *Oduncunun Kızı*, *Suda Kendini Gören Geyik*, *İhtiyar Balıkçı*, *Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk* gibi metinlerde kahramanlar belirgin özellikleri ile işlenmiştir. Bu metinlerden hareketle çocuk okur, metnin bağlamına sindirilmiş iletilere metnin kurgusu aracılığıyla ve kahramanların davranışlarıyla doğrudan ulaşılabilir. Ders kitabında yer alan metinlerde ele alınan ana düşünce/ana duygu gibi iletilerin çocuk edebiyatı metinlerinin taşıması gereken niteliklere uygun olduğu görülmektedir.

Araştırmanın inceleme nesnesini oluşturan metinlerde kahramanlar özelliklerine göre farklı nitelikler taşımaktadır. Örneğin; *Suda Kendini Gören Geyik*, *Küçük Su Damlasının Dünya Turu* gibi metinlerin kahramanları hayvanlardan oluşurken, *Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk* adlı metnin kahramanı çocuktur. Diğer yandan *Küçük Su Damlasının Dünya Turu* adlı metnin kahramanı bir su damlası iken *İhtiyar Balıkçı* metninin kahramanı da yaşlı bir adamdır. Bu açılardan baktığımızda yaş ve kültürel yakınlık olarak çocukların özdeşim kurabileceği özellikte kahramanlara, metinlerde daha sık yer verilmesi uygun olacağı değerlendirilmektedir. Nitekim ders kitabındaki metinlere genel olarak baktığımızda kahramanların taşınması gereken özellikler bakımından geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

İncelenen metinlerde dil ve anlatım yönünden sade ve anlaşılır bir tarz izlenmiştir. Diğer yandan metinlerdeki giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin de anlaşılır ve basit olduğu görülmektedir. Metinlerde çok sayıda bilinmesi istenen kelimelere yer verilse de deyim ve atasözü bakımından istenen seviyeye ulaşamadığı görülmektedir.

Tüm bu sonuçlar doğrultusunda; ele alınan Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocuk edebiyatı metnlerinin taşınması gereken biçim ve içerik ile ilgili ilkeler çerçevesinde gereken yeterliliğe tam olarak sahip olmadığı değerlendirilmektedir.

Türkçe ders kitapları, düzeylerine göre farklı içerik ve işleniş özellikleri ile oluşturulsalar da temelde aynı amaçları taşımaktadır. Türkçenin zenginliğini ve kullanım imkânlarını kavratmak ve millî-kültürel-evrensel değerleri kazandırmak. Her ne kadar amaç, yöntem ve materyaller benzer olsa da doğaldır ki her ders kitabı aynı niteliğe sahip değildir. Bu nedenle ders kitaplarını inceleyerek niteliklerini değerlendirmek üzere birçok araştırma yapılmıştır.

Işık Demir (2009), ilköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitapları üzerine yaptığı çalışmada, ilgili ders kitaplarında şiir metinlerine az yer verildiği, uzun cümlelerin kullanıldığı, niteliksiz resimler alındığı ve dil bilgisi hatalarının olduğunu tespit etmiştir. Işık Demir'in çalışmasında saptadığı bu hususları incelediğimizde uzun cümlelerin çokluğu, niteliği zayıf resimlere yer verilmiş olması gibi benzer sorunları çalışma nesnemizde görmekteyiz. Diğer yandan Işık Demir'in çalışmasında belirlediği şiir

metinlerinin azlığı sorunu çalışma nesnemizde görülmemektedir. Aksine, yedi şiir metninin bulunduğu çalışmamızda bu sayı yeterlidir.

Merdane (2019), ilkokul 2.sınıf Türkçe ders kitabı üzerine hazırladığı çalışmasında, metinlerin ana düşünce, ana duygu ve kahraman nitelikleri bakımından yetersizliklerinin olduğunu tespit etmiştir. Merdane'nin belirlediği bu olumsuzluklar, çalışma nesnemiz olan ders kitabında ana düşünce ve ana duygu bağlamında yoğun olarak görülme de kahraman özelliklerinin yetersizliği bakımından benzer sorunlar göze çarpmaktadır.

Danışman (2019), 2018-2019 yılında okutulan beşinci sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinleri, çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelemiştir. Araştırmasında metinlerde anlamı bilinmeyen kelimelerin çok olduğunu, atasözlerine çok az yer verildiğini, yazım ve noktalama işareti yanlışlarının olduğunu tespit etmiştir. Danışman'ın tespit edilen bu hususları çalışma nesnemizde yoğun olarak görmektediriz.

Lüle Mert (2012), ilköğretim 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan öyküleri çocuk yazınının temel ilkeleri bağlamında incelediği çalışmasında öyküleri doğrudan biçim ve içerik açısından incelemiş ve öykülerin çocuk edebiyatı niteliklerini taşıdığını tespit etmiştir. Çalışma nesnemizde bulunan öykü metinleri, biçim ve içerik bakımından yeterli düzeydedir.

Yıldırım Kaldırım (2019), ortaokul Türkçe ders kitaplarında bulunan edebî metinleri, çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirdiği çalışmasında; incelenen metinlerin dil ve anlatım yönünden yeniden incelenmesi, şiirlerin öğrenci seviyesine uygun seçilmesi ve resim fotoğrafların daha özenli hazırlanması gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Benzer sorunlar çalışma nesnemizde de tespit edilmiştir.

Canlı (2014), Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin niteliğine dair yaptığı çalışmasında metinlerin öngörülen kazanımları edindirmede yetersiz kaldığını tespit etmiştir.

Batur (2010), ilköğretim 6. sınıf ders kitaplarını biçim ve içerik yönünden çağdaş ilkeler bağlamında incelediği çalışmasında, kapak tasarımının estetik olmadığı, sayfa düzeni açısından farklılıkların olduğunu, kâğıt kalitesinin zayıf olduğu, temaların

çocuk merkezli olmadığı gibi konularda tespitlerde bulunmuştur. Diğer çalışmalarda pek değinilmeyen kapak tasarımı ve kâğıt kalitesi gibi kusurlara değinen Batur, bu tespitleriyle alan yazında yapılmış olan çalışmalara kıyasla farklılıklar gösterir.

Erşahin (2009), Türkçe ders kitabında bulunan metinleri çocuk edebiyatı ilkeleri açısından değerlendirdiği çalışmasında, ders kitabındaki metinleri biçim ve içerik bakımından incelemiştir. Çalışmasında bazı metinlerin olay örgüsü ve kurgu olarak yetersizliğini tespit etmiştir. Olay örgüsü ve kurgu ile ilgili kusurlar, çalışma nesnemiz üzerinde özellikle kısaltma ve derleme şeklinde oluşturulan metinlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

İlgili alanda yapılan çalışmalara genel olarak baktığımızda ders kitaplarında ortaya konan incelemelerin çoğunlukla biçim ve içerik ile ilgili olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların genelinde ders kitaplarında ortak sorunların yer aldığı tespit edilmiştir.

Farklı tarihlerde ve farklı yayınevleri tarafından basılmış olan ders kitaplarında biçim ve içerik ile şu eksiklikler tespit edilmiştir:

- Ders kitaplarında şiir metinlerine az yer verilmektedir
- Düzyazı metinlerinde uzun cümleler fazlaca kullanılmıştır.
- Ders kitapları içerisinde nitelik olarak yetersiz resimler kullanılmaktadır.
- Noktalama ve yazım hatalarına sıklıkla rastlanmaktadır.
- Metinlerde ana düşünce ve kahraman gibi unsurların iyi geliştirilmemektedir.
- Metinlerde anlamı bilinmeyen kelimeler fazlaca yer almaktadır.
- Metinlerde atasözü ve deyim kullanımına gerekli özenin gösterilmemiştir.
- Ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden sorunlar içerdiği görülmektedir.
- Ders kitaplarındaki şiirlerin öğrenci seviyesine uygun seçilmediği görülmektedir.
- Metinleri desteklemek için kullanılan resim ve fotoğrafların seviyeye göre uygun olmayanlar bulunmaktadır.

Tespit edilen hususlar bağlamında inceleme konumuz olan KKTC 2019-2020 yılında okutulan Türkçe ders kitabında bazı sorunların ortak olduğu tespit edilmiştir. Örneğin: KKTC 2019-2020 yılında okutulan Türkçe ders kitaplarında bulunan

Oduncunun Kızı, Sokak, Kurabiye Hırsızı Lise Defteri, Beni Dinleyin gibi metinlerde nitelikli resimlere yer verilmezken *Atatürk* ve *Zengin Adam* metnlerinde de resimlerin sayfa kompozisyonunun da iyi yapılamadığı görülmektedir. Metinlerde noktalama yanlışlarının az olduğu tespit edilse de *Google* metnindeki noktalama yanlışlarının çok basit düzeylerde olduğu görülmektedir. *İlan-ı Aşk* metninde olduğu gibi kahraman ve karakter kadrolarının iyi yapılandırılmamış ve geliştirilmemiştir. Genel olarak metinlerin çoğunda atasözü ve deyim kullanımında yetersizlik bulunmaktadır.

5.3. Öneriler

Çocuk edebiyatına dair ürünler hazırlanırken metnin nitelikli olmasına özen gösterilmelidir. Çocuğa sunulan metinlerde hem biçim hem de içerik özellikleri yönünden kusursuzluk aranmalıdır. Aynı zamanda bu niteliklerin eğitsel değerleri olduğu göz ardı edilmemelidir.

Türkçe ders kitabındaki metinler, belli yaş grubundaki çocuklara doğrudan hitap etme özelliğine sahiptir. Bu nedenle söz konusu metinlerin çocuğa görelilik ilkesi bağlamında özenle hazırlanarak çocuğun yaşına, bilişsel ve duygusal özelliklerine uygun olmasına dikkat edilmelidir.

Çocuklar bir metni ele alırken önce resim ve görsel öğeleri göz önünde bulundururlar. Resimler, çocuğun metne karşı ilgi duymasını sağlamalı; hayal güçlerini, sanatsal ve estetik zevklerini geliştirici özellikte olmalıdır. Bu alanda çizim yapan kişiler, çocuk gerçekliğinin ve çocuğa göreliğin bilincinde olmalıdır.

Ders kitaplarında ele alınan metinlerde kahramanlar, karakterler ve konular çocuk gerçekliğine uygun olmalıdır. Çocuk okuduğu metni gerçek hayata uyarlayabilmelidir. Aksi hâlde gerçeklikten kopuk metinlerin öğreticilik niteliği düşük olacaktır.

Türkçe ders kitapları, Türk dilinin imkân ve özelliklerini temsil eden nitelikli metinlerden oluşmalıdır. Bu nedenle yazım ve noktalama hususlarına özellikle dikkat edilmeli, bu hususlarda hata yapılmamalıdır.

Türkçe ders kitapları hazırlayan komisyonların hem metin seçiminde hem de resim seçiminde titiz davranması gerekmektedir. Türkçe'nin dil zenginliğini iyi

yansıtamayan metinlerin faydalı olamayacağı gibi metni iyi temsil edemeyen resimler de ders kitabının başarısını olumsuz etkileyecektir.

Hazırlanmasından kullanılmasına kadar geçen evrede ders kitabı; yazar, editör, yayınevi, öğretmen, öğrenci, veli ve araştırmacı gibi birçok kişide elden ele dolaşır ve değerlendirilir. Ders kitaplarının bu kadar çok muhatabı olmasına rağmen geri bildirim alma adına bir sistemin olmadığı görülmektedir. Ders kitaplarında kullanılan her türlü öge ile ilgili gerekli görüldüğünde; veli, öğrenci, araştırmacı ve öğretmen fikirlerini ders kitabı hazırlama görevi üstlenen komisyona iletebilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akyol, H. (2006). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Akan, R. (2001). *İlköğretim Türkçe 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Tümce Yapıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Söz Varlığı*, Ankara: Engin Yayınları.
- Aksan, Doğan (1993). *Türkçenin Gücü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: TDK Yayınları.
- Akyüz, Y. (2000). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Alpay, M. (2012). Türk Çocuk Edebiyatı. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 8-9, 167-191.
- Atmaca, A. E. (2006). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Tasarım ve Resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 171, s. 316-322.
- Altunbay, M. (2012). Dil Öğreniminde ve Öğretiminde Tiyatronun Kullanımı ve Tiyatronun Temel Dil Becerilerine Katkısı, *Turkish Studies*, 7 (4), 747-760
- Aral, N. ve BARAN, G. (2011). *Çocuk Gelişimi* (1. Basım). İstanbul: Yapa Yayınları.

- Arı, S. (2008). MEB, *İlköğretim Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Resimlerin İçerikle Uyumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.
- Aydın, M. (2005). Edebiyatın Dili Üzerine, *Milli Eğitim Dergisi*, 34, 169.
- Aytaş, G. (2006). Edebi Türlerden Yararlanma. *Milli Eğitim Dergisi*, 169, 261-276.
- Aytaş, G. (2003). *Okuma Gelişiminde Çocuk Edebiyatını Rolü*, Türklük Bilimi Araştırmaları.
- Aytaş, G. (2001). Türkçe Ders Kitaplarının Yazımında Metin Altı Sorularının Hazırlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Hususlar, *Türk Yurdu Dergisi*.
- Başkan, Ö. (1988). *Bildirişim (İnsan- Dili ve Ötesi)*, İstanbul: Altın Kitaplar
- Batur, Z. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Baykoç Dönmez, N. (1992). *Oyun Kitabı* (1. Basım). İstanbul: Esin Kitabevi.
- Bilkan, A.F. (2005). Çocuk edebiyatı, kavram ve maiyet, *Hece çocuk edebiyatı özel sayısı*, 104-105.
- Bilkan, A.F. (2009). *Masal Estetiği*. İstanbul. Timaş Yayınları
- Canlı, S., (2014). *Türkçe Ders Kitaplarında Seçilecek Metinlerin Niteliği Üzerine Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çavuşoğlu, H. (2013). *Çocuk Sağlığı Hemşireliği* (11. Basım). Ankara: Sistem Ofset Basımevi.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.

- Çerçi, A. (2019). Çocuk ve Mektup. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 7 (1), 15-24.
- Damar, Z. (2016). *Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Resimlerin Çocuk Resimleriyle İlgisi ve Eğitime Yansımaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Danışman, T. (2019). *2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan beşinci sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak
- Demir, N. ve Yılmaz, E. (2009). *Türk Dili (Yazılı Anlatım- Sözlü Anlatım)*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Demirel Ö ve Kiroğlu K. (2008) *Eğitim ve Ders Kitapları* (1. Baskı) Ankara Pegem.
- Donbay, A. (2011). *Edebiyatımızda “Mektup” Türü ile İlgili Başlıca Çalışmalar*. Erdem, 61, 83-102.
- Dökmen Ü (1994). *Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko- Sosyal Bir Araştırma*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş Çocuk Yazını. Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Elli, T. (2011). *İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Anlaşılabilirlik Düzeyi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul, Bayrak.
- Erşahin, I.U. (2009). *Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çocuk Edebiyatı Metinlerinin Çağdaş Çocuk Edebiyatı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi ve Eğitsel Öneriler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

- Evren, Z. (2008). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki edebî metinlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine göre değerlendirilmesi* (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Fırat, H. (2012). Çocuk Edebiyatının Türkçe Eğitimindeki Yeri: Biyografi Örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47
- Göğüş, B. (1998). *Yazın Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Gültekin, A. (2011). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yazıları*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Günay, D. (2001) *Metin Bilgisi*. İstanbul, Multilingual.
- Güneş, F. (2013). Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Gürel, Z. Temizyürek, F. ve Şahbaz, N.K. (2007). *Çocuk Edebiyatı* (1. Baskı), Ankara: Öncü Kitap Yayınları.
- Işık Demir, A. (2009). *Yeni Programa Göre Hazırlanmış İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları ve Bu Kitaplardaki Metinlerin Çocuk Edebiyatı Ölçütlerine Uygunluğu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- İşcan, A., Cımbız A. T. (2018). *Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Metinlerle Uyum Düzeyinin İncelenmesi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1), 250- 272.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (1. Basım). İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavcar C. Oğuzkan F. ve Aksoy Ö. (2003). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Anı Yayınları.

- Kaya, F. (2006). *İlköğretim Dördüncü Sınıf Türkçe Dersinde Bazı Öğrenme Stratejilerinin Tutum ve Okuduğunu Anlamaya Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Kıbrıs, İ. (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Tek Ağaç Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kocaer, Ü. (2006). *Hekim ve hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Koyuncuoğlu, A. (2021). Çocuk Edebiyatının Dünya'daki ve Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi. *Spor, Eğitim ve Çocuk Dergisi*. 1 (1), 1-16.
- Kurt, A. ve Kürüm, D. (2010). Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 20-34.
- Lukens, R. Smith, J., ve Coffel, C.Y. (2018). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* (1. Baskı). İstanbul: Erdem Yayınları.
- MEB. (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Merdane, F. (2019). *İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin çocuk edebiyatı metinlerinin nitelikleri açısından incelenmesi* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Mert, E. L. (2012). *İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin çocuk yazınının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi*. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1), 73-93.
- Neydim, N. (2019). *Çocuk Edebiyatı* (1. Basım). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Oğuzkan, A.F. (1981) *Eğitim Terimleri Sözlüğü* (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Oğuzkan, F. (1987). *Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri. Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Oğuzkan, F. (2013). *Çocuk Edebiyatı* (10. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Okay, C. (1998). *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler*. İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü* (1. Basım). İstanbul: MEB.
- Örgü Yaşar, F. (2022). KKTC’de okutulan 7 ve 8. sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Resim Ve Fotoğrafların Türlerine Ve Yenilenmiş Bloom Taksonomisi Basamaklarına Göre İncelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29)
- Öz, G. (2012). *İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Özbay, M. ve Çeçen, M.A. (2012). *Türkçe Ders Kitaplarında (6-8 Sınıflar) Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından Değerlendirilmesi*. Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi, 1(1), 67-76.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Ders Kitabı İncelemeleri*. (2.Baskı). Ankara: Pegem Yayınları
- Özyer, N. (1993). Edebî Tür Olarak Otobiyografi ve iki örnek. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10(1), 73-85
- Sarıkaya, B. ve Şakiroğlu, Y. (2021). KKTC Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Yenilenmiş Bloom Sınıflandırması’na Göre İncelenmesi: 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* , (25) , 273-296.
- Sever, S. (1995). *Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler*. Abece Dergisi, 107, 14-15.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve Edebiyat* (9. Baskı). İzmir: Tudem Yayıncılık.

- Sınar, A. (2006). Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları- Yeni Türk Edebiyatı Tarihi, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4, 7.
- Sınar, A.Ç. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şahbaz, N.K. (2008). Çocuk Edebiyatında İhmal Edilmiş Bir Edebî Tür: Deneme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (15), 202.
- Şimşek, T. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.
- Şimşek, T. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.
- Şimşek, T. (2018). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M.R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2017). *Kuşatılmış Çocukluğun Öyküsü* (2. Basım). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tan, M. (2006). *Çocukluk, Dün ve Bugün, Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu* (2. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekşan, K., Akkaya, S. E. ve Çinpolat, E. (2019). Gülten Dayıoğlu’nun gezi kitapları üzerine bir değerlendirme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 370
- Temizyürek, F. ve Delican, B. (2016). *İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi*. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (3), 842-856.
- Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Türk, İ.C. (2011). Osmanlı Devleti’nde okul öncesi eğitim. *Milli Eğitim Dergisi*, 192, 160-173.

- Tökel, İ. (2008). *Gökhan Akçiçek'in Çocuk Şiirlerinin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ungan, S. (2015). Fabl Türünün Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Günümüzde Bu Türden Yararlanma Olanakları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14.
- Ülper, H. (ed.) (2018). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. (4.Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Yalçın, A. ve Aytas, G. (2002) *Tiyatro ve Canlandırma-Önsöz*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. ve AYTAŞ, G. (2005). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2008). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi* (19. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, N. (2006). *Türk Edebiyatında Otobiyografi*, Türk Bilig Dergisi, 11, 189-127
- Yıldız, C. (2010). *Türkçe Öğretimi*. (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi
- Yılar, Ö. ve Turan L. (2010) *Eğitim Fakülteleri için Çocuk Edebiyatı* (3.Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Yılar, Ö. (2010). Mit- Efsane ve Eğitim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (11), 391-392
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2009). Çocuklarda Okuma Kültürünü Geliştirmede Ebeveyn ve Öğretmenin Rolü. *Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu*. Ankara: Eğitim Sen Yayını, 133-140.
- Yörükoğlu, A. (2000). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk (6. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
-